Eiropas
Komisija

ES

2023. gadā

PĀRSKATA ZIŅOJUMS PAR EIROPAS SAVIENĪBAS DARBĪBU

Uz vāka

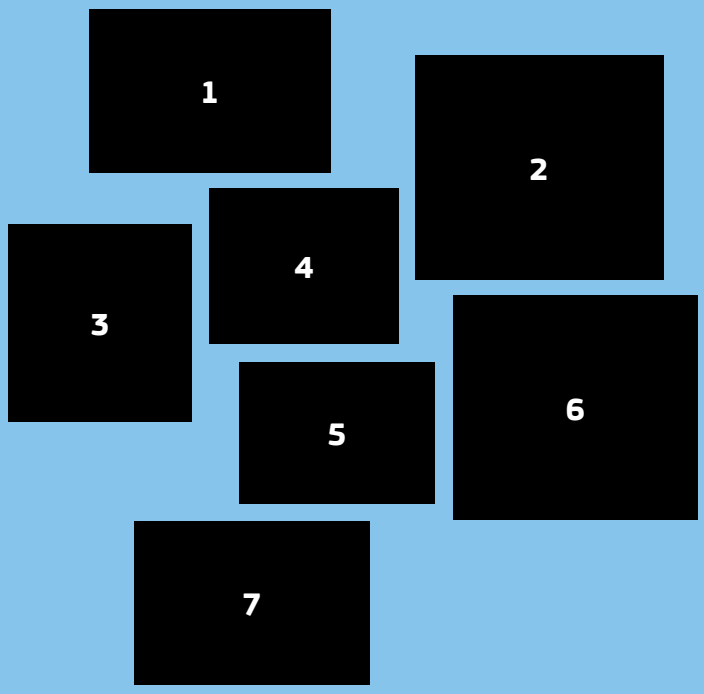

1. 2023. gada 9. maijā Eiropas Komisijas priekšsēdētāja Urzula fon der Leiena (pa kreisi) devās uz Kijivu (Ukraina), kur viņa tikās ar Ukrainas prezidentu Volodimiru Zelenski (pa labi).
2. Eiropas Komisijas priekšsēdētāja Urzula fon der Leiena 2023. gada 9. augustā devās uz Ļubļanu Slovēnijā, lai paustu savu solidaritāti un redzētu bojājumus, kurus radījuši valsti skārušie plūdi.
3. Eiropas Centrālās bankas priekšsēdētāja Kristīne Lagarda (pa kreisi) sveic Eiropas Parlamenta priekšsēdētāju Robertu Metsolu (pa labi) ceremonijā par godu Eiropas Centrālās bankas 25. gadadienai. Frankfurte, Vācija, 2023. gada 24. maijs. (© AFP)
4. (© Adobe Stock)
5. Eiropadomes priekšsēdētājs Šarls Mišels vadīja Eiropadomes sanāksmi 2023. gada 14. un 15. decembrī Briselē (Beļģijā). Šajā sanāksmē ES līderi pulcējās, lai apspriestu situācijas attīstību Tuvajos Austrumos, pastāvīgo atbalstu Ukrainai, ņemot vērā Krievijas agresijas karu, ES ilgtermiņa budžetu, paplašināšanos, drošību un aizsardzību, kā arī ārējās attiecības.
6. Eiropas Komisijas priekšsēdētāja Urzula fon der Leiena (otrā no kreisās), NATO ģenerālsekretārs Jenss Stoltenbergs (trešais no kreisās) un Norvēģijas premjerministrs Jūnass Gārs Stēre (pa kreisi) apmeklē vienu no Norvēģijas uzņēmuma Equinor dabasgāzes ieguves platformām, kas atrodas Norvēģijas rietumu piekrastē. 2023. gada 17. marts.
7. Daudziem Turcijas zemestrīcē cietušajiem ir grūti pārvarēt ar to saistīto psiholoģisko traumu. Ar ES humānās palīdzības atbalstu *UNICEF* ir izveidojis centrus skartajās teritorijās, kur bērni un viņu aprūpētāji var apmeklēt psihosociālā atbalsta sesijas. Centri piedāvā bērniem drošu telpu, kur mācīties, rotaļāties un atlabt. 2023. gada augusts.

ES 2023. gadā

PĀRSKATA ZIŅOJUMS PAR EIROPAS SAVIENĪBAS DARBĪBU

Publicēts saskaņā ar 249. panta 2. punktu
Līgumā par Eiropas Savienības darbību

Šīs publikācijas interaktīva versija ar saitēm uz saturu tiešsaistē ir pieejama *PDF* un *HTML* formātā: http://europa.eu/general-report/lv

ES 2023. gadā. Pārskata ziņojums par Eiropas Savienības darbību

Eiropas Komisija
Komunikācijas ģenerāldirektorāts
Redakcionālais dienests un mērķtiecīgi informatīvie pasākumi
1049 Brisele
BEĻĢIJA

Ziņojumu "*ES 2023. gadā. Pārskata ziņojums par Eiropas Savienības darbību*"
Eiropas Komisija pieņēma 2024. gada 7. martā. Atsauce: C(2024) 1633.

Print	ISBN 978-92-68-11592-3	ISSN 1725-6933	doi:10.2775/801057	NA-AD-24-001-LV-C
PDF	ISBN 978-92-68-11590-9	ISSN 1977-3471	doi:10.2775/483159	NA-AD-24-001-LV-N
HTML	ISBN 978-92-68-11565-7	ISSN 1977-3471	doi:10.2775/251538	NA-AD-24-001-LV-Q

Komisija nav atbildīga par jebkādām šīs publikācijas atkalizmantošanas sekām.

Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2024

© Eiropas Savienība, 2024

Komisijas dokumentu atkalizmantošanas noteikumi ir izklāstīti Komisijas 2011. gada 12. decembra Lēmumā 2011/833/ES par Komisijas dokumentu atkalizmantošanu (OV L 330, 14.12.2011., 39. lpp., *ELI*: http://data.europa.eu/eli/dec/2011/833/oj). Ja vien nav norādīts citādi, šo dokumentu atkalizmantot atļauts ar *Creative Commons Attribution 4.0 International* (CC BY 4.0) licenci (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/). Tas nozīmē, ka ir atļauta atkalizmantošana ar pienācīgu atsaukšanos uz dokumentu un norādēm uz grozījumiem.

Tādu elementu izmantošanai vai reproducēšanai, kuri nepieder Eiropas Savienībai, var būt jāsaņem atļauja tieši no attiecīgajiem tiesību turētājiem.

FOTOATTĒLU AUTORTIESĪBAS
Visi fotoattēli: © Eiropas Savienība (ja nav norādīts citādi).

Priekšvārds

Eiropas Komisijas
priekšsēdētāja
Urzula fon der Leiena

2023. gads bija svarīgs gads: Eiropas Savienība turpināja piepildīt ES iedzīvotāju gaidas un risināt radušās grūtības. Mēs turpinājām īstenot sešas prioritātes, kuras izvirzījām pilnvaru termiņa sākumā, vienlaikus meklējot drosmīgus un vērienīgus risinājumus, kā izturēt dažus no lielākajiem pārbaudījumiem, ar kādiem Eiropa jebkad ir saskārusies.

Mēs uzrotījām piedurknes un bez aplinkiem stājāmies pretī tādiem ārkārtējiem satricinājumiem kā Krievijas brutālais agresijas karš pret Ukrainu un pēdējo desmitgažu smagākā enerģētiskā krīze, mākslīgā intelekta (MI) zibenīgā attīstība un klimata krīzes saasināšanās. Mēs parādījām, ka Savienība ir daudz spēcīgāka, ja esam drosmīgi.

Jau otro gadu pēc kārtas Eiropa ar vienotību, spēku un apņēmību nerimstoši iestājās par Ukrainu. Mēs gādājām par vairāk nekā 4 miljonu Ukrainas bēgļu uzņemšanu Eiropas Savienībā un organizējām vērienīgu finansiālo, humāno un militāro palīdzību, kas šobrīd pārsniedz 88 miljardus eiro. Un esam apliecinājuši, ka atbalstīsim Ukrainu tik ilgi, cik tas būs nepieciešams. Izmantojot jauno Ukrainas mehānismu, nākamajos četros gados tiks piešķirti vēl 50 miljardi eiro. Tā mēs palīdzam nodrošināt pamatpakalpojumus – saglabāt skolas atvērtas, maksāt algas un pensijas –, savukārt Ukrainas iedzīvotāji turpina cīnīties pret iebrucēju. 2023. gads Ukrainas tautas atmiņā saistīsies ar laiku, kad tās sapņi sāka piepildīties. Atzīstot Ukrainas milzīgos panākumus un atbalstot Ukrainas tautas centienus, Savienība, pamatojoties uz Komisijas ieteikumu, pieņēma vēsturisko lēmumu sākt pievienošanās sarunas ar šo valsti.

Tajā pašā laikā jāatzīmē Savienības neatlaidība ekonomikas pārveides īstenošanā. Pirmkārt, tā ir krietni izvērsusi digitalizāciju. Eiropas Mikroshēmu akts jau ir radījis vairāk nekā 100 miljardu eiro publisko un privāto plānoto investīciju visā vērtības ķēdē. Ar Mākslīgā intelekta aktu Eiropa kļuva par pirmo kontinentu, kurā ir ieviests īpašs MI regulējums, kas pievēršas augsta riska lietojumiem. Tas ir ne tikai noteikumu kopums, bet arī atspēriena punkts, kas ļauj mūsu uzņēmumiem uzņemties vadošo lomu uzticama MI izstrādē.

Mūsu Savienība ir arī paātrinājusi pāreju uz tīru ekonomiku. Ir ieviests satvars, kas palīdzēs līdz šīs desmitgades beigām panākt oglekļa dioksīda emisiju samazinājumu vismaz par 55 % un tādējādi noturēt Eiropu uz pareizā ceļa, lai līdz 2050. gadam panāktu klimatneitralitāti. Turklāt ar neto nulles emisiju industrijas aktu mēs stiprinām ES tīras enerģijas ražošanas jaudu, tādējādi palielinot mūsu rūpniecības konkurētspēju un noturību. Mēs atbalstīsim Eiropas uzņēmumus ceļā uz pārkārtošanos, vienlaikus saglabājot to konkurētspēju, lai Eiropa arī turpmāk būtu galvenais investīciju galamērķis, kas nodrošina stabilas, nākotnes prasībām atbilstošas kvalitatīvas darbvietas ar spēcīgu rūpniecisko bāzi.

Lai pielāgotos mainīgajai ģeopolitiskajai realitātei, Eiropa nāca klajā ar savu pirmo ekonomiskās drošības stratēģiju. Tika veikti konkrēti pasākumi, lai palielinātu izturētspēju, mazinot dažādu veidu atkarību un risku mūsu ekonomikai. Turpmākajos gados tas nodrošinās mūsu suverenitāti, drošību un labklājību. Šā mērķa īstenošanai no atveseļošanas plāna *NextGenerationEU* ir sniegts vairāk nekā 800 miljardu eiro atbalsts, kas, apvienojot investīcijas un reformas, virza uz priekšu mūsu ekonomiku. Savienība turpināja finansēt simtiem zaļo un digitālo projektu Eiropā, sniedzot eiropiešiem taustāmus rezultātus – no atkrastes vējparkiem līdz elektrovilcieniem un no augstākā līmeņa digitālajiem sabiedriskajiem pakalpojumiem līdz pasaules līmeņa slimnīcām.

Raugoties nākotnē, 2024. gads būs īpašs laiks mūsu kontinentā, jo eiropieši dosies uz vēlēšanu iecirkņiem, lai ievēlētu jaunu līderu paaudzi. Tā būs iespēja pārdomāt, ko demokrātija dod, lai padarītu mūsu sabiedrību taisnīgāku, mūsu rūpniecību konkurētspējīgāku un mūsu ekonomiku noturīgāku. Esmu pārliecināta, ka mūsu Savienība arī turpmāk saglabās stingru mugurkaulu. Jo Eiropa vienmēr apliecina savu spēku lielu grūtību priekšā.

Ilgu mūžu Eiropai!

Urzula fon der Leiena

Saturs

1

2

3

4

5

TRADE UNIONS FOR JUST TRANSITION
CLIMATE JUSTICE
WORKER
ICE NOW
6

7

8

9

1. ES reakcija uz Krievijas agresijas karu pret Ukrainu — *8*

2. Ekonomikas un ES konkurētspējas stiprināšana — *23*

3. Klimatneitrālas un pārticīgas Eiropas izveide — *48*

4. Cenas ziņā pieejama, droša un ilgtspējīga enerģija Eiropai — *68*

5. Digitālajam laikmetam gatava Eiropa — *79*

6. Taisnīgas un sociālas Eiropas veidošana — *96*

7. Cilvēku un brīvību aizsardzība — *113*

8. Iestāšanās par Eiropas interesēm un vērtībām pasaulē — *130*

9. Iestāžu veikums un demokrātijas stiprināšana — *150*

1. ES reakcija uz Krievijas agresijas karu pret Ukrainu

Ievads

Krievijas agresijas karš pret Ukrainu apdraud demokrātijas būtību un sabiedrībai visā pasaulē atgādina par autoritārisma briesmām. Eiropas Savienības nelokāmais atbalsts Ukrainai ir kas vairāk nekā solidaritāte ar kaimiņvalsti, tai saskaroties ar nelikumīgu un nepamatotu iebrukumu; tas atspoguļo kopīgu apņemšanos ievērot demokrātijas principus un aizsargāt uz noteikumiem balstītu starptautisko kārtību un mieru Eiropā. 2023. gadā ES turpināja sniegt atbalstu Ukrainai, tai saskaroties ar neprovocēto un nepamatoto Krievijas agresijas karu un Ukrainas teritorijas daļu nelikumīgo aneksiju. Šajā nodaļā ir izklāstīti dažādie veidi, kādos ES atbalsta

↑
Krievijas karavīri mēģināja nopratināt Oksanu par viņas mazdēlu, kas ir Ukrainas karavīrs. Kad karaspēks atkāpās, artilērijas apšaudēs tika nopostīta viņas māja. ES humānās palīdzības finansējums palīdz tādiem cilvēkiem kā Oksana, nodrošinot viņus ar pārtiku, ūdeni, būtiskām mājsaimniecības precēm, veselības aprūpi, tostarp garīgās veselības un psihosociālo atbalstu, un ārkārtas patvērumu. 2023. gada 21. marts.

Ukrainu, tai skaitā sniedzot finansiālo un humāno palīdzību un nodrošinot civilo aizsardzību, apkarojot dezinformāciju, uzņemot Ukrainas bēgļus, nodrošinot militāro palīdzību un apmācību, palīdzot Ukrainas aizsardzībā un rekonstrukcijā, kā arī ar sankcijām un kriminālvajāšanu nodrošinot, ka Krievija izjūt sekas par saviem noziegumiem.

Solidaritāte ar Ukrainu

Finansiālā palīdzība un militārais atbalsts

Kopš Krievijas agresijas kara sākuma un līdz 2023. gada beigām ES un tās dalībvalstis Ukrainai un tās iedzīvotājiem bija darījušas pieejamu kopējo palīdzību gandrīz 85 miljardu eiro apmērā. Tas jo īpaši ietver makrofinansiālo palīdzību 25,2 miljardu eiro apmērā, tostarp atbalsta paketi Ukrainai 18 miljardu eiro apmērā 2023. gadā, izmantojot instrumentu "Makrofinansiālā palīdzība +". Makrofinansiālā palīdzība ir ES sniegta finansiāla palīdzība, lai partnervalstīm, kuras saskaras ar nopietnām finansiālām grūtībām, palīdzētu stabilizēt to ekonomiku un veikt nepieciešamās reformas. Šie līdzekļi palīdz Ukrainai turpināt maksāt algas un pensijas, nodrošināt sabiedriskos pamatpakalpojumus, piemēram, slimnīcu un skolu darbību un ēku pārvietoto personu izmitināšanai uzturēšanu, kā arī atjaunot kritisko infrastruktūru. Tie arī palīdz valstij veikt institucionālas reformas, piemēram, korupcijas apkarošanas un tiesu iestāžu reformas.

Apvienotā militārā palīdzība, ko Ukrainai līdz šim ir sniegusi ES un tās dalībvalstis, ir vairāk nekā 27 miljardi eiro, tai skaitā Eiropas Miera mehānisma ietvaros piešķirtie 5,6 miljardi eiro. Tas ietver kopīgu iepirkumu un tūlītēju munīcijas piegādi Ukrainai, par ko tika panākta vienošanās 2023. gada martā, līdz gada beigām piegādājot aptuveni 313 600 munīcijas lādiņu un 3315 raķetes. Eiropas Miera mehānisms arī palīdz uzlabot Ukrainas bruņoto spēku spējas, izmantojot ES militārās palīdzības misiju Ukrainas atbalstam ar 362 miljonu eiro piešķīrumu, ko pārvalda Eiropas Savienības Padome. Lielāko daļu no atlikušās militārās palīdzības Ukrainai sniedz un finansē dalībvalstis divpusēji.

→
Eiropas Komisijas tikšanās ar Ukrainas valdības pārstāvjiem. Kijiva (Ukraina), 2023. gada 2. februāris.

Militārais atbalsts

Eiropas Miera mehānisms ir instruments, ko izmanto, lai finansētu ārējo darbību, kurai ir militāri vai aizsardzības aspekti. Tas arī ļauj sniegt palīdzību partnervalstīm miera uzturēšanas operācijās. To finansē dalībvalstis.

Mehānismam ir bijusi galvenā loma militārā atbalsta sniegšanā Ukrainai. Kopš Krievijas neprovocētās un nepamatotās militārās agresijas pret Ukrainu sākuma ES ar šā instrumenta starpniecību ir pieņēmusi septiņas atbalsta paketes. Atbalsts izpaužas kā aizsardzības militārā ekipējuma piegādes Ukrainas bruņotajiem spēkiem, kā arī trīs virzienu munīcijas iniciatīva Ukrainas bruņoto spēku atbalstam par kopējo summu 5,6 miljardi eiro.

Izmantojot mehānismu, ES arī finansē Ukrainas bruņoto spēku apmācību, izmantojot ES militārās palīdzības misiju, kuras galvenā mītne atrodas Polijā un Vācijā. Tādējādi pirmo reizi vēsturē ES nodrošina militāru apmācību kara skartai valstij. Līdz 2023. gada beigām misija bija apmācījusi aptuveni 39 000 Ukrainas karavīru.

Reaģējot uz Padomes steidzamo aicinājumu piegādāt munīciju Ukrainai, Komisija 2023. gada maijā ierosināja Munīcijas ražošanas atbalsta aktu. Jūlijā pieņemtā akta mērķis ir stiprināt ES aizsardzības rūpniecības reaģētspēju un tās spēju nodrošināt savlaicīgu munīcijas un raķešu piegādi Eiropā. Šim nolūkam Komisija, izmantojot 2024. gadā piešķiramās dotācijas, piešķīra 500 miljonus eiro ražošanas uzlabošanai un paātrināšanai. (Sīkāku informāciju par ES uzlabotajām aizsardzības spējām sk. 8. nodaļā.)

Iepriekš minētā kopējā summa gandrīz 85 miljardu eiro apmērā ietver arī 17 miljardus eiro, kas dalībvalstīm darīti pieejami bēgļu uzņemšanai un atbalstam. ES nodrošina pagaidu aizsardzību gandrīz 4,2 miljoniem Ukrainas bēgļu, kas pašlaik dzīvo ES.

ES kopā ar tās dalībvalstīm ir arī apņēmusies piešķirt aptuveni 3 miljardus eiro humānajai palīdzībai Ukrainā. No šīs summas Komisija tieši ir piešķīrusi aptuveni 800 miljonus eiro. (Sīkāku informāciju sk. iedaļā "Humānā un civilās aizsardzības palīdzība Ukrainai").

←
Ukrainas prezidents Volodimirs Zelenskis (priekšplānā pa labi) un Savienības Augstais pārstāvis ārlietās un drošības politikas jautājumos un Eiropas Komisijas priekšsēdētājas vietnieks jautājumos par spēcīgāku Eiropu pasaulē Žuzeps Borels (priekšplānā pa kreisi) pirms apaļā galda sanāksmes Eiropadomes ārkārtas sanāksmē. Brisele (Beļģija), 2023. gada 9. februāris.

Jūnijā Ukrainai tika piešķirta piekļuve ES infrastruktūras finansēšanas programmai – Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumentam. Tas nozīmē, ka Ukraina tagad var pieteikties ES finansējumam infrastruktūras projektiem, kas uzlabos tās enerģētikas, transporta un digitālos savienojumus ar ES. 2023. gadā ES pieņēma arī vēsturisko lēmumu sākt pievienošanās sarunas ar Ukrainu, atzīstot ievērojamos centienus, ko tā ir īstenojusi, lai pieskaņotos ES standartiem (sk. 8. nodaļu).

Visbeidzot, ES visa gada garumā atbalstīja arī Ukrainas kaimiņvalstis, jo īpaši Moldovu, kas saņēma humāno palīdzību 58 miljonu eiro apmērā, lielāku makrofinansiālo palīdzību un piekļuvi ES programmai infrastruktūras finansēšanai.

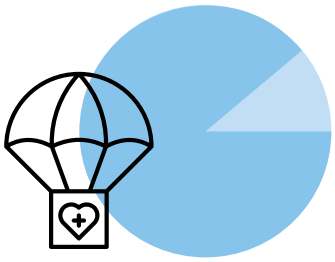

89 % ES iedzīvotāju piekrīt, ka ES būtu jāturpina sniegt humāno palīdzību cilvēkiem, kurus skāris karš Ukrainā.

85 % ES iedzīvotāju piekrīt, ka Krievijas iebrukums Ukrainā liecina par nepieciešamību ES nodrošināt savu enerģētisko un ekonomisko drošību.

79 % ES iedzīvotāju piekrīt, ka Krievijas iebrukums Ukrainā liecina par nepieciešamību ES palielināt militāro sadarbību starp dalībvalstīm.

77 % ES iedzīvotāju piekrīt, ka Krievijas iestādes būtu jāsauc pie atbildības par pašreizējo situāciju Ukrainā.

71 % ES iedzīvotāju piekrīt, ka ES būtu jāturpina paust solidaritāti Ukrainai.

Avoti: Eirobarometra zibensaptauja Nr. 533, 2023. gada septembris; Eirobarometra standartaptauja Nr. 100, 2023. gada decembris.

ES sankcijas

Papildus finansiālai palīdzībai un citam taustāmam atbalstam Ukrainai un tās iedzīvotājiem ES ir noteikusi vēl nepieredzētas un tālejošas sankcijas pret Krieviju, reaģējot uz tās agresijas karu pret Ukrainu.

Reaģējot uz šo netaisnīgo un nelikumīgo karu, sankcijas ir viens no ES instrumentiem, ar ko vājināt Krievijas ekonomiskās spējas un ierobežot tās spēju finansēt agresijas karu. Šajā ziņā sankcijas atbilst ES galvenajam mērķim, proti, turpināt darbu pie tā, lai panāktu taisnīgu un ilgstošu mieru. Kopš 2022. gada 23. februāra ES ir noteikusi kopumā 12 sankciju paketes pret Krieviju. Tās ir vērstas ne tikai pret konkrētām personām un struktūrām, bet arī pret finanšu, rūpniecības, transporta un enerģētikas nozarēm.

2023. gada februārī un jūnijā ES pieņēma desmito un vienpadsmito sankciju paketi pret Krieviju. Ar tām ES sankciju sarakstam pievienoja 225 personas un vienības. Papildu pasākumi ietvēra jaunus aizliegumus eksportēt uz Krieviju kritiski svarīgas tehnoloģijas un rūpniecības preces, jo īpaši tehnoloģijas ar potenciālu militāru pielietojumu. Turklāt šīs paketes bija vērstas pret Krievijas dezinformācijas papildu avotiem, paplašināja no valsts aizliegtā importa sarakstu un ieviesa pasākumus, lai novērstu šo sankciju apiešanu, tostarp tiecoties ciešāk sadarboties ar galvenajām trešām valstīm, lai labāk uzraudzītu, kontrolētu un bloķētu reeksportu.

Divpadsmitā un jaunākā sankciju pakete tika pieņemta 18. decembrī, un sankciju sarakstam tika pievienotas vēl 140 personas un uzņēmumi. Tika noteikti arī jauni importa un eksporta aizliegumi, piemēram, aizliegums eksportēt Krievijas dimantus uz ES, un tie tiks īstenoti ciešā sadarbībā ar G7 partneriem. Turklāt pakete pastiprināja naftas cenu griestu īstenošanu, ieviešot jaunus pasākumus, lai labāk uzraudzītu to, kā tankkuģi tiek izmantoti cenu griestu apiešanai. Tika ieviesti arī striktāki aktīvu iesaldēšanas pienākumi un stingri pasākumi pret trešo valstu uzņēmumiem, kuri apiet sankcijas.

ES kopā ar saviem partneriem ir vienojusies par sankcijām pakļautu kaujaslauka preču prioritāru sarakstu. Uzņēmumiem attiecībā uz šīm precēm būtu jāpiemēro pienācīga rūpība, un trešās valstis nedrīkst tās eksportēt uz Krieviju. Turklāt ES ir apzinājusi ekonomiski kritiski svarīgas preces, attiecībā uz kurām novērotas anomālas tirdzniecības plūsmas. Tika novērots, ka šīs preces caur konkrētām trešām valstīm tiek pārvietotas uz Krieviju.

Līdzekļu iesaldēšanas pasākumi ir viens no redzamākajiem un politiski nozīmīgākajiem sankciju veidiem. Kopumā ierobežojošie pasākumi pašlaik attiecas uz gandrīz 1950 vienībām un personām, un ir iesaldēti Krievijas un Baltkrievijas oligarhiem un uzņēmumiem piederošie aktīvi vairāk nekā 28 miljardu eiro apmērā. Dalībvalstis ir ziņojušas arī par Eiropas Savienībā iesaldētiem Krievijas Centrālās bankas aktīviem vairāk nekā 200 miljardu eiro apmērā.

Pats karš un ierobežojošie pasākumi rada ievērojamu spriedzi Krievijas ekonomikā, jo tie veicina izdevumu strauju pieaugumu, rubļa vērtības samazināšanos, pieaugošu inflāciju un spriedzi darba tirgū, kas izpaužas kā darba ņēmēju zaudēšana. Rublis ir zaudējis aptuveni 40 % no savas vērtības salīdzinājumā ar maksimālo līmeni 2022. gada vasarā, kā rezultātā Krievijas Centrālā banka bija spiesta paaugstināt procentu likmes no 8 % līdz 16 % un pastiprināt kapitāla kontroli. Budžeta ieņēmumi no naftas un gāzes 2023. gadā samazinājās par 40 %, pateicoties naftas cenu griestiem, par kuriem panākta vienošanās ar G7 partneriem. Šī ietekme laika gaitā tikai pastiprināsies, jo pasākumi ir izstrādāti tā, lai ilgtermiņā ietekmētu Krievijas budžetu un tās rūpniecisko un tehnoloģisko bāzi.

Sankcijas tiek piemērotas arī Krievijas sabiedrotajai Baltkrievijai. Padome 2023. gada 3. augustā pieņēma septīto sankciju paketi, reaģējot uz cilvēktiesību pārkāpumiem un pilsoniskās sabiedrības apspiešanu valstī. ES nenosaka visaptverošas sankcijas visai valstij, bet gan vēršas pret Baltkrievijas ekonomikas stratēģiskajām nozarēm, piemēram, ieroču tirdzniecību, tirdzniecību ar potenciāli militārām vajadzībām izmantojamām tehnoloģijām un aviācijas un kosmosa nozarē izmantotām precēm.

Dezinformācijas apkarošana

Izmantojot valstij piederošos ziņu kanālus un saistītos kanālus, Krievija izplata sagrozītu informāciju un kara propagandu, mēģinot pamatot savas agresīvās darbības pret Ukrainu un uzveļot vainu Ukrainai un Rietumiem. Lai to novērstu, ES atbalsta Ukrainas saziņu ar globālajiem partneriem, tostarp starptautiskos forumos un diskusijās. ES rīkojas daudzos līmeņos, lai sasniegtu pēc iespējas vairāk cilvēku, atbalstot valdības iestādes, pilsonisko sabiedrību, mediju organizācijas un tiešsaistes platformas saskaņā ar atjaunināto Prakses kodeksu dezinformācijas jomā.

Sankciju pret Krieviju ietvaros ES ir apturējusi daudzu Krievijas valstij piederošu un Kremli atbalstošu dezinformācijas kanālu apraides darbības. Kopumā 2023. gads iezīmēja būtiskas pārmaiņas cīņā pret dezinformāciju ES. Stājoties spēkā Digitālo pakalpojumu aktam, ļoti lielu tiešsaistes platformu un ļoti lielu tiešsaistes meklētājprogrammu nodrošinātājiem ir regulāri jāizvērtē visi iespējamie to pakalpojumu radītie riski sabiedrībai. Riski ietver draudus vārda brīvībai un risku, ka nodrošinātāju pakalpojumi tiks izmantoti dezinformācijas kampaņām.

Jūlijā Komisija izsludināja uzaicinājumu iesniegt priekšlikumus 1,2 miljonu eiro vērtībā projektiem, kuri palīdz atpazīt, kā tiešsaistē un bezsaistē rodas dezinformācijas vēstījumi par Krievijas karu pret Ukrainu, vēlēšanām un LGBTIK kopienu un kā ar tiem cīnīties. Šie projekti būs daļa no plašākiem centieniem apkarot dezinformāciju, piemēram, platformas *EUvsDisinfo* un ātrās brīdināšanas sistēmas.

2023. gadā tika turpināti mērķtiecīgi sociālo mediju paziņojumi un kampaņas, lai atmaskotu Krievijas dezinformāciju par sankcijām un pārtikas nodrošinājumu un enerģētisko drošību. Visbeidzot, lai nodrošinātu, ka no Ukrainas pārvietotās personas ir informētas par savām tiesībām, Komisija rīkoja izpratnes veicināšanas kampaņu par to, cik svarīgi ir izmantot oficiālus informācijas avotus.

Humānā un civilās aizsardzības palīdzība Ukrainai

ES civilās aizsardzības un humānās palīdzības finansējums palīdz cilvēkiem Ukrainā, īstenojot dažādus atbalsta veidus. Kopumā šīs palīdzības vērtība ir aptuveni 1,6 miljardi eiro (aptuveni 800 miljoni eiro humānajai palīdzībai un 800 miljoni eiro civilās aizsardzības palīdzībai natūrā). Humānā palīdzība ietver pārtikas, ūdens, būtisku mājsaimniecības preču nodrošināšanu, veselības aprūpes, garīgās veselības un psihosociālā atbalsta un ārkārtas patvēruma nodrošināšanu. ES palīdzība Ukrainai ietver arī atbalstu Ukrainas jauniešiem izglītības turpināšanai un palīdzību skaidrā naudā pamatvajadzību apmierināšanai. ES koordinē humāno un attīstības palīdzību, izmantojot saiknes pieeju, nodrošinot ne tikai neatliekamo vajadzību apmierināšanu, bet arī palīdzības ilgtspēju ilgtermiņā.

Psihosociālais atbalsts tiek sniegts arī pārvietotām personām dalībvalstīs, izmantojot programmu "ES – veselībai" un lielā mērā sadarbojoties ar Starptautisko Sarkanā Krusta un Sarkanā pusmēness biedrību federāciju. Turklāt ES koordinē Ukrainas pacientu, kuriem steidzami nepieciešama ārstēšana, medicīnisko evakuāciju, pārvietojot viņus uz slimnīcām visā Eiropā specializētas aprūpes saņemšanai. Laikposmā no 2022. gada marta līdz 2023. gada 19. decembrim gandrīz 3000 pacientu, kuriem bija nepieciešama medicīniskā evakuācija, tika veiksmīgi pārvesti uz 22 dalībvalstīm vai Eiropas Ekonomikas zonas valstīm.

← RAIDIERAKSTS: Noklausieties vai lasiet šo *EUvsDisinfo* publicēto rakstu par to, kā Krievija sagroza patiesību.

ES humānās palīdzības finansējums Ukrainai 2023. gadā pa nozarēm

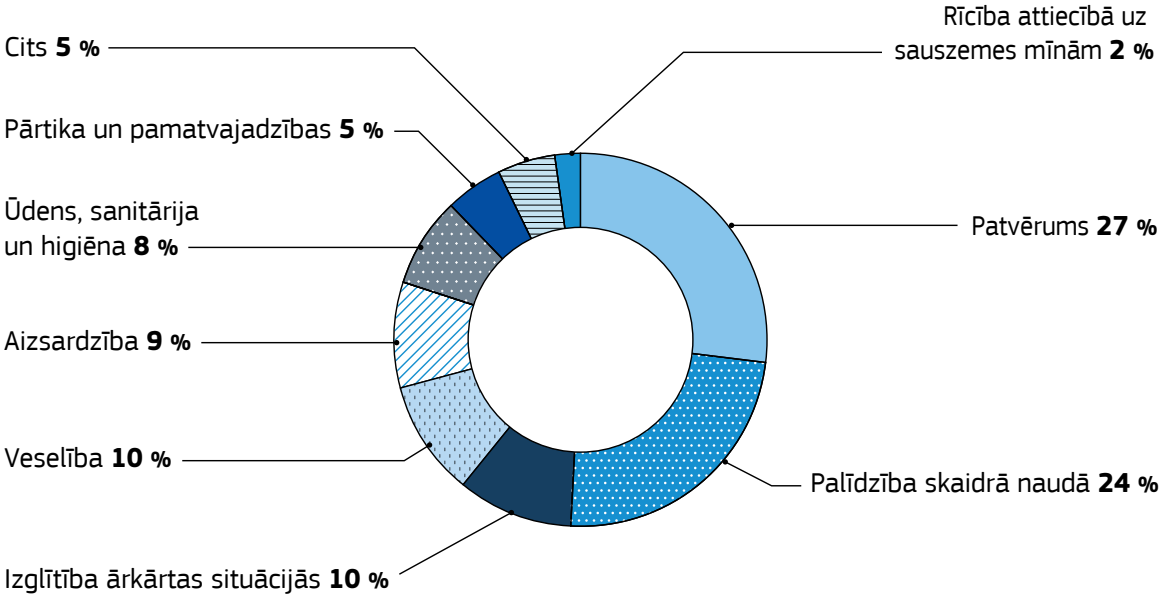

Ar Ārkārtas reaģēšanas koordinēšanas centra starpniecību ES koordinē savu vērienīgāko civilās aizsardzības operāciju, lai sniegtu ārkārtas palīdzību grūtībās nonākušiem cilvēkiem (sk. 8. nodaļu).

Visas 27 dalībvalstis, kā arī Islande, Ziemeļmaķedonija, Norvēģija, Serbija un Turcija, izmantojot ES civilās aizsardzības mehānismu, ir piedāvājušas palīdzību natūrā, sākot ar medicīnas precēm, patvēruma aprīkojumu un transportlīdzekļiem un beidzot ar ugunsdzēšanas un energoapgādes aprīkojumu. Lai šīs ārkārtas preces novirzītu uz Ukrainu, ES ir atvērusi papildu loģistikas centrus Polijā, Rumānijā un Slovākijā. Līdz 2023. gada beigām Ukrainai bija piegādāti gandrīz 100 000 tonnu šādas palīdzības.

→
Krievija vēršas pret Ukrainas enerģētikas infrastruktūru. Lai stiprinātu Ukrainas pakalpojumus un nodrošinātu apkuri ziemas salā, ES ir ziedojusi vairāk nekā 5500 elektroenerģijas ģeneratoru un vairāk nekā 6 miljonus elektriskā aprīkojuma. Šo transformatoru, kura vērtība pārsniedz 2 miljonus eiro, ziedoja Lietuvas elektroenerģijas uzņēmums *Litgrid*, un tas ir daļa no lielākas loģistikas operācijas, ko koordinē saskaņā ar ES civilās aizsardzības mehānismu. 2023. gada 24. janvāris.

ES ir arī sniegusi palīdzību no *rescEU* krājumiem. *rescEU* ir Eiropas spēju rezerve, ko pilnībā finansē ES. Tā ietver ugunsdzēšanas lidmašīnu un helikopteru floti, medicīniskās evakuācijas lidmašīnas un medicīnisko preču krājumus un lauka hospitāļus, kas var reaģēt uz ārkārtas situācijām. ES ir nodevusi Ukrainas rīcībā elektroenerģijas ģeneratorus, medicīnisko aprīkojumu un pagaidu patvēruma vienības. Turklāt pēc *Nova Kahovka* aizsprosta pārrāvuma tika nosūtītas ūdens attīrīšanas stacijas, savukārt reaģēšanai uz sabiedrības veselības apdraudējumiem, piemēram, ķīmiskiem, bioloģiskiem, radioloģiskiem un kodoldraudiem, tika piegādāts specializētais aprīkojums, piemēram, dekontaminanti, aizsargtērpi un joda tabletes.

Lai palīdzētu Ukrainas bērniem atgriezties skolā, ES 2022. gada decembrī sāka kampaņu "Skolas autobusi Ukrainai". Tās rezultātā ES un tās dalībvalstis uz Ukrainu nosūtīja vairāk nekā 380 autobusu.

↑
Luksemburgas pilsētas ziedots autobuss atstāj ES civilās aizsardzības mehānisma loģistikas centru. Sučava (Rumānija), 2023. gada jūlijs.

Cilvēku, kuri bēg no kara, uzņemšana

Neprovocētais un nepamatotais Krievijas agresijas karš pret Ukrainu izraisīja cilvēku lielāko piespiedu pārvietošanu Eiropā kopš Otrā pasaules kara. Lai aizsargātu to cilvēku tiesības, kuri bēg no Ukrainas uz Eiropas Savienību, ES ātri ieviesa Pagaidu aizsardzības direktīvu. Līdz 2023. gada beigām gandrīz 4,2 miljoniem cilvēku no Ukrainas bija tiesības uz uzturēšanos, izmitināšanu, veselības aprūpi, izglītību un darbu ES. Oktobrī šī pagaidu aizsardzība tika pagarināta līdz 2025. gada martam. Solidaritātes platforma palīdzēja dalībvalstīm koordinēt bēgļu no Ukrainas uzņemšanu un turpina palīdzēt direktīvas īstenošanā.

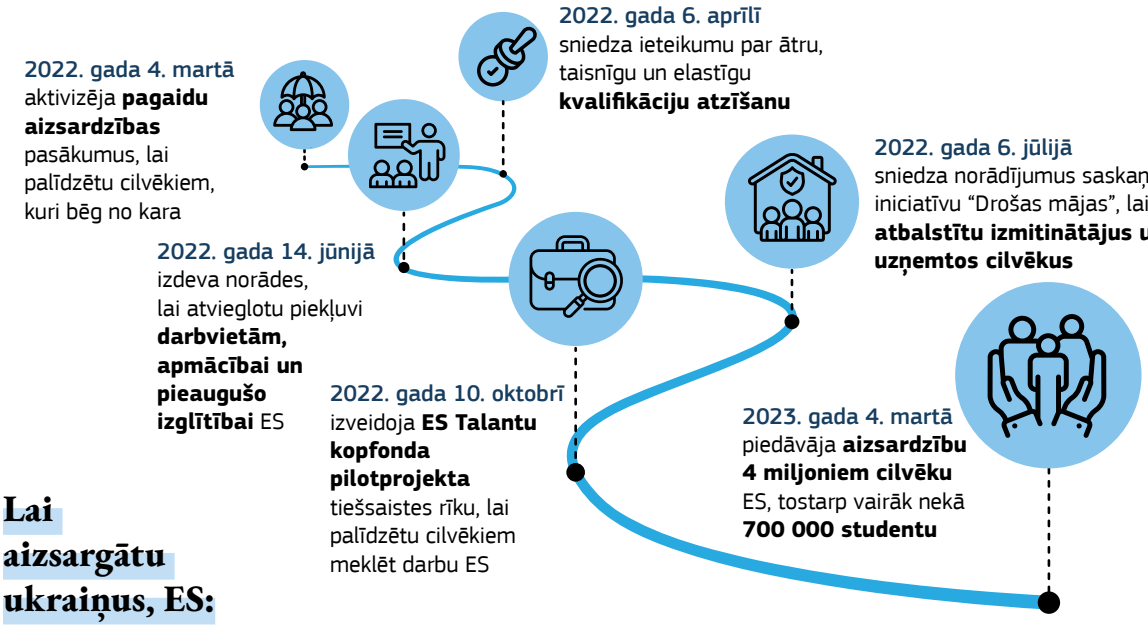

Lai aizsargātu ukraiņus, ES:

Nodrošināt ātru un efektīvu integrāciju darba tirgū – tas ir vēl viens svarīgs veids, kā ES pretimnākoši uzņem tos, kas bēg no bruņotā konflikta. Ar pasākumiem, kas 2022. gadā pieņemti saskaņā ar kohēzijas politiku, piemēram, paketēm "kohēzijas rīcība bēgļu atbalstam Eiropā" un "elastīga palīdzība teritorijām", kohēzijas politikas finansēšanas noteikumos tika ieviesta nepieciešamā elastība, lai nodrošinātu, ka dalībvalstis var izmantot šo finansējumu Ukrainas bēgļu uzņemšanai. Arī 2023. gadā šie pasākumi ļāva piešķirt finansējumu sociālās integrācijas programmām, veselības aprūpei, pārtikai, pamata palīdzībai un orientēšanai darba tirgū. Pēdējā minētā joma ietver valodu kursus, izglītību, sociālos pakalpojumus un bērnu aprūpi. Nodarbinātība palīdz cilvēkiem no jauna sakārtot savu dzīvi, attīstīt prasmes, dot ieguldījumu uzņēmējkopienās un galu galā atbalstīt rekonstrukciju Ukrainā.

Tagad ES strādā vairāk nekā 1,5 miljoni ukraiņu.

Avots: Eiropas valstu nodarbinātības dienestu tīkla apsekojums.

ES palīdz ukraiņiem integrēties darba tirgū, ļaujot ātri validēt prasmes un atzīt profesionālās un akadēmiskās kvalifikācijas. Tā ir izveidojusi ES Talantu kopfonda pilotprojektu – tiešsaistes darba meklēšanas rīku, kas piemeklē piemērotas darbvietas un vakances cilvēkiem, kuri bēg no kara Ukrainā. Turklāt dalībvalstu nodarbinātības dienesti darbojas kā starpnieki starp darba meklētājiem un darba devējiem valsts līmenī. Jūlijā Eiropas valstu nodarbinātības dienestu tīkls pieņēma kopīgas pamatnostādnes integrācijas darba tirgū turpmākam atbalstam.

ES ir arī apņēmusies nodrošināt pārvietoto Ukrainas bērnu piekļuvi kvalitatīvai izglītībai. Tā ir mobilizējusi vairākus instrumentus, galvenokārt stratēģiskā satvara Eiropas sadarbībai izglītības jomā ietvaros, piemēram, politikas norādes par mācīšanos no līdzbiedriem, tiešsaistes platformas un finansējumu. Finansējuma programma *Erasmus+* arī tiek izmantota, lai atbalstītu bēgļu studentu izglītību. Augstākā izglītība tiek atbalstīta arī ar *MSCA4Ukraine* stipendiju shēmu. Pateicoties šīs iniciatīvas sniegtajam finansējumam un atbalstam, līdz 2023. gada beigām 124 Ukrainas pētnieki varēja turpināt darbu ES un dažādās trešās valstīs, kuras ir iesaistījušās programmā "Apvārsnis Eiropa".

Turklāt Komisija ir uzsākusi trīs jaunas iniciatīvas, lai veicinātu ES sadarbību ar Ukrainu pētniecības un inovācijas jomā: jauns pamatprogrammas "Apvārsnis Eiropa" birojs Kijivā, jauna Eiropas Inovācijas padomes iniciatīva Ukrainas dziļo tehnoloģiju kopienas atbalstam un jauns Eiropas Inovāciju un tehnoloģiju institūta kopienas centrs.

Visbeidzot, ES apzinās, cik vērtīgas ir kultūras izpausmes, palīdzot cilvēkiem pārdzīvot traumatiskus notikumus un veidojot kopienas sajūtu un savstarpēju izpratni. 2022. gadā ES programma "Radošā Eiropa" izsludināja uzaicinājumu iesniegt projektus, kas atbalstītu mākslinieku un kultūras organizācijas ārpus Ukrainas. 2023. gada maijā tika paziņoti uzvarētāji: *ZMINA*, *Culture Helps* un *U-RE-Herit* konsorciji atbalstīs Ukrainas mākslinieku un veicinās Ukrainas kultūras mantojuma atjaunošanu.

Integrācija vienotajā tirgū un citi nolīgumi

2023. gada aprīlī Ukraina pievienojās ES civilās aizsardzības mehānismam kā iesaistītā valsts. Lai arī augustā Ukraina joprojām atradās oficiālajā pievienošanās mehānismam procesā, tā nosūtīja 51 pirmās palīdzības sniedzēju un 19 transportlīdzekļus, lai pēc postošajiem plūdiem palīdzētu glābšanas darbos Slovēnijā. Ukraina kā pilnībā iesaistīta valsts ar mehānisma starpniecību varēs nosūtīt palīdzību kopā ar citām dalībvalstīm, kad cita valsts saskarsies ar krīzi, piedāvājot tādu pašu solidaritāti, kādu tā ir saņēmusi. Tas arī liecina par svarīgu soli ceļā uz Ukrainas integrāciju ES un paplašina ES civilās aizsardzības mehānisma austrumu kaimiņreģionu.

↑
No kreisās: Ukrainas iekšlietu ministrs Ihors Klimenko, Ukrainas premjerministra vietniece eirointegrācijas un eiroatlantiskās integrācijas jautājumos Olha Stefanišina un Eiropas krīžu pārvarēšanas komisārs Janezs Lenarčičs paraksta nolīgumu, ar ko Ukrainai piešķir pilnīgu dalību ES civilās aizsardzības mehānismā. Kijiva (Ukraina), 2023. gada 20. aprīlis.

Ukraina ir turpinājusi integrāciju ES vienotajā tirgū, pievienojoties Vienotā tirgus programmai, parakstot asociācijas nolīgumu Eiropas komisāru un Ukrainas valdības sanāksmē Kijivā 2023. gada 2. februārī. Šis nolīgums ļauj Ukrainas mazajiem un vidējiem uzņēmumiem gūt labumu no īpašiem uzaicinājumiem iesniegt priekšlikumus, kuru rezultātā var iegūt finansējumu, un piedalīties tādās iniciatīvās kā "*Erasmus* jaunajiem uzņēmējiem" un Eiropas Biznesa atbalsta tīkls.

Lai atbalstītu Ukrainas mazo un vidējo uzņēmumu integrāciju vienotajā tirgū, tika izsludināti divi uzaicinājumi iesniegt priekšlikumus, kuru kopējais budžets bija 7,5 miljoni eiro. Turklāt strauji turpinājās darbs pie sarunām par nolīgumu par atbilstības novērtēšanu un rūpniecisko izstrādājumu pieņemamību ar Ukrainu. Tiklīdz nolīgums būs stājies spēkā, tas sekmēs ekonomisko integrāciju, tādējādi palīdzot Ukrainas ekonomikai un Ukrainas uzņēmumiem atgūties.

Uzziniet, kā programma "*Erasmus* jaunajiem uzņēmējiem" atbalsta Ukrainas uzņēmējus!

Uzziniet, kā ES un Eiropas Biznesa atbalsta tīkls atbalsta Ukrainu!

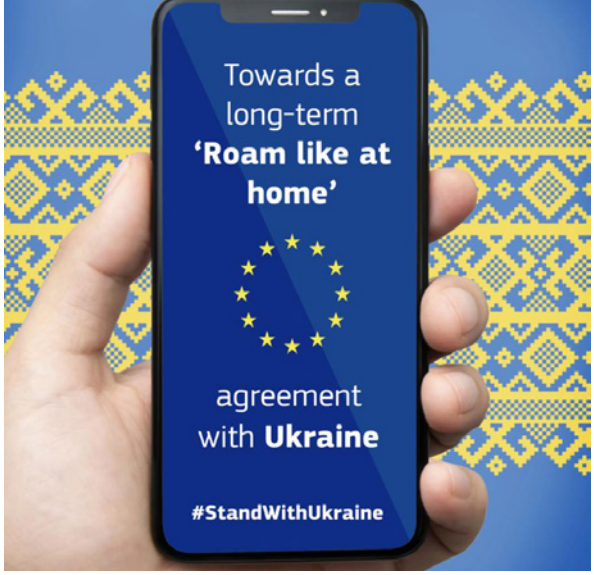

Ukraina gūst labumu arī no cita svarīga vienotā tirgus elementa. 2022. gada aprīlī ES sadarbojās ar Eiropas un Ukrainas mobilo sakaru operatoriem, lai piedāvātu cenas ziņā pieejamu vai bezmaksas viesabonēšanu starp abiem reģioniem. Šis nolīgums, kas 2023. gada jūlijā tika atjaunināts uz vēl vienu gadu, palīdz no Ukrainas pārvietotajām personām uzturēt pārrobežu kontaktus, pateicoties tam, ka operatori vēl vairāk samazina savienojuma izmaksas.

Vienlaikus Komisija strādā pie tā, lai šo viesabonēšanas nolīgumu iekļautu ES un Ukrainas asociācijas nolīgumā. Kad tas būs noslēgts, tas nodrošinās bezmaksas mobilos sakarus gan apmeklētājiem no Ukrainas Eiropas Savienībā, gan ES ceļotājiem Ukrainā. Ukrainas integrācijas temps ES viesabonēšanas tirgū būs atkarīgs no tā, cik raiti tā pieņems un īstenos attiecīgos ES tiesību aktus.

Pārtikas nodrošinājums

Krievija saasina pārtikas nodrošinājuma krīzi pasaulē, apzināti bloķējot graudu eksportu pa Melno jūru, iznīcinot graudu glabātuves un lauksaimniecības infrastruktūru Ukrainā un ierobežojot lauksaimniecības preču un mēslošanas līdzekļu eksportu.

↑
Ukrainas graudu izkraušana no baržas Donavas upē. Moldova, 2022. gada 12. decembris.

2022. gadā ES, tās dalībvalstis, Ukraina un Moldova izveidoja ES un Ukrainas solidaritātes joslas, lai izvestu Ukrainā bloķētos graudus. Šie alternatīvie maršruti, kas ietver dzelzceļus, autoceļus un ūdensceļus, atvieglo gan eksportu no Ukrainas, gan vitāli svarīgu importu, piemēram, humānās palīdzības un mēslošanas līdzekļu ievešanu.

Solidaritātes joslu izšķiroša nozīme pasaules nodrošinājumā ar pārtiku

Kopumā 2022. un 2023. gadā solidaritātes joslas deva iespēju Ukrainai:

- eksportēt vairāk nekā 65 miljonus tonnu lauksaimniecības produktu, tostarp gandrīz 61 miljonu tonnu graudu, eļļas augu sēklu un saistītu produktu, tai skaitā uz valstīm, kuras visvairāk skar pārtikas trūkums;
- eksportēt no Ukrainas vairāk nekā 51 miljonu tonnu nelauksaimniecisku produktu, piemēram, rūdas, dzelzi, tēraudu un koksni;
- radīt aptuveni 44 miljardu eiro ieņēmumus Ukrainas lauksaimniekiem un uzņēmumiem;
- importēt vairāk nekā 43 miljonus tonnu (88 miljardu eiro vērtībā) kritiskas nozīmes preču, piemēram, degvielu.

2023. gada jūnijā ES paziņoja, ka tā iegulda 250 miljonus eiro deviņos pārrobežu projektos, lai uzlabotu savienojumus starp Ukrainu, Moldovu un to ES kaimiņvalstīm Ungāriju, Poliju, Rumāniju un Slovākiju. Projekti ietver pētījumus un darbus dzelzceļa un autoceļu robežšķērsošanas vietās, lai paplašinātu un modernizētu infrastruktūru, uzlabotu stāvvietas un pilnveidotu pārkraušanas iekārtas un aprīkojumu.

Visbeidzot, 2023. gadā tika izveidota kopīga koordinācijas platforma tirdzniecības plūsmas starp ES un Ukrainu uzlabošanai. Platformas darbība kļuva intensīvāka pēc tam, kad Krievija 17. jūlijā izstājās no Melnās jūras graudu iniciatīvas, faktiski apturot graudu eksportu Melnās jūras maršrutā.

Atbalsts dalībvalstīm

Krievijas agresijas kara pret Ukrainu ietekme ir jūtama aiz Ukrainas robežām. Tā skar arī dalībvalstis, kas ir Ukrainas kaimiņvalstis, jo īpaši enerģētikas un pārtikas tirgu jomā. (Plašāku informāciju par to, kā ES risina enerģētisko krīzi, sk. 4. nodaļā.)

2023. gadā ES apstiprināja valsts atbalstu 487 miljardu eiro apmērā, lai atbalstītu dalībvalstis saistībā ar Krievijas agresijas karu pret Ukrainu.

Krīzes un pārkārtošanās pagaidu regulējums, ko piemēro no 2023. gada 9. marta, ir viens no instrumentiem, ko dalībvalstis var izmantot, lai mazinātu kara ietekmi uz savu ekonomiku.

Turklāt pēc sadarbības programmu apturēšanas ar Krieviju un tās sabiedroto Baltkrieviju ES 2023. gadā papildu 135 miljonus eiro, kas sākotnēji bija paredzēti projektiem ar šīm divām valstīm, pārskaitīja citām programmām, kuras stiprinās sadarbību starp dalībvalstīm un Ukrainu un Moldovu.

Gada laikā ES arī nodrošināja, ka visi Igaunijas, Latvijas, Lietuvas, Polijas un Somijas reģioni, kuriem bija paredzēts piedalīties sadarbības programmās ar Krieviju un Baltkrieviju, varēja piedalīties citās esošajās starpreģionālās sadarbības programmās.

Krīzes un pārkārtošanās pagaidu regulējums sniedz dalībvalstīm rīcības brīvību, kas tām vajadzīga, lai:

1. piešķirtu ierobežotas atbalsta summas uzņēmumiem, kurus skārusi pašreizējā krīze vai ar to saistītās sankcijas un pretsankcijas
2. nodrošinātu, ka uzņēmumiem ir garantēta pietiekama likviditāte
3. kompensētu uzņēmumiem papildu izmaksas, kas tiem radušās ārkārtīgi augsto gāzes un elektroenerģijas cenu dēļ

←
Kviešu raža Doneckas reģionā. Ukraina, 2023. gada 4. augusts.

Atbalsts ES lauksaimniekiem

Ņemot vērā Krievijas un Ukrainas nozīmi graudaugu un eļļas augu sēklu globālajā piegādē, Krievijas īstenotais karš pret Ukrainu ir radījis lielu nenoteiktību un nestabilitāti šajos tirgos.

Tā kā Ukrainas parastie eksporta maršruti caur Melnās jūras ostām ir bloķēti vai ļoti ierobežoti, eksports nav sasniedzis tam paredzētos galamērķus tādā apmērā kā iepriekš. Tā vietā Ukrainas graudaugi un eļļas augu sēklas arvien biežāk nonāk to dalībvalstu tirgos, kas robežojas ar Ukrainu, radot loģistikas problēmas.

2023. gadā ES ieviesa divas atbalsta paketes un pagaidu aizliegumu importēt kviešus, kukurūzu, rapšu sēklas un saulespuķu sēklas no Ukrainas uz Bulgāriju, Ungāriju, Poliju, Rumāniju un Slovākiju saskaņā ar Regulu par pagaidu autonomajiem tirdzniecības pasākumiem attiecībā uz Ukrainu. Tas palīdzēja mazināt loģistikas problēmas un kliedēt lauksaimnieku bažas skartajās dalībvalstīs, vienlaikus joprojām ļaujot ES turpināt ekonomisko atbalstu Ukrainai nulles tarifu veidā attiecībā uz visu Ukrainas importu.

No kopējās lauksaimniecības politikas lauksaimniecības rezerves kopumā tika piešķirti vairāk nekā 156,3 miljoni eiro, lai atbalstītu visvairāk skartos lauksaimniekus piecās dalībvalstīs, kas robežojas ar Ukrainu. Attiecīgajām dalībvalstīm arī tika atļauts izmantot valsts līmeņa atbalstu, lai vajadzības gadījumā sniegtu papildu kompensāciju, izmantojot papildu vai īpašu valsts atbalstu. Turklāt trešajā atbalsta paketē Komisija mobilizēja papildu finansējumu 330 miljonu eiro apmērā, kas piešķirams ES lauksaimniekiem citās dalībvalstīs, kuras ietekmē augstās resursu izmaksas un konkrētas problēmas, ko izraisījis Krievijas agresijas karš. Nesen izveidotais Eiropas Pārtikas nodrošinājuma krīžgatavības un reaģēšanas mehānisms ļāva ātri mobilizēt speciālās zināšanas un agrīnā posmā vērsa publiskā un privātā sektora ieinteresēto personu uzmanību uz problēmām un nepilnībām. Šo ieinteresēto personu diskusiju rezultāti tieši ietekmēja ES turpmāko rīcību.

Kara noziegumu izmeklēšana un kriminālvajāšana par tiem

Kopš Krievijas agresijas kara pret Ukrainu sākuma Krievijas iestādes ir pastāvīgi pārkāpušas starptautiskās cilvēktiesības, un ir saņemti daudzi ziņojumi par kara noziegumiem un uzbrukumiem civiliedzīvotājiem. Līdz 2023. gada beigām Ukraina un 16 dalībvalstis bija sākušas izmeklēt starptautiskos noziegumus, ko Krievija pastrādājusi Ukrainā.

Sešas dienas pēc kara sākuma Eiropas Savienības Aģentūra tiesu iestāžu sadarbībai krimināllietās (*Eurojust*) palīdzēja izveidot kopēju izmeklēšanas grupu, lai vāktu pierādījumus un izmeklētu kara noziegumus un noziegumus pret cilvēci. Šodien komandā ir Ukrainas, sešu dalībvalstu, Starptautiskās Krimināltiesas un Eiropas Savienības Aģentūras tiesībaizsardzības sadarbībai pārstāvji.

Tā kā pierādījumu vākšana par starptautiskiem noziegumiem ir sarežģīta (piemēram, liecību iegūšana no cilvēkiem dažādās valstīs), *Eurojust* 2023. gadā izveidoja arī datubāzi, lai saglabātu un krātu pierādījumus par šiem noziegumiem (Galveno starptautisko noziegumu pierādījumu datubāze). Šajā datubāzē *Eurojust* ieguldījums būs tās speciālās zināšanas, analizējot pierādījumus, un praktiski norādījumi valstu tiesu iestādēm par to, kā identificēt pierādījumus, kas atrodas citās valstīs un var būt būtiski izmeklēšanai.

↑
Starptautiskā centra saukšanai pie atbildības par agresijas noziegumu pret Ukrainu atklāšana. Hāga (Nīderlande), 2023. gada 3. jūlijs. Fonā no kreisās: ASV Kriminālllietu nodaļas ģenerālprokurora palīgs Kenets Polīts, Ukrainas ģenerālprokurors Andrijs Kostins, Nīderlandes tieslietu un drošības ministre Dilana Ješilgeza-Zegeriusa, *Eurojust* priekšsēdētājs Ladislavs Hamrans, Eiropas tieslietu komisārs Didjē Reinderss un Starptautiskās Krimināltiesas prokurors Karims Asads Ahmads Hans.

Eurojust atrodas arī jaunizveidotais Starptautiskais centrs saukšanai pie atbildības par agresijas noziegumu pret Ukrainu. Centrā, kas tika atklāts 2023. gada jūlijā, darbojas neatkarīgi valstu prokurori no kopējās izmeklēšanas grupas locekļu vidus un seši Ukrainas prokurori, un tas tika izveidots, lai sagatavotu un sekmētu jebkādu turpmāku kriminālvajāšanu par Krievijas agresijas noziegumu pret Ukrainu. Agresijas noziegums ir noziegums, kad augsta ranga politiskie un militārie līderi plāno, uzsāk vai veic plaša mēroga agresijas aktus, izmantojot valsts militāros spēkus. Šī ir pirmā reize vēsturē, kad šāds noziegums tiek izmeklēts tā norises laikā.

Centrā prokurori varēs sadarboties uz vietas, dodot tiem iespēju ātri apmainīties ar pierādījumiem un vienoties par to, kā viņi īstenos savu izmeklēšanas un kriminālvajāšanas stratēģiju. Galveno starptautisko noziegumu pierādījumu datubāze būs centra darbības galvenais pamats, un centra savāktos pierādījumus varēs izmantot citās jurisdikcijās, tostarp valstu un starptautiskajās tiesās.

Eurojust, izmantojot savu darba grupu *Freeze and Seize*, arī nodrošina, ka ES sankcijas tiek pienācīgi īstenotas. Darba grupa izmeklē iespējamās saiknes starp noziedzīgām darbībām un Krievijas un Baltkrievijas privātpersonām un uzņēmumiem. Tā arī pēta, kā Ukrainas rekonstrukciju var veicināt tādi kriminālatiesību pasākumi kā aktīvu konfiskācija.

Eurojust juridiskais atbalsts Ukrainai

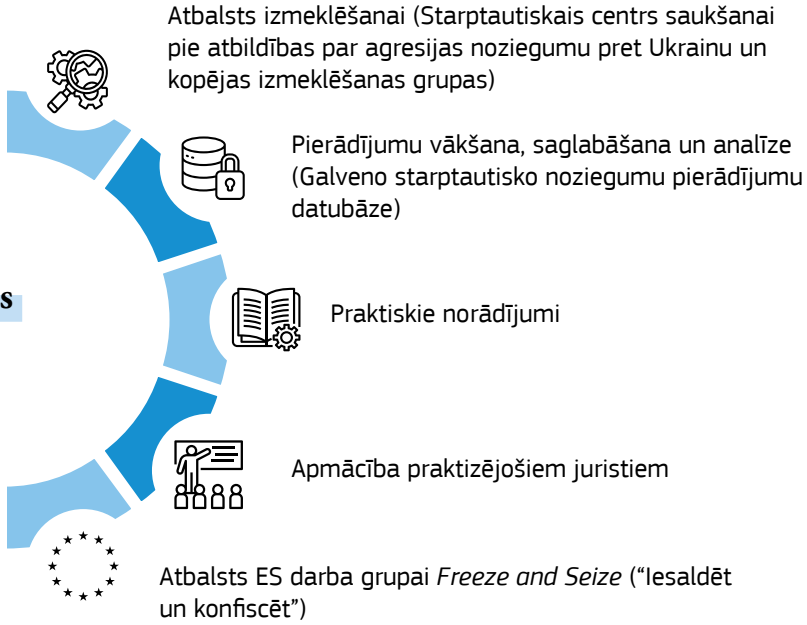

Ukrainas rekonstrukcija

ES ir apņēmusies nodrošināt to, ka Krievija maksās par Ukrainā nodarīto kaitējumu. Tādējādi tā pēta iespējas atbalstīt Ukrainas rekonstrukciju, ievērojot ES un starptautiskās tiesības, ar ārkārtas ieņēmumiem, kas gūti, pārvaldot Krievijas Centrālās bankas rezerves, kuras pašlaik ir iesaldētas Eiropas Savienībā sankciju dēļ. Šajā nolūkā Komisija decembrī pieņēma priekšlikumus par neparedzētu ieņēmumu no Krievijas Centrālās bankas aktīviem iesaldēšanu.

ES arī koordinē Ukrainas rekonstrukciju ar tās starptautiskajiem partneriem. 2023. gada janvārī ES, Ukraina un G7 partneri izveidoja G7 Daudzaģentūru līdzekļu devēju koordinācijas platformu. Platformai ir izšķiroša nozīme, lai koordinētu atbalstu Ukrainas tūlītējām finansējuma vajadzībām un tās turpmākajai ekonomikas atveseļošanai un rekonstrukcijai, izmantojot dažādus avotus un izveidotos finansēšanas instrumentus.

Komisāru kolēģijai februārī apmeklējot Ukrainu, ES paziņoja par palīdzības paketi viena miljarda eiro apmērā rekonstrukcijas centieniem, kas ir daļa no ES kopējās palīdzības paketes Ukrainai. Komisāri un Ukrainas valdība apsprieda arī to, kā ES varētu palīdzēt Ukrainai atjaunot pilsētas ilgtspējīgā un iekļaujošā veidā. Martā tika uzsākta iniciatīva *Phoenix* (Projekts holistiskai orientācijai uz vidisku jaunu infrastruktūru Ukrainas pilsētās). Iniciatīva ļaus Ukrainas pilsētām piekļūt progresīvām tehnoloģijām un speciālajām zināšanām no Jaunās Eiropas *Bauhaus* kopienas. Tā arī vienos Ukrainas pilsētas ar līdzīgām ES pilsētām, lai apmainītos ar zinātību un labu praksi par to, kā veidot klimatneitrālas un energoefektīvākas pilsētas. Tā apvienos finansējumu no pamatprogrammas "Apvārsnis Eiropa" misijas "Klimatneitrālas un viedas pilsētas un programmas *LIFE*, nekavējoties mobilizējot vismaz 7 miljonus eiro.

Visbeidzot, Ukrainas zaļās atveseļošanas konferencē, kas notika no 28. novembra līdz 1. decembrim Viļņā Lietuvā, ES atkārtoti apstiprināja savu nepārtraukto atbalstu Ukrainas pašvaldībām un iepazīstināja ar iniciatīvas *Phoenix* īstenošanas gaitu un pirmajiem rezultātiem. Vienlaikus aprites ekonomikas misija pulcēja tos ES uzņēmumus un nozaru ieinteresētās personas, kas koncentrējas uz aprites ekonomiku, un Ukrainā bāzētus uzņēmumus un publiskos pircējus, tādējādi atbalstot Ukrainas zaļās atveseļošanas uzņēmējdarbības dimensiju.

Ukrainas atveseļošanas konferencē, kas jūnijā notika Londonā, ES nāca klajā ar jaunu mehānismu, ierosinot dotācijas un aizdevumus līdz 50 miljardu eiro apmērā Ukrainas atveseļošanas un modernizācijas atbalstam laikposmā no 2024. līdz 2027. gadam.

Tas apliecināja ES nelokāmo atbalstu Ukrainai Krievijas īstenotā agresijas kara laikā un apstiprināja ES apņemšanos attiecībā uz Ukrainas virzību uz dalību ES.

Turklāt ES parakstīja nolīgumus vairāk nekā 800 miljonu eiro apmērā, lai mobilizētu privātās investīcijas Ukrainas ekonomikas atveseļošanai un rekonstrukcijai.

←
Eiropas Komisijas priekšsēdētāja Urzula fon der Leiena uzstājas ar runu Ukrainas atveseļošanas konferencē. Londona (Apvienotā Karaliste), 2023. gada 21. jūnijs.

© AFP

2. Ekonomikas un ES konkurētspējas stiprināšana

↑
Darbinieki pārrauga elektrotransportlīdzekļa montāžu *Neapco Europe* rūpnīcā. Dīrena (Vācija), 2023. gada 22. augusts.

Ievads

2023. gadā ES turpināja koncentrēties uz konkurētspējas palielināšanu un pārkārtošanos uz zaļu, digitālu, iekļaujošu un noturīgu ekonomiku. Ar 2023. gadā ierosināto Zaļā kursa industriālo plānu ES mērķis ir uzlabot neto nulles emisiju tehnoloģiju konkurētspēju un atbalstīt ātru pāreju uz klimatneitralitāti. ES arī nāca klajā ar stratēģiju ekonomiskās drošības panākšanai ES un noteica galvenos rādītājus tās ilgtermiņa konkurētspējas stiprināšanai. Turklāt tā atjauninājа ilgtspējīga finansējuma satvaru un veica pasākumus muitas savienības reformēšanai. 2023. gadā tika atzīmēta arī vienotā tirgus 30. gadadiena, un gada laikā ES ieviesa vienotu patentu sistēmu un pasākumus nolūkā atvieglot pārrobežu uzņēmējdarbību. Lai nodrošinātu, ka ES ekonomika gūst labumu no digitalizācijas, ES izstrādāja priekšlikumu par digitālā eiro tiesisko regulējumu, kas papildinās skaidras naudas arī turpmāku izmantošanu, un ieviesa muitas datu centru. Turklāt tā iesniedza vairākus tiesību aktu priekšlikumus, kas stiprinās tās kapitāla tirgu savienību, radot privātajiem ieguldītājiem drošāku ieguldījumu vidi; ieviesa tiesību aktus, lai novērstu ārvalstu subsīdiju kropļojošo ietekmi uz ES tirgiem; un reformēja un ieviesa sistēmas nolūkā padarīt bankas noturīgākas ekonomikas satricinājumu laikā.

Nepārtraukta atveseļošana un ilgtermiņa noturība

Tendences

2023. gadā ES ekonomika turpināja augt, lai gan mazākā tempā sakarā ar milzīgiem ekonomikas satricinājumiem, kurus tā bija piedzīvojusi. Inflācija gada laikā samazinājās, pateicoties tam, ka samazinājās enerģijas cenas un pārtikas un rūpniecības preču inflācijas spiediens.

ES ekonomiku atbalsta ārkārtīgi spēcīgs darba tirgus, kurā ir vērojams rekordzems bezdarba līmenis, nepārtraukta nodarbinātības palielināšanās un algu pieaugums. Reformu un investīciju īstenošana saskaņā ar Atveseļošanas un noturības mehānismu joprojām ir būtiska, lai turpinātu attīstīt ES ekonomiku pareizajā virzienā.

Raugoties nākotnē, notiekošais Krievijas agresijas karš pret Ukrainu un plašāka ģeopolitiskā spriedze joprojām apdraud ES ekonomikas izaugsmes izredzes.

Atveseļošanas un noturības mehānisma panākumi

2023. gadā Atveseļošanas un noturības mehānisms 800 miljardu eiro vērtā *NextGenerationEU* atveseļošanas plāna ietvaros turpināja virzīt ekonomikas atlabšanu. Ar minēto instrumentu stiprināja dalībvalstu ekonomisko un sociālo noturību un atbalstīja *REPowerEU* – ES iniciatīvu, kuras mērķis ir palīdzēt dalībvalstīm paātrināt pāreju no fosilā kurināmā, ņemot vērā neprovocēto Krievijas iebrukumu Ukrainā (plašāku informāciju par *REPowerEU* iniciatīvu sk. 4. nodaļā).

Šis mehānisms ir unikāls, jo tas ir balstīts uz darbības rezultātiem. Lai to varētu izmantot, dalībvalstij ir jāiesniedz Komisijai atveseļošanas un noturības plāns. Šajos plānos ir izklāstītas reformas un investīcijas, kuras dalībvalstis plāno pabeigt līdz 2026. gada beigām un kurām tās var saņemt finansējumu tādā apmērā, kas nepārsniedz iepriekš saskaņotu piešķīrumu. Komisija izmaksā dalībvalstīm maksājumus, kas ir atkarīgi no to plānos izklāstīto iepriekš noteikto starpposma mērķu un mērķrādītāju sekmīgas sasniegšanas. Šie pasākumi ir paredzēti, lai risinātu dalībvalstu galvenās problēmas un pielāgotos ES mērķiem.

Atveseļošanas un noturības mehānisms virza reformas un investīcijas sešās politikas jomās: i) zaļā pārkārtošanās; ii) digitālā pārkārtošanās; iii) pārdomāta, ilgtspējīga un iekļaujoša izaugsme; iv) sociālā un teritoriālā kohēzija; v) veselības aprūpe, kā arī ekonomiskā, sociālā un institucionālā noturība; un vi) uz nākamo paaudzi vērsta politika.

ES arī piedāvā dalībvalstīm palīdzību atveseļošanas un noturības plānu īstenošanā, izmantojot Tehniskā atbalsta instrumentu. Līdz šim no šī atbalsta labumu ir guvuši vairāk nekā 400 projektu. Divdesmit trīs dalībvalstis ir saņēmušas vai pašlaik saņem vispārēju atbalstu atveseļošanas un noturības plānu īstenošanas horizontālajos aspektos, tostarp atbalstu savu plānu pārskatīšanā, savukārt visas 27 dalībvalstis gūst labumu no tematiskā atbalsta, kas saistīts ar Atveseļošanas un noturības mehānisma pasākumu īstenošanu.

Lielākā daļa Eiropas iedzīvotāju (53 %) uzskata, ka *NextGenerationEU* var efektīvi reaģēt uz pašreizējām ekonomikas problēmām.

Avots: Eirobarometra standartaptauja Nr. 100, 2023. gada decembris.

Pateicoties dalībvalstu atveseļošanas un noturības plānu īstenošanai, līdz 2022. gada beigām (jaunākie pieejamie dati):

6,9 miljoni cilvēku bija iesaistīti izglītībā un apmācībā

1,4 miljoni uzņēmumu saņēma atbalstu natūrā

5,9 miljoni cilvēku guva labumu no aizsardzības pasākumiem pret klimatiskajām katastrofām

tika ietaupīts 22,1 miljons megavatstundu primārās enerģijas gadā

Atveseļošanas un noturības mehānisma (ANM) mērķu sasniegšanai novirzītie līdzekļi

Līdz šim kopā izmaksāti
222,4 miljardi eiro

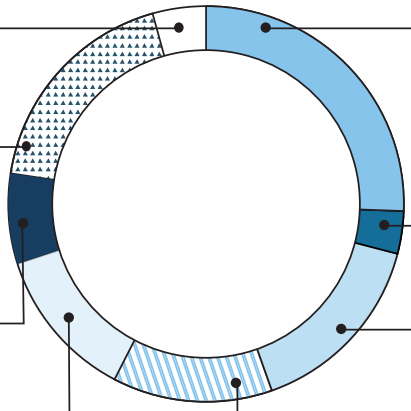

9,3 miljardi eiro
REPowerEU priekšfinansējums

40 miljardi eiro
Pārdomāta, ilgtspējīga un iekļaujoša izaugsme

16,5 miljardi eiro
Digitālā pārveide

28,2 miljardi eiro
Zaļā pārkārtošanās

56,6 miljardi eiro
Priekšfinansējums 21 dalībvalstij

7,6 miljardi eiro
Politikas nākamajai paaudzei

34,9 miljardi eiro
Veselības aprūpe, kā arī ekonomiskā, sociālā un institucionālā noturība

29,3 miljardi eiro
Sociālā un teritoriālā kohēzija

Projektu piemēri

Zaļā pārkārtošanās
Francijā ANM ir finansējis energoefektivitātes uzlabojumus 20 000 sociālo mājokļu un studentu mājokļiem.

Digitālā pārveide
ANM palielina Itālijas mākoņdatošanas spēju, ieguldot digitālās ekonomikas datu centros.

Pārdomāta, ilgtspējīga un iekļaujoša izaugsme
ANM ir devis iespēju Spānijai palīdzēt vairāk nekā 60 lieliem uzņēmumiem un MVU ilgtspējīgas mobilitātes pētniecībā un inovācijā.

Sociālā un teritoriālā kohēzija
ANM ļauj Austrijai palīdzēt ilgtermiņa bezdarbniekiem iegūt apmācību un kvalifikāciju.

Veselības aprūpes, ekonomikas, sociālās jomas un institūciju noturība
ANM atbalstīta reforma Kiprā pastiprinās korupcijas apkarošanas centienus un izveidos neatkarīgu korupcijas apkarošanas iestādi.

Politikas nākamajai paaudzei
ANM līdzekļi ir palīdzējuši Čehijai nodrošināt skolēniem aptuveni 74 000 digitālo ierīču attālinātām mācībām.

ES budžets: palīdzēt ES sagatavoties pašreizējiem un turpmākiem izaicinājumiem

2023. gadā ES ilgtermiņa budžetam (daudzgadu finanšu shēmai) un *NextGenerationEU* bija būtiska nozīme Eiropas atveseļošanā, risinot tādas problēmas kā tuvējais karš, augsta inflācija, dabas katastrofas un humanitārās krīzes. Lai nodrošinātu, ka ar ES budžetu var turpināt īstenot svarīgākās prioritātes, jūnijā Komisija ierosināja pārskatīt daudzgadu finanšu shēmu.

Septembrī tika pieņemts ES 2024. gada budžets, kurā pievērsta uzmanība steidzamām krīzēm Tuvajos Austrumos, Eiropā un tās kaimiņvalstīs.

Lai atbalstītu *NextGenerationEU* un palīdzētu Ukrainai, Komisija 2023. gadā piesaistīja aptuveni 116 miljardus eiro ilgtermiņa fondos, tostarp līdz 12,5 miljardiem eiro zaļajās obligācijās, pozicionējot ES kā vadošo zaļo obligāciju emitenti.

↑
Eiropas budžeta un administrācijas komisārs Johanness Hāns iepazīstina ar daudzgadu finanšu shēmas pārskatīšanas priekšlikumu. Brisele (Beļģija), 2023. gada 20. jūnijs.

Ilgtermiņa noturības veidošana

Gada laikā Komisija iesniedza tiesību aktu priekšlikumus nolūkā īstenot ES ekonomikas pārvaldības noteikumu reformu, kas ir visaptverošākais šāda veida pasākums kopš 2007.–2008. gada ekonomikas un finanšu krīzes. Priekšlikumu pamatā bija rūpīga izvērtēšana un plaša apspriešanās. Jauno noteikumu mērķis ir veicināt un rosināt svarīgu reformu un investīciju īstenošanu dalībvalstīs. Tās vienkāršos ekonomikas pārvaldību, uzlabos valstu līdzdalību, liks lielāku uzsvaru uz vidēja termiņa perspektīvu un stiprinās ES fiskālo noteikumu izpildi pārredzama un vienota ES satvara ietvaros.

↑
Eiropas Komisijas priekšsēdētājas izpildvietnieks jautājumos par ekonomiku, kura strādā cilvēku labā, un Eiropas tirdzniecības komisārs Valdis Dombrovskis (pa kreisi) un Eiropas ekonomikas komisārs Paolo Dženteloni (pa labi) preses konferencē par ES ekonomikas pārvaldības satvara pārskatīšanu. Brisele (Beļģija), 2023. gada 26. aprīlis.

Horvātija pievienojas eirozonai

2023. gada 1. janvārī Horvātija pievienojās eirozonai un Šengenas zonai.

Eiro veicina Horvātijas iedzīvotāju ērtības un konkurētspēju, vienkāršojot ceļošanu un tirdzniecību. Tās banknotes un monētas simbolizē ES solījumu par brīvību un iespējām visiem horvātiem.

Horvātijā veiktā aptauja pēc tam, kad eiro pilnībā aizstāja kunu, liecina, ka 61 % Horvātijas iedzīvotāju uzskata, ka pāreja uz eiro notika raiti un efektīvi, savukārt 88 % uzskatīja, ka ir labi informēti par vienoto valūtu.

© *Martin Münd* / Eiropas Centrālā banka

Eiropas Savienībā atbalsts eiro joprojām ir ļoti spēcīgs: 71 % ES iedzīvotāju atbalsta Eiropas ekonomisko un monetāro savienību ar vienotu valūtu, un šis īpatsvars eirozonā ir 79 %.

Avoti: Eirobarometra zibensaptauja Nr. 518, 2023. gada februāris; Eirobarometra standartaptauja Nr. 100, 2023. gada decembris.

Saliedēta Eiropas Savienība

2023. gadā tika atzīmēta Kohēzijas fonda izveides 30. gadadiena. Kohēzijas fonds trīsdesmit gadu pastāvēšanas laikā ir ieguldījis gandrīz 179 miljardus eiro ES ekonomiskajā, sociālajā un teritoriālajā kohēzijā. Paredzams, ka kohēzijas politikas finansējums 2021.–2027. gada periodam palielinās ES iekšzemes kopproduktu par 0,5 % un atbalstīs 1,3 miljonu darbvietu radīšanu. Lielie projekti, kas pabeigti vai sākti 2023. gadā, ietver Pompeju kompleksa atjaunošanu, jaunu metro sistēmu Salonikiem un uzlabotu notekūdeņu infrastruktūru Rumānijā. Līdz gada beigām kohēzijas politikas programmās 2014.–2020. gadam bija sasniegti ievērojami rezultāti uz vietas, tostarp atbalsts 4,5 miljoniem uzņēmumu, vairāk nekā 370 000 jaunu darbvietu radīšana, uzlabota platjoslas piekļuve vairāk nekā 7,9 miljoniem mājsaimniecību un vairāk nekā 6000 megavatu papildu jaudas uzstādīšana atjaunīgās enerģijas ražošanai.

Šie sasniegumi uzsver to reģionālo un vietējo publiskās pārvaldes iestāžu būtisko nozīmi, kuras ir vistuvāk iedzīvotājiem un kurām ir būtiska nozīme politikas prioritāšu virzīšanā un ES tiesību aktu īstenošanā uz vietas. To atzīstot, 2023. gadā uzsāktās *ComPAct* iniciatīvas mērķis ir uzlabot publiskās pārvaldes iestādes dalībvalstīs.

←
Eiropas kohēzijas un reformu komisāre Elīza Ferreira (pirmā no labās) apmeklē ES līdzfinansēto projektu "Siltumnīcas uz jumtiem CO_2 samazināšanai". Betemburga (Luksemburga), 2023. gada 13. marts.

Spēcīgs un noturīgs vienotais tirgus

Vienotā tirgus 30 gadi

2023. gadā ES atzīmēja sava vienotā tirgus 30. gadadienu, kura izveide 1993. gada 1. janvārī bija nozīmīgs pagrieziena punkts Eiropas integrācijā. Vienotais tirgus ir kas vairāk par tiesisko regulējumu vai tirgu; tas ir brīvības, progresa, iespēju, izaugsmes, kopīgas labklājības, kohēzijas un noturības telpa, kas ievērojami stiprina ES ekonomisko un ģeopolitisko pozīciju pasaulē. Veidojot 15 % no pasaules iekšzemes kopprodukta, tā ir pasaulē lielākā integrētā vienotā tirgus zona, kas joprojām ir viena no visatvērtākajām.

Vairāk nekā 30 gadus vienotajam tirgum ir bijusi būtiska nozīme ES konkurētspējā, uzlabojot iedzīvotāju dzīvi un atvieglojot uzņēmējdarbību. Palielinot ES iekšzemes kopproduktu par 9 %, tas ir sniedzis būtiskus ekonomiskus ieguvumus, ko pastiprina kohēzijas politikas atbalsts, kas ļauj visiem reģioniem iesaistīties un gūt no tā labumu. Vienotajam tirgum ir arī būtiska nozīme zaļās un digitālās pārkārtošanās veicināšanā. Tā kā tas ir ES regulatīvās, finanšu un piegādes ķēdes integrācijas avots, tas palīdz veidot apjomradītus ietaupījumus, kas ir būtiski, lai palīdzētu uzņēmumiem attīstīties.

Vienotais tirgus īsumā

Vienotais tirgus veido **18 % no pasaules iekšzemes kopprodukta**.

Tas **piedāvā preces un pakalpojumus** vairāk nekā **450 miljoniem cilvēku**.

Avots: 2023. gada janvāra Ikgadējais ziņojums par vienoto tirgu.

To veido:

23 miljoni uzņēmumu

nodarbināti gandrīz 128 miljoni cilvēku

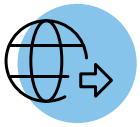

ES iekšējais pakalpojumu eksports – 965 miljardi eiro

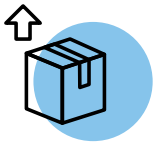

ES iekšējais preču eksports – 3428 miljardi eiro

ES iekšējie ieguldījumi – 8163 miljardi eiro

Vai zinājāt? (*)

2020. gadā **47,5 %** no ES preču eksporta uz trešām valstīm izmantotā valūta bija eiro.

Vairāk nekā **60 %** ārvalstu kontrolētu uzņēmumu Eiropas Savienībā kontrolē uzņēmums citā ES dalībvalstī.

Laikposmā no 2010. līdz 2021. gadam to cilvēku skaits, kuri ir nodarbināti dalībvalstīs un kuriem ir citas dalībvalsts pilsonība, palielinājās par **47,0 %**.

2,4 % augstskolu studentu dalībvalstīs ir no citas dalībvalsts.

(*) Dati attiecas uz ES, kurā ir 27 dalībvalstis, sākot no pēdējā gada, par kuru tie pieejami.

Avots: Eurostat.

Vienotajam tirgum ir bijusi izšķiroša nozīme ES ekonomikas noturībā, un tas ir izrādījies vitāli svarīgs nesenajās krīzēs, piemēram, pandēmijā, Krievijas darbībās Ukrainā un tām sekojošajā enerģētikas krīzē. Turklāt tas darbojas arī kā svarīgs ģeopolitiskais instruments, vairojot ES ietekmi ģeopolitisku pārmaiņu laikā un sacensībā par panākumiem tīro tehnoloģiju jomā. Neraugoties uz sasniegumiem, vienotajam tirgum ir jāattīstās, ņemot vērā jauno un mainīgo ģeopolitisko realitāti, tehnoloģiskos sasniegumus un zaļo un digitālo pārkārtošanos, un jāpalielina ES ilgtermiņa konkurētspēja un ražīgums.

Spēcīgāks vienotais tirgus

ES pastāvīgi uzlabo uzņēmējdarbības vidi visās ekonomikas nozarēs. Komisija 2023. gada septembrī nāca klajā ar priekšlikumu apkarot uzņēmumu un publisko iestāžu maksājumu kavējumus, kas apdraud mazo un vidējo uzņēmumu (MVU) naudas plūsmu un kavē piegādes ķēžu konkurētspēju un noturību. Šis priekšlikums ir daļa no plašāka pasākumu kopuma atvieglojumu paketē, ko Komisija ir ieviesusi, lai atbalstītu MVU, kuri saskaras ar ekonomiskām problēmām.

ES arī atbalsta inovāciju, atvieglojot uzņēmumiem to intelektuālā īpašuma aizsardzību visā ES. Vienotā patenta sistēmas ieviešana jūnijā bija nozīmīgs solis ceļā uz vienotā tirgus izveides pabeigšanu un patentu aizsardzības uzlabošanu Eiropā. Šī sistēma nodrošina vienotu kontaktpunktu patentu reģistrācijai un izpildei Eiropā, tādējādi samazinot izmaksas, formalitātes un administratīvo slogu novatoriem, un no tās labumu gūs jo īpaši MVU.

Turklāt jaunā Vienotā patentu tiesa, kuras piekritībā ir vienotie patenti un esošie Eiropas patenti, ļaus uzņēmumiem efektīvāk īstenot savas patenttiesības. Arī MVU fonds, kas ir Komisijas un Eiropas Savienības Intelektuālā īpašuma biroja kopīga iniciatīva, sniedz finansiālu atbalstu (intelektuālā īpašuma kuponus) MVU, lai tie varētu pārvaldīt savus intelektuālā īpašuma portfeļus, tostarp preču zīmes, dizainparaugus, patentus un augu šķirnes.

Kā darbosies vienotā patentu sistēma?

Izgudrotāji piesakās Eiropas patenta saņemšanai.

↓

Eiropas Patentu iestāde nodrošina, ka izgudrojums atbilst novitātes, izgudrojuma līmeņa un rūpnieciskās pielietojamības kritērijiem.

↓

Pēc Eiropas patenta piešķiršanas īpašnieks lūdz piešķirt tam vienotu spēku.

↓

Vienotais patents stājas spēkā vienā posmā bez papildu formalitātēm, piemēram, tulkojumiem, iesaistītajās dalībvalstīs:

Beļģijā, Bulgārijā, Dānijā, Vācijā, Igaunijā, Francijā, Itālijā, Latvijā, Lietuvā, Luksemburgā, Maltā, Nīderlandē, Austrijā, Portugālē, Slovēnijā, Somijā, Zviedrijā.

Līdztekus Eiropas patenta īpašnieks var to validēt arī neiesaistītajās valstīs, tostarp trešās valstīs, ievērojot šo valstu prasības.

Komisija 2023. gada aprīlī ierosināja patentu tiesību aktu kopumu, kas papildina Vienotā patenta sistēmu. Pēc tā pieņemšanas uzņēmumi gūs labumu no jaunas, līdzsvarotākas sistēmas par standartu īstenošanai nepieciešamajiem patentiem un vienkāršākas piekļuves farmaceitiskajiem un augu aizsardzības līdzekļu papildu aizsardzības sertifikātiem, kā arī no skaidrākiem noteikumiem par obligāto licencēšanu krīžu laikā. Visbeidzot, Regula par amatniecības un rūpniecības ražojumu ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm, kas stājās spēkā gada laikā, ļauj ES ražotājiem labāk aizsargāt amatniecības un rūpniecības ražojumus un zinātību saistībā ar savu reģionu.

Ar ierosināto ES dizainparaugu aizsardzības tiesību aktu reformu tiks stiprināta, racionalizēta un modernizēta arī inovācija un dizainparaugu aizsardzība ES.

Visbeidzot, ES atbalsta pārrobežu uzņēmējdarbību, novēršot šķēršļus, kas kavē ekonomikas izaugsmi un uzņēmējdarbību.

Jauni pasākumi šķēršļu novēršanai līdz 2029. gada beigām varētu palielināt ekonomiku par 713 miljardiem eiro.

Viens piemērs ir ierosinātie jaunie noteikumi, kuru mērķis ir likvidēt šķēršļus autoceļiem neparedzētas mobilās tehnikas, piemēram, celtņu, novācēju un autokrāvēju, brīvai apritei uz koplietošanas ceļiem.

Regula par autoceļiem neparedzētu mobilo tehniku galu galā aizstās dažādos regulatīvos režīmus, kas pašlaik pastāv dalībvalstīs, un tā:

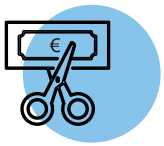

novērsīs šķēršļus ienākšanai tirgū un samazinās tirgus kavējumus

samazinās atbilstības nodrošināšanas izmaksas, veicinās inovāciju un uzlabos konkurētspēju

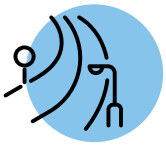

veicinās tehnikas izmantošanu pāri ES iekšējām robežām

nodrošinās augstus un vienlīdzīgus ceļu satiksmes drošības standartus autoceļiem neparedzētai mobilajai tehnikai visā ES

Turklāt, lai atvieglotu bezpeļņas organizāciju pārrobežu darbību, Komisija septembrī ierosināja jaunu juridisko formu – Eiropas pārrobežu asociāciju. Tas uzlabos vienotā tirgus darbību, likvidējot juridiskos un administratīvos šķēršļus bezpeļņas asociācijām, kas darbojas vai vēlas darboties vairāk nekā vienā dalībvalstī.

Visbeidzot, decembrī Komisija nāca klajā ar grozītu priekšlikumu regulai, ar ko atvieglo pārrobežu risinājumus. Tā mērķis ir palīdzēt dalībvalstīm novērst šķēršļus, kas ietekmē ES pārrobežu reģionos dzīvojošo 150 miljonu iedzīvotāju ikdienas dzīvi. Šo šķēršļu novēršana ievērojami uzlabos vienotā tirgus darbību un stiprinās ES ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju.

Konkurētspējas veicināšana ilgtermiņā

Ņemot vērā spēcīgo globālo konkurenci un jaunas ģeopolitiskās problēmas, Komisija ir ierosinājusi koncentrēties uz deviņiem galvenajiem virzītājspēkiem, lai palielinātu ES ilgtermiņa konkurētspēju. Šie virzītājspēki ir labi funkcionējošs vienotais tirgus, piekļuve privātajam kapitālam, publiskajām investīcijām un infrastruktūrai, pētniecība un inovācija, enerģētika, apritīgums, digitalizācija, izglītība un prasmes, tirdzniecība un atvērta stratēģiskā autonomija.

ES arī nodrošina ilgtermiņa konkurētspēju un plaukstošu vienoto tirgu, vienādi piemērojot noteikumus, kuru mērķis ir saglabāt godīgu konkurenci visās dalībvalstīs un uzņēmumos. Komisijas pretmonopola, apvienošanās un valsts atbalsta kontroles lēmumi nodrošina līdzsvarotu un efektīvu iekšējo tirgu, kas ir būtiski ES ekonomikai. Valsts atbalsta kontrole nodrošina, ka valdības subsīdijas atbilst kopīgiem mērķiem un saglabā konsekventus uzņēmējdarbības apstākļus visā ES. Dinamiska konkurence privātajā sektorā nodrošina labāku kvalitāti un taisnīgākas cenas patērētājiem. Katrs Komisijas lēmums konkurences politikas jomā atbilst patērētāju un uzņēmumu interesēm, vienlaikus aizsargājot ES iedzīvotājus no negodīgiem ekonomikas dalībniekiem.

Deviņi konkurētspējas virzītājspēki

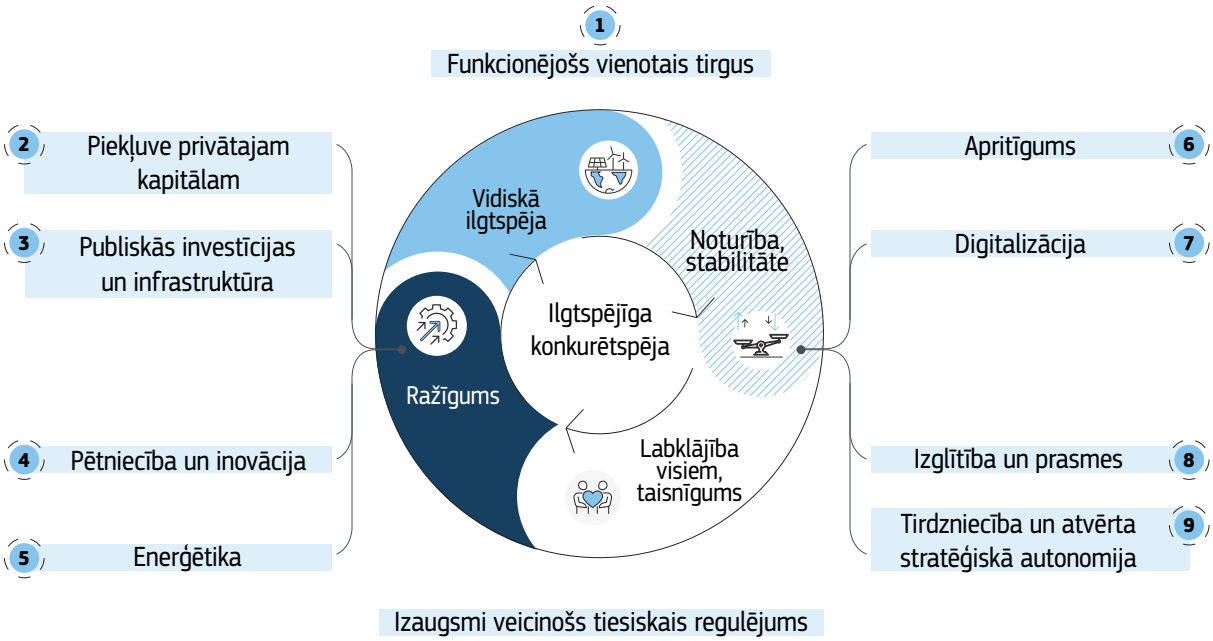

Digitālo tirgu akts ir labs piemērs tam, kā konkurences politika sniedz labumu sabiedrībai. Šis akts, kas papildina ES konkurences noteikumus, tos neaizstājot, ir viens no pirmajiem tiesību aktiem pasaulē, kura mērķis ir ierobežot varu, ko lielākajiem digitālajiem uzņēmumiem sniedz vārtziņa statuss, tādējādi nodrošinot ekonomiskus un sociālus ieguvumus iedzīvotājiem. (Sīkāku informāciju sk. 5. nodaļā.)

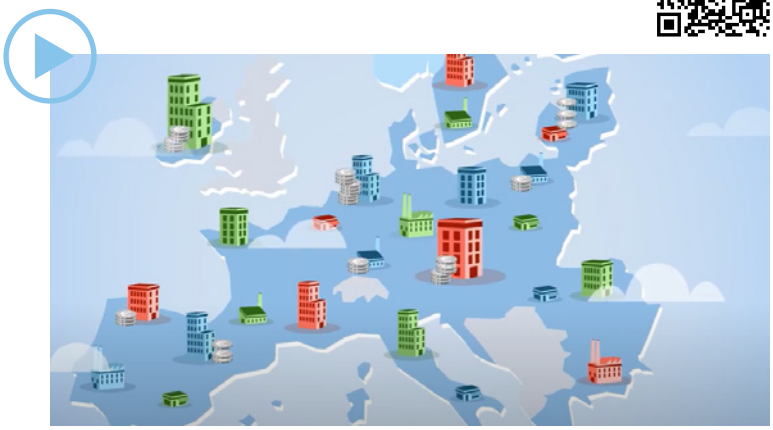

↑ VIDEOMATERIĀLS: Ārvalstu subsīdiju regula.

ES ne tikai nodrošina, ka iekšējā konkurence ir godīga, bet arī pārbauda, vai uzņēmumiem ES ir taisnīgas izredzes gūt panākumus, saskaroties ar starptautisko konkurenci. Jūlijā ES ieviesa Regulu par ārvalstu subsīdijām. Tas ļauj Komisijai pārbaudīt trešo valstu valdību finansiālo ieguldījumu uzņēmumos, kas darbojas ES. Ja minētais ieguldījums šādiem uzņēmumiem sniedz negodīgas priekšrocības, Komisija var veikt pasākumus, lai novērstu kropļojošo ietekmi.

ES konkurences noteikumu efektivitāte ir atkarīga no to īstenošanas. Lūk, daži veidi, kā ES nodrošina godīgu konkurenci, panākot noteikumu izpildi:

2023. gadā tika pieņemti 335 lēmumi par apvienošanos

minētā gada laikā tika atļauts valsts atbalsts 487 miljardu eiro apmērā, jo īpaši saistībā ar Krievijas agresijas karu pret Ukrainu un tā ietekmi uz cenām ES

2023. gada jūnijā Komisija nosūtīja uzņēmumam *Google* iebildumu paziņojumu ar Komisijas sākotnējo viedokli, ka uzņēmums dod priekšroku savai tiešsaistes reklāmas izrādīšanas tehnoloģijai, tādējādi radot konkurentiem nelabvēlīgus apstākļus

↑
Eiropas iekšējā tirgus komisārs Tjerī Bretons preses konferencē par Kritiski svarīgo izejvielu aktu, ES ilgtermiņa konkurētspējas stratēģiju un vienotā tirgus 30 gadiem. Brisele (Beļģija), 2023. gada 16. marts.

Kritiski svarīgās izejvielas ir neaizstājamas dažādās stratēģiskās nozarēs, tostarp neto nulles emisiju tehnoloģiju ražošanā, digitālajā industrijā un kosmosa un aizsardzības nozarēs. Ar Kritiski svarīgo izejvielu aktu arī uzlabos ES spēju pārraudzīt un mazināt piegādes pārtraukumu riskus un vairos apritīgumu un ilgtspēju. Līdztekus elektroenerģijas tirgus modeļa reformai un neto nulles emisiju industrijas aktam, par kuriem tika paziņots Zaļā kursa industriālā plāna ietvaros (sk. 3. un 4. nodaļu), šis akts veicinās tādu regulatīvo vidi, kas virza neto nulles emisiju tehnoloģiju izaugsmi un Eiropas rūpniecības konkurētspēju.

Neto nulles emisiju industrijas akts ir paredzēts arī tam, lai uzlabotu ES ekonomikas konkurētspēju, piedāvājot labāku tiesisko regulējumu nozarēm. Tas atbalstīs viņu virzību uz zaļo un digitālo inovāciju. Zaļā kursa industriālā plāna ietvaros tas radīs paredzamāku un vienkāršāku tiesisko regulējumu, kura mērķis ir veicināt investīcijas tādu produktu ražošanā, kas ir būtiski ES klimatneitralitātes mērķu sasniegšanai.

Šis akts arī stiprinās un padarīs noturīgāku ES rūpniecisko bāzi neto nulles emisiju tehnoloģiju jomā, kas ir būtiski rentablai, uzticamai un ilgtspējīgai tīras enerģijas sistēmai. Turklāt tas paātrinās neto nulles emisiju tehnoloģiju izveidi un ražošanu, palīdzot mazināt ES atkarību no Krievijas fosilā kurināmā un izvairīties no jaunām atkarībām, kas varētu bloķēt svarīgas tehnoloģijas un komponentus, kas vajadzīgi zaļās pārkārtošanās īstenošanai (sk. 4. nodaļu).

Vēl viens svarīgs faktors ES konkurētspējas uzlabošanā ir ekonomiskās drošības uzlabošana. Jūnijā Komisija un Savienības Augstais pārstāvis ārlietās un drošības politikas jautājumos nāca klajā ar Eiropas ekonomiskās drošības stratēģiju – visaptverošu pieeju, kuras mērķis ir padarīt ES ekonomiku spēcīgāku. Šī stratēģija veicinās ES rūpnieciskās bāzes attīstību, aizsargās tās būtiskās ekonomiskās drošības intereses un sadarbosies ar pēc iespējas plašāku trešo valstu loku, lai veicinātu kopīgu rīcību ekonomiskās drošības veicināšanai starptautiskā līmenī. Stratēģija ir būtiska, lai ES spētu novērtēt un pārvaldīt ekonomiskos riskus, vienlaikus saglabājot savu atvērtību un turpinot iesaistīties starptautiskā mērogā.

Spēcīgākas ES un Ķīnas attiecības konkurētspējas veicināšanai

ES attiecībām ar Ķīnu ir būtiska nozīme centienos stiprināt ES konkurētspēju.

Saskaroties ar arvien uzstājīgāku Ķīnu, kas nostiprināja tās vispārējo stratēģisko pozīciju, ES 2023. gadā ieviesa pieeju, kas paredz mazināt risku un atjaunot līdzsvaru attiecībās ar Ķīnu, vienlaikus turpinot darbu pie stingrākas, uz noteikumiem balstītas starptautiskās kārtības izveides.

Līdzsvara atjaunošana ietver divpusējo ekonomisko attiecību turpināšanu un sadarbību ar Ķīnu globālo problēmu risināšanā, vienlaikus arī novēršot tirgus izkropļojumus, ko rada Ķīnas nesamērīgās valsts subsīdijas.

Riska mazināšana ietver kritiskās atkarības samazināšanu un konkrētu risku novēršanu saistībā ar Ķīnas stratēģiju veicināt tās militāro attīstību, izmantojot inovācijas, kas izriet no kopīgiem pētījumiem, akadēmiskās vides un starptautiskiem privātiem uzņēmumiem.

↑
Eiropas Komisijas priekšsēdētāja Urzula fon der Leiena uzstājas ar runu par ES un Ķīnas attiecībām. Brisele (Beļģija), 2023. gada 30. marts. Savā runā priekšsēdētāja izklāstīja stratēģisko pieeju, ko viņa īstenoja vizītē Ķīnā 2023. gada 6. aprīlī, G7 samitā Hirosimā (Japānā), 2023. gada 19.–21. maijā un ES un Ķīnas samitā 2023. gada 7. decembrī (sk. 8. nodaļu).

Finanšu sistēmas

Kapitāla tirgu savienība

Kapitāla tirgi ir finanšu tirgi, kuros tiek pirkti un pārdoti vērtspapīri, piemēram, akcijas un obligācijas. Tie ļauj uzņēmumiem, valdībām un citām struktūrām piesaistīt kapitālu no plaša ieguldītāju loka. Kapitāla tirgu savienība ir ES iniciatīva izveidot vienotu kapitāla tirgu, nodrošinot pārrobežu kapitāla plūsmas un dodot ES uzņēmumiem, tostarp MVU, piekļuvi vairāk finansējuma avotiem.

Lai veicinātu ieguldījumus, ieguldītājiem ir jājūtas aizsargātiem un pārliecinātiem, ka viņu ieguldījumi sniegs vērtīgu peļņu. Tāpēc viens no galvenajiem ES 2020. gada kapitāla tirgu savienības rīcības plāna mērķiem ir padarīt ES par drošāku vietu, kur iedzīvotāji varētu ieguldīt savus ietaupījumus ilgtermiņā.

Komisija 2023. gada 24. maijā pieņēma privāto ieguldījumu paketi, kas dos iespējas privātajiem ieguldītājiem un aizsargās tos. Privātie ieguldītāji ir individuāli, neprofesionāli ieguldītāji, kas iegulda kapitāla tirgos, lai pārvaldītu savas finanses, tostarp sagatavotos pensionēšanās vajadzībām. ES vēlas nodrošināt, ka privātie ieguldītāji, veicot ieguldījumus, tiek pienācīgi aizsargāti un pret tiem izturas taisnīgi, lai viņi varētu pilnībā izmantot kapitāla tirgu savienības sniegtās priekšrocības ar mērķi palielināt savu labklājību. Ieguldītāju uzticēšanās palielināšana un kapitāla tirgu savienības uzlabošana ir arī būtiski līdzekļi privātā finansējuma novirzīšanai ES ekonomikai un zaļās un digitālās pārkārtošanās finansēšanai.

Kāda ir risināmā problēma?

Privātajiem ieguldītājiem ir grūti piekļūt būtiskai, salīdzināmai un viegli saprotamai informācijai, kas ļautu izdarīt pamatotu izvēli attiecībā uz ieguldījumiem.

Sociālie mediji un jaunie tirdzniecības kanāli arvien vairāk pakļauj privātos ieguldītājus nepamatotas ietekmes riskam.

Finanšu konsultācijas ne vienmēr priekšplānā izvirza privāto ieguldītāju intereses.

Daži ieguldījumu produkti privātajam ieguldītājam nav pietiekami izdevīgi.

Sekas

Tikai **17 %** no ES mājsaimniecību aktīviem 2021. gadā tika turēti finanšu vērtspapīros (piemēram, akcijās vai obligācijās), kas ir krietni zem ASV mājsaimniecību līmeņa. (*Avots: Eurostat*.)

Privātie ieguldītāji maksā par **40 %** lielākas maksas salīdzinājumā ar institucionālajiem ieguldītājiem (piemēram, pensiju fondiem). (*Avots:* Eiropas Vērtspapīru un tirgu iestādes izmaksu un snieguma ziņojums, 2023. gada janvāris.)

45 % ES iedzīvotāju nav pārliecināti, ka finanšu starpnieku sniegtās ieguldījumu konsultācijas priekšplānā izvirza ieguldītāju intereses. (*Avots:* Eirobarometra zibensaptauja Nr. 525, 2023. gada jūlijs.)

Maijā Parlaments un Padome vienojās arī par priekšlikumu izveidot vienotu piekļuves punktu visai publiskā sektora finanšu un ar ilgtspēju saistītai informācijai par ES uzņēmumiem un ES ieguldījumu produktiem. Tas palielinās uzņēmumu pamanāmību ieguldītāju vidū, paverot papildu finansējuma avotus. Tas ir īpaši svarīgi maziem uzņēmumiem mazos kapitāla tirgos. Eiropas vienotais piekļuves punkts arī nodrošinās vieglu piekļuvi uzņēmumu publicētajiem korporatīvās ilgtspējas ziņojumiem, kas palīdzēs sasniegt Eiropas zaļā kursa mērķus.

Turklāt Parlaments un Padome 29. jūnijā vienojās par tiesību akta priekšlikumu pārskatīt regulu, ar ko reglamentē noteikumus par finanšu instrumentu tirgu struktūru. Pārskatīšana nodrošinās, ka ir ieviesti pareizie nosacījumi konsolidētu datu lentes nodrošinātājam, lai sniegtu konsolidētu pārskatu par tirdzniecību visā ES. Konsolidētu datu lente apkopos finanšu instrumentu, piemēram, akciju un obligāciju, cenas un apjomus no simtiem izpildes vietu dalībvalstīs vienā informācijas plūsmā, padarot to vienlīdz pieejamu visiem. Visām izpildes platformām, piemēram, biržām un tirdzniecības platformām, būs jāsniedz savi tirdzniecības dati tieši konsolidētu datu lentei.

Parlaments un Padome 19. jūlijā vienojās par priekšlikumu uzlabot tiesisko regulējumu, ko piemēro ieguldījumu fondu nozarei. Pārskatīšana saskaņo noteikumus, kas reglamentē ar fondiem saistīto likviditātes pārvaldības instrumentu atlasi un izmantošanu, saskaņojot tos ar starptautiskajiem ieteikumiem par atbalstu finanšu stabilitātei. Ar to arī izveido vienotu sistēmu fondiem, kas izsniedz aizdevumus uzņēmumiem (aizdevumus izsniedzošie fondi), un uzlabo deleģēšanas noteikumu pārredzamību, nodrošinot, ka uzraudzītāji saprot, cik lielā mērā fondu pārvaldnieki ir atkarīgi no trešo personu zināšanām.

Visi trīs iepriekš minētie priekšlikumi kopā nodrošinās ieguldītājiem labāku piekļuvi uzņēmumu un tirdzniecības datiem. Šie pasākumi arī veicinās ilgtermiņa investīcijas un atvieglos un padarīs investīciju fondu pārrobežu pārdošanu vieglāku un drošāku. Kopumā iesniegtie priekšlikumi nodrošinās labāku saikni starp ES uzņēmumiem un ieguldītājiem, uzlabojot uzņēmumu piekļuvi finansējumam, paplašinot privāto ieguldītāju ieguldījumu iespējas un vēl vairāk integrējot ES kapitāla tirgus.

Novembrī ES atjauninājā Vērtspapīru norēķinu un centrālo depozitāriju regulu. Šī regula sākotnēji tika ieviesta, lai uzlabotu norēķinu darbību drošību un efektivitāti finanšu tirgos, proti, vērtspapīru darījuma pabeigšana, pārvedot naudu, vērtspapīrus vai abus. Pārskatītie tiesību akti uzlabos ES kapitāla tirgus un finanšu sistēmu, paredzot samērīgākus un efektīvākus noteikumus, lai samazinātu atbilstības nodrošināšanas izmaksas un regulatīvo slogu centrālajiem vērtspapīru depozitārijiem, atvieglojot to spēju piedāvāt plašāku pārrobežu pakalpojumu klāstu un uzlabojot to pārrobežu uzraudzību.

Kas ir konsolidētu datu lente?

Tā ir sistēma, kas konsolidē darījumu informāciju no ES tirdzniecības platformām reāllaikā vai pēc iespējas tuvāk reāllaikam.

Tā ļauj gan profesionāliem, gan privātiem ieguldītājiem vienkopus redzēt finanšu instrumenta cenu un citu informāciju par to (piemēram, darījumu apjomu un laiku).

Bez konsolidētu datu lentes informācija par tirdzniecību ir izkliedēta vairākās izpildes platformās, piemēram, biržās, citās tirdzniecības vietās un investīciju bankās (ko dēvē arī par “sistemātiskajiem internalizētājiem”).

Centrālie vērtspapīru depozitāriji ir specializētas finanšu iestādes, kas tur un pārvalda vērtspapīrus (piemēram, akcijas un obligācijas), nodrošinot to glabāšanu un ļaujot efektīvi apstrādāt vērtspapīru darījumus. Tie ir mūsdienīgu finanšu tirgu darbības pamatā.

Decembrī tika panākta politiska vienošanās par Komisijas priekšlikumiem stiprināt apdrošināšanas tiesisko regulējumu. Šis atjauninājums modernizēs direktīvu "Maksātspēja II", sniedzot labākus stimulus apdrošināšanas un pārapdrošināšanas (t. i., apdrošināšanas sabiedrību apdrošināšanas) nozarei vairāk ieguldīt ilgtermiņa kapitālā saskaņā ar kapitāla tirgu savienības mērķiem. Tas arī nodrošinās, ka šī nozare joprojām ir spēcīga ekonomisku grūtību laikā, un aizsargās patērētāju intereses. Jaunie noteikumi labāk ņems vērā konkrētus riskus, tostarp tos, kas saistīti ar klimata pārmaiņām, un padarīs apdrošinātāju finansiālo ietekmi mazāk jutīgu pret īstermiņa tirgus svārstībām. Ar tiem arī ieviesīs jaunu (pār)apdrošināšanas sabiedrību atveseļošanas un noregulējuma direktīvu nolūkā nodrošināt finanšu stabilitāti un aizsargāt apdrošinājuma ņēmējus un nodokļu maksātājus (pār)apdrošinātāja maksātnespējas gadījumā. Saskaņā ar šo direktīvu lielākām un sistemātiski svarīgām vienībām būs jāizstrādā preventīvi atveseļošanas plāni, lai nodrošinātu, ka tās ir gatavas krīzēm. Turklāt valstu iestāžu rīcībā būs instrumenti, ar ko risina problēmas ar grūtībās nonākušiem (pār)apdrošinātājiem, tostarp sakārtotā veidā panākot to iziešanu no tirgus, vienlaikus pēc iespējas saglabājot apdrošināšanas seguma nepārtrauktību.

Visbeidzot, 2023. gadā Komisija palīdzēja dalībvalstīm stiprināt to kapitāla tirgus. Līdz šim 21 dalībvalsts šajā jomā ir izmantojusi Tehniskā atbalsta instrumentu. Reformas palīdzēja likvidēt regulatīvos šķēršļus investīcijām un novērst tirgus nepilnības. Šo reformu projektu mērķi ir palielināt ieguldījumu iespējas, palielināt tirgus pamanāmību uzņēmumiem un palīdzēt MVU piekļūt banku kredītiem.

Digitālās finanses

28. jūnijā Komisija nāca klajā ar diviem priekšlikumiem, lai nodrošinātu, ka cilvēki var maksāt ar Eiropas Centrālās bankas emitēto eiro tādā veidā, kādu viņi uzskata par visērtāko.

Pirmais priekšlikums attiecas uz skaidras naudas izmantošanas aizsardzību. Priekšlikums tika ieviests, lai nodrošinātu, ka skaidra nauda joprojām tiek plaši pieņemta kā maksāšanas līdzeklis un ir viegli pieejama iedzīvotājiem un uzņēmumiem visā eirozonā.

Otrais priekšlikums ir izveidot tiesisko regulējumu potenciālam digitālajam eiro, ko Centrālā banka nākotnē var emitēt kā papildinājumu skaidrai naudai. Oktobrī pēc tam, kad banka iepriekšējos divos gados bija izpētījusi iespēju ieviest digitālo eiro, tā nolēma pāriet uz sagatavošanās posmu.

Lai gan skaidra nauda joprojām būs plaši pieejama un pieņemta, arvien vairāk iedzīvotāju un uzņēmumu izvēlēsies maksāt elektroniski. Digitālā eiro mērķis ir nodrošināt papildu iespēju papildus pašreizējām privāto maksājumu iespējām. Tas būtu veids, kā maksāt digitāli, izmantojot publiskos līdzekļus, kas ir plaši pieņemti, lēti, droši un noturīgi eirozonā (un, iespējams, ārpus tās).

Centrālā banka var nolemt emitēt digitālo eiro tikai pēc tam, kad Eiropas Parlaments un Padome būs pieņēmuši priekšlikumu par digitālo eiro.

↑
Finanšu pakalpojumu, finanšu stabilitātes un kapitāla tirgu savienības komisāre Mareida Makginesa preses konferencē par digitālo eiro un eiro banknošu un monētu likumīga maksāšanas līdzekļa statusu. Brisele (Beļģija), 2023. gada 28. jūnijs.

Digitālā eiro priekšrocības iedzīvotājiem

- Iespēja digitālo eiro izmantot jebkurā eirozonas vietā (citi privātie digitālie maksājumu risinājumi ne vienmēr piedāvā šo iespēju)
- Tos būtu vieglāk izmantot nekā pašreizējos digitālos maksājumu risinājumus
- Maksāšana bez piekļuves internetam
- Iespēja maksāt pat bez bankas konta
- Izmantojot digitālo eiro bezsaistē, cilvēku privātums saglabātos tāds pats kā izmantojot skaidru naudu
- Plašāka izvēle patērētājiem
- Bez maksas patērētājiem

Vai digitālais eiro aizstātu skaidru naudu?

Noteikti nē.

Digitālais eiro vienkārši papildinātu skaidru naudu un piedāvātu alternatīvu pašreizējiem privātajiem digitālajiem risinājumiem.

Kā tas attiektos uz privātumu?

Maksājot tiešsaistē, bankai būtu piekļuve tikai tiem personas datiem, kas vajadzīgi, lai veiktu maksājumus, novērstu krāpšanu un apkarotu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju.

Tas pats attiecas uz maksājumu veikšanu ar citiem digitālajiem maksāšanas līdzekļiem, piemēram, kredītkarti.

Maksājot bezsaistē, privātums ir lielāks nekā izmantojot citus digitālos maksāšanas līdzekļus, – banka redzētu tikai tos pašus datus, kuri uzrādās, kad nauda tiek izņemta no bankomāta.

Neviens nevarētu redzēt, par ko tiek maksāts, izmantojot digitālo eiro bezsaistē.

Eiropas Centrālajai bankai nebūtu piekļuves iedzīvotāju datiem.

Atvērta finanšu darbība un maksājumi

Līdz ar elektronisko maksājumu pieaugumu ir parādījušies jauni pakalpojumu sniedzēji, piemēram, uzņēmumi, kas sniedz atvērtas banku darbības pakalpojumus. Ir sākuši parādīties arī sarežģītāki krāpšanas veidi, kas apdraud patērētājus. Reaģējot uz šīm norisēm un lai nodrošinātu, ka ES finanšu nozare spēj gūt labumu no notiekošās digitālās pārveides, Komisija 28. jūnijā ierosināja divus pasākumu kopumus.

Pirmkārt, Komisija ierosināja grozīt un modernizēt pašreizējo Maksājumu pakalpojumu direktīvu (Otrā maksājumu pakalpojumu direktīva, kas kļūs par Trešo maksājumu pakalpojumu direktīvu). Tā arī ierosināja regulu par maksājumu pakalpojumiem. Ar to nodrošinās, ka patērētāji var turpināt droši un pasargāti veikt elektroniskos maksājumus un darījumus ES. Tās mērķis ir aizsargāt viņu tiesības, vienlaikus nodrošinot arī lielāku maksājumu pakalpojumu sniedzēju izvēli tirgū.

Priekšlikums pārskatītajai maksājumu pakalpojumu direktīvai un jaunajai maksājumu pakalpojumu regulai:

- padarīs plaši pieejamu pakalpojumu, kas pirms pārskaitījumu apstiprināšanas ļauj pārbaudīt vārda vai nosaukuma un ar to saistītā konta atbilstību
- piešķirs krāpšanas upuriem īpašos apstākļos tiesības uz atmaksu, ko veic banka vai cits maksājumu pakalpojumu sniedzējs
- palīdzēs bankām un citiem maksājumu pakalpojumu sniedzējiem sadarboties krāpšanas apkarošanā, nodrošinot lielāku informācijas apmaiņu attiecībā uz krāpšanu
- uzliks bankām pienākumu uzlabot klientu informētību par krāpšanas mēģinājumiem

Otrkārt, Komisija ierosināja Satvaru piekļuvei finanšu datiem. Ar šo satvaru tiks noteiktas skaidras tiesības un pienākumi pārvaldīt klientu datu kopīgošanu finanšu nozarē ārpus maksājumu kontiem. Praksē tas radīs inovatīvākus finanšu produktus un pakalpojumus lietotājiem un stimulēs konkurenci finanšu nozarē.

Ierosinātās paketes mērķis ir nodrošināt, ka ES finanšu nozare pielāgojas notiekošajai digitālajai pārveidei un tās radītajiem riskiem un iespējām.

7. novembrī Parlaments un Padome panāca politisku vienošanos par Komisijas priekšlikumu darīt pieejamus zibmaksājumus eiro visiem iedzīvotājiem un uzņēmumiem, kuriem ir bankas konts ES. Jauno noteikumu, ar kuriem tiek modernizēta Vienotās eiro maksājumu telpas regula, mērķis ir nodrošināt, ka zibmaksājumi eiro ir cenas ziņā pieejami, droši un tiek apstrādāti bez šķēršļiem visā ES. Zibmaksājumi piedāvā ātrus un ērtus risinājumus cilvēkiem ikdienas situācijās, piemēram, nekavējoties saņemt naudu (mazāk nekā 10 sekunžu laikā) ārkārtas situācijās vai nekavējoties sadalīt izmaksas dažādās sociālajās situācijās. Tie arī uzlabo valsts pārvaldes iestāžu un uzņēmumu, jo īpaši MVU, naudas plūsmas pārvaldību, dod iespēju labdarības organizācijām un nevalstiskajām organizācijām ātri piekļūt finansējumam un mudina bankas izstrādāt inovatīvus finanšu pakalpojumus un produktus.

Piekļuvei finanšu datiem ir tālāk norādītās priekšrocības:

Klientiem

- lielāka pārredzamība un kontrole pār datu kopīgošanas attiecībām,
- lielāka uzticēšanās un paļāvība attiecībā uz datu kopīgošanu,
- novatoriskāki un lētāki finanšu pakalpojumi, no kuriem iespējams izvēlēties sev piemērotāko.

Datu lietotājiem

- lielāka piekļuve galvenajām klientu datu kopām veicinātu inovāciju,
- tas nodrošinātu jaunu pakalpojumu un ieņēmumu plūsmu datu lietotājiem.

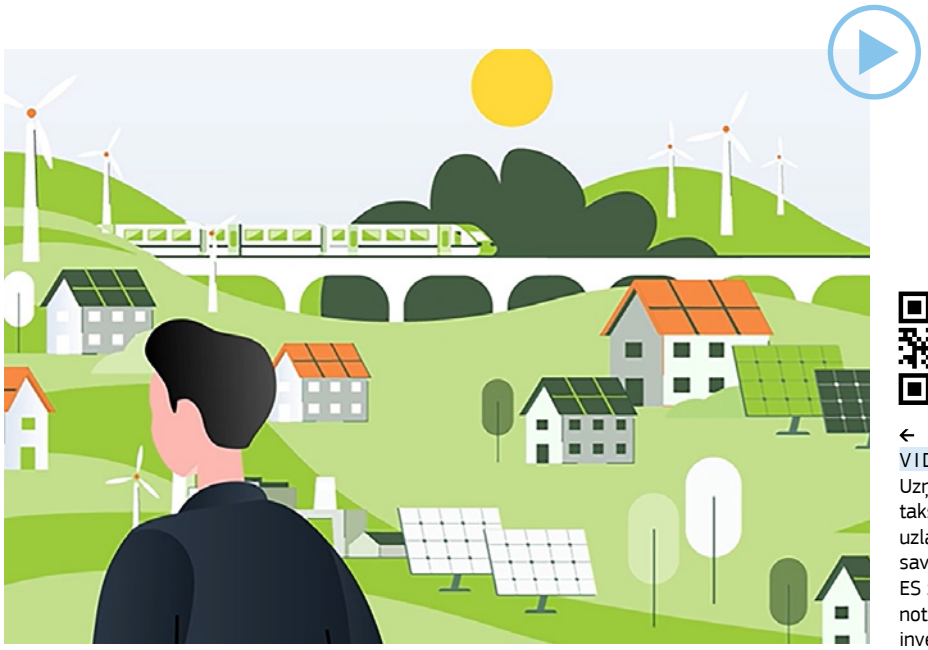

←
VIDEOMATERIĀLS:
Uzņēmumi var izmantot ES taksonomijas noteikumus, lai uzlabotu savu vidisko sniegumu, savukārt investori var izmantot ES zaļo obligāciju standartus, lai noteiktu, cik zaļas patiesībā ir viņu investīcijas.

Ilgtspējīgs finansējums

ES ilgtspējīga finansējuma regulējuma galvenais mērķis ir novirzīt investīcijas Eiropas zaļā kursa vērienīgo mērķu sasniegšanai. Lai gan īstenošana virzās uz priekšu, ir vajadzīgi turpmāki centieni, lai noteikumus praksē padarītu efektīvus un rīkus lietotājdraudzīgus.

Lai uzlabotu regulējuma efektivitāti un atvieglotu tā īstenošanu, ES sniedz skaidras definīcijas par to, kuras saimnieciskās darbības ir uzskatāmas par vides ziņā ilgtspējīgām un kā pierādīt to "zaļuma" pakāpi. Tas ir būtiski, lai novērstu zaļmaldināšanu un nodrošinātu, ka līdzekļi tiek piešķirti nozarēm, kas ir būtiskas zaļās pārkārtošanās procesam.

13. jūnijā Komisija nāca klajā ar paketi ES ilgtspējīga finansējuma regulējuma stiprināšanai. Šī iniciatīva atbalsta uzņēmumus un finanšu sektoru, veicinot privātās investīcijas pārejas projektos un tehnoloģijās un novirzot finanšu resursus ilgtspējīgām investīcijām. Minētā pakete ietver jaunus kritērijus saskaņā ar ES taksonomiju, paplašinot tās klasifikācijas sistēmu, lai aptvertu plašāku saimniecisko darbību klāstu, izmantojot ES taksonomijas deleģētos aktus vides un klimata jomā.

Turpmākajā diagrammā parādītas galvenās jaunās saimnieciskās darbības, kas tagad ir atzītas par vides ziņā ilgtspējīgām.

ES taksonomija – aptvertās ekonomikas nozares un darbības

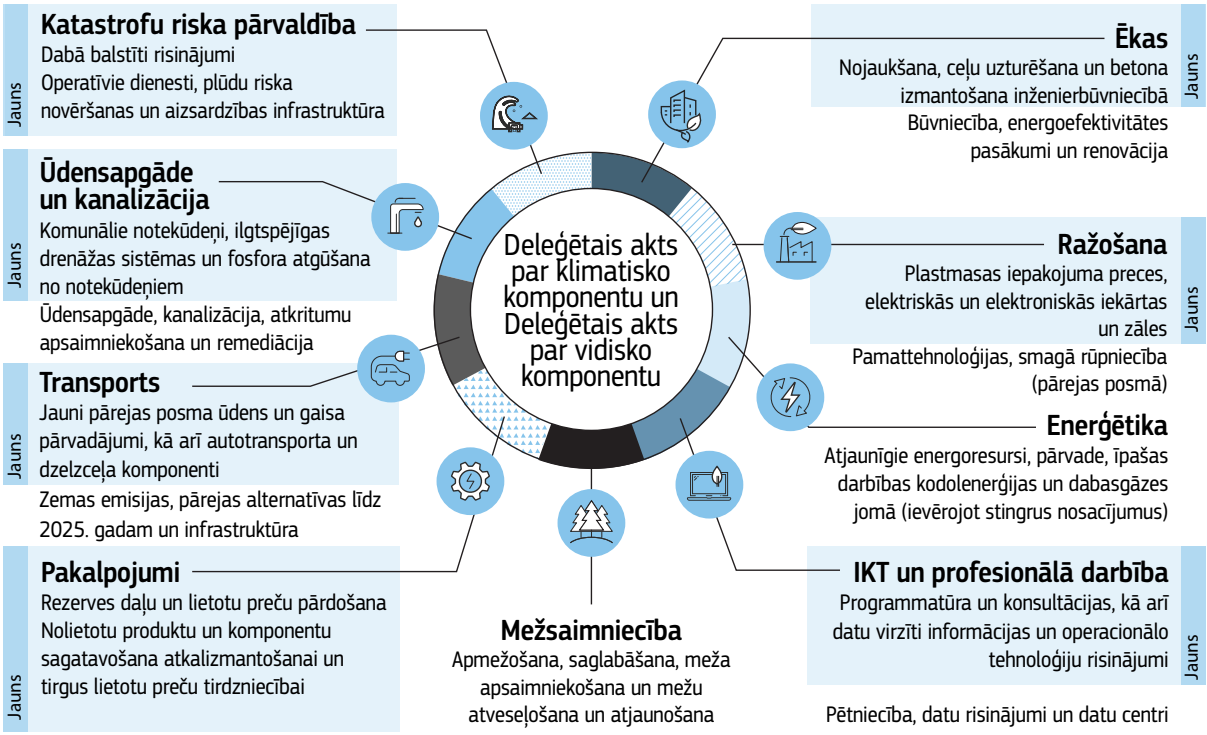

Paketē ir iekļauts arī ieteikums par pārejas finansēšanu, sniedzot norādījumus un praktiskus piemērus uzņēmumiem un finanšu nozarei. Tie parāda, kā uzņēmumi var brīvprātīgi izmantot dažādus satvara instrumentus, lai virzītu investīcijas uz zaļo pārkārtošanos un pārvaldītu savus riskus, kas izriet no klimata pārmaiņām un vides degradācijas.

Zaļās pārkārtošanās finansēšanas instrumenti

Piemērs par uzņēmumu pārejas posmā

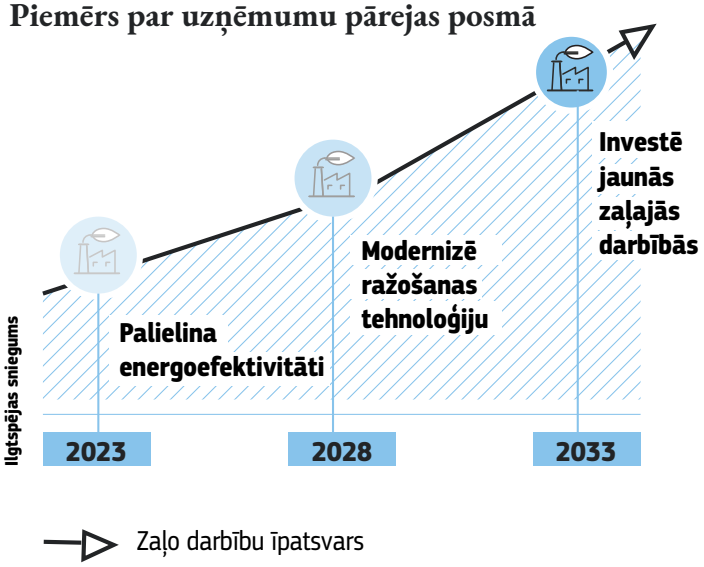

Brīvprātīgi instrumenti, ko uzņēmumi var izmantot, lai laika gaitā finansētu pāreju uz ilgtspēju, ir šādi:

- ES taksonomija
- ES klimata etaloni
- Eiropas zaļo obligāciju standarts
- zinātniski pamatoti mērķrādītāji
- pārkārtošanās plāni

Arī vides, sociālajiem un pārvaldības (VSP) reitingiem ir svarīga nozīme ES ilgtspējīgajā finanšu tirgū, jo tie sniedz informāciju ieguldītājiem un finanšu iestādēm, piemēram, par ieguldījumu stratēģijām saistībā ar VSP faktoriem un to riska pārvaldību. Komisija 2023. gada jūnijā ierosināja regulu, kas novērsīs VSP reitingu tirgus pārredzamības trūkumu, padarot to uzticamāku. Jauni organizatoriskie principi un skaidri noteikumi par interešu konfliktu novēršanu palielinās VSP reitingu sniedzēju veikto darbību integritāti.

Ko mainīs priekšlikums par vides, sociālajiem un pārvaldības (VSP) reitingiem?

Pirms tam

Trūkst skaidrības par VSP reitingu metodoloģiju un datu avotiem.

Trūkst skaidrības par VSP reitingu sniedzēju darbībām.

Ieguldītāji neuzticas VSP reitingu kvalitātei.

Uzņēmumi nav pārliecināti, vai VSP reitingi atspoguļo to faktisko sniegumu.

Ieguldītāji un vērtētie uzņēmumi nevar pieņemt uz informāciju balstītus lēmumus.

Vienotā tirgus potenciāls dot ieguldījumu Eiropas zaļā kursa un ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanā netiek pilnībā izmantots.

Pēc tam

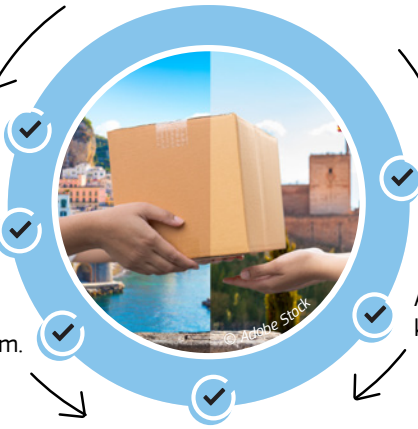

Lielāka pārredzamība.

Lielāka integritāte.

Skaidrāki mērķi un metodoloģija.

Autorizācijas prasības, kā arī pastāvīga uzraudzība.

Lielāka skaidrība par datu avotiem.

Ieguldītāji un vērtētie uzņēmumi var pieņemt uz informāciju balstītus lēmumus.

Labāk funkcionējošs vienotais tirgus, kas veicina ES zaļā kursa un ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanu.

Lai nodrošinātu, ka uzņēmumi ilgtspējas informāciju sniedz saskaņoti, Komisija 2023. gada jūlijā pieņēma arī pirmo obligāto Eiropas ilgtspējas ziņu sniegšanas standartu kopumu. Minētie standarti aptver VSP jautājumus, tostarp klimata pārmaiņas, bioloģisko daudzveidību un cilvēktiesības. Tie ieguldītājiem sniedz informāciju, ar ko palīdz izprast to uzņēmumu ietekmi uz ilgtspēju, kuros tie veic ieguldījumus. Tajos ir ņemtas vērā arī diskusijas ar Starptautisko ilgtspējas standartu padomi un Globālo ziņošanas iniciatīvu, lai nodrošinātu augstu sadarbspējas pakāpi starp ES un globālajiem standartiem un novērstu nevajadzīgu dubultu ziņošanu no uzņēmumu puses.

2019. gada 11. decembra Eiropas zaļajā kursā tika uzsvērts, cik svarīgi ir novirzīt finanšu un kapitāla resursus zaļajām investīcijām. Zaļajām obligācijām ir arvien lielāka nozīme tādu aktīvu finansēšanā, kas vajadzīgi pārejai uz mazoglekļa ekonomiku.

Parlaments un Padome 2023. gada 28. februārī panāca vienošanos par priekšlikumu Eiropas zaļo obligāciju regulai, lai izveidotu oficiālu zaļo obligāciju standartu. Minētā regula stājās spēkā decembrī. Zaļo obligāciju standarts ir kritēriju kopums, kas nodrošina satvaru zaļo obligāciju emisijai. Eiropas zaļo obligāciju standarts nodrošina, ka zaļās obligācijas finansē projektus, kas sniedz patiesus ieguvumus videi, un palīdz saglabāt integritāti un uzticēšanos zaļo obligāciju tirgum. Eiropas zaļo obligāciju emitentiem būtu jānodrošina, ka vismaz 85 % no obligāciju piesaistītajiem līdzekļiem tiek piešķirti Taksonomijas regulai atbilstīgām saimnieciskajām darbībām. Ar jaunajiem tiesību aktiem tiek izveidota arī sistēma, ar ko piešķir atļauju trešās valsts ārējiem pārbaudītājiem un tos uzrauga, kas palīdzēs pārbaudīt obligāciju iezīmes, tādējādi uzlabojot uzticēšanos vidiskuma norādēm.

←
RAIDIERAKSTS:
EU Finance Podcast: 9. sērija par Eiropas zaļo obligāciju standartu.

Banku darbība

Pēc 2007.–2008. gada globālās finanšu krīzes tika veikts ievērojams darbs, lai nodrošinātu, ka ES bankas kļūst noturīgākas. Pateicoties šiem centieniem, ES finanšu iestādēm ir klājies labi nesenāko krīžu laikā, piemēram, Covid-19 pandēmijas, Krievijas agresijas kara pret Ukrainu un ASV banku krīzes laikā 2023. gada pavasarī. Pašlaik ES bankas ir labi kapitalizētas, ļoti likvīdas un labi uzraudzītas. Kā liecina Eiropas Banku iestādes 2023. gadā veiktie spriedzes testi, tās ir noturīgas pat ļoti nelabvēlīgos scenārijos.

Lai vēl vairāk stiprinātu bankas, Komisija 18. aprīlī pieņēma priekšlikumu reformēt ES pašreizējo banku krīzes pārvaldības un noguldījumu apdrošināšanas satvaru. Galvenā uzmanība tiek pievērsta vidējām un mazākām bankām. Agrāk daudzām grūtībās nonākušām mazām un vidējām bankām tika sniegta palīdzība, izmantojot metodes, kas neietilpst izveidotajā noregulējuma satvarā. Dažkārt tas nozīmēja izmantot publiskos līdzekļus (nodokļu maksātāju naudu), nevis bankas pašu naudu vai citus rezerves fondus, ko finansē nozare un kas paredzēti noguldītāju aizsardzībai (noguldījumu garantiju shēmas un noregulējuma fondi). Reformētais satvars atvieglos nozares finansētu drošības tīklu izmantošanu, lai pasargātu noguldītājus banku krīzēs, piemēram, pārvedot to kontus no grūtībās nonākušas bankas uz stabilu banku. Šādu drošības tīklu izmantošana ir jāizmanto tikai kā papildu iespēja banku pašu rezervēm, kas joprojām ir pirmā aizsardzības līnija.

Banku krīzes pārvaldības un noguldījumu apdrošināšanas satvara reforma

Mērķi

Saglabāt finanšu stabilitāti un aizsargāt nodokļu maksātāju naudu

Uzlabot noguldītāju aizsardzību

Aizsargāt reālo ekonomiku pret ietekmi, ko rada banku bankrots

Ko mēs darām?

Uzlabojam banku bankrota sistēmas un noguldītāju aizsardzību, jo īpaši attiecībā uz mazām un vidējām bankām

Vidējas un mazas bankas

Uzņēmējdarbības modelis ar augstu noguldījumu īpatsvaru bilancē

Pirms reformas Ja banka bankrotē, zaudējumi ir jāabsorbē:	Pēc reformas Ja banka bankrotē, zaudējumus var absorbēt:
1 akcionāriem un kreditoriem	1 akcionāri un kreditori (kuri joprojām ir pirmā aizsardzības līnija)
2 noguldītājiem	2 noguldījumu garantiju sistēma (nevis noguldītāji)
3 valsts noregulējuma fondam / vienotajam noregulējuma fondam (banku savienībā)	3 valsts noregulējuma fonds / vienotais noregulējuma fonds (banku savienībā)

Vēl viens svarīgs sasniegums gada laikā bija politiskā vienošanās par Komisijas priekšlikumu pārskatīt ES banku noteikumus (Kapitāla prasību regulu un Kapitāla prasību direktīvu), kas pazīstams kā banku nozares tiesību aktu kopums. Ar šo paketi tiek īstenots galīgais banku regulējuma starptautisko standartu kopums ("Bāzele III" standarti), par ko ES un tās G20 partneri vienojās Bāzeles Banku uzraudzības komitejā. Visās ES bankās jau ir spēkā "Bāzele III" reformu sākotnējais posms, kurā ir paredzēts lielāks un kvalitatīvāks kapitāls, samazināts aizņemto līdzekļu īpatsvars un stingras likviditātes prasības. Pabeidzot šo standartu izveidi, ES cenšas uzlabot tiesiskā regulējuma vienkāršību, salīdzināmību un riska jutīgumu, galu galā atjaunojot uzticību uz risku balstītām kapitāla prasībām.

Kas ietverts banku nozares tiesību aktu kopumā?

"Bāzele III": jauni noteikumi par iekšējiem modeļiem
Tiks ieviests jauns ierobežojums, kas nodrošinās, ka riski netiek novērtēti par zemu, kad bankas izmanto savus aprēķinu modeļus.

Labāka uzraudzība
Uzraudzības iestādēm būs stingrāki instrumenti, kas palīdzēs pārraudzīt ES bankas, to vidū sarežģītas banku grupas. Tiks ieviesti minimālie standarti, kas palīdzēs uzraudzīt trešo valstu bankas Eiropas Savienībā.

Ilgtspēja
Bankām savā uzņēmējdarbības pārvaldībā būs jāņem vērā vidiskie, sociālie un pārvaldības riski.

Taisnīga, vienkārša un moderna nodokļu sistēma un muita

Muitas savienības reforma

Maijā Komisija ierosināja vērienīgāko muitas savienības reformu kopš tās izveides 1968. gadā, reaģējot uz tirdzniecības apjoma pieaugumu, e-komercijas pieaugumu un augstākiem ES standartiem. Pašreizējās sistēmas digitālā sadrumstalotība un neoptimālā koordinācija starp valstu iestādēm ir palielinājusi administratīvās atbilstības nodrošināšanas izmaksas tirgotājiem un pavērusi krāpšanas iespējas.

Reforma ietver ES muitas dienesta izveidi, kas pārraudzīs jaunu muitas datu centru. Tas radīs centralizētāku un digitalizētāku pieeju muitai, kam vajadzētu samazināt atbilstības nodrošināšanas izmaksas tirgotājiem, atbrīvot resursus valstu iestādēm un nodrošināt efektīvāku, spēcīgāku un pret krāpšanu drošu muitas savienību.

↑
DP World konteinerterminālis Konstancā (Rumānijā), 2023. gada 10. maijs.

Cīņa pret izvairīšanos no nodokļu maksāšanas un krāpšanu nodokļu jomā

Jaunas ziņošanas un informācijas apmaiņas prasības saskaņā ar Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas ziņošanas satvaru kriptoaktīvu nozarē palīdzēs dalībvalstīm novērst izvairīšanos no nodokļu maksāšanas un krāpšanu kriptoaktīvu un e-naudas nozarēs. 2023. gadā panāktā vienošanās paredz, ka visiem ES bāzētajiem kriptoaktīvu pakalpojumu sniedzējiem ir jāziņo par ES dzīvojošu klientu darījumiem, tādējādi uzlabojot krāpšanas nodokļu jomā un izvairīšanās no nodokļu maksāšanas atklāšanu.

2020. gada kapitāla tirgu savienības rīcības plāna un rīcības plāna taisnīgai un vienkāršai nodokļu uzlikšanai, kas atbalsta ES atveseļošanu, ietvaros Komisija ierosināja racionalizēt nodokļu ieturējuma procedūras ieguldītājiem, finanšu starpniekiem un nodokļu administrācijām. Šīs rīcības mērķis ir novērst gan nodokļu dubulto uzlikšanu, gan atmaksas vai atvieglojumu sistēmas ļaunprātīgu izmantošanu. Tās mērķis ir arī saskaņot procedūras, lai panāktu atbrīvojumu no nodokļa ieturējuma, tādējādi samazinot izmaksas ieinteresētajām personām.

Komisija arī ierosināja direktīvu par transfertcenu noteikšanu, kuras mērķis ir samazināt atbilstības nodrošināšanas slogu, palielināt noteiktību nodokļu jomā un mazināt strīdus par transfertcenu noteikšanu. Tā mērķis ir novērst gan nodokļu dubulto uzlikšanu, gan nodokļu dubultas neuzlikšanas gadījumus.

Virzība uz taisnīgāku, vienkāršāku un modernāku nodokļu sistēmu

Nodokļu saistību izpilde 27 dažādās nodokļu sistēmās, kuru īpašie noteikumi katrā valstī atšķiras, uzņēmumiem izmaksā dārgi. Tas neveicina pārrobežu investīcijas ES, radot uzņēmumiem neizdevīgus konkurences apstākļus salīdzinājumā ar uzņēmumiem citur pasaulē.

Lai risinātu šo jautājumu, Komisija septembrī pieņēma priekšlikumu par uzņēmējdarbību Eiropā: ienākuma nodokļu sistēma. Ar šo regulējumu tiktu ieviests vienots noteikumu kopums uzņēmumu grupu nodokļu bāzes noteikšanai. Tas samazinās atbilstības nodrošināšanas izmaksas par līdz 65 % lieliem uzņēmumiem, kas darbojas vairākās dalībvalstīs. Turklāt ar to vienkāršos procesu valstu nodokļu iestādēm, padarot vieglāku pareizu maksājamo nodokļu noteikšanu.

Lai gan priekšlikums galvenokārt attiecas uz lielām grupām, kas darbojas visā Eiropas Savienībā, ES ir arī veikusi pasākumus, lai vienkāršotu nodokļu noteikumus mikrouzņēmumiem un MVU. Ar ierosināto direktīvu par galvenā biroja nodokļu sistēmu ievieš vienkāršošanas sistēmu MVU, kas darbojas citās dalībvalstīs, izmantojot pastāvīgas pārstāvniecības. Tas dod tiem iespēju sadarboties tikai ar vienu nodokļu administrāciju (vai galveno biroju), nevis ar visu to dalībvalstu nodokļu birojiem, kurās tie darbojas. Tā mērķis ir veicināt pārrobežu paplašināšanos.

3. Klimatneitrālas un pārticīgas Eiropas izveide

Ievads

Eiropas zaļais kurss ir ES ceļvedis, kas paredzēts klimata, vides un biodaudzveidības krīžu radīto trīskāršo draudu novēršanai. Ar Eiropas zaļo kursu ES ir pacēlusi savas klimatiskās ieceres jaunā līmenī, apņemoties līdz 2050. gadam kļūt par klimatneitrālu pasaules daļu. Šis kurss pārveido ES par taisnīgu un pārticīgu sabiedrību ar mūsdienīgu, resursefektīvu un konkurētspējīgu ekonomiku. 2023. gadā ES sasniedza svarīgu pagrieziena punktu ceļā uz klimatneitralitāti. Oktobra vidū tika pieņemti galvenie tiesību akti, kas vajadzīgi, lai sasniegtu un pat pārsniegtu starpposma mērķrādītāju – līdz 2030. gadam siltumnīcefekta gāzu neto emisijas samazināt vismaz par 55 %. Ekstrēmi laikapstākļi visā ES un pasaulē kārtējo reizi lika apzināties klimata pārmaiņu nesto skarbo realitāti, izceļot nepieciešamību turpināt centienus samazināt emisijas pēc iespējas drīzāk. ANO Klimata pārmaiņu konferencē *COP28* ES bija vadošā loma procesā, kurā tika panākta gan globāla vienošanās paātrināt pakāpenisku atteikšanos no fosilajām degvielām, gan apņemšanās līdz 2030. gadam visā pasaulē trīskāršot atjaunīgās enerģijas ražošanas jaudu un divkāršot energoefektivitātes uzlabojumu rādītāju.

Fakti liecina – planēta vārās

Ekstrēmu laikapstākļu izraisītie traucējumi un postījumi Eiropā un pasaulē 2023. gadā bija skarbs atgādinājums par nopietnajiem un nemitīgajiem draudiem, ko sabiedrībai rada klimata pārmaiņas, un par nepieciešamību steidzami rīkoties, lai aizsargātu planētu.

Ilgstošs sausums ir veicinājis ilgāku un bīstamāku dabas ugunsgrēku sezonu veidošanos, kas izpaudās jau martā kā lieli ugunsgrēki Spānijā un rekordlieli ugunsgrēki, kas postīja Grieķijas, Spānijas un Portugāles teritorijas daļas jūlijā un augustā. Meža ugunsgrēks Grieķijas ziemeļaustrumu reģionā Evrā bija lielākais ugunsgrēks ES vēsturē. Saskaņā ar Eiropas Meža ugunsgrēku informācijas sistēmu līdz 22. jūlijam vairāk nekā 181 000 hektāru zemes visā ES jau bija pilnībā izdeguši, kas par vairāk nekā 40 % pārsniedz 2003.–2022. gada reģistrēto vidējo rādītāju (128 225 hektāri).

Reaģējot uz pieaugošo dabas ugunsgrēku risku, ES 2023. gadā nostiprināja savas prevencijas un prognozēšanas spējas, pastiprināja *rescEU* ugunsdzēsības floti un stratēģiski izvietoja simtiem ugunsdzēsēju, lai viņi varētu sniegt tūlītēju atbalstu. Turklāt Ārkārtas reaģēšanas koordinācijas centrā ES izveidoja Dabas ugunsgrēku atbalsta grupu.

Dabas ugunsgrēki ir pasaules mēroga problēma. Lai palīdzētu apdzēst pēdējo desmit gadu laikā smagākos mežu ugunsgrēkus Kanādā (kuros izdega aptuveni 4 miljoni hektāru, kas atbilst Nīderlandes teritorijai), ES dalībvalstis, izmantojot ES civilās aizsardzības mehānismu, piedāvāja šai valstij aptuveni 300 ugunsdzēsēju pakalpojumus (sk. 8. nodaļu).

2023. gads bija vēsturiski vissiltākais gads pasaulē: siltuma rekordi tika pārsniegti septiņos mēnešos un divos gadalaikos. ES *Copernicus* klimata pārmaiņu uzraudzības pakalpojuma dati liecina, ka 2023. gadā gandrīz 50 % dienu temperatūra bija vairāk nekā 1,5 °C augstāka nekā vidēji pirmsindustriālajā laikmetā (1850–1900).

↑
Meža ugunsgrēki Kandelarijas un Arafo pašvaldībās. Tenerife (Spānija), 2023. gada 16. augusts.

Spēcīgas lietusgāzes izraisīja nāvējošus plūdus atsevišķās ES daļās, to skaitā Horvātijā, Itālijā, Austrijā un Slovēnijā.

→
Skats no augšas uz plūdiem un zemes nogruvumiem Emīlijā-Romanjā. Itālija, 2023. gada 25. maijs.

Nepieredzēto plūdu un meža ugunsgrēku dēļ 2023. gadā aicinājumi no Eiropas Savienības Solidaritātes fonda sniegt atbalstu katastrofu seku novēršanai un atjaunošanas darbiem mobilizēja visus pieejamos resursus, kas paredzēti palīdzības sniegšanai.

Klimata pārmaiņas turklāt nopietni apdraud pasaules nabadzīgākās valstis ārpus Eiropas robežām, saasinot tajās iepriekš pastāvējušās krīzes un prasot pielikt lielākas pūles aizvien pieaugošo humāno vajadzību nodrošināšanai (sk. 8. nodaļu). Saskaņā ar ANO Pārtikas un lauksaimniecības organizācijas datiem to valstu ar zemiem un vidējiem ienākumiem īpatsvars, kuras pakļautas ekstrēmiem klimatiskajiem apstākļiem, pēdējos divdesmit gados ir palielinājies no 76 % līdz 98 %.

Lai pieminētu klimata krīzes upurus Eiropā un visā pasaulē, ES 15. jūlijā iedibināja gadskārtēju Globālās klimata krīzes upuru piemiņas dienu. Tas darīts ar nolūku palielināt informētību par konkrētiem pasākumiem, ko cilvēki var veikt, lai palīdzētu samazināt klimata pārmaiņu radīto kaitējumu un labāk sagatavotos klimata katastrofām.

Virzība uz siltumnīcefekta gāzu neto nulles emisiju līmeni

Martā publicētajā ANO Klimata pārmaiņu starpvaldību padomes ziņojumā zinātnieku aprindas atkārtoti izteica nopietnu brīdinājumu, ka klimata krīzes pārvarēšanai nepieciešams rīkoties. Ziņojumā atkārtoti apstiprināts, ka pasaule cilvēka darbības dēļ strauji sasilst; tā rezultātā ekstrēmi laikapstākļi un katastrofas apdraud dzīvību un iztikas līdzekļus visā pasaulē. Zinātnes atziņas skaidri liecina, ka vienīgais veids, kā apturēt globālo sasilšanu un mazināt klimata pārmaiņu ietekmi, ir panākt, lai siltumnīcefekta gāzu emisijas būtu neto nulles līmenī. Tas nozīmē, ka jāpanāk līdzsvars starp atmosfērā nonākušo siltumnīcefekta gāzu emisiju daudzumu un no atmosfēras piesaistīto daudzumu.

Eiropas zaļā kursa stūrakmens ir iecere padarīt Eiropu par pirmo klimatneitrālo kontinentu. Šis mērķis ir nostiprināts Eiropas Klimata aktā līdz ar juridiski saistošo apņemšanos siltumnīcefekta gāzu neto emisijas līdz 2030. gadam samazināt vismaz par 55 % salīdzinājumā ar 1990. gada līmeni.

Pateicoties spēkā esošajiem tiesību aktiem klimata un enerģētikas jomā, ES siltumnīcefekta gāzu emisijas salīdzinājumā ar 1990. gadu jau ir samazinājušās par 32,5 %, savukārt ES ekonomika tajā pašā periodā ir augusi par 60 %.

Šī mērķa panākšanai Eiropas Komisija 2021. gadā nāca klajā ar tiesību aktu priekšlikumu paketi "Gatavi mērķrādītājam 55 %". 2022. gadā saskaņā ar plānu *REPowerEU* tā paaugstināja dažu priekšlikumu vērienīguma līmeni (jo īpaši attiecībā uz energoefektivitāti un atjaunīgo enerģiju), lai vēl vairāk samazinātu ES atkarību no Krievijas fosilo degvielu importa (sk. 4. nodaļu). Līdz 2023. gada beigām stājās spēkā galvenie tiesību akti, kas paredzēti, lai sasniegtu nosprausto mērķrādītāju līdz 2030. gadam panākt neto emisiju samazinājumu par 55 % (sk. turpmāk). Tie ietver juridiski saistošus mērķrādītājus, kas aptver visas ekonomikas nozares, mērķrādītāju dabisko oglekļa piesaistītāju veicināšanai, kā arī atjauninātu ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmu.

Vairāk nekā 9 no katriem 10 ES iedzīvotājiem klimata pārmaiņas uzskata par nopietnu problēmu.

Iedzīvotāji klimata pārmaiņas vērtē šādi:

ļoti nopietna problēma – **77 %**

diezgan nopietna problēma – **16 %**

nav nopietna problēma – **7 %**

Avots: Eirobarometra speciālaptauja Nr. 538, 2023. gada jūlijs.

Pašreizējā sistēma tika nostiprināta 2023. gadā, un tās darbības joma tika paplašināta, lai aptvertu jūras transporta radītās emisijas. Tika izveidota atsevišķa jauna emisijas kvotu tirdzniecības sistēma, lai oglekļa cenu noteikšanu attiecinātu arī uz jaunām ekonomikas nozarēm, jo īpaši uz degvielām, kas paredzētas ēkām un autotransportam. Papildus piesārņojuma cenas noteikšanai un investīciju radīšanai zaļās pārkārtošanās vajadzībām jaunā sistēma sniegs sociālo atbalstu iedzīvotājiem un mazajiem uzņēmumiem, lai nodrošinātu, ka neviens netiek atstāts novārtā.

Paredzams, ka galīgais tiesību aktu kopums ES siltumnīcefekta gāzu neto emisijas līdz 2030. gadam samazinās par 57 % salīdzinājumā ar 1990. gadu.

Jauns mehānisms preču importam no valstīm ārpus ES nodrošinās, ka mērķnozarēs tiek noteikta oglekļa cena. Jaunie tiesību akti ietver arī atjaunināmus mērķrādītājus atjaunīgo energoresursu un energoefektivitātes jomā un noteikumus, kuru mērķis ir veicināt uzlādes infrastruktūras izvēršanu un alternatīvo degvielu izmantošanu autotransportā, kuģniecībā un aviācijā.

2023. gadā dalībvalstīm bija jāiesniedz atjaunināmie nacionālo enerģētikas un klimata plānu projekti, kuros izklāstīts, kā tās plāno sasniegt ES enerģētikas un klimata mērķrādītājus 2030. gadam. Decembrī Komisija plānus novērtēja un sniedza ieteikumus.

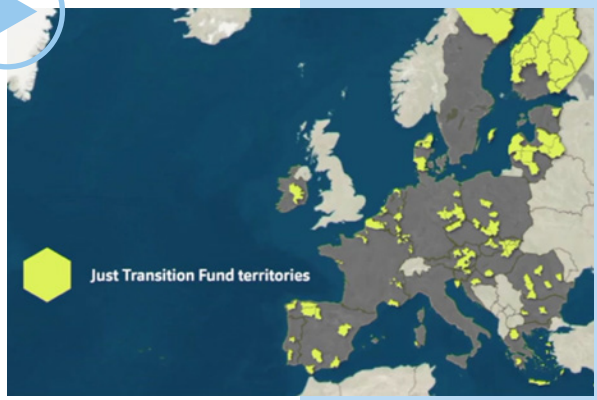

Rūpes par to, lai neviens netiktu atstāts novārtā

Lai nodrošinātu taisnīgu un iekļaujošu zaļo pārkārtošanos, pašreizējās desmitgades laikā investīcijās tiks radīti 55 miljardi eiro to ES reģionu iedzīvotāju atbalstam, kuri pārejā uz klimatneitrālu ekonomiku saskaras ar lielākajām problēmām.

Sadarbībā ar nacionālā, reģionālā un vietējā līmeņa ieinteresētajām personām ES palīdz diversificēt reģionālo ekonomiku un dod iedzīvotājiem iespēju uzplaukt jaunajā ekonomikā (sk. arī 6. nodaļu).

↑
VIDEOMATERIĀLS: Taisnīgas pārkārtošanās platforma.

“Gatavi mērķrādītājam 55 %” – pieņemtie tiesību akti

ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas reforma

Jauna ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēma ēku kurināmā un autotransporta degvielai

Sociālais klimata fonds

Kopīgo centienu regula

Regula par zemes izmantošanu, mežsaimniecību un lauksaimniecību

Oglekļa dioksīda emisiju standarti vieglajiem automobiļiem un furgoniem

Oglekļa ievedkorekcijas mehānisms

Atjaunojamo energoresursu direktīva

Energoefektivitātes direktīva

Alternatīvo degvielu infrastruktūras regula

ReFuelEU Aviation regula

FuelEU Maritime regula

ES konkurētspēja lielā mērā būs atkarīga no tās spējas izstrādāt un ražot tīras tehnoloģijas, kas vajadzīgas sekmīgai pārejai uz neto nulles emisiju ekonomiku. Lai stiprinātu neto nulles emisiju tehnoloģiju konkurētspēju ES un atbalstītu ātru pārkārtošanos uz klimatneitralitāti, Komisija 2023. gada februārī nāca klajā ar Zaļā kursa industriālo plānu neto nulles emisiju laikmetam. Plāna mērķis ir radīt labvēlīgāku vidi ES neto nulles emisiju tehnoloģiju un produktu ražošanas jaudas palielināšanai (sk. 4. nodaļu).

ES arī atbalsta inovatīvas neto nulles emisiju tehnoloģijas, izmantojot Inovāciju fondu, ko finansē no emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas. Mērķis ir piedāvāt tirgū risinājumus Eiropas rūpniecības dekarbonizācijai un atbalstīt pārkārtošanos uz klimatneitralitāti, vienlaikus palielinot ES konkurētspēju. Dažas dalībvalstis arī atbalsta inovatīvu tehnoloģiju ražošanas jaudu savos nacionālajos atveseļošanas un noturības plānos. Komisija ir uzsākusi virkni dialogu par pāreju uz tīru enerģiju, lai varētu atbalstīt ikvienu nozari rūpniecības dekarbonizācijas uzņēmējdarbības modeļa veidošanā, sākot ar dialogiem par ūdeņradi un energoietilpīgām nozarēm 2023. gadā (sk. 4. nodaļu).

Ceļā uz aprites ekonomiku

Gada laikā ES turpināja virzību uz aprites ekonomiku ar mērķi padarīt ilgtspējīgus produktus par normu, samazināt spiedienu uz dabas resursiem, samazināt atkritumu daudzumu un radīt ilgtspējīgu izaugsmi un darbvietas.

Katru gadu ES tiek izmesti vairāk nekā 5 miljoni tonnu apģērbu (vairāk nekā 11 kg uz vienu cilvēku), taču tikai 22 % no šiem atkritumiem tiek savākti dalīti atkalizmantošanas vai reciklēšanas vajadzībām, savukārt pārējie atkritumi bieži tiek sadedzināti vai nosūtīti uz atkritumu poligonu. Ierosinātie jaunie noteikumi par tekstilizstrādājumiem paredz, ka ražotāji būs atbildīgi par savu izstrādājumu aprites ciklu, jo īpaši par atkritumu apsaimniekošanu, un tas visā ES veicinās ilgtspēju tekstilatkritumu apstrādes jomā. Paredzams, ka lietotu un reciklētu tekstilizstrādājumu pieejamības palielināšana radīs vietējas darbvietas un ietaupīs naudu patērētājiem ES un ārpus tās robežām, vienlaikus mazinot tekstilizstrādājumu ražošanas ietekmi uz dabas resursiem. Lai palielinātu informētību par ilgtspējīgu modi, 2023. gadā tika sākta kampaņa *ReSet the Trend*.

Pārtikas izšķērdēšanai ir būtiska ekonomiska, sociāla un vidiska ietekme. Komisija jūlijā nāca klajā ar jaunu priekšlikumu par pārtikas izšķērdēšanas samazināšanu dalībvalstīs: tajā paredzēts, ka pārstrādes un ražošanas nozarē pārtikas atkritumi būtu jāsamazina par 10 % līdz 2030. gadam, savukārt mazumtirdzniecībā un patēriņā kopā būtu jāpanāk 30 % samazinājums (uz vienu iedzīvotāju). Šie jaunie mērķrādītāji veicinās pārtikas nodrošinājumu un samazinās siltumnīcefekta gāzu emisijas, vienlaikus arī ietaupot izmaksas uzņēmumiem un patērētājiem.

Pārtikas atkritumi

ES ik gadu rodas **58,4 miljoni tonnu** pārtikas atkritumu (131 kg uz cilvēku gadā). *Avots: Eurostat*, 2023. gads.

Aptuveni **10 %** no visas pārtikas, ko piegādā mazumtirgotājiem, ēdināšanas pakalpojumu sniedzējiem un mājsaimniecībām, tiek izšķērdēti.

Vairāk nekā pusi pārtikas atkritumu rada **mājsaimniecības** (54 %).

Otru lielāko daļu (21 %) rada pārstrādes un ražošanas nozare.

Papildus tam Komisija ir pieņēmusi pārskatītu aprites ekonomikas monitoringa satvaru, kas palīdzēs labāk sekot līdzi progresam pārejā uz aprites ekonomiku Eiropas Savienībā un ES ieguldījumam globālajā ilgtspējā un ES noturībā. Šajā sistēmā ir iekļauti jauni rādītāji, piemēram, materiāliskā pēda un resursu produktivitāte, kas vajadzīgi, lai novērtētu progresu virzībā uz atkritumu rašanās novēršanas mērķrādītājiem.

ES ik gadu ekspluatācijas laika beigas sasniedz gandrīz 6 miljoni transportlīdzekļu. Neatbilstoša nolietotu transportlīdzekļu apstrāde rada vērtības zudumu un piesārņojumu. Paredzams, ka ierosinātie jaunie noteikumi, kas aptver visus transportlīdzekļa aprites cikla aspektus, sākot no transportlīdzekļa projektēšanas un laišanas tirgū līdz galīgajai apstrādei, līdz 2035. gadam radīs neto ieņēmumus 1,8 miljardu eiro apmērā. Tie arī radīs ievērojamus oglekļa ietaupījumus un samazinās atkarību no izejvielām, kā arī radīs papildu darbvietas un lielākas ieņēmumu plūsmas atkritumu apsaimniekošanas un reciklēšanas nozarei.

Jauni pasākumi, kuru mērķis ir veicināt apritīgumu autobūves nozarē, līdz 2035. gadam varētu panākt līdz pat 4 miljoniem vairāk reciklētu automobiļu un radīt par 22 000 vairāk darbvietu.

→
Eiropas vides, okeānu un zivsaimniecības komisārs Virgīnijs Sinkēvičs (pa labi) apmeklē uzņēmumu, kas ir līderis aprites ekonomikas jomā. Beļģija, 2023. gada jūlijs.

Tika panākta politiska vienošanās par Komisijas priekšlikumu jauniem noteikumiem par atkritumu sūtījumiem, kas nodrošinās, ka ES uzņemas lielāku atbildību par saviem atkritumiem. Plastmasas atkritumu eksports no ES uz valstīm, kas nav Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas locekles, tiks aizliegts. Vienošanās palīdzēs samazināt atkritumu radīto piesārņojumu un veicināt aprites ekonomiku.

Ražojumiem ir būtiska vidiskā ietekme visā to aprites ciklā – no izejvielu ieguves līdz ražošanai, pārvadāšanai, izmantošanai un ekspluatācijas laika beigām. Decembrī tika panākta vienošanās par priekšlikumu produktu ilgtspēju padarīt par normu ES. Jaunā Produktu ilgtspējas ekodizaina regula balstās uz spēkā esošajiem ekodizaina noteikumiem, kas gandrīz 20 gadus ir sekmīgi veicinājuši produktu energoefektivitātes uzlabošanos ES. Jaunais tiesību akts spēkā esošo regulējumu paplašinās divējādi: pirmkārt, aptvers pēc iespējas plašāku produktu klāstu; otrkārt, vajadzības gadījumā paplašinās to prasību tvērumu, kurām produktiem ir jāatbilst.

Svarīgs elements Eiropas zaļā kursa ilgtspējīga patēriņa mērķu sasniegšanā ir patērētāju iespēcināšana zaļās pārkārtošanās procesam. Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome septembrī panāca vienošanos par priekšlikumu jauniem noteikumiem, kas nodrošinās, ka patērētāji ir labāk informēti par iegādāto preču ilgizturību un remontējamību un labāk aizsargāti pret negodīgu komercpraksi. Būs arī jauns aizliegums attiecībā uz maldinošām norādēm par ražojumiem, kuru pamatā ir emisiju kompensēšana. Komisija ir arī iesniegusi priekšlikumu par to, kā uzlabot piekļuvi remonta pakalpojumiem un informāciju par tiem. Tas veicina izvēli par labu remontam, nevis nomaiņai juridiskās garantijas laikā, un paredz, ka ražotājiem jāremontē preces, uz kurām saskaņā ar ES tiesību aktiem attiecas un uz kurām attieksies īpašas remontējamības (ekodizaina) prasības.

Ilgtspējīgas izvēles

Lai papildinātu pasākumus, kuri paredzēti patērētāju iespēcināšanai, Komisija ir arī ierosinājusi jaunus noteikumus, kuru mērķis ir cīnīties pret zaļmaldināšanu – gadījumos, kad produkti vai procesi tiek piedāvāti kā videi draudzīgāki, nekā tie patiešām ir. Ja būs nodrošināts, ka vidiskuma marķējums un norādes ir ticamas un uzticamas, patērētāji varēs veikt pārdomātākus pirkumus. Tas arī veicinās to uzņēmumu konkurētspēju, kuri cenšas palielināt savu produktu un darbību vidisko ilgtspēju.

Ir izstrādāti jauni noteikumi, kuru mērķis ir palīdzēt patērētājiem izdarīt pārdomātu un videi draudzīgu izvēli, pērkot mobilos tālruņus un planšetdatorus. Jauni ekodizaina noteikumi uzlabos šādu ierīču ilgizturību, remontējamību, atkalizmantojamību un reciklējamību. Tajā pašā laikā viedtālruņu un planšetdatoru jaunajā energomarķējumā būs sīki izklāstīta to efektivitāte un ilgizturība, un remontējamības rādītājs palīdzēs patērētājiem veikt ilgtspējīgu izvēli. Minētos noteikumus sāks piemērot no 2025. gada 20. jūnija.

← VIDEOMATERIĀLS: Ierosinātais jaunais likums par vidiskuma norādēm.

Panākumi nulles piesārņojuma rīcības plāna īstenošanā

Ūdens

2023. gadā, kad pārskatītā Dzeramā ūdens direktīva jau bija iekļauta valstu tiesību aktos, visā ES sākās jauno noteikumu piemērošana. Šie noteikumi nodrošinās vienu no augstākajiem dzeramā ūdens standartiem pasaulē.

Jūnijā, reaģējot uz pierādījumiem, ka daudzās ES daļās lietus tagad līst retāk, sākās jaunu prasību piemērošana attiecībā uz attīrītu notekūdeņu drošu atkalizmantošanu lauksaimnieciskajā apūdeņošanā.

© Getty Images

2023. gada februārī tika publicēts ES ziņojums, kurā analizēta viena no mūsdienu Eiropā lielākajām ekoloģiskajām katastrofām, kas izraisīja aptuveni 360 tonnu zivju bojāeju Oderas upē. Tajā konstatēts, ka iespējamais cēlonis bija toksisku aļģu ziedēšana lielos apjomos, un ierosināti ieteikumi, kā palīdzēt novērst šāda katastrofāla notikuma atkārtošanos.

Lai gan kuģošanas drošība ES ūdeņos pašlaik ir ļoti augsta – ir maz bojāgājušo un pēdējā laikā nav notikušas lielas naftas noplūdes –, tomēr ik gadu tiek ziņots par vairāk nekā 2000 jūras negadījumiem un starpgadījumiem. Jūnijā Komisija iesniedza piecus tiesību aktu priekšlikumus ar mērķi modernizēt ES noteikumus un novērst ūdens piesārņojumu no kuģiem. Priekšlikumu mērķis ir arī novērst nelikumīgu noplūdi Eiropas jūrās, lai samazinātu jūras transporta darbību ietekmi uz vidi un saglabātu jūras ekosistēmu.

Kuģošanas drošības uzlabošana

Stingri ES drošības standarti ir efektīvi, bet jaunām problēmām un tehnoloģijām ir vajadzīga jauna pieeja.

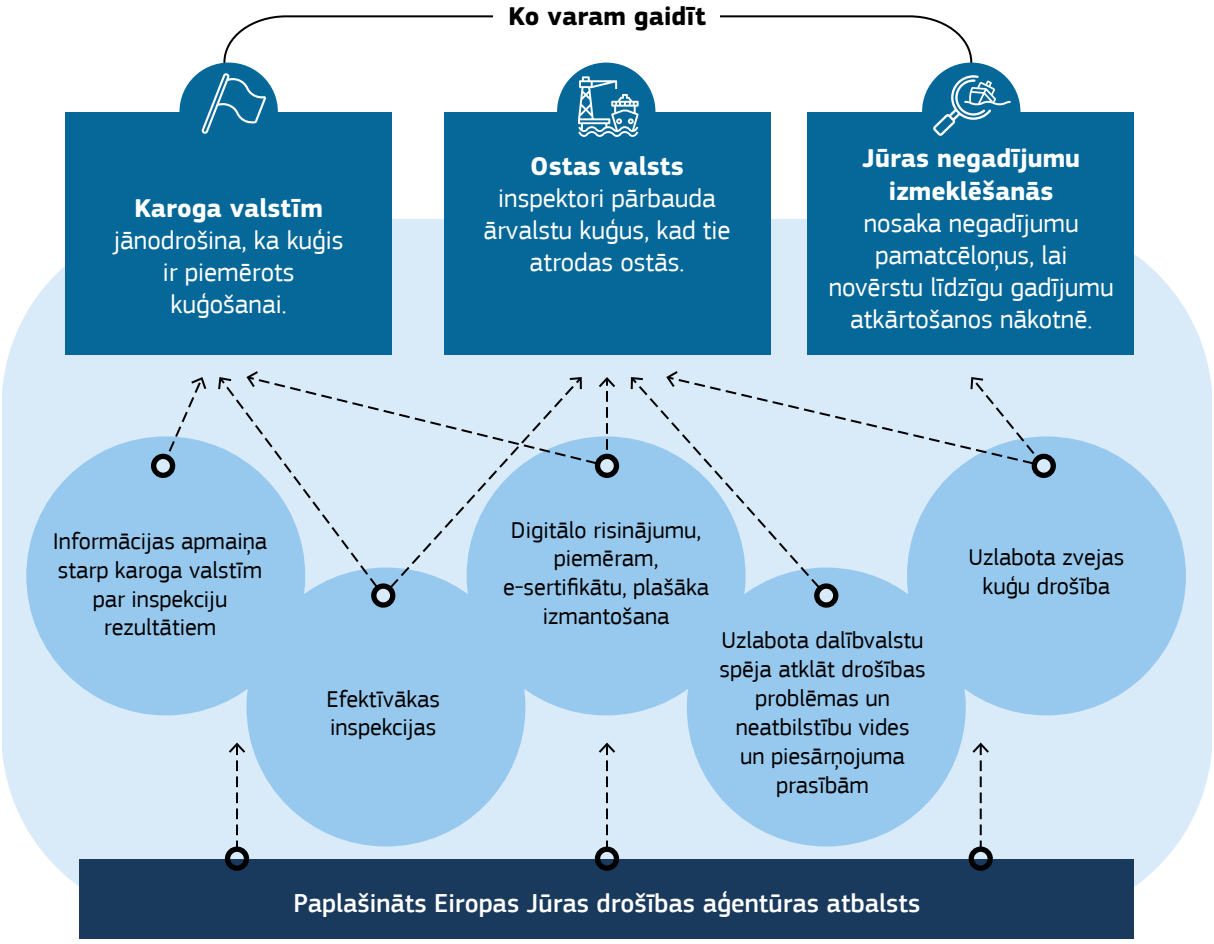

Ķīmikālijas

Saskaņā ar Komisijas priekšlikumu par ES iedzīvotāju un vides aizsardzību pret toksisku dzīvsudrabu zobārstniecības amalgamas izmantošana tiks pilnībā aizliegta. Šim nolūkam ES katru gadu tiek izmantotas aptuveni 40 tonnas dzīvsudraba. Ar šo priekšlikumu tiks arī aizliegts ražot un eksportēt dažus dzīvsudrabu saturošus produktus, piemēram, lampas.

Rūpnieciskās emisijas

Rūpniecisko emisiju direktīvas prasības attiecas uz aptuveni 52 000 lielāku rūpniecisko iekārtu un lopkopības saimniecību visā ES. Tajā noteikts, ka visām šīm iekārtām nepieciešama atļauja, kuras pamatā ir labāko pieejamo tehnisko paņēmienu izmantošana. 2023. gadā tika veikti jauni labāko pieejamo tehnisko paņēmienu izvērtējumi par kautuvēm, dzīvnieku izcelsmes blakusproduktu nozari un ēdamu līdzproduktu nozari. Lai samazinātu kautuvju ietekmi uz vidi, Eiropas Savienībā aptuveni 800 kautuvēm būs jāpilda šo jauno standartu prasības.

Troksnis

Troksnis ir otrais lielākais vides veselības apdraudējums Eiropā pēc gaisa piesārņojuma. Ziņojumā par Vides trokšņa direktīvas īstenošanu ir izklāstīts, kā vēl vairāk samazināt troksni, lai līdz 2030. gadam sasniegtu 30 % samazinājuma mērķrādītāju.

Mikroplastmasa

Komisija spēra vēl vienu nozīmīgu soli vides aizsardzībā, pieņemot pasākumus, kas ierobežo mikroplastmasas tīšu pievienošanu izstrādājumiem. Jaunie noteikumi novērsīs aptuveni pusmiljona tonnu mikroplastmasas nonākšanu vidē.

Pārbaudiet, kāda kvalitāte ir videi, kurā dzīvojat: https://discomap.eea.europa.eu/atlas/?page=Check-your-place.

Pārbaudiet apkārtējā gaisa kvalitāti (pieejama arī kā mobilā lietotne): https://www.eea.europa.eu/themes/air/air-quality-index.

Biodaudzveidība

Dabai ir būtiska nozīme cīņā pret klimata pārmaiņām. Dabiskās vides degradācija palielina tādu notikumu iespējamību un smagumu kā plūdi un dabas ugunsgrēki, tāpēc vislabākā aizsardzība pret dabas katastrofām būtu Eiropas dabas un biodaudzveidības saglabāšana.

Novembrī tika panākta provizoriska politiskā vienošanās par Dabas atjaunošanas aktu, ar ko tika uzsākts dabas nepārtrauktas un ilgstošas atjaunošanas process. Dalībvalstis līdz 2030. gadam ieviesīs atjaunošanas pasākumus vismaz 20 % ES sauszemes teritoriju un 20 % tās jūru. Līdz 2050. gadam šādi pasākumi būtu jāievieš attiecībā uz visām ekosistēmām, kurām nepieciešama atjaunošana.

Augsne

Veselīgai augsnei ir izšķiroša nozīme pārtikas nodrošinājuma garantēšanā, klimatneitralitātes panākšanā un pārtuksnešošanās un zemes degradācijas apturēšanā. Tomēr vairāk nekā 60 % Eiropas augšņu ir neveselīgas. Augsnes monitoringa tiesību akta priekšlikuma mērķis ir līdz 2050. gadam panākt augšņu atveseļošanu ES; tas tiks darīts, apkopojot datus par augšņu veselību un darot tos pieejamus lauksaimniekiem un citiem augšņu apsaimniekotājiem. Jaunais tiesību akts arī padarīs augsnes ilgtspējīgu apsaimniekošanu par normu. Komisija ir arī publicējusi norādījumus ieinteresētajām personām par ES finansējuma iespējām augsnes veselīguma panākšanai. Aprīlī sāktais misijas "Augsne" manifests kas nāca klajā aprīlī, apvieno reģionālos un vietējos politikas veidotājus, ieinteresētās personas un iedzīvotājus dinamiskā kopienā, kas rūpējas par augsnes veselību. Līdz gada beigām brīvprātīgo iniciatīvu bija parakstījušas vairāk nekā 2100 fiziskas personas un 350 organizācijas. Parakstītāji atzīst, ka ir vajadzīga rīcība augsnes veselības jomā, un iesaistās augsnes aizsardzības un atjaunošanas darbībās.

Apputeksnētāji

Tā kā ES izzūd katra trešā no bišu, tauriņu un ziedmušu sugām, Komisija 2023. gadā nāca klajā ar atjauninātu iniciatīvu, kurā izklāstīti pasākumi, kas ES un dalībvalstīm jāveic, lai līdz 2030. gadam apvērstu apputeksnētāju iznīkšanas tendenci. Sabiedrība arvien uzstājīgāk aicina izlēmīgi vērsties pret apputeksnētāju izzušanu, arī ar neseno Eiropas pilsoņu iniciatīvu "Glābiet bites un lauksaimniekus", kas vainagojusies panākumiem. ES arī ir pazeminājusi divu neonikotinoīdu pesticīdu maksimālos atlieku līmeņus pārtikā līdz tādam zemākajam līmenim, kādu ar jaunākajām tehnoloģijām iespējams izmērīt. Klotianidīna un tiametoksāma izmantošana ārpus telpām ES jau ir aizliegta. Jaunie līmeņi attieksies uz pārtikas un barības produktiem, kas ražoti vai importēti ES. Tādējādi tiks nodrošināts, ka iekšējā tirgū laistā pārtika neveicina apputeksnētāju iznīkšanu neatkarīgi no tā, kur tā ražota.

Augsnes veselība tieši ietekmē ES nodrošinātību ar pārtiku

95 % mūsu pārtikas tieši vai netieši iegūstam no augsnes.

Augsnes erozija ES izmaksā **1,25 miljardus eiro** gadā zaudēta lauksaimniecības ražīguma dēļ.

83 % ES augšņu satur pesticīdu atliekas.

Vairāk nekā **23 %** lauksaimniecības zemes cieš no sablīvēšanās, kas samazina ražīgumu.

Attēli: © *Adobe Stock.*

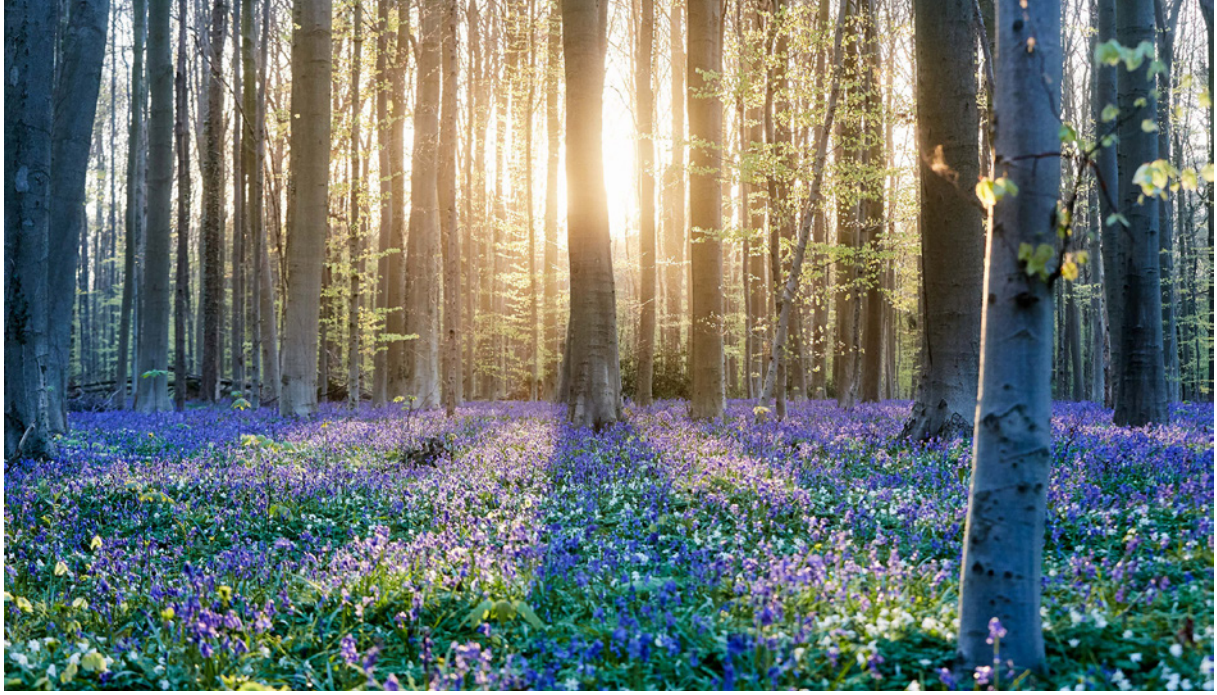

Meži

Meži ir būtisks sabiedrotais cīņā pret klimata pārmaiņām un biodaudzveidības zudumu. Tas, cik daudz zeme un jo īpaši zemes izmantošanas nozare var veicināt klimata pārmaiņu mazināšanu, lielā mērā ir atkarīgs no tā, kā šīs platības tiek izmantotas un pārvaldītas. Oglekļa piesaiste ES zemes izmantošanas nozarē pēdējos gados ir ievērojami samazinājusies, un oglekļa piesaistītājfunkcija uz zemes sarūk. Lai veicinātu oglekļa piesaisti un stimulētu ilgtspējīgu lauksaimniecības un meža zemes apsaimniekošanu, 2023. gadā ES atjauninā savus tiesību aktus par zemes izmantošanu, zemes izmantošanas maiņu un mežsaimniecību.

Novembrī Komisija ierosināja tiesību aktu par meža monitoringu, kura mērķis ir izveidot visaptverošu zināšanu bāzi, kas ļaus dalībvalstīm, mežu īpašniekiem un mežu apsaimniekotājiem labāk reaģēt uz arvien pieaugošo meža noslogojumu, ko pastiprina klimata pārmaiņas. Monitoringa satvars ne tikai nodrošinās mežu izturētspēju pret pārrobežu apdraudējumiem (kaitīgajiem organismiem, sausumu un meža ugunsgrēkiem), bet arī palīdzēs mežu īpašniekiem un apsaimniekotājiem gūt labumu no ekosistēmu maksājumu shēmām, piemēram, ES oglekļa piesaistes sertifikācijas shēmas.

Jūnijā stājās spēkā vadošā ES regula par neatmežojošām piegādes ķēdēm, kas ir būtisks elements cīņā pret klimata pārmaiņām un biodaudzveidības izzušanu. Tirgus dalībniekiem un tirgotājiem jauno noteikumu īstenošanai būs 18 mēneši laika. Šo noteikumu piemērošana nodrošinās, ka noteikts no ES eksportētu vai ES tirgū laistu preču kopums vairs neveicinās atmežošanu un meža degradāciju ne ES, ne citur pasaulē. Šo preču sarakstā ir palmu eļļa, kafija, soja un šokolāde. Jaunie noteikumi arī palīdzēs nodrošināt iztikas līdzekļus miljoniem cilvēku, to skaitā pirmiedzīvotājiem un vietējām kopienām visā pasaulē, kuri lielā mērā ir atkarīgi no meža ekosistēmām.

Ilgtspējīgas pārtikas sistēmas

Komisijas apstiprinājums visiem 28 stratēģiskajiem plāniem iezīmēja jaunās kopējās lauksaimniecības politikas (KLP) sākumu 2023. gada 1. janvārī. ES finansējums 264 miljardu eiro apmērā laikposmā no 2023. līdz 2027. gadam atbalstīs Eiropas lauksaimniekus pārejā uz ilgtspējīgāku un izturētspējīgāku lauksaimniecības nozari un palīdzēs saglabāt lauku apvidu vitalitāti un daudzveidību. Saskaņā ar Eiropas zaļā kursa mērķiem gandrīz 98 miljardi eiro tiks atvēlēti, lai sniegtu ieguvumus klimata, ūdens, augsnes, gaisa, biodaudzveidības un dzīvnieku labturības jomā.

Jaunā KLP palīdzēs sasniegt ES mērķus samazināt ķīmisko pesticīdu lietošanu un ar tiem saistīto risku un būtiski palielinās mērķtiecīgu atbalstu bioloģiskajai lauksaimniecībai. Tā arī nodrošinās stimulus zemes apsaimniekotājiem uzglabāt oglekli augsnē un biomasā un samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas 35 % ES lauksaimniecības platības, izmantojot atbilstošu apsaimniekošanas praksi, un paredzams, ka augseka būs 85 % no KLP atbalstītās aramzemes.

Laikā, kad pieaug bažas par pārtikas piegādi, Komisija turpināja darbu, lai apzinātu pārtikas nodrošinājuma virzītājspēkus. Jauns priekšlikums, kas ļaus droši izmantot jaunas genomikas metodes, veicinās virzību uz ilgtspējīgākām pārtikas sistēmām, vienlaikus garantējot pārtikas nodrošinājumu. Šie paņēmieni var radīt klimatnoturīgas, pret kaitīgajiem organismiem rezistentas un augstas produktivitātes augu šķirnes, samazinot vajadzību pēc ķīmiskajiem pesticīdiem un ES atkarību no lauksaimniecības produktu importa. Komisija ir ierosinājusi jaunu ES tiesību aktu par augu un meža reproduktīvā materiāla ražošanu un tirdzniecību; šā tiesību akta mērķis ir uzlabot sēklu, spraudeņu un cita augu materiāla dažādību un kvalitāti.

KLP ir ne tikai instruments atveseļošanas un atjaunošanas pasākumu atbalstam pēc krīzes, bet arī ļauj lauksaimniekiem paredzēt klimata pārmaiņu un citu problēmu sekas un pielāgoties tām. ES pēta, kā vislabāk atbalstīt ES lauksaimniekus un kā ES lauksaimniecības politiku pielāgot lauksaimnieku vajadzībām. Lai to panāktu, 2024. gada janvārī tiks sākts stratēģiskais dialogs par ES lauksaimniecības nākotni.

→
Eiropas lauksaimniecības komisārs Janušs Vojcehovskis (priekšplānā pa labi) apmeklē kopienas, ko skāruši plūdi Tesālijas laukos. Grieķija, 2023. gada oktobris.

Dzīvnieku labturība

ES jau vairāk nekā 40 gadus ir rīkojusies, lai uzlabotu dzīvnieku labturību, pakāpeniski uzlabojot dzīvnieku dzīvi un pieņemot labturības standartus, kas ir vieni no augstākajiem pasaulē. Tas 2023. gadā turpinājās ar priekšlikumu pārskatīt pašreizējos ES noteikumus par dzīvnieku pārvadāšanu, kas uzlabos to 1,6 miljardu dzīvnieku labturību, kurus katru gadu pārvadā ES un no tās. Priekšlikums ir vērsts uz konkrētiem mērķiem, piemēram, samazināt ceļā pavadīto laiku, palielināt minimālo platību un uzlabot apstākļus dzīvniekiem, kurus eksportē no ES. Spēkā esošo tiesību aktu izpilde joprojām ir prioritāte, un 2023. gadā dažādās jomās turpinājās regulāras revīzijas un kontroles.

Papildus tam jaunie noteikumi par suņu un kaķu labturību un izsekojamību pirmo reizi izveidos vienotus ES standartus attiecībā uz suņu un kaķu audzēšanu, turēšanu un apiešanos ar tiem audzētavās, zooveikalos un patversmēs. Suņu un kaķu izsekojamība tiks pastiprināta arī ar obligātu identifikāciju un reģistrāciju valstu datubāzēs; tas palīdzēs cīnīties pret nelikumīgu tirdzniecību un labāk kontrolēt labturības apstākļus šādos objektos.

Minētā gada laikā Komisija reaģēja uz Eiropas pilsoņu iniciatīvu "Eiropa bez kažokādām" – desmito sekmīgo iniciatīvu, ko atbalstīja vairāk nekā 1,5 miljoni iedzīvotāju visā ES. Lai gan šajā posmā nav ierosināti turpmāki tiesību akti, Komisija paredz virkni pasākumu iniciatīvas mērķu sasniegšanai, to skaitā uzdot Eiropas Pārtikas nekaitīguma iestādei līdz 2025. gada martam sagatavot zinātnisku atzinumu par kažokzvēru labturību.

Tiek gatavoti nākamie pasākumi dzīvnieku labturības jomā, piemēram, turpmākie pasākumi pēc Eiropas pilsoņu iniciatīvas "Ārā no sprostiem".

Ko ES iedzīvotāji saka par dzīvnieku labturību?

Vajadzība labāk aizsargāt dzīvnieku labturību

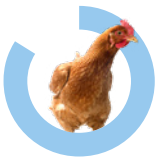

84 % uzskata, ka būtu labāk jāaizsargā lauksaimniecības dzīvnieku labturība.

74 % uzskata, ka būtu labāk jāaizsargā lolojumdzīvnieku labturība.

Lauksaimniecības dzīvnieku labturība

91 % uzskata, ka dzīvnieku labturība ir svarīga.

8 % uzskata, ka tā nav svarīga.

Avots: Eirobarometra speciālaptauja Nr. 533, 2023. gada oktobris

↑
Kā liecina oktobrī publicētās Eirobarometra aptaujas rezultāti, Eiropas Savienības iedzīvotājiem rūp dzīvnieku labturība.

Attēli: © *Adobe Stock.*

Ilgtspējīga zivsaimniecība un okeāni

Klimata pārmaiņas un biodaudzveidības zudums apdraud zvejas un akvakultūras resursu ilgtspēju. Februārī ierosinātajā pasākumu kopumā ir izklāstīts, kā šo problēmu risināt, īstenojot kopējo zivsaimniecības politiku un jaunu jūras rīcības plānu. Šie pasākumi nodrošina veidus, kā palielināt zvejniecības un akvakultūras izturētspēju un ilgtspēju, arī atbalstot tik ļoti nepieciešamo enerģētikas pārkārtošanu (sk. 4. nodaļu). Šis tiesību aktu kopums palīdz īstenot ES apņemšanos aizsargāt vismaz 30 % tās jūru (turklāt 10 % tiek stingri aizsargātas). Ierosinātie pasākumi tiks veikti pakāpeniski, lai nozare varētu pielāgoties.

Parlamenta un Padomes 2023. gadā pieņemto jauno noteikumu mērķis ir palīdzēt novērst pārzveju un izveidot efektīvāku un saskaņotāku zivsaimniecības kontroles sistēmu, pilnībā izmantojot modernās tehnoloģijas. Tas ietver attālinātas elektroniskā monitoringa un videonovērošanas izmantošanu uz zvejas kuģiem un digitālo rīku obligātu izmantošanu nozvejas sertifikācijas un izsekojamības procesos nolūkā novērst importu, kas iegūts nelegālā zvejā.

Komisija atzinīgi novērtēja Eiropas pilsoņu iniciatīvu "Pārtraukt haizivju spuru atdalīšanu – pārtraukt tirdzniecību", kurā sabiedrība lūdza palīdzēt izbeigt atdalītu haizivju spuru starptautisko tirdzniecību, sākot ar tirdzniecības aizliegumu ES tirgū. Komisija apsvērs, vai ir vajadzīgi tiesību akti. Tā arī tieksies panākt ES izsekojamības pasākumu izpildi un sadarbosies ar starptautiskajiem partneriem, lai haizivis visā pasaulē aizsargātu un ilgtspējīgi pārvaldītu.

Pēc vairāk nekā desmit gadus ilgām daudzpusējām sarunām jūnijā tika pieņemts Atklātās jūras līgums. Šis līgums ir vēsturisks sasniegums centienos aizsargāt okeānus, samazināt vides degradāciju, cīnīties pret klimata pārmaiņām un novērst biodaudzveidības zudumu atklātā jūrā. Šis līgums bija ES un tās dalībvalstu prioritāte, un ES uzņēmās vadošo lomu sarunās par šo tematu pasaules līmenī. Līgums stāsies spēkā, kad to būs ratificējušas 60 puses.

ES 27 dalībvalstu vārdā ir oficiāli pieņēmusi Pasaules Tirdzniecības organizācijas Nolīgumu par zvejniecības subsīdijām. Nolīgums izšķirīgā mērā palīdzēs nodrošināt, ka zvejniecības subsīdiju galvenais mērķis ir ilgtspēja un ka netiek nodarīts kaitējums okeānam un zivju krājumiem, no kuriem atkarīga piekrastes kopienu iztika visā pasaulē. Tas stāsies spēkā, kad ratifikācijas procesu būs pabeigušas divas trešdaļas no organizācijas 164 dalībvalstīm.

Ilgtspējīga mobilitāte

Lai uzlabotu pārrobežu infrastruktūru un veicinātu jaunas tehnoloģijas, ES investē visdažādākajos transporta projektos, izmantojot Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumentu 2021.–2027. gadam. Projekti, kas saņēma ES finansējumu 2023. gadā, ietver lielus pārrobežu dzelzceļa savienojumus, no kuriem jo īpaši pieminams Brennera bāzes tunelis (savienojums starp Itāliju un Austriju), *Rail Baltica* (savienojums starp trim Baltijas valstīm, Poliju un pārējo Eiropu) un pārrobežu posms starp Vāciju un Nīderlandi (*Emmerich-Oberhausen*). Finansējums 6,2 miljardu eiro vērtībā atbalsta projektus, kas veicina efektīvāku, zaļāku un viedāku dzelzceļa, iekšzemes ūdensceļu, autoceļu un jūras maršrutu tīklu, un lielākā daļa no tiem ir paredzēti ilgtspējīgiem transporta veidiem. Lai uzlabotu pārrobežu dzelzceļa savienojumus visā Eiropā, ES 2023. gadā paziņoja par atbalstu 10 ES izmēģinājuma projektiem, ar kuriem izveido jaunus dzelzceļa pakalpojumus vai uzlabo esošos, padarot tos ātrākus, biežākus un cenas ziņā pieejamākus.

↑
Eiropas transporta komisāre Adina Veleana (pa labi) 2023. gada pilsētu mobilitātes dienās. Sevilja (Spānija), 2023. gada 4. oktobris.

Aviācija

Oktobrī ES pieņēma *ReFuelEU Aviation* regulu, kuras mērķis ir veicināt ilgtspējīgu aviācijas degvielu izmantošanu. Jaunie noteikumi paredz, ka aviācijas degvielas piegādātājiem no 2025. gada petroleja jāsajauc ar arvien lielāku ilgtspējīgas degvielas daudzumu. Tiek prognozēts, ka tas līdz 2050. gadam samazinās gaisa kuģu radītās oglekļa dioksīda emisijas par aptuveni divām trešdaļām salīdzinājumā ar situāciju, ja nekāda darbība netiek veikta, un sniegs ieguvumus klimatam un gaisa kvalitātei.

Nulles emisiju aviācijas alianse, kas sāka darboties 2022. gadā, gatavojas ar ūdeņradi darbināmu un elektrisku gaisa kuģu nonākšanai ekspluatācijā. Gandrīz 300 ekspertu no alianses 141 dalīborganizācijas risina jautājumus, kas ir būtiski šo tehnoloģiju izvēršanai. Alianses publicētajā progresa ziņojumā norādīts, ka nākamie gadi ir jāizmanto, lai izveidotu pienācīgu tiesisko regulējumu.

Kuģniecība

Jaunā *FuelEU Maritime* regula, ko ES pieņēma jūlijā, veicinās tīrāku degvielu un enerģijas izmantošanu jūras transportā, nodrošinot, ka nozarē izmantoto degvielu siltumnīcefekta gāzu intensitāte laika gaitā pakāpeniski samazinās – par 2 % 2025. gadā līdz pat par 80 % līdz 2050. gadam.

ES pauda gandarījumu par Starptautiskajā Jūrniecības organizācijā panākto vienošanos izvirzīt mērķi "līdz 2050. gadam vai ap to" panākt, ka kuģu radītās neto emisijas ir nulle. Tā arī atzinīgi novērtēja indikatīvos kontrolpunktus: 2030. gadā panākt samazinājumu par vismaz 20 %, bet cenšoties sasniegt 30 %, un 2040. gadā panākt samazinājumu par vismaz 70 %, tiecoties pietuvināties 80 % (salīdzinājumā ar 2008. gada līmeni).

Turklāt ES ir ieguldījusi vairāk nekā 540 miljonus eiro alternatīvās degvielas infrastruktūrā Eiropas transporta tīkla ietvaros. Tā rezultātā tiks izveidoti aptuveni 14 000 uzlādes punktu un 81 ūdeņraža uzpildes stacija, kā arī notiks ostu un lidostu elektrifikācija.

ES arī ir ierosinājusi pārskatīt Kombinēto pārvadājumu direktīvu ar mērķi padarīt kravu pārvadājumus ilgtspējīgākus, uzlabojot konkurētspēju divu vai vairāku pārvadājuma veidu izmantošanā.

Komisija ir ierosinājusi pārskatīt oglekļa dioksīda emisijas standartus attiecībā uz lielas noslodzes transportlīdzekļiem, piemēram, kravas automobiļiem, pilsētas autobusiem un tālsatiksmes autobusiem. Šie transportlīdzekļi rada vairāk nekā 25 % no autotransporta radītajām siltumnīcefekta gāzu emisijām ES un vairāk nekā 6 % no kopējām ES emisijām. Lai veicinātu bezemisiju autobusu ātrāku ieviešanu pilsētās, Komisija ierosināja panākt, ka no 2030. gada visi jaunie pilsētas autobusi ir bezemisiju autobusi.

Lielas noslodzes transportlīdzekļu radīto oglekļa dioksīda emisiju samazināšana

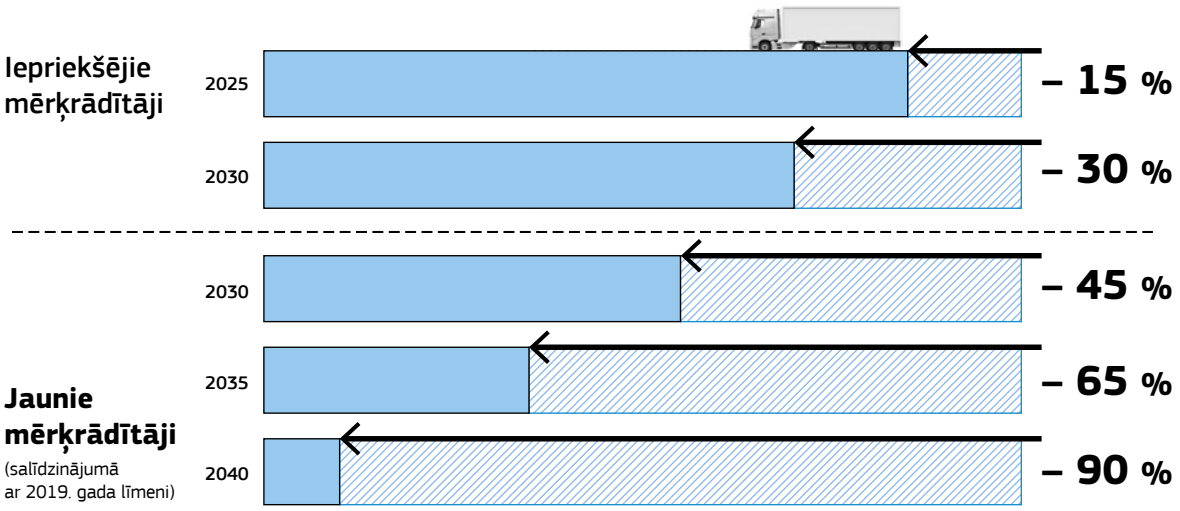

Attēls: © *Adobe Stock.*

Pasaules mēroga rīcība planētas labā

Dubaijā (Apvienotajos Arābu Emirātos) notikušajā ANO 2023. gada Klimata pārmaiņu konferencē (*COP28*) noslēdzās pirmā globālā izsvēršana, kurā tika pārskatīta klimata pārmaiņām veltītā Parīzes nolīguma īstenošanas norise kopš tā pieņemšanas, lai novērtētu valstu virzību uz šā globālā nolīguma mērķu sasniegšanu.

↑
VIDEOMATERIĀLS: *COP28* rezultāti.

ES kopā ar partneriem no visas pasaules izdevās saglabāt iespēju pildīt 2015. gadā Parīzē pausto apņemšanos ierobežot globālo vidējās temperatūras pieaugumu līdz 1,5 °C. Atzīstot, ka pasaule pašlaik nav uz pareizā ceļa, lai sasniegtu šo mērķi, puses vienojās par to, kā turpināt iesākto virzību pretim nospraustajam mērķim.

Visas puses vienojās atteikties no fosilajām degvielām un steidzami rīkoties šajā klimatam kritiski svarīgajā desmitgadē. Tā kā sarunās īpaša uzmanība tika pievērsta enerģētikas nozarei, valstis vienojās par to, kā rīkoties, lai saskaņā ar labākajām pieejamajām zinātnes atziņām līdz 2030. gadam emisijas samazinātu par 43 % un liktu pasaulei virzīties uz neto nulles emisiju panākšanu līdz 2050. gadam.

Konferencē ES ierosināja globālu iniciatīvu, kuras mērķis ir līdz 2030. gadam visā pasaulē trīskāršot atjaunīgās enerģijas ražošanas jaudu un divkāršot energoefektivitātes uzlabojumu rādītāju: sarunu laikā ES puse nāca klajā ar globālo atjaunīgo energoresursu un energoefektivitātes solījumu. Ar *COP28* prezidentūras un aptuveni 130 valstu atbalstu visa pasaule šo solījumu apstiprināja Apvienotajos Arābu Emirātos notikušās konferences noslēguma dokumentā (*UAE Consensus*).

ES paziņoja, ka, izmantojot stratēģiju *Global Gateway*, nākamajos divos gados tā enerģētikas pārkārtošanas atbalstam Eiropas kaimiņvalstīs un pasaulē ieguldīs 2,3 miljardus eiro ES budžeta līdzekļu (sk. 8. nodaļu).

Saskaņā ar ES un ASV 2021. gadā ierosināto Globālo metāna emisiju mazināšanas solījumu vairāk nekā 150 valstis īsteno kopīgu mērķi līdz 2030. gadam samazināt globālās metāna emisijas par vismaz 30 % salīdzinājumā ar 2020. gada līmeni. *COP28* sanāksmē ES un tās dalībvalstis paziņoja par finansiālu atbalstu 175 miljonu eiro apmērā kampaņai *Methane Finance Sprint*, kas sekmēs metāna emisiju samazināšanu.

→
Eiropas klimata politikas komisārs Vopke Hukstra *COP28*. Dubaija, Apvienotie Arābu Emirāti, 2023. gada 8. decembris.

←
Par Eiropas zaļo kursu atbildīgais Eiropas Komisijas priekšsēdētājas izpildvietnieks iestāžu attiecību un nākotnes plānošanas jautājumos Marošs Šefčovičs piedalās Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām sanāksmē *COP28* kontekstā Dubaijā (Apvienotajos Arābu Emirātos) 2023. gada 4. decembrī.

Globālās sanāksmes dalībnieki pievērsās arī tam, kā īstenot nepieciešamo pārkārtošanos, un vienojās par galīgajiem pasākumiem, kas nepieciešami, lai nākamā gada konferencē noteiktu jauno kopīgo kvantitatīvo mērķi attiecībā uz klimatfinansējumu. Konferencē tika panākta vienošanās arī par satvaru globālajam pielāgošanās mērķim, kura nolūks ir stiprināt pasaules noturību pret klimata pārmaiņām.

ES palīdzēja īstenot jauno Zaudējumu un kaitējuma atlīdzināšanas fondu, kas palīdzēs jaunattīstības valstīm, kuras ir īpaši neaizsargātas pret klimata pārmaiņu negatīvo ietekmi. ES un tās dalībvalstis fondā ir ieguldījušas vairāk nekā 400 miljonus eiro, proti, vairāk nekā divas trešdaļas no sākotnējā finansējuma solījumiem.

Lai risinātu klimata krīzes cilvēcisko ietekmi nestabilā un konfliktu situācijā, ES pievienojās divām jaunām pamatiniciatīvām, ko aizsāka *COP28* prezidentvalsts: Katastrofu novēršana: harta par risku pārvaldības finansējumu un Klimata, palīdzības, atveseļošanas un miera deklarācija. Hartā ir izklāstīti principi, kas nodrošinās labāku finansējuma izmantošanu tam, lai pārvaldītu riskus un aizsargātu cilvēkus visneaizsargātākajās valstīs, savukārt deklarācijā aicināts steidzami sniegt finansiālu atbalstu klimatadaptācijas pasākumu īstenošanai un klimatnoturībai šajās valstīs.

ANO konferencē par ūdeni ANO konferencē par ūdeni martā, kas bija pirmais šāda veida samits gandrīz 50 gadu laikā, ES apstiprināja savu stingro apņemšanos uzsākt globālu rīcību ūdensapgādes noturības un ūdens nodrošinājuma jomā. ES delegācija iepazīstināja ar 33 brīvprātīgām saistībām Ūdens resursu rīcības programmā – šī platforma ir paredzēta, lai paātrinātu globālo progresu ar ūdeni saistīto ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanā.

Gada sākumā ES sadarbojās ar 26 valstīm, lai sāktu Tirdzniecības ministru koalīciju klimata jautājumos – pirmo ministru līmeņa globālo forumu, kas veltīts tirdzniecības, klimata un ilgtspējīgas attīstības jautājumiem. Koalīcijas mērķis ir virzīt tirdzniecības politiku, kas pievēršas klimata pārmaiņām gan vietējā, gan globālā mērogā.

Lai padziļinātu sadarbību klimata, vides, enerģētikas un tīras rūpniecības jomā, aprīlī ES izveidoja zaļo aliansi ar Norvēģiju, bet novembrī – vēl vienu aliansi ar Kanādu. Maijā ES un Dienvidkoreja arī izveidoja zaļo partnerību, kuras mērķis ir stiprināt sadarbību un apmainīties ar paraugpraksi attiecībā uz klimatrīcību, taisnīgu pārkārtošanos uz tīru enerģiju, vides aizsardzību un citām zaļās pārkārtošanās jomām.

Ilgtspējīgas attīstības mērķi

Pirmais brīvprātīgais ES pārskats par Ilgtspējīgas attīstības programmas 2030. gadam īstenošanu liecina, ka tā ir pilnībā apņēmusies sasniegt 17 ilgtspējīgas attīstības mērķus, kurus visas ANO dalībvalstis pieņēma 2015. gadā.

ES ir pārliecinoši noteikusi ilgtspējīgu attīstību par svarīgāko jautājumu un cenšas veicināt minētās programmas 2030. gadam ieviešanu gan ES mērogā, gan visā pasaulē, atbalstot partnervalstis to īstenošanas centienos.

ES ir integrējusi šos mērķus savās rīcībpolitikās, budžetos un ilgtermiņa plānos. Izmantojot visaptverošu visas valdības pieeju, Eiropas zaļais kurss bruģē ceļu uz ilgtspējīgāku un pārticīgāku nākotni visiem.

4. Cenas ziņā pieejama, droša un ilgtspējīga enerģija Eiropai

Ievads

Piedzīvojusi vienu no smagākajām globālajām enerģētikas krīzēm pēdējās desmitgadēs, ES 2023. gadā veica radikālus pasākumus, kuru mērķis ir taupīt enerģiju, dažādot energoapgādi un paātrināt pāreju uz tīru enerģiju. Visā pasaulē joprojām vērojamās klimata, vides un biodaudzveidības krīzes bija vēl viens apliecinājums tam, ka jārīkojas bez kavēšanās. Gada gaitā ES turpināja pakāpeniski atteikties no Krievijas fosilajām degvielām, lai aizsargātu un vienlaikus padarītu ilgtspējīgāku savu ekonomiku, kāpinot atjaunīgās enerģijas ražošanu un energoefektivitātes pasākumus. Tā uzsāka visaptverošu elektroenerģijas tirgus reformu ar mērķi patērētājus labāk pasargāt no enerģijas cenu satricinājumiem. ES arī ieviesa jaunas iniciatīvas, lai palielinātu savu konkurētspēju un kāpinātu rūpnieciskās jaudas tīru tehnoloģiju jomā. Šo iniciatīvu mērķis ir nodrošināt piekļuvi kritiski svarīgām izejvielām un samazināt stratēģisko atkarību kritiski svarīgo tehnoloģiju un vērtības ķēžu jomā, tādējādi uzlabojot ES ekonomisko drošību un tehnoloģisko suverenitāti.

Enerģētiskā drošība

Pakāpeniska atteikšanās no Krievijas fosilajām degvielām

Lai nodrošinātu, ka ES iedzīvotājiem ir pieejama lēta, droša un ilgstpējīga enerģija, ES 2022. gada maijā nāca klajā ar plānu *REPowerEU*. Tā mērķis ir ievērojami samazināt ES atkarību no Krievijas fosilajām degvielām, proti, ražot tīrāku enerģiju pašu mājās, samazināt enerģijas patēriņu un dažādot ES energoapgādi. Pirmajos 12 mēnešos pēc iniciatīvas aizsākuma ES jau bija guvusi ievērojamus panākumus šo trīs mērķu sasniegšanā.

Līdz 2023. gada beigām kopējais Krievijas gāzes imports ES bija tikai 42,9 miljardi kubikmetru (m^3) salīdzinājumā ar 80 mljrd. m^3 2022. gadā un vairāk nekā 150 mljrd. m^3 2021. gadā. Gada gaitā galvenie cauruļvadu gāzes piegādātāji ES bija Norvēģija un Ziemeļāfrika, savukārt Amerikas Savienotās Valstis bija galvenais sašķidrinātās dabasgāzes piegādātājs.

Dažādot gāzes piegādes ES dalībvalstīm palīdz ne tikai *REPowerEU*, bet arī vairāki citi instrumenti. Viens no tiem ir *AggregateEU* – kopējs ES gāzes iepirkuma mehānisms, kas dod iespēju gāzes uzņēmumiem un gāzi patērējošiem uzņēmumiem apvienoties, lai sakopotu pieprasījumu, koordinētu infrastruktūras izmantošanu, risinātu sarunas ar starptautiskajiem partneriem un sagatavotos kopīgiem gāzes un ūdeņraža iepirkumiem.

Gāzes imports no Krievijas

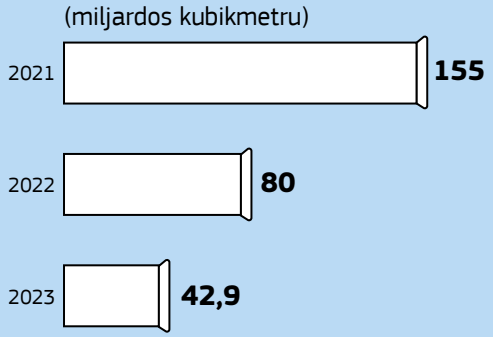

Vēl viens 2022. gadā ieviests ES pasākums piegādes drošības problēmu risināšanai ir Gāzes uzglabāšanas regula, saskaņā ar kuru dalībvalstīm līdz 1. novembrim ir jāaizpilda 90 % no savām krātuvēm, lai garantētu pietiekamus krājumus ziemai. Šis pasākums palīdzēja nodrošināt, ka pirms 2022./2023. gada ziemas krājumi sasniedza 95 % no krātuvju ietilpības. Tā kā 2023. gadā cenas bija ievērojami zemākas un mazāk svārstīgas nekā 2022. gadā, krātuves piepildījās sevišķi strauji, proti, jau 18. augustā bija sasniegts 90 % mērķrādītājs un decembra sākumā piepildījums saglabājās virs 95 % atzīmes.

↑
Eiropas Komisijas priekšsēdētāja Urzula fon der Leiena (ceturtā no kreisās) un NATO ģenerālsekretārs Jenss Stoltenbergs (piektais no kreisās) apmeklē vienu no Norvēģijas uzņēmuma *Equinor* dabasgāzes ieguves platformām, kas atrodas Norvēģijas rietumu piekrastē. 2023. gada 17. marts.

←
Sašķidrinātas dabasgāzes (*LNG*) pārvadātājs kuģniecības terminālī, kas nesen izvietots Vācijā gāzes importēšanai kā alternatīva *Nord Stream* gāzes cauruļvadiem. Brunsbitele (Vācija), 2023. gada septembris. *LNG* ir atdzesēta dabasgāze, kas pārveidota no gāzes par šķidrumu un aizņem vienu sešsimto daļu no tās sākotnējā tilpuma. Šis ievērojamais samazinājums ļauj to droši un efektīvi transportēt ar *LNG* tankkuģiem.

Vairāki jauni energoinfrastruktūras projekti, kas pabeigti pēdējo divu gadu laikā, ir palīdzējuši ES nodrošināt alternatīvus gāzes piegādes avotus. Kā piemēru var minēt Baltijas cauruļvadu un Grieķijas un Bulgārijas starpsavienotāju, kā arī jaunus sašķidrinātas dabasgāzes termināļus vairākās dalībvalstīs.

Novembrī, pieņemdama kopīgu interešu projektu pirmo sarakstu, kas pilnībā atbilst Eiropas zaļajam kursam, ES ir spērusi vēl vienu soli, kas palīdzēs ES energosistēmu padarīt atbilstošu nākotnes prasībām. To iecerēts oficiāli pieņemt 2024. gada sākumā. Sarakstā, ko publicē reizi divos gados, ir iekļauti projekti, kas uzlabos dalībvalstu energosistēmu savienojamību. Šiem projektiem pienākas paātrinātas atļauju piešķiršanas procedūras un finansējums. Tas ir pirmais saraksts saskaņā ar pārskatīto Eiropas energoinfrastruktūras regulu, no kura ir izslēgti fosilo degvielu projekti un kurā ir iekļauti ūdeņraža un elektrolīzeru projekti. Tas ietver arī projektus, kas sasaistīs ES energosistēmu ar Apvienoto Karalisti, Rietumbalkāniem un Ziemeļāfrikas valstīm.

Piekļuve enerģijai par pieņemamu cenu

Kopš 2021. gada vasaras enerģijas cenas ir strauji palielinājušās, kas ir smagi ietekmējis patērētājus un daudziem licis saskarties ar enerģētiskās nabadzības draudiem. 2023. gadā ES galveno uzmanību pievērsa tādu noteikumu ieviešanai, ar kuriem tiek reformēts enerģijas tirgus, lai aizsargātu patērētājus pret turpmākiem cenu satricinājumiem. Šie ilgtermiņa pasākumi papildina 2022. gadā veiktos ārkārtas pasākumus, piemēram, tirgus mehānismu, kas ierobežo pārmērīgas gāzes cenas, un solidaritātes iemaksu, kas noteikta konkrētiem enerģētikas uzņēmumiem, kuri gūst pārmērīgu peļņu.

Lai gan ES ir labi integrēts vienotais enerģijas tirgus, kas vairāk nekā 20 gadus darbojies patērētāju labā, enerģētikas krīze ir parādījusi, ka ir vajadzīgi turpmāki uzlabojumi. Tāpēc Komisija 2023. gada martā nāca klajā ar priekšlikumu pārskatīt ES elektroenerģijas tirgus modeļa noteikumus. Līdz ar šo reformu patērētāji gūs gan plašākas tiesības un iespējas, gan lielāku aizsardzību, jo enerģijas rēķinus vairs neietekmēs elektroenerģijas īstermiņa tirgus cena un ES enerģijas tirgus kļūs noturīgāks. Eiropas Parlaments un Padome gada beigās panāca vienošanos par reformu.

Pārskatītais ES elektroenerģijas tirgus modelis iespēcina un aizsargā patērētājus:

Patērētājiem tagad ir tiesības uz:

- fiksētas cenas līgumiem, kas garantē drošas ilgtermiņa cenas;
- vairākiem līgumiem;
- to saražotās atjaunojamās enerģijas koplietošanu ar kaimiņiem.
- Mazaizsargātus lietotājus tas aizsargā no energoapgādes atslēgšanas.
- Tas aizsargā pret tirgus manipulācijām nākotnē un pret nenoteiktību enerģētikas jomā.
- Tas paredz, ka enerģijas piegādātājiem ir jāpieliek pūles aizsardzībai pret krasu cenu kāpumu un piegādātāja saistību neizpildes risku.

ES centieni dažādot energoapgādi un piegādātājus ir arī palīdzējuši samazināt enerģijas cenas – un to svārstīgumu – salīdzinājumā ar 2022. gadā novērotajiem pārsniegumiem. ES Enerģijas platformā (un jo īpaši šajā nodaļā iepriekš minētajā *AggregateEU* mehānismā) notiek pieprasījuma sakopošana un kopīgi enerģijas iepirkumi. Tas nozīmē labākas cenas ES patērētājiem.

Komisija ir arī ieviesusi mehānismu, ar ko koriģē cenu maksimumu gāzes tirgū, nosakot jaunu atsauces cenu sašķidrinātai dabasgāzei. Tas bija nepieciešams kā alternatīva iepriekšējai pieejai, saskaņā ar kuru par etalonu tika izmantota Nīderlandes dabasgāzes tirdzniecības biržas (*Title Transfer Facility*) cena.

Tomēr šī cena vairs nebija uzticama, jo neatspoguļoja jaunos tirgus apstākļus. Tagad Eiropas Savienības Energoregulatoru sadarbības aģentūra regulāri publicē atsauces rādītāju, kas liecina par daudz mazāku svārstīgumu nekā *Title Transfer Facility* cena.

Visbeidzot, ES ir pavērusi iespēju dalībvalstīm tieši atbalstīt neaizsargātas ģimenes un mazos un vidējos uzņēmumus, izmantojot ārkārtas pasākumus, proti, *SAFE* (atbalsts enerģijai par pieņemamu cenu). Šie pasākumi, uz kuriem attiecas kohēzijas politikas noteikumi, ļauj dalībvalstīm 2014.–2020. gadam piešķirtos, bet neizlietotos ES līdzekļus izmantot, lai sniegtu tiešu atbalstu riska grupām, kuras saskaras ar lielākām enerģijas izmaksām.

Enerģijas efektīva izmantošana

Enerģētikas nozare, kurā ietilpst mājokļu apsilde, rūpniecības energoapgāde un transports, rada gandrīz trīs ceturtdaļas no pasaules siltumnīcefekta gāzu emisijām. Tas nozīmē, ka enerģijas patēriņa samazināšanai ir liela nozīme cīņā pret klimata pārmaiņām. ES vēlas līdz 2030. gadam samazināt

emisijas vismaz par 55 % (salīdzinājumā ar 1990. gada līmeni), kā noteikts Eiropas zaļajā kursā (sk. 3. nodaļu).

2022./2023. gada ziemā – pateicoties mērenākiem laikapstākļiem un ES, tās dalībvalstu, privātpersonu un uzņēmumu kopīgajiem centieniem – gāzes patēriņš ES samazinājās par 18 % (jeb 53 mljrd. m^3). Tomēr, lai saglabātu pareizo līdzsvaru starp enerģijas piedāvājumu un pieprasījumu, joprojām ir vajadzīgi brīvprātīgi enerģijas taupīšanas pasākumi. Tāpēc ārkārtas regula par gāzes patēriņa samazināšanu (par ko sākotnēji vienojās 2022. gada jūlijā) ir pagarināta. Mērķis ir laikā no 2023. gada aprīļa līdz 2024. gada martam samazināt patēriņu vēl par 60 mljrd. m^3. Lai pasargātos no problēmām nākotnē, ir pagarināti arī citi 2022. gadā pieņemtie ārkārtas noteikumi par tirgus korekcijas mehānismu, solidaritātes noteikumiem un atļaujām.

Jaunajā Energoefektivitātes direktīvā ir noteikti vērienīgāki ilgtermiņa mērķi attiecībā uz enerģijas patēriņu

Jauns mērķrādītājs līdz 2030. gadam samazināt enerģijas patēriņu par 11,7 % salīdzinājumā ar prognozēto patēriņu (2021. gadā ierosinātais sākotnējais mērķrādītājs bija 9 %).

Dalībvalstīm līdz 2024. gadam jāpanāk gada enerģijas galapatēriņa ietaupījums 1,3 % apmērā, līdz 2028. gadam šo īpatsvaru palielinot līdz 1,9 % (salīdzinot ar 0,8 % 2023. gadā).

Vēl viens svarīgs enerģijas taupīšanas veids ir uzlabot enerģijas izmantošanu ēkās. Decembrī panāktā politiskā vienošanās par Ēku energosnieguma direktīvas pārskatīšanu palīdzēs ēku sektorā samazināt enerģijas patēriņu un padarīt ēkas videi draudzīgākas. Pārskatītie noteikumi paredz virkni pasākumu, kuru mērķis ir palīdzēt ES valdībām uzlabot ēku energosniegumu, īpaši koncentrējoties uz ēkām ar vissliktāko sniegumu.

Enerģijas ietaupījums tiek panākts, ne tikai mazāk un efektīvāk izmantojot enerģiju, bet arī ar ražotāju izstrādāto sadzīves ražojumu un ierīču dizainu. Jaunie ES ekodizaina noteikumi nosaka, ka elektroierīcēm gatavības režīmā jāpatērē mazāk enerģijas, un ražotājiem ir doti divi gadi, lai uzlabotu savu ražojumu sniegumu. Veļas žāvētāji, lokālie telpu sildītāji, mobilie tālruņi, planšetdatori un rūpnieciskie ventilatori ir to ražojumu vidū, uz kuriem attiecas jaunie vai pārskatītie un stingrākie noteikumi. Šīs izmaiņas atspoguļosies arī ES energomarķējumā, ko vēl aizvien plaši atzīst un izmanto patērētāji ES.

ES mērķis ir padarīt ilgtspējīgus produktus par normu. Gada beigās Parlaments un Padome panāca vienošanos par 2022. gada martā ierosināto Ilgtspējīgu produktu iniciatīvu, kas pretstāv tradicionālajam patēriņa modelim "paņemt-saražot-izmest". Iniciatīvas mērķis ir nodrošināt produktu ilgu kalpošanu, kas savukārt samazina atkritumu daudzumu un ļauj ietaupīt resursus.

Komisija lēš, ka, samazinot elektroenerģijas patēriņu gaidstāves režīmā, tiks ietaupīti 1,36 miljoni tonnu oglekļa dioksīda gadā. Šie ietaupījumi nāk par labu arī patērētāju maciņam, un lēš, ka kopā patērētāji līdz 2030. gadam ietaupīs aptuveni 530 miljonus eiro.

Zaļās enerģijas ražošanas paātrināšana

Bez pārejas uz tīru atjaunīgo enerģiju neizdosies sasniegt Eiropas zaļā kursa mērķi – klimatneitrālu Eiropu. Būtiska loma šajā pārejā ir plānam *REPowerEU*, kas koncentrējas uz zaļās enerģijas ražošanu, pakāpenisku atteikšanos no Krievijas fosilajām degvielām un energotaupības veicināšanu. Atveseļošanas un noturības mehānismam un Zaļā kursa industriālajam plānam ir izšķiroša nozīme *REPowerEU* realizācijā, jo tie nodrošina finansiālu un stratēģisku atbalstu gan pārejai uz atjaunīgo enerģiju, gan plašāka mērķa – klimatneitrālas Eiropas – sasniegšanai.

Atveseļošanas un noturības mehānismam ir būtiska nozīme zaļās enerģijas projektu un infrastruktūras finansēšanā, kas paātrinās pārkārtošanos uz atjaunīgo enerģiju; aptuveni 42 % no mehānisma līdzekļiem ir paredzēti zaļās pārkārtošanās procesam. (Plašāku informāciju par mehānismu sk. 2. nodaļā.) Dalībvalstis patlaban savus atveseļošanas un noturības plānus groza, lai tajos iekļautu īpašu *REPowerEU* nodaļu, kas nozīmē, ka tās savos atveseļošanas plānos norādīs, kā tiks sasniegti *REPowerEU* mērķi. Līdz šim *REPowerEU* nodaļas ir iesniegušas 23 dalībvalstis, kas nozīmē, ka grozītajos plānos 61,87 miljardi eiro atvēlēti atjaunīgajai enerģijai un energotīkliem, tajā skaitā 35,51 miljards eiro tieši atjaunīgās enerģijas ražošanai. Atveseļošanas un noturības mehānisms arī ļauj dalībvalstīm piešķirt finansējumu svarīgiem projektiem visas Eiropas interesēs tādās jomās kā ūdeņradis un baterijas.

Papildus šim atbalstam investīcijām gan nobriedušās, gan inovatīvās atjaunīgās enerģijas tehnoloģijās 2023. gadā tika ieviestas vairākas plašākas iniciatīvas, lai risinātu strukturālās problēmas, kas ietekmē ES tīras enerģijas nozari. Viena no šīm iniciatīvām ir Zaļā kursa industriālais plāns, kura mērķis ir uzlabot neto nulles emisiju tehnoloģiju konkurētspēju ES (tādējādi paātrinot pāreju uz klimatneitralitāti), lietpratīgi izmantojot vienotā tirgus sniegtās priekšrocības. ES ir vienkāršojusi noteikumus, lai būtu vieglāk iegūt tīrajām tehnoloģijām nepieciešamās izejvielas, un ir atvieglojusi finansējuma iegūšanu zaļās enerģijas tehnoloģijām. ES ir apņēmusies atbalstīt prasmju pilnveidošanu un pārkvalificēšanos, kas dotu iespēju ļaudīm strādāt tīro tehnoloģiju nozarē, un uzlabot atvērtu tirdzniecību, lai nodrošinātu piekļuvi izejvielām un zaļo tehnoloģiju uzplaukumu. Tā rezultātā sabiedrība kopumā gūs labumu no kvalitatīvām darbvietām, ko nodrošina tīro tehnoloģiju nozare, savukārt iedzīvotāji varēs baudīt tīrākas vides un ilgtspējīgākas tirgus ekonomikas sniegtās priekšrocības.

Eiropas zaļais kurss

Līdz 2050. gadam padarīt Eiropu par pirmo klimatneitrālo kontinentu

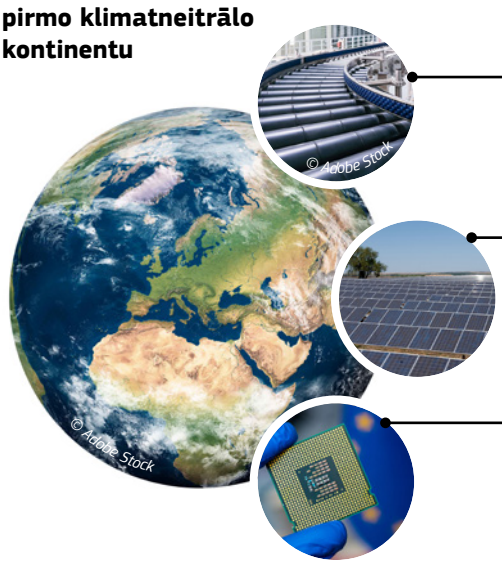

Zaļā kursa industriālais plāns

Izveidot Eiropas zaļā kursa tīro tehnoloģiju industriālo bāzi.

REPowerEU

Enerģijas tirgus satricinājumu laikā Eiropai nodrošināt cenas ziņā pieejamu, drošu un ilgtspējīgu enerģiju.

Atveseļošanas un noturības mehānisms

Panākt, ka atgūšanās no pandēmijas pietuvina zaļās un digitālās pārkārtošanās mērķiem.

Zaļā kursa industriālā plāna pamatā ir četri savstarpēji papildinoši pīlāri:

prognozējama un vienkāršota normatīvā vide

ātrāka piekļuve finansējumam

prasmju pilnveidošana

atvērta tirdzniecība noturīgām piegādes ķēdēm

Zaļā kursa industriālā plāna ietvaros, kas īpaši attiecas uz normatīvās vides vienkāršošanu tīro tehnoloģiju nozarē, Komisija 2023. gada martā nāca klajā arī ar priekšlikumiem Kritiski svarīgo izejvielu aktam un Neto nulles emisiju industrijas aktam. Šie divi tiesību akti darbosies tandēmā, un to mērķis ir atbalstīt ES neto nulles emisiju ražošanas jaudas un nodrošināt tīro tehnoloģiju ražošanai nepieciešamo izejvielu pieejamību ES.

Kritiski svarīgās izejvielas

Kritiski svarīgās izejvielas ir daudzu rūpniecības piegādes ķēžu sākumpunktā, un pieprasījums pēc tām pasaulē aug.

Retzemju elementi ir svarīgas vējturbīnu motoros izmantoto pastāvīgo magnētu sastāvdaļas.

Litiju, kobaltu un niķeli izmanto bateriju un akumulatoru ražošanā.

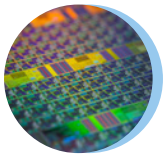

Silīciju izmanto pusvadītājiem.

Ņemot vērā globālo pieprasījumu pēc kritiski svarīgām izejvielām un to, cik strauji mainīga un arvien sarežģītāka ir ģeopolitiskā vide, ir ļoti svarīgi nodrošināt ES drošu un ilgtspējīgu apgādāšanu ar šiem materiāliem. Tas ir būtiski arī ES konkurētspējai, jo īpaši tādās nozarēs kā zaļās un digitālās tehnoloģijas, kā arī aizsardzības un kosmosa industrija.

Parlaments un Padome novembrī oficiāli vienojās par Kritiski svarīgo izejvielu akta pieņemšanu, un šis akts stiprinās ES spēkus kritiski svarīgo izejvielu sfērā visā piegādes ķēdē. Tajā ir noteikti skaidri mērķrādītāji, lai līdz 2030. gadam palielinātu ieguves, pārstrādes un reciklēšanas jaudas. Turklāt ES dažādos importa avotus, lai izvairītos no situācijas, kad vairāk nekā 65 % no patērētajām izejvielām piegādā viens piegādātājs. Šī stratēģija ietver arī starptautisku partnerību veidošanu, tostarp *Global Gateway* ietvaros.

Neto nulles emisiju industrijas akts stiprinās ES nozares noturību un konkurētspēju neto nulles emisiju tehnoloģiju ražošanas jomā, tā veicinot drošāku un ilgtspējīgāku energosistēmu. Šis akts uzlabos nosacījumus neto nulles emisiju projektu izveidei ES un investīciju piesaistei. Tajā ir izvirzīts vērienīgs mērķrādītājs: līdz 2030. gadam ES neto nulles emisiju tehnoloģiju ražošanas stratēģiskajām jaudām jāapmierina ES vajadzības, varbūt pat ar 40 % uzviju. Tas ievērojami paātrinās virzību uz Eiropas Savienības 2030. gada klimata un enerģētikas mērķrādītāju sasniegšanu un plašāku pāreju uz klimatneitralitāti. Turklāt tas palielinās ES rūpniecības konkurētspēju, radīs kvalitatīvas darbvietas un atbalstīs ES centienus panākt enerģētisko neatkarību.

Visbeidzot, ES mērķis paātrināt atjaunīgās enerģijas, jo īpaši Eiropā ražotas enerģijas, izmantošanu ir atspoguļots arī enerģētikas politikā. Viens no nozīmīgākajiem 2023. gada atskaites punktiem bija Atjaunīgo energoresursu direktīvas pārskatīšana ar ieceri paātrināt atjaunīgās enerģijas ieviešanu. Līdz ar šo pārskatīšanu ES atjaunīgās enerģijas mērķrādītājs kāpināts līdz vismaz 42,5 % līdz 2030. gadam ar ieceri sasniegt 45 % salīdzinājumā ar 2018. gadā noteikto 32 % mērķi. Ar pārskatīto direktīvu tiek novērstas šaurās vietas un neefektivitāte, proti, ir ieviesti jauni pasākumi attiecībā uz atjaunīgo ūdeņradi un atjaunīgajiem energoresursiem transportā un rūpniecībā. Tajā arī precizēti vairāki tehniski jautājumi, tostarp bioenerģijas ilgtspējas kritēriji, un par pastāvīgiem padarīti iepriekš ieviestie pagaidu noteikumi, ar ko saīsina un vienkāršo atļauju piešķiršanas procedūras atjaunīgās enerģijas projektiem.

Atjaunīgie energoresursi

Pēc ES saules enerģijas stratēģijas pieņemšanas un Biometāna industriālās partnerības uzsākšanas 2022. gadā ES 2023. gadā galveno uzmanību pievērsa atjaunīgajam ūdeņradim un vēja enerģijai.

Runājot par ūdeņradi un šīs jaunās tehnoloģijas ieviešanu, pirmais solis bija definēt, kas ir atjaunīgais ūdeņradis. Tas tika izklāstīts Ūdeņraža deleģētajos aktos, kuros arī noteikts, cik svarīgi ir saražot vairāk atjaunīgās enerģijas, ko savukārt izmantotu atjaunīgā ūdeņraža ražošanā. Šo ES standartu noteikšanai ir izšķiroša nozīme šīs nozares paplašināšanā.

Decembrī tika sasniegts vēl viens nozīmīgs atskaites punkts – politiska vienošanās par mazoglekļa gāzes un ūdeņraža paketi. Šīs iniciatīvas mērķis ir veicināt atjaunīgo un mazoglekļa gāzu izmantošanu, īpašu uzsvaru liekot uz atjaunīgā ūdeņraža tirgus izveidi.

Martā Eiropas Tīrā ūdeņraža alianse, kas tika izveidota 2020. gadā, lai atbalstītu tīra ūdeņraža tehnoloģiju plaša mēroga ieviešanu līdz 2030. gadam, publicēja ūdeņraža standartizācijas ceļvedi. Tajā sniegts visaptverošs pārskats par standartizācijas nepilnībām, problēmām un vajadzībām, ko apzinājuši alianses dalībnieki. Alianse arī publicēja informatīvu materiālu par ūdeņraža piegādes koridoriem (*Learnbook on Hydrogen Supply Corridors*), kurā sniegts aktuālais pārskats par to galveno infrastruktūras projektu attīstību visā ES, kuri ir vajadzīgi, lai izveidotu mazoglekļa Eiropas ūdeņraža pamatstruktūru. Šīs iniciatīvas mērķis ir izmantot gan esošos, gan jaunos gāzes cauruļvadus, lai izveidotu ūdeņraža tīklu visā kontinentā.

Runājot par atjaunīgā ūdeņraža ražošanu, Eiropas Elektrolīzeru partnerība no jauna apliecināja savas saistības, ko tā uzņēmusies 2022. gada kopīgajā deklarācijā – līdz 2025. gadam desmitkāršot ES elektrolīzeru ražošanas jaudu.

Komisija ir arī ierosinājusi izveidot Eiropas ūdeņraža mehānismu, ko sauc par Eiropas Ūdeņraža banku. Ūdeņraža banka garantēs investīciju drošību un uzņēmējdarbības iespējas atjaunīgā ūdeņraža

→
Eiropas enerģētikas komisāre Kadri Simsone (pa kreisi) un *Fluxys* rīkotājdirektors un izpilddirektors Paskals de Buks apmeklē gāzes cauruļvada, pa kuru transportē ūdeņradi, būvlaukumu. Lokerena (Beļģija), 2023. gada 7. jūlijs.

→
Toreizējais par Eiropas zaļo kursu atbildīgais Eiropas Komisijas priekšsēdētājas izpildvietnieks Franss Timmermanss uzstājas 2023. gada Pasaules ūdeņraža samitā. Roterdama (Nīderlande), 2023. gada 11. maijs.

ražošanas sektorā Eiropā un visā pasaulē. Tas tiks darīts, izmantojot divus finansēšanas mehānismus (vienu, lai stimulētu ūdeņraža ražošanu ES, otru – lai veicinātu starptautisko importu ES), novērtējot pieprasījumu un infrastruktūras vajadzības un koordinējot dažādus finansējuma avotus racionālākām investīcijām ilgtspējīgā ūdeņradī.

Komisija martā parakstīja kopīgu deklarāciju ar Eiropas ieinteresētajām personām, lai kāpinātu pētniecību un inovāciju atjaunīgā ūdeņraža jomā nolūkā virzīt uz priekšu atjaunīgā ūdeņraža ieviešanu un pāreju uz tīru enerģiju.

ES ir arī veikusi pasākumus, lai paātrinātu vēja enerģijas tehnoloģiju izvēršanu un inovācijas. Atšķirībā no ūdeņraža enerģijas, kas vēl ir agrīnā stadijā, ES vēja enerģijas sektors jau ir veiksmes stāsts. Šajā nozarē ir sasniegtas tādas enerģijas ražošanas kopējās izlīdzinātās izmaksas, kas ir līdzvērtīgas vai pat zemākas par fosilās enerģijas izmaksām, un 2023. gadā (no janvāra līdz augustam) vēja enerģija veidoja vidēji 17,2 % no ES patērētās elektroenerģijas. Tomēr daži jautājumi vēl nav atrisināti. Pie problēmām var minēt kavēšanos ar atļauju piešķiršanu, prasmju trūkumu un to, ka valstu konkursi ir veidoti tā, ka nozīmīgāks ir izmaksu, nevis ilgtspējas faktors. Turklāt vēja turbīnu ražotājiem trūkst skaidra priekšstata par dalībvalstu vēja enerģijas izvēršanas plāniem, un tas sarežģī projektu plānošanu globālās konkurences un pirmpreču izmaksu pieauguma apstākļos.

Lai risinātu dažus šajā nozarē vēl neatrisinātus jautājumus, Komisija oktobrī nāca klajā ar Eiropas vēja enerģijas rīcības plānu.

Rīcības plāns paredz iniciatīvu *Accele-RES*, kas palīdzēs digitalizēt atļaujas piešķiršanas procesu un ieviesīs īpašu tiešsaistes rīku, noderēs, kārtojot atļaujas piešķiršanas procedūras. Turklāt plāns stiprinās ES vēja enerģijas iekārtu ražošanas nozares konkurētspēju, proti, atvieglos ES ražotāju piekļuvi ārvalstu tirgiem, aizsargās pret tirdzniecības izkropļojumiem (piemēram, ES importēto ar vēja enerģiju saistīto ražojumu netaisnīgu subsidēšanu), un standartizēs vēja enerģijas aprīkojumu, lai uzlabotu sadarbspēju, kvalitāti un ilgtspēju.

Visbeidzot, 2023. gada beigās 21 dalībvalsts iesniedza solījumus vēja enerģijas jomā, kur norādīja, kādi ir to tuvākajā nākotnē (2024.–2026. gadā) iecerētie vēja enerģijas projekti un vēja enerģijas ieviešanas apjomi. Tas dos lielāku noteiktību gan ražotājiem, gan investoriem, kā rezultātā tiks sākts vairāk vēja enerģijas projektu.

Eiropas vēja enerģijas rīcības plāns sastāv no sešām galvenajām daļām. Tas risina ar vēja enerģiju saistītās problēmas un palīdzēs vēja enerģijas ražošanas jaudai pieaugt no 204 gigavatiem 2022. gadā līdz vēlamajam mērķim – 500 gigavatiem 2030. gadā

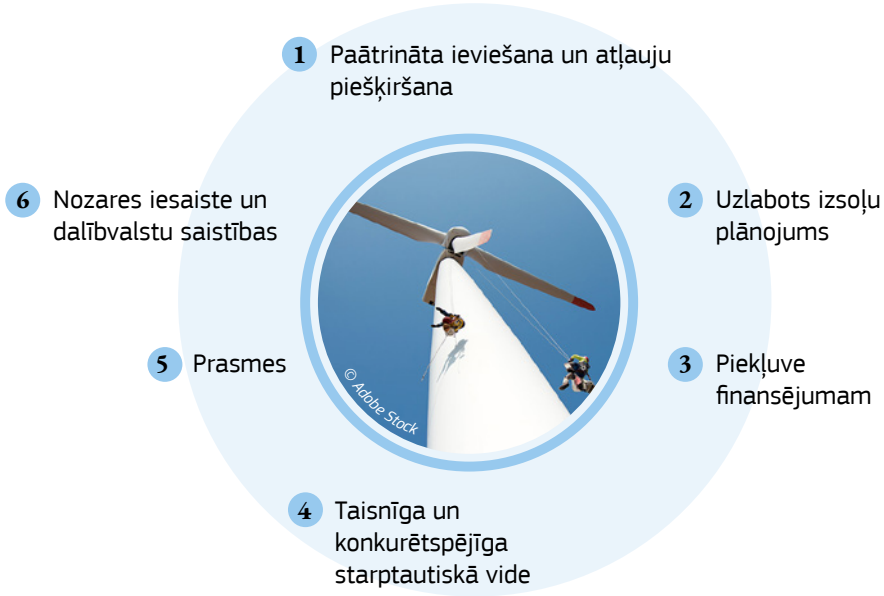

←
Uz akumulatora baterijām balstītas enerģijas uzkrāšanas iekārta (ko īsteno uzņēmums *Energy Cells*), kurā apkopoti 200 megavati un kurai ir 200 megavatstundu jauda. Viļņa (Lietuva), 2023. gada 25. jūlijs. Šis projekts saņēma finansējumu 87,6 miljonu eiro apmērā no Atveseļošanas un noturības mehānisma un ļaus Lietuvai atslēgties no Krievijas kontrolētā elektrotīkla, vienlaikus palīdzot tai sinhronizēties ar kontinentālo Eiropas elektrotīklu.

Atbalsts pārejai uz atjaunīgo enerģiju

Pāreja uz atjaunīgo enerģiju nozīmē arī to, ka jāatrod veidi, kā to piesaistīt un uzkrāt brīžiem, kad, piemēram, vējš nepūš un saule nespīd.

Viens veids, kā uzkrāt atjaunīgo enerģiju, ir izmantot baterijas. Kopš 2017. gada Eiropas Akumulatoru alianse, ko ES izveidojusi Eiropas akumulatoru ekosistēmas atbalstam, ir būtiski sekmējusi progresu šajā jomā. Tās septītā augsta līmeņa sanāksme notika 2023. gada martā, un tajā tika uzsvērts, cik svarīgi ir gādāt par to, lai pietiekami daudziem cilvēkiem būtu bateriju nozarē nepieciešamās prasmes.

Svarīgi aspekti pārejā uz atjaunīgajiem energoresursiem ir taisnīga pārkārtošanās un darba ņēmēju kvalifikācijas celšana nozarēs, kuras skar pāreja uz tīru enerģiju. Ņemot vērā iepriekš minēto, ES 2023. gadu pasludināja par Prasmju gadu (plašāku informāciju sk. 6. nodaļā).

2023. gadā Komisija uzsāka ne tikai iniciatīvas, ar ko iecerēts novērst specifisku prasmju trūkumu (piemēram, Vēja enerģijas rīcības plāns), bet arī palīdzēja sākt plaša mēroga prasmju partnerību energoietilpīgās nozarēs un plaša mēroga atjaunīgās enerģijas prasmju partnerību. Šīs partnerības nodrošinās, ka šo nozaru darbaspēkam ir prasmes, kas vajadzīgas, lai turētos vienā solī ar ES pārkārtošanos uz atjaunīgo enerģiju, un palīdzēs strādājošiem orientēties mainīgajā darba tirgū. Partnerību mērķis ir gan apzināt prasmju trūkumu, gan izstrādāt atbilstošas mācību programmas un apmācības šo trūkumu novēršanai.

Zvejniecības un akvakultūras nozares enerģētiskā pārkārtošana

2023. gada februārī Komisija nāca klajā ar paziņojumu par ES zvejniecības un akvakultūras nozares enerģētisko pārkārtošanu. Iniciatīvas pasākumu mērķis ir atbalstīt nozares pāreju uz tīrākiem enerģijas avotiem, kas tādējādi palīdzēs samazināt nozares pašreizējo atkarību no fosilajām degvielām, kas ir ne tikai vides ziņā neilgtspējīgi, bet arī padara nozari neaizsargātu pret enerģijas cenu pieaugumu. (Plašāku informāciju sk. 3. nodaļā.)

↑
Dānijas videi draudzīga zvejas kuģa projekts, kas nodrošina degvielas ietaupījumu vismaz 25 % apmērā uz kilogramu zivju. Tādas inovācijas kā šī, kā arī ES ieviestās struktūras paātrinās šīs nozares enerģētikas pārkārtošanu.

Šīs partnerības arī papildina esošās iniciatīvas, piemēram, Eiropas Akumulatoru alianses akadēmiju, kuras mērķis ir apmācīt un pārkvalificēt darbiniekus un pilnveidot viņu prasmes, lai apmierinātu pieprasījumu pēc kvalificētiem darbiniekiem strauji augošajā Eiropas bateriju vērtības ķēdē. Pašlaik akadēmija sadarbībā ar izglītības un apmācības sniedzējiem visās dalībvalstīs izstrādā un ievieš progresīvu apmācību.

Arī ar Neto nulles emisiju industrijas aktu un Kritiski svarīgo izejvielu aktu ir ieviestas svarīgas iniciatīvas, kuru mērķis ir atbalstīt kvalificētu darbaspēku ES. Ar Neto nulles emisiju industrijas aktu ir izveidotas neto nulles emisiju industrijas akadēmijas, kuru uzdevums ir atbalstīt neto nulles emisiju tehnoloģiju ražošanu. Tāpat ar Kritiski svarīgo izejvielu aktu ir izveidota Izejvielu akadēmija, kas koncentrēsies uz kritiski svarīgo izejvielu piegādes ķēdē strādājošo prasmju pilnveidošanu.

2023. gadā tika sākti arī dialogi par pāreju uz tīru enerģiju. Pirmajā dialogā galvenā uzmanība bija pievērsta ūdeņradim, un tas pulcēja pārstāvjus no visas ūdeņraža vērtības ķēdes, kas apmainījās ar idejām un paraugpraksi par to, kā stiprināt Eiropas zaļā kursa rūpniecisko dimensiju. Otrais dialogs notika ar energoietilpīgu nozaru pārstāvjiem.

Visbeidzot, lai atbalstītu pāreju uz atjaunīgo enerģiju, ES, izmantojot tehniskā atbalsta instrumentu, sniedz dalībvalstīm praktiskus padomus un īpaši pielāgotus norādījumus. 2023. gadā šis instruments palīdzēja 17 dalībvalstīm apzināt reformas un investīcijas, kas vajadzīgas, lai pakāpeniski atteiktos no Krievijas fosilās degvielas. Pie tehniskā atbalsta sfērām var minēt šādas: ātrāka atļauju piešķiršana atjaunīgās enerģijas projektiem; energoefektivitāte un ēku renovācija; ūdeņraža un biometāna ražošana; gāzes piegādes dažādošana; rūpniecības dekarbonizācija. Šis atbalsts palīdzēs īstenot zaļo pārkārtošanos un samazināt enerģijas cenas privātpersonu un uzņēmumu labā.

© AFP

5. Digitālajam laikmetam gatava Eiropa

↑
Iekļaujošā dienas aprūpes centrā tiek demonstrēts cilvēkveida robots NAO, kas tur pavada bērnus ikdienas gaitās. Karlsrūe (Vācija), 2023. gada 7. jūnijs.

Ievads

ES atbalsta tādu digitālās sabiedrības redzējumu, kas ir vērsts uz cilvēku un ilgtspēju, proti, ES atbalsta digitālo sabiedrību, kas iedzīvotājiem un uzņēmumiem dod iespējas un darbojas kā klimata politikas katalizators. Digitālā sabiedrība un digitālās tehnoloģijas dod mums jaunas brīvības un tiesības, kā arī jaunas iespējas mācīties, izklaidēties, strādāt, pētīt un īstenot mērķus ne tikai kopienā, pie kuras piederam, un ģeogrāfiskajā vietā, kurā atrodamies, bet arī ārpus tām.

Tomēr digitālajā pārveidē joprojām pastāv daudz problēmu, un ES tās risina, izmantojot visaptverošu satvaru, kas pazīstams kā digitālā desmitgade. 2023. gadā ES aktīvi īstenoja pasākumus, kuri stiprina kiberdrošību un datu aizsardzību, iegrožo mākslīgo intelektu (MI), ierobežo negodīgu praksi digitālajā telpā un aizsargā digitālo pakalpojumu lietotāju tiesības, īpašu uzmanību pievēršot visneaizsargātākajai iedzīvotāju grupai – mūsu bērniem. Pārējās prioritātes bija pasākumi savienotības, mobilitātes, izglītības un tiesu iestāžu sadarbības uzlabošanai.

↑
VIDEOMATERIĀLS: Reiz Eiropas digitālajā desmitgadē.

Digitālās desmitgades īstenošanas progress

Digitālās desmitgades mērķis ir nodrošināt, ka tehnoloģijas un inovācijas darbojas cilvēku labā. ES ir apņēmusies īstenot holistisku pārveidi – no digitālo prasmju pilnveides un infrastruktūras modernizācijas līdz MI integrēšanai darījumdarbības metodēs un sabiedrisko pakalpojumu uzlabošanai ar digitāliem rīkiem. 2023. gada septembrī pirmais ziņojums par digitālo desmitgadi sniedza pārskatu par ES digitālo progresu. Tajā ES dalībvalstīm tika sniegti ieteikumi, kā sasniegt digitālās desmitgades mērķus. Ziņojumā bija iekļauts arī ikgadējais digitālās ekonomikas un sabiedrības indekss un analizēta digitālo daudzvalstu projektu īstenošana – tie ir liela mēroga projekti, kurus dalībvalstis nevar īstenot vienas pašas.

Turklāt dokumentā tika aplūkots, kā dalībvalstis ir īstenojušas Deklarāciju par digitālajām tiesībām un principiem, kas atspoguļo ES apņemšanos īstenot drošu, aizsargātu un ilgtspējīgu digitālo pārveidi, kuras centrā izvirzīti cilvēki. Dokuments parādīja dalībvalstu kopīgo centienu potenciālu un panākumus. Skaidri izkristalizējusies steidzama nepieciešamība palielināt investīcijas digitālajās tehnoloģijās, prasmēs un infrastruktūrā.

Programma "Digitālā Eiropa"

Pieņemot "Digitālās Eiropas" darba programmu 2023.–2024. gadam, Eiropas Komisija ir oficiāli apliecinājusi savu apņemšanos nodrošināt līderību digitālajā jomā. Darba programma ietver stratēģiskas investīcijas, kam būs būtiska nozīme digitālās desmitgades mērķu sasniegšanā. Šī programma nav tikai par finansiālo saistību uzņemšanos, tā ir par ES tehnoloģisko suverenitāti, kas ir cieši saistīta ar Eiropas zaļo kursu. Ar to ES iezīmē kursu uz digitālo nākotni, kas sniedz labumu gan privātpersonām, gan uzņēmumiem, gan valsts pārvaldes struktūrām.

Programmas "Digitālā Eiropa" finansējums 2023.–2024. gadā

Kopā 1,358 miljardi eiro

375 miljoni eiro
Kiberdrošības darba programma

Īsteno Eiropas Kiberdrošības kompetenču centrs.

Atbalsts:
- valsts koordinācijas centriem;
- ES tiesību aktu (piemēram, TID 2 direktīvas, Kiberdrošības akta un Direktīvas par uzbrukumiem informācijas sistēmām) īstenošanai;
- ES kolektīvajai noturībai pret kiberdraudiem;
- kiberavārijas mehānismam – gatavībai kiberincidentiem un savstarpējās palīdzības darbībām kiberincidentu laikā.

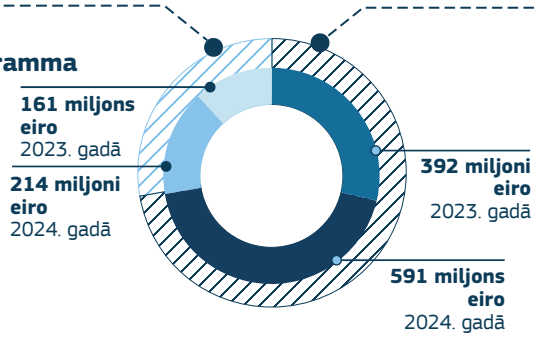

983 miljoni eiro
Galvenā darba programma

Atbalsts:
- projektiem, kuros izmanto digitālās tehnoloģijas, piemēram, datus, mākslīgo intelektu, mākoņdatošanu un padziļinātas digitālās prasmes;
- daudzvalstu projektiem;
- papildu darbībām galvenajās digitālās politikas jomās (augstas veiktspējas datošana, ES digitālā identitāte, digitālie dvīņi, virtuālā realitāte).

Ar šo tiks panākti taustāmi ieguvumi, jo īpaši inovācijas ekosistēmām, atvērtiem standartiem, maziem un vidējiem uzņēmumiem, pilsētām, sabiedriskajiem pakalpojumiem un plašākai sabiedrībai.

Programma "Digitālā Eiropa": 2023. gada svarīgākie notikumi

Marts

- Divu daudzgadu darba programmu pieņemšana programmā "Digitālā Eiropa".
- Uzaicinājumi tiek izsludināti uzņēmumiem, valsts pārvaldes iestādēm un citām struktūrām no ES dalībvalstīm, EBTA/EEZ valstīm un asociētajām valstīm.

Maijs

Komisija izsludina:

- pirmo uzaicinājumu iesniegt priekšlikumus kopumu, kura vērtība pārsniedz 122 miljonus eiro, ar mērķi stiprināt digitālās tehnoloģijas un kompetences visā ES;
- divus uzaicinājumu kopumus, kuru kopējā vērtība ir 107 miljoni eiro, ar mērķi stiprināt kiberdrošību ES.

30. jūnijs

- Līdztekus dialogam par regulējumu ar Rietumbalkāniem Komisija paraksta asociācijas nolīgumus par programmu "Digitālā Eiropa" ar Melnkalni, Ziemeļmaķedoniju, Albāniju un Serbiju.

31. augusts

- Ar Turciju noslēgts asociācijas nolīgums.

28. septembris

- Uzaicinājumu izsludināšana padziļinātu digitālo prasmju un datu telpu atbalstam.

21. novembris

- Uzaicinājumu izsludināšana padziļinātu digitālo prasmju atbalstam.

14. decembris

- Grozīto 2024. gada darba programmu pieņemšana.

Digitalizācija rūpniecībā

Savienotība

Digitālās pārveides īstenošanai ir vajadzīga gan ātra pielāgošanās, gan lielāka savienotība. 2023. gada februārī Komisija nāca klajā ar plānu gigabitu savienojamības ieviešanai visās ES apdzīvotās vietās. Ierosinātā Gigabitiskās infrastruktūras akta mērķis ir saīsināt laiku, kas nepieciešams ļoti augstas veiktspējas tīklu izvēršanai, un mazināt ar to saistītās izmaksas. Lai valstu iestādēm palīdzētu virzīt šo procesu, gigabitu ieteikuma projektā ir izklāstīti nosacījumi, saskaņā ar kuriem operatori var piekļūt konkurentu tīkliem. Turklāt Komisija vienlaikus uzsāka apspriešanos, kurā iecerēts apkopot viedokļus par elektronisko sakaru nozares un infrastruktūras nākotni.

Mākslīgais intelekts un superdatori

MI kļūst par ES iedzīvotāju ikdienas dzīves neatņemamu sastāvdaļu, jo arvien biežāk mijiedarbojamies ar sarunbotiem vai izmantojam pielāgotus tiešsaistes ieteikumus. Ņemot vērā MI plašo izmantošanu, ir ļoti svarīgi ieviest satvaru, kas palīdzētu novērst ļaunprātīgu izmantošanu un aizsargāt cilvēku privātumu.

ES mērķis ir būt par līderi MI jomā, vienlaikus gādājot par to, lai cilvēki MI varētu uzticēties. ES vēlas uzlabot pētniecības un rūpniecības spējas, tajā pašā laikā nodrošinot tehnoloģijas drošumu un personu tiesību aizsardzību.

Sarunās starp Eiropas Parlamentu un dalībvalstīm Eiropas Savienības Padomē decembrī tika panākta politiska vienošanās par revolucionāro MI aktu. Pasaulē pirmais visaptverošais tiesiskais regulējums MI jomā veicinās tā izaugsmi Eiropas Savienībā visas sabiedrības labā un pārvaldīs riskus, kas saistīti ar šo tehnoloģiju. Tajā MI izstrādātājiem, ieviesējiem un lietotājiem noteiktas skaidras prasības un pienākumi MI drošai lietošanai ES; akts arī nodrošina, ka MI ievēro personu pamattiesības ES, kā arī aizliedz tādu praksi kā sociālās kredītspējas novērtēšana. Šā tiesību akta mērķis ir arī veicināt inovāciju, izveidojot "regulatīvās smilškastes" – īpašu regulētu vidi, kurā uzņēmumi, jo īpaši jaunuzņēmumi, var izmēģināt jaunus produktus un pakalpojumus reālā vidē, bet bez ierastām regulējuma problēmām.

Cenšoties izveidot starptautiskus standartus uzticamam MI, Komisija sadarbojas ar līdzīgi domājošiem partneriem, piemēram, G7, arī izmantojot Hirosimas MI procesu. Komisija deva savu ieguldījumu un atzinīgi novērtēja G7 līderu vienošanos par starptautiskajiem pamatprincipiem MI jomā un brīvprātīgu rīcības kodeksu, kas paredzēts MI izstrādātājiem.

2023. gadā ES turpināja pasākumus, kuru nolūks ir dalībvalstīs izveidot pasaules klases superdatoru tīklu. Eiropas Augstas veiktspējas datošanas kopuzņēmums – juridiska un finansēšanas struktūra, kas apvieno ES uzņēmumus superdatoru izstrādes vajadzībām, – izvēlējās piegādātāju, kas iegādāsies, piegādās, instalēs un uzturēs pirmo Eiropas eksalīmeņa superdatoru *Jupiter* (datoru, kas spēj veikt vairāk nekā kvintiljonu aprēķinu sekundē). Turklāt jūnijā kopuzņēmums ar sešiem objektiem visā ES (Čehijā, Vācijā, Spānijā, Francijā, Itālijā un Polijā) parakstīja mitināšanas nolīgumus par kvantu datoru mitināšanu un ekspluatāciju.

ES ir izmantojusi savu pasaules klases superdatoru tīklu, lai panāktu, ka Eiropā ražotais ģeneratīvais MI nonāk starptautiskajā arēnā. Šie soļi palīdzēs jaunuzņēmumiem visā ES ātrāk apmācīt savus MI modeļus.

© AFP

→
Eiropas Komisijas priekšsēdētājas izpildvietniece, kas atbild par digitālajam laikmetam gatavu Eiropu, un Eiropas konkurences komisāre Margrēte Vestagere (piektā no labās) G7 digitālo un tehnoloģiju ministru sanāksmē. Takasaki (Japāna), 2023. gada 30. aprīlis.

Superdatori ES

2023. gadā ieviestie ES superdatori

Jūnijs

- Paziņojums par to, ka Francijā konsorcijs *Jules Verne* pārvaldīs un ekspluatēs ES otro eksalīmeņa superdatoru.
- Linšēpingas Universitāte Zviedrijā tiek izraudzīta, lai pārvaldītu un ekspluatētu superdatoru *Arrhenius*.

Septembris

- Portugāles pilsētā Gimarainšā tiek atklāts superdators *Deucalion*.
- Jaunā sistēma uzlabos energotaupības tehnoloģiju, laikapstākļu prognozēšanu un jūras zinātnisko pētniecību un cita starpā palīdzēs izstrādāt jaunas zāles un videi draudzīgas enerģijas metodes.

Oktobris

- Tiek parakstīts iepirkuma līgums par ES pirmo eksalīmeņa superdatoru *Jupiter*.

Decembris

- Spānijas pilsētā Barselonā tiek izvietots superdators *MareNostrum 5*.

Ekspluatācijā esošie ES superdatori

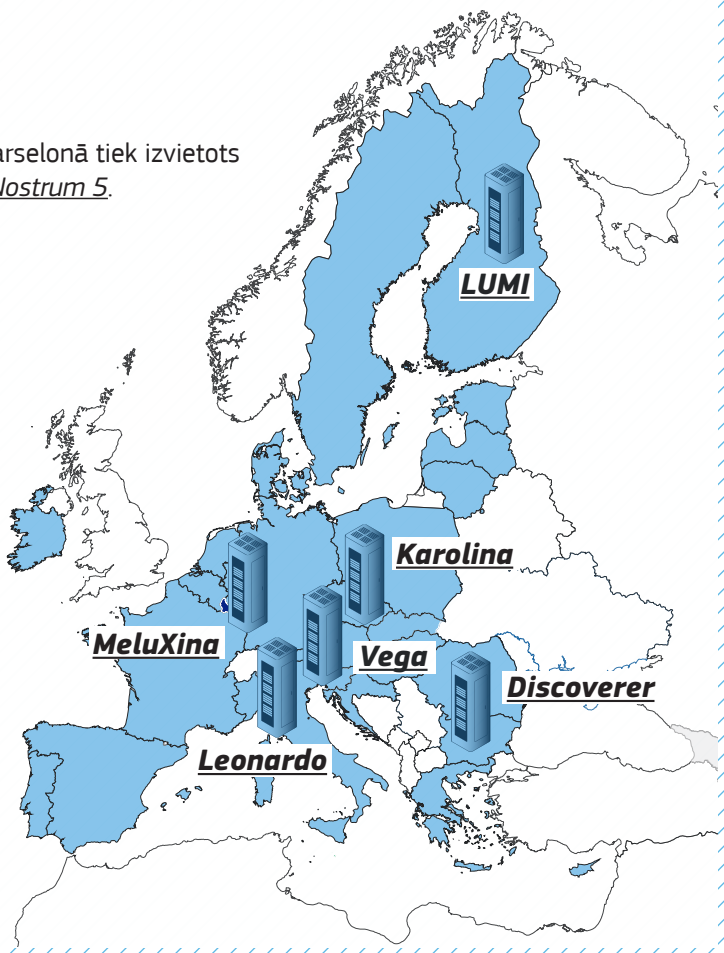

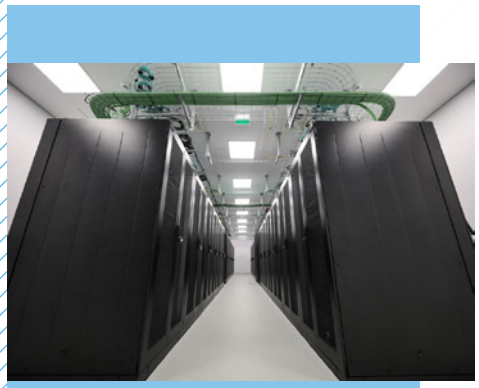

↑
Deucalion superdators Portugāles Zinātnes un tehnoloģiju fondā. Miņu Universitāte, Gimarainša (Portugāle), 2023. gada 6. septembris.

Pusvadītāji

Pusvadītāji, ko parasti dēvē par mikroshēmām, ir mūsdienu elektronikas sirds un smadzenes. Eiropas Mikroshēmu akts, kas stājās spēkā 21. septembrī, ir drosmīgs solis ceļā uz Eiropas pusvadītāju nozares stiprināšanu. Tas virzīs ES uz tehnoloģisko suverenitāti pusvadītāju tehnoloģiju un lietojumu jomā. Šā akta vērienīgais mērķrādītājs ir līdz 2030. gadam ES globālo pusvadītāju tirgus daļu divkāršot līdz 20 %.

Eiropas Mikroshēmu akts

Trīs pīlāri	2023. gada sasniegumi
Atbalstīt progresīvu mikroshēmu tehnoloģiju izstrādi un inovāciju šajā jomā, izmantojot kopuzņēmumu "Mikroshēmas".	2023. gada novembrī kopuzņēmums "Mikroshēmas" izsludināja pirmos uzaicinājumus iesniegt priekšlikumus par eksperimentālām ražošanas līnijām. Sākotnējā uzaicinājuma budžets ir 1,67 miljardi eiro no ES līdzekļiem, ko paredzēts papildināt ar dalībvalstu un privātiem līdzekļiem kopumā aptuveni 3,3 miljardu eiro apmērā. Kopuzņēmums stiprinās ES pusvadītāju ekosistēmu un Eiropas tehnoloģisko līderību. Mērķis ir mazināt plaisu starp laboratorijām un ražotājiem. Tas nozīmē, ka laboratorijās izstrādātie pētījumi un prototipi ir jāpārvērš plaša mēroga rūpnieciskā ražošanā.
Piesaistīt liela mēroga investīcijas mikroshēmu ražošanai ES un nodrošināt stabilas piegādes.	Kopš tiesību akta ierosināšanas 2022. gada sākumā ES ir paziņots par investīcijām rūpniecībā vairāk nekā 100 miljardu eiro apmērā.
Pārraudzīt tirgus attīstību un paredzēt nākotnes krīzes, izmantojot koordinācijas mehānismu starp Eiropas Komisiju un dalībvalstīm.	2023. gada maijā tika ieviesta Pusvadītāju brīdināšanas sistēma, kuras nolūks ir pārraudzīt pusvadītāju piegādes ķēdi un ziņot par potenciālajiem riskiem.

Eiropas Datu stratēģija

Dati ir digitālās pārveides, inovācijas un izaugsmes dzinējspēks. Dažiem publiskā sektora datiem, piemēram, datiem par laikapstākļiem vai gaisa kvalitātes datiem, kas sniedz sociālus, vidiskus un saimnieciskus ieguvumus, vajadzētu būt brīvi pieejamiem. Komisija 2023. gada janvārī publicēja sarakstu ar augstvērtīgām datu kopām, kurām jābūt pieejamām mašīnlasāmā formātā bez maksas.

Datu pārvaldības akts, kas ir piemērojams kopš 2023. gada septembra, atraisīs publisko datu potenciālu un veicinās uzticēšanos brīvprātīgai datu kopīgošanai. Tas reglamentēs publiski glabātu aizsargātu datu atkalizmantošanu un ieviesīs kopīgus logotipus starpnieku un datu altruisma organizāciju identificēšanai ES. Akta mērķis ir arī novērst tehniskos šķēršļus, un tas tiks darīts ar Eiropas Datu inovācijas kolēģijas palīdzību. Gada laikā Komisija nāca klajā ar plāniem izveidot Eiropas tūrisma datu telpu un Eiropas publiskā iepirkuma datu telpu. Tā ir arī noteikusi satvaru gan Eiropas tūrisma nozares ieinteresēto personu sadarbības platformai, gan inovatīvai Publisko pircēju kopienas platformai, kuras nolūks ir uzlabot sadarbību starp publiskā iepirkuma veicējiem.

Novembrī ES pieņēma jaunu regulu par saskaņotiem noteikumiem par taisnīgu piekļuvi datiem un to lietošanu (Datu akts), kas būs piemērojams no 2025. gada. Datu akta mērķis ir stiprināt ES datu ekonomiku, uzlabot piekļuvi rūpnieciskajiem datiem un veicināt uzticamu ES mākoņdatošanas tirgu. Datu akts nodrošinās lielāku kontroli pār datiem, stimulēs inovāciju un sekmēs turpmāku datu radīšanu.

Atbalsts uzņēmumiem

Lai saglabātu savu konkurētspēju, ikvienam uzņēmumam neatkarīgi no lieluma ir jāīsteno digitālā pārveide. Eiropas digitālās inovācijas centri sniedz atbildes un atbalstu uzņēmumiem, kam vajadzīga palīdzība to digitālās pārkārtošanās procesā.

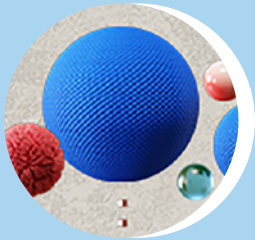

Kas ir Eiropas digitālās inovācijas centrs (EDIC)?

EDIC ir vienas pieturas aģentūras, kas darbojas visā Eiropā un palīdz uzņēmumiem un publiskā sektora organizācijām risināt digitālās problēmas un kļūt konkurētspējīgākām.

Vairāk nekā 150 EDIC visā Eiropā

Centru darbību finansē programma "Digitālā Eiropa", līdzfinansējums ir 314 miljoni eiro

Kam EDIC palīdz?

EDIC palīdz risināt digitālās problēmas maziem un vidējiem uzņēmumiem, vidējas kapitalizācijas uzņēmumiem un publiskā sektora organizācijām. To uzdevums atbilst Eiropas digitālās desmitgades mērķim nodrošināt, ka līdz 2030. gadam vairāk nekā 90 % mazo un vidējo uzņēmumu sasniedz vismaz digitālās intensitātes pamatlīmeni.

Kā EDIC var palīdzēt?

EDIC piedāvā plašu pakalpojumu klāstu, sniedz tehniskās zināšanas, profesionālo apmācību un finanšu konsultācijas.

Sabiedrību tiesību digitalizācija

Mūsdienu uzņēmējdarbībai arī ir vajadzīgs precīzāks tiesiskais regulējums. Uzņēmējdarbības veikšana ES kļūst vienkāršāka, jo turpinās uzņēmumu izveidei un pārrobežu darbībai vajadzīgo tiešsaistes rīku izstrāde. Jaunākā Komisijas priekšlikuma mērķis šajā sakarā ir paplašināt digitālo rīku un procesu izmantošanu ES sabiedrību tiesībās. Tajā ar nolūku samazināt administratīvo slogu ir noteikts vienreizējas iesniegšanas princips, kā rezultātā uzņēmumiem, kas paplašinās ES, informācija nebūs jāiesniedz atkārtoti. Turklāt Uzņēmējdarbības reģistru savstarpējās savienojamības sistēma nodrošina, ka uzņēmumu dati joprojām ir uzticami un viegli pieejami visā ES.

Cīņa pret pirātismu tiešsaistē

Ar autortiesībām aizsargāta satura kopīgošana bez atļaujas kaitē radošajiem uzņēmumiem un kavē inovāciju un ekonomikas izaugsmi. Apzinoties, cik svarīgi ir apturēt pirātismu tiešsaistē, jo īpaši tiešraides pasākumos, piemēram, sporta sacensībās un koncertos, Komisija 2023. gada maijā ieteica pasākumu kopumu. Tā mudina dalībvalstis spert soļus cīņai pret nelikumīgu pārraidi un tādējādi atbalsta ES sporta un radošās nozares.

Digitalizācija transporta un mobilitātes nozarē

Tāpat kā digitālās uzņēmējdarbības noteikumi veicina ekonomikas izaugsmi, digitālais transports nodrošina ilgtspējīgu, efektīvu un tālejošu izaugsmi. Tāpēc ES ir pieņēmusi jaunus noteikumus intelektisko transporta sistēmu veicināšanai. Šī pašreizējās šo jomu reglamentējošās direktīvas atjaunināšana optimizē multimodālo ceļojumu plānošanu, racionalizē satiksmes pārvaldību un veicina videi draudzīgu ceļošanu. Novembrī tika pieņemts arī priekšlikums par vienotu Eiropas mobilitātes datu telpu, kas palīdzēs vienkāršot datu kopīgošanu un apvienošanu.

ES ir strādājusi arī pie tā, lai ceļus padarītu drošākus. Viens no nozīmīgākajiem pasākumiem šajā ziņā bija 2023. gadā pieņemtais priekšlikums par vadītāju apliecības reglamentējošo noteikumu modernizāciju. Priekšlikums paredz ieviest digitālu vadītāja apliecību, kas būtu derīga visā ES. Tas arī atvieglos ceļu satiksmes noteikumu pārrobežu izpildi. Šīs izmaiņas ir būtiskas, lai uzlabotu ceļu satiksmes drošību un sasniegtu ES "nulles vīzijas" mērķi, proti, līdz 2050. gadam panākt, lai uz ES ceļiem bojāgājušo skaits būtu tuvu nullei.

Komerciālā dronu tirgus straujā paplašināšanās ES ir radījusi jaunu noteikumu klāstu par dronu drošumu un efektivitāti. 2023. gadā kļuva piemērojami jauni ES noteikumi, ar kuriem tika izveidota īpaša dronu gaisa telpa, kas pazīstama ar nosaukumu *U-space*; tās nolūks ir dronu satiksmi padarīt drošu un dot ekspluatantiem iespēju piedāvāt plašāku pakalpojumu klāstu. Eiropas Dronu stratēģijas 2.0 redzējums pamazām īstenosies – no paku piegādes līdz ārkārtas palīdzībai, no meklēšanas un glābšanas operācijām līdz infrastruktūras uzraudzībai.

→
Darbs pie Vertes–Germersheimas–Špeieres dzelzceļa līnijas Vācijā, kas tiek veikts saskaņā ar ātri īstenojamu programmu dzelzceļa tīkla digitalizācijas atbalstam. 2023. gada 21. jūlijs.

Digitalizācija pilsoņu labā

Kiberdrošība un noturība

2023. gada janvārī stājās spēkā jauni noteikumi, t. s. TID 2 direktīva, kuras mērķis ir nodrošināt vienādi augsta līmeņa kiberdrošību visās dalībvalstīs. Salīdzinājumā ar iepriekšējiem 2016. gada kiberdrošības pasākumiem jaunie noteikumi aptver vairāk nozaru, piemēram, telesakaru pakalpojumu sniedzējus, pasta pakalpojumus, valsts pārvaldi un veselības aprūpi. Uzņēmumiem, kas darbojas šajās nozarēs, tagad ir stingrāki riska pārvaldības un incidentu ziņošanas pienākumi.

Parlaments un Padome 30. novembrī vienojās par Kibernoturības aktu, kura mērķis ir aparatūru un programmatūras produktus padarīt drošākus, pilnveidojot noteikumus. Kibernoturības akts ir pirmais šāda veida tiesību akts pasaulē. Tas paaugstinās visu digitālo produktu kiberdrošības līmeni ES, palīdzot patērētājiem un uzņēmumiem. Šis tiesību akts attieksies uz visu, sākot no mazuļu uzraudzības ierīcēm līdz maršrutētājiem, un drošības noteikumi atkarībā no produkta riska līmeņa būs atšķirīgi.

Aprīlī Komisija arī ierosināja ES Kiberdrošības solidaritātes aktu, kura nolūks ir palīdzēt valstīm sadarboties cīņā pret draudiem tiešsaistē.

Datu aizsardzība

Mūsdienu savstarpēji savienotā pasaulē viens pogas pieskāriens iedarbina datu plūsmu pa visu pasauli. Datu aizsardzība stiprina cilvēku uzticēšanos. Tas nozīmē, ka visiem, kas apstrādā personas datus, būtu jāievēro vienādi noteikumi. Tas ir uzsvērts Komisijas jūlija priekšlikumā par jaunu regulu par Vispārīgās datu aizsardzības regulas (VDAR) procesuālajiem noteikumiem. Ierosinātās regulas mērķis ir stiprināt VDAR izpildi gadījumos, kas skar personas, kuras atrodas vairāk nekā vienā dalībvalstī. Regula nepārprotami palīdzēs izskatīt lietas ātrāk, un tas nozīmē ātrāku tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanu cilvēkiem un lielāku juridisko noteiktību uzņēmumiem.

Pateicoties augstākiem globālajiem datu aizsardzības standartiem, starptautiskā sadarbība ir uzplaukusi. Ievērojami rezultāti ir maijā pieņemtā ES un Dienvidaustrumāzijas valstu asociācijas rokasgrāmata par datu nosūtīšanas klauzulām, ES un ASV datu privātuma regulējums, par kuru Komisija panāca vienošanos jūlijā, un sekmīga ar Japānu noslēgtā datu nolīguma pārskatīšana.

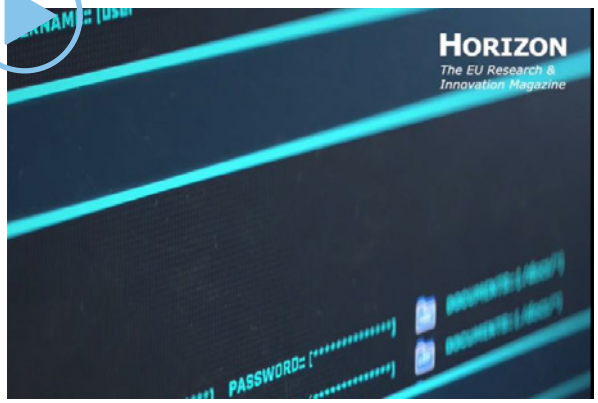

←
VIDEOMATERIĀLS: ES kiberdrošība. ES pastiprina centienus aizsargāt iedzīvotājus, uzņēmumus un infrastruktūru pret kiberuzbrukumiem un finansē pētniecību digitālās aizsardzības veicināšanai.

→
Eiropas Komisijas priekšsēdētājas vietniece vērtību un pārredzamības jautājumos Vera Jourova (otrā no kreisās) piedalās konferencē "Vispārīgās datu aizsardzības regulas 5 gadi. Vai tā joprojām ir kritērijs ES digitālajā vidē?" Brisele (Beļģija), 2023. gada 23. maijs.

Digitālo pakalpojumu akts un Digitālo tirgu akts

Lai labāk aizsargātu pamattiesības un ierobežotu negodīgu praksi digitālajā telpā, ES 2023. gadā sāka piemērot divus jaunus tiesību aktus: Digitālo pakalpojumu aktu un Digitālo tirgu aktu.

Digitālo pakalpojumu akts nodrošina, ka tiešsaistes platformas un meklētājprogrammas tiek sauktas pie atbildības par kaitīgu saturu. Šā akta mērķis ir aizsargāt bērnus tiešsaistē, nodrošināt skaidrību par to, kā darbojas algoritmi, un aizliegt mērķorientētu reklāmu, kas profilē cilvēkus, pamatojoties uz tādām kategorijām kā etniskā piederība, politiskie uzskati un seksuālā orientācija.

Līdz 17. februārim šīm platformām bija jāatklāj savu lietotāju skaits ES. Lielākajām platformām, ko dēvē par ļoti lielām tiešsaistes platformām un meklētājprogrammām, līdz augusta beigām bija uzdots izpildīt aktā noteiktos pienākumus. Kopš tā laika ES vāc informāciju no lielākajām platformām, lai pārbaudītu, vai tās ievēro Digitālo pakalpojumu akta prasības, jo īpaši attiecībā uz bērnu aizsardzību un kaitīgā satura izņemšanu. Lai atbalstītu Digitālo pakalpojumu akta piemērošanu, tika izveidots Eiropas Algoritmiskās pārredzamības centrs, kura uzdevumā ietilpst šo uzņēmumu algoritmu pārraudzība.

Arī dalībvalstis ir mudinātas ātri vērsties pret teroristisku saturu un naida runu tiešsaistē, lai paātrinātu Digitālo pakalpojumu akta noteikumu izpildi. Komisija ir arī parakstījusi administratīvas vienošanās ar vairākiem valstu plašsaziņas līdzekļu regulatoriem, kuriem tagad ir vadošā loma Digitālo pakalpojumu akta noteikumu īstenošanā. Tie pārrauga plašsaziņas līdzekļu darbības un gādā par apraides standartu ievērošanu, un šie uzdevumi pārsniedz vienkāršas uzraudzības tvērumu. Tie nodrošina, ka digitālās platformas ir ne tikai pasīvi mitinātāji, bet gan aktīvi dalībnieki tāda tiešsaistes satura moderēšanā un pārvaldībā, kas ir nelikumīgs vai rada sistemātisku sabiedrības apdraudējumu.

Saistītajā Digitālo tirgu aktā ir noteikti skaidri pienākumi nodrošināt, ka digitālajā nozarē dominējošie uzņēmumi, kas pazīstami kā vārtziņi, digitālajā tirgū nodrošina vienlīdzīgus konkurences apstākļus. Septembra sākumā tika noteikti seši vārtziņi, un līdz 2024. gada martam tiem ir jāpanāk pilnīga atbilstība Digitālo tirgu akta prasībām.

2022. gadā pieņemtā ES prakses kodeksa dezinformācijas jomā parakstītāji, to vidū visas lielākās tiešsaistes platformas, turklāt ir izveidojuši jauno Pārredzamības centru un publicējuši pirmos bāzlīnijas datu ziņojumus par to, kā kodeksā paustās apņemšanās tiek īstenotas praksē.

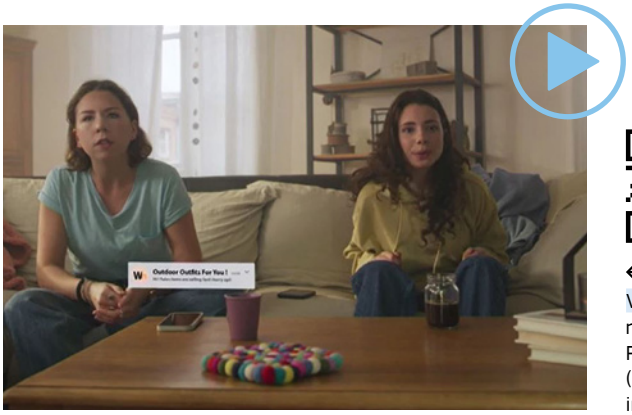

←

VIDEOMATERIĀLS: Pateicoties Digitālo pakalpojumu aktam, mērķorientēta reklāma būs pārredzamāka un ierobežotāka. Piemēram, tiks aizliegta reklāma, kuras pamatā ir sensitīvi dati (piemēram, seksualitāte, reliģija vai rase) vai kuras mērķauditorija ir bērni.

→
Dalībniece Eiropas pilsoņu paneļdiskusijā par virtuālajām pasaulēm izmēģina dzīvības glābšanas tehniku, izmantojot virtuālās realitātes rīku. Brisele (Beļģija), 2023. gada aprīlis.

Virtuālās pasaules

Saskaņā ar ES pētījumu 98 % profesionāļu uzskata, ka turpmākajos piecos gados svarīga nozīme viņu nozarē būs paplašinātajai realitātei. To apzinoties, ES vēlas izprast gan šādu tehnoloģiju priekšrocības, gan riskus, vienlaikus vienmēr paturot prātā personas tiesības. Lai saņemtu īstenu atgriezenisko saiti, Komisija no 2023. gada februāra līdz aprīlim rīkoja Eiropas pilsoņu paneļdiskusiju, kurā tika apkopoti viedokļi par virtuālajām pasaulēm ES (sk. 9. nodaļu).

Kolektīvās atsauksmes tika izmantotas jaunajā stratēģijā par tīmekli 4.0 un virtuālajām pasaulēm, kas pieņemta jūlijā un kuras mērķis ir izveidot pārredzamu, drošu un labvēlīgu ES digitālo vidi cilvēku, uzņēmumu un publiskā sektora iestāžu labā.

Kādas iespējas dos virtuālās pasaules?

Veselība

Studentus un speciālistus var apmācīt darbam ārkārtas situācijās un ķirurģijas modelēšanā, kas ļautu samazināt ķirurģisko komplikāciju risku un uzlabot diagnosticēšanas precizitāti.

Zaļā pārkārtošanās

3D modeļi var modelēt globālās sasilšanas ietekmi, un tas var uzlabot izpratni par globālās sasilšanas cēloņiem un mazināšanas pasākumiem.

Ātrāks izveides laiks un mazāka enerģijas, materiālu un resursu izšķērdēšana veicinās zaļo pārkārtošanos visā nozarē.

Rūpniecība

Līdz 2025. gadam virtuālās pasaules rūpniecības nozarē samazinās transportlīdzekļu piegādes laiku par 60 % un transportlīdzekļu ražošanas oglekļa pēdu – par 50 %.

Māksla un dizains

Virtuālie darbi piedāvās jaunus radīšanas veidus gan modē un kultūras mantojumā, gan mūzikā, vizuālajā mākslā un dizainā. Tie dos lietotājiem sajūtu, ka viņi atrodas īstā muzejā vai koncertā, teātra izrādē vai iesaistošā baleta performancē.

Izglītība

Uz pieredzi vairāk orientēts mācīšanās process var palīdzēt skolēniem mācīties ātrāk un pasauli izprast labāk.

Pārrobežu sadarbība

Kad ES iedzīvotāji pārceļas ES iekšienē, viņu sociālā nodrošinājuma tiesības, arī veselības aprūpe un pensijas, "pārceļas" kopā ar viņiem. 6. septembrī Komisija ierosināja digitālu plānu, kura nolūks ir atvieglot un paātrināt piekļuvi šiem pabalstiem pāri robežām. Labāka datu apmaiņa starp dalībvalstīm un racionalizētas pabalstu pieprasīšanas procedūras vienkāršos došanos uz ārvalstīm pārcelšanās, darba vai ceļošanas nolūkā, kā arī atvieglos uzņēmējdarbību citās dalībvalstīs, savukārt valsts pārvaldes iestādēm būs vieglāk koordinēt sociālo nodrošinājumu pāri robežām.

Pateicoties ES digitālās identitātes makam, ikviens ES iedzīvotājs drīz varēs piekļūt drošai mobilajai lietotnei, kas gan tiešsaistē, gan bezsaistē ļaus viņam pierādīt savu identitāti un glabāt personiskus dokumentus, piemēram, vadītāja apliecību, personas apliecību un izglītību apliecinošos dokumentus.

Galvenās iniciatīvas sociālā nodrošinājuma uzlabošanai digitālās pārveides ceļā

1

Paātrināt sociālā nodrošinājuma informācijas elektroniskās sistēmas ieviešanu

Mērķis ir valstu sociālā nodrošinājuma iestāžu starpā pāriet no informācijas apmaiņas papīra formā uz digitālu informācijas apmaiņu, ieviešot Elektronisko sociālā nodrošinājuma informācijas apmaiņas sistēmu, kas līdz 2024. gada beigām darbotos visās Eiropas valstīs, kas šajā sistēmā piedalās.

2

Veikt sociālā nodrošinājuma koordinācijas procedūras tiešsaistē

Mērķis ir cilvēku pārcelšanos uz ārzemēm darba nolūkos padarīt vēl vienkāršāku un nodrošināt strauju piekļuvi likumā noteiktajiem pabalstiem. Dalībvalstis var par pamatu izmantot Regulu par vienoto digitālo vārteju, kurā paredzēts, ka līdz 2023. gada 12. decembrim dažas administratīvas procedūras pilnībā darbosies tiešsaistē.

3

Pilnībā iesaistīties ar Eiropas sociālā nodrošinājuma karti saistītajos eksperimentālajos pasākumos

Eiropas sociālā nodrošinājuma kartes (Eiropas sociālā nodrošinājuma karte) mērķis ir vienkāršot pilsoņiem pienākošos sociālā nodrošinājuma pabalstu pārrobežu izmaksāšanu un sociālā nodrošinājuma tiesības apliecinošo dokumentu pārbaudi.

4

Integrēt ES digitālās identitātes maku

ES digitālās identitātes maks būs ES pilsoņiem pieejams digitāls rīks, ar kuru tiešsaistē apliecināt savu identitāti un piekļūt pakalpojumiem visās dalībvalstīs.

Novembrī Parlaments un Padome panāca politisku vienošanos par ES digitālās identitātes tiesiskā regulējuma pamatelementiem. Šīs sistēmas ietvaros maks nodrošinās lietotājiem pilnīgu kontroli pār saviem datiem, izmantojot publiski garantētu sistēmu, nevis sistēmu, ko piedāvā liela privāta platforma.

ES ir arī atjauninājusi savus noteikumus par pārrobežu sadarbību juridiskos jautājumos. Iepriekšējie noteikumi attiecās uz tiesu iestāžu sadarbību, bet ne uz saziņu, izmantojot digitālus līdzekļus. Tagad dalībvalstu kompetentajām iestādēm ir jāpieslēdzas decentralizētai IT sistēmai, lai droši apmainītos ar datiem. Sistēma būs sadarbspējīga ar *e-CODEX*, kas ir īpaši izstrādāts tiesu nozarei un ko pārvalda Eiropas Savienības Aģentūra lielapjoma IT sistēmu darbības pārvaldībai brīvības, drošības un tiesiskuma telpā.

Turklāt tagad privātpersonām un uzņēmumiem ir pieejams Eiropas elektroniskās piekļuves punkts, ar kura starpniecību var digitāli mijiedarboties ar valstu tiesu iestādēm. Tiesas sēdēs tagad var izmantot videozvanus, un ir ieviesti jauni protokoli elektronisko parakstu un zīmogu izmantošanai, elektronisko dokumentu juridiskajam spēkam un tiesas nodevu elektroniskai samaksai civillietās.

Digitāla ir arī veselības aprūpes nākotne, un 2022. gadā ierosinātajai Eiropas veselības datu telpai drīz varētu būt būtiska nozīme šajā pārveidē. Decembrī Parlaments un Padome pieņēma nostāju, kurā atbalsta šīs telpas izveidi; veselības datu telpas mērķis ir nodrošināt ES iedzīvotājiem ērtāku piekļuvi saviem veselības datiem un kontroli pār tiem, pat atrodoties citā dalībvalstī. Veselības datu telpas izveide ļaus veselības aprūpes speciālistiem sniegt vispusīgāku aprūpi, kas balstās uz pilnīgu slimības vēsturi. Turklāt ir paredzēts, ka tā būs svarīgs elements, kas ļaus droši izmantot veselības datus svarīgiem pētījumiem un veselības politikas izstrādei.

ES digitālās identitātes izmantošana, piesakoties bankas aizdevumam

Bez ES digitālās identitātes

1 Tikšanās organizēšana ar banku

2 Tikšanās bankā

Trūkst kāda dokumenta

3 Visu dokumentu iesniegšana papīra formā

4 Banka nosūta piedāvājumu

5 Nākamās tikšanās organizēšana ar banku

6 Nākamā tikšanās bankā aizdevuma līguma parakstīšanai

Ar ES digitālo identitāti

1 Lietotāja personīgajā digitālās identitātes makā ir visi viņa dokumenti – no personas apliecības līdz ienākumu deklarācijai.

2 Lietotājs atlasa tikai tos dokumentus, ko banka pieprasa aizdevuma pieteikumam, un nosūta tos vienkāršā un drošā veidā.

3 Banka dokumentus saņem elektroniski. Ja kāda dokumenta trūkst, lietotājs var to pievienot ar vienu klikšķi. Pieteikums ir sagatavots tālākai virzībai.

ES digitālās identitātes izmantošana racionalizē šo procesu un ietaupa laiku.

Digitālās prasmes

Digitālās prasmes ir būtiskas, lai varētu piedalīties darba tirgū un sabiedrības dzīvē kopumā, kā arī panākt sociālo iekļautību. 2023. gads bija Eiropas Prasmju gads, tāpēc ES turpināja atbalstīt dalībvalstis un izglītības un apmācības nozari kvalitatīvas, iekļaujošas un pieejamas digitālās izglītības un apmācības nodrošināšanā ar mērķi attīstīt ES mītošo cilvēku digitālās prasmes. Lai mazinātu digitālo prasmju plaisu, gada laikā ES uzsāka vairākas iniciatīvas.

Lai sasniegtu digitālās desmitgades politikas mērķrādītāju līdz 2030. gadam panākt, ka Eiropas Savienībā ir 20 miljoni IKT speciālistu ar līdzsvarotāku sadalījumu pa dzimumiem, programmas "Digitālā Eiropa" ietvaros ir uzsāktas maģistra programmas un īstermiņa apmācības kursi padziļinātu digitālo prasmju jomā. Kopš 2023. gada tie ir bijuši pieejami, izmantojot Digitālo prasmju un darbvietu platformu, kas tagad ir paplašinājusies, jo tajā nu ir 22 valstu digitālo prasmju un darbvietu koalīcijas.

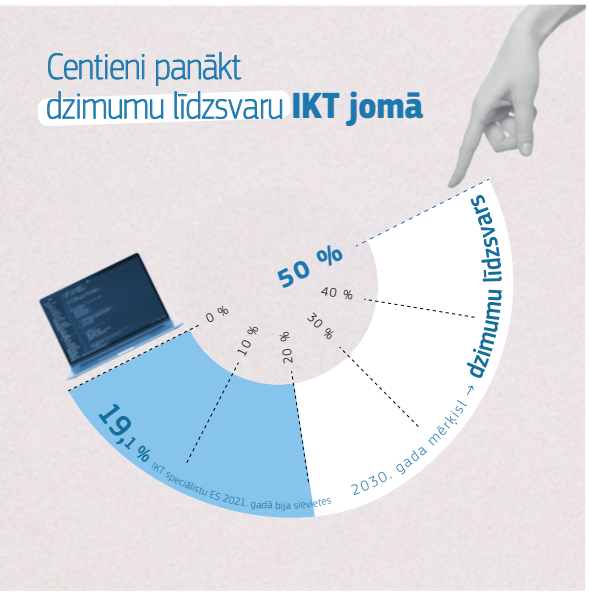

Situācija

Nākotnē **90 %** darbvietu būs nepieciešamas digitālās prasmes.

Vairāk nekā vienai **trešdaļai** ES darbaspēka pietrūkst digitālo prasmju, kas vajadzīgas vairumam profesiju visdažādākajās nozarēs – no uzņēmējdarbības līdz transportam un pat lauksaimniecībai.

16–74 gadus vecu iedzīvotāju grupā tikai **54 %** cilvēku ES spēj paveikt vienkāršus digitālus uzdevumus.

Vairāk nekā **70 %** uzņēmumu ziņo, ka šķēršļus investīcijām rada ar piemērotām digitālām prasmēm apveltītu darbinieku trūkums.

ES draud krass digitālās jomas speciālistu trūkums, arī tādās jomās kā kiberdrošība un datu analīze. Šis iztrūkums, visticamāk, palielināsies līdz ar darbspējīgo iedzīvotāju skaita prognozēto sarukšanu no 265 miljoniem 2022. gadā līdz **258 miljoniem** 2030. gadā.

ES ir nodarbināti **9,4 miljoni** informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT) speciālistu, kas ir 4,6 % no ES kopējās nodarbinātības. Pašreizējos apstākļos IKT speciālistu skaits ES līdz 2030. gadam pietuvosies 12 miljonu atzīmei, bet tas par aptuveni 8 miljoniem atpaliks no 2030. gadam nospraustā mērķrādītāja (vismaz 20 miljoni IKT nodarbināto speciālistu).

Ko ES plāno ar to iesākt?

Finansiāls atbalsts digitālo prasmju pilnveidošanai:

2 miljardi eiro
no Eiropas Sociālā fonda Plus programmām

29 miljardi eiro (*)
no atveseļošanas un noturības plāniem
(*) Šis skaitlis atspoguļo aplēsi par sākotnējo atveseļošanas un noturības plānu izdevumiem.

580 miljoni eiro
no programmas "Digitālā Eiropa"

ES iniciatīvas digitālo prasmju atbalstam

1. Dziļo tehnoloģiju jomas talantu iniciatīva (jaunās Eiropas Inovācijas programmas ietvaros)

Iniciatīvas pirmajā gadā Eiropas Inovāciju un tehnoloģiju institūts panāca ievērojamu progresu virzībā uz mērķi līdz 2025. gadam kvalificēt 1 miljonu izglītojamo dziļo tehnoloģiju jomā.

Tas izsludināja īpašu uzaicinājumu iesniegt priekšlikumus un sadarbojās ar citām iniciatīvām, tai skaitā ar iniciatīvu *Girls Go Circular*.

Tas izsludināja pirmo dziļo tehnoloģiju jomas talantu apmācības balvu, kuras nolūks ir atzīt un atalgot organizācijas, kuras izcili darbojas dziļo tehnoloģiju apmācības problēmu risināšanā.

Tas no vairākām augstskolām un uzņēmumiem saņēma apliecinājumu apmācīt vairāk nekā 650 000 apmācāmo.

2023. gada janvārī tas izveidoja jaunu tiešsaistes platformu – *EIT Campus*, kas apvieno vairāk nekā 2500 kursu uzņēmējdarbības un prasmju pilnveides jomā.

Images: © Getty Images.

2. Eiropas digitālo prasmju sertifikāts

2022. gada septembris ------→
Veikta priekšizpēte ar nolūku apzināt pašreizējās digitālo prasmju sertifikācijas shēmas.

2023. gada aprīlis ------→
Uzsākts izmēģinājuma projekts ar piecām ES dalībvalstīm (Spāniju, Franciju, Austriju, Rumāniju un Somiju), kurā tiek testēti Eiropas sertifikāta moduļi.

2023. gada decembris
Abu darba virzienu rezultāti tiek prezentēti un apspriesti noslēguma pasākumā.

3. Eiropas digitālo prasmju balva

Eiropas digitālo prasmju balva veicina pieredzes apmaiņu par to, kā mazināt digitālo prasmju plaisu.

2023. gadā balva tika piešķirta iniciatīvām piecās kategorijās: jaunieši, sievietes, iekļautība, digitālo prasmju pilnveide darbā un digitālās prasmes izglītībai.

No 330 kandidātiem tika izraudzīti septiņi uzvarētāji.

4. Kiberprasmju akadēmija

Pēdējos gados kiberdraudi ES ir krasi palielinājušies. Kiberprasmju akadēmija stiprinās ES kiberdrošības spējas un palielinās kvalificētu kiberdrošības speciālistu skaitu.

Kosmoss

Kosmosa tehnoloģijai ir būtiska nozīme ES iedzīvotāju ikdienas dzīvē, piemēram, kad viņi izmanto mobilos tālruņus vai automobiļu navigācijas sistēmas, skatās satelīttelevīziju vai izņem naudu no bankomāta. Satelīti arī sniedz svarīgus datus katastrofu laikā, un tas uzlabo reaģēšanas koordināciju ārkārtas situācijās.

Lai uzlabotu ES *Copernicus* un *Galileo* satelītu konstelāciju noturību un konkurētspēju, 2023. gadā tika ieviesti jauni pakalpojumi. Piemēram, modernizētā *Galileo* satelītu sistēma tagad nodrošina vēl precīzāku atrašanās vietas izsekošanu, ar precizitāti līdz 20 cm.

Lai atbalstītu pašreizējās datu vajadzības un veicinātu inovāciju, Komisija ir ieviesusi dinamisko iepirkumu sistēmu *Copernicus* vajadzībām – jaunu veidu, kā Eiropā veikt iepirkumu kosmosa nozarē. Šī sistēma atvieglo mazo un vidējo uzņēmumu un jaunuzņēmumu dalību kosmosa datu tirgū.

←
VIDEOMATERIĀLS: *Copernicus* datu telpas ekosistēma – jauna izplatīšanas platforma, kas paver durvis visiem datiem un infrastruktūrai, kas vajadzīga Zemes novērošanas lietotnēm.

Martā ES pieņēma lēmumu par *IRIS²* (Satelītinfrastruktūra noturībai, savstarpējai savienojamībai un drošībai), kas ir trešā lielākā satelītu konstelācija. Programmas finansējums no ES budžeta ir 2,4 miljardi eiro, un tā ir izstrādāta, lai nodrošinātu drošus valdības sakarus, atbalstītu militārās un aizsardzības operācijas un paplašinātu komerciālus platjoslas pakalpojumus, it īpaši attālos apgabalos.

Lai Eiropa arī turpmāk būtu kosmosa tehnoloģiju priekšgalā, vienlīdz svarīgi ir investēt pētniecībā un inovācijā, jo īpaši izmantojot ES finansējuma programmas, piemēram, "Apvārsnis Eiropa". Šo apņemšanos apliecina orbitālās demonstrācijas un validācijas programma. Kā liecina nosaukums, programma ļauj kosmosa uzņēmumiem izmēģināt jaunas kosmosa tehnoloģijas tieši orbītā. Šādi pasākumi sniedz Eiropas pētniecības centriem nenovērtējamu ieskatu un palīdz īstenot satelītu palaišanu uzņēmumu vajadzībām.

Atzīstot nepieciešamību piesaistīt vairāk investīciju, Komisija 2023. gada sākumā nāca klajā ar *Helios*, pirmo akciju indeksu kosmosa nozarē. Šis rīks sniedz skaidru priekšstatu par to, ko finansiāli dara Eiropas kosmosa uzņēmumi. Indekss palīdz šiem uzņēmumiem piesaistīt sev lielāku uzmanību un atvieglo citu personu investīcijas šajos uzņēmumos.

Līdz ar Eiropas kosmosa infrastruktūras paplašināšanos arvien svarīgāki kļūst aizsardzības pasākumi. Eiropas Savienības Kosmosa programmas aģentūra sadarbībā ar 15 dalībvalstīm virza šādus pasākumus, izmantojot ES kosmisko objektu novērošanas un uzraudzības partnerību. Šī partnerība, kas aprīkota ar kompleksu kosmisko novērošanas un izsekošanas sensoru sistēmu, apkalpo vairāk nekā 190 reģistrētu organizāciju, aizsargājot vairāk nekā 400 satelītu no iespējamās sadursmes ar kosmiskajiem atkritumiem un citiem operatīvajiem satelītiem.

Kosmosa tehnoloģijai ir izšķiroša nozīme vides aizsardzībā, un ES projekts "Galamērķis Zeme" ir lielisks šādas mijiedarbības piemērs. Tā mērķis ir izveidot visaptverošu Zemes digitālo modeli labākai laikapstākļu un katastrofu prognozēšanai. Decembrī apstiprinātais projekta otrais posms pilnveidos pašreizējos digitālos modeļus, uzlabos datu apstrādi un integrēs progresīvas MI tehnoloģijas.

2023. gadā Eiropas kosmosa politikā būtisks uzsvars tika likts uz drošību kosmosā. Šajā sakarā Komisija un Savienības Augstais pārstāvis ārlietās un drošības politikas jautājumos Žuzeps Borels nāca klajā ar kopīgu paziņojumu par Eiropas kosmosa drošības un aizsardzības stratēģiju. Ar to tiek ieviesti pasākumi kopīgai izpratnei par apdraudējumu kosmosā un sperti pirmie soļi ceļā uz priekšlikumu par ES kosmosa tiesību aktu 2024. gadā (sk. 8. nodaļu).

ES kosmisko objektu novērošana un uzraudzība
Fakti un skaitļi par 2023. gadu

Līdz 2023. gada beigām trīs dažādās orbītās tika konstatēti vairāk nekā 15 600 maksimālas pietuvošanās gadījumu.

1000
svarīgu notikumu gadījumu, kas saistīti ar sadursmju novēršanu

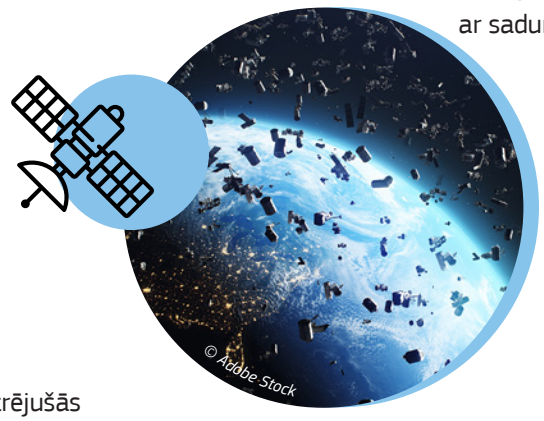

127
atgriešanās analīzes gadījumi

Uzraudzīti
434
pavadoņi

6
fragmentācijas analīzes gadījumi

Reģistrējušās
196 organizācijas
no 24 dalībvalstīm

± 445 000
mērījumu dienā

© Getty Images

6. Taisnīgas un sociālas Eiropas veidošana

↑
Transporta darbinieki piketē par taisnīgu pārkārtošanos autotransporta nozarē *COP28* laikā. Dubaija (Apvienotie Arābu Emirāti), 2023. gada 9. decembris.

Ievads

2023. gadā vēl vairāk pastiprinājās ES centieni nodrošināt, ka ekonomikas atveseļošana no pandēmijas un zaļā un digitālā pārkārtošanās ir sociāli taisnīga un godīga. Ar simtiem sarīkojumu un pasākumu visa gada garumā Eiropas Prasmju gads deva spēcīgu stimulu lielākai līdzdalībai mūžizglītībā un prasmju attīstīšanai un talantu piesaistīšanai nolūkā uzlabot ES konkurētspēju. ES arī pastiprināja nozīmīgo darbu dzimumu līdztiesības nodrošināšanā, tajā skaitā pieņemot pasākumus, kas nodrošinātu vienādu darba samaksu par vienādu darbu, un pievienojoties Stambulas Konvencijai par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu.

Taisnīga ekonomika zaļajai un digitālajai pārveidei

Eiropas sociālo tiesību pīlārs ar tā pamatprincipiem par vienlīdzīgām iespējām un piekļuvi darba tirgum, taisnīgiem darba apstākļiem, sociālo aizsardzību un iekļaušanu darbojas kā ES ceļvedis virzībā uz taisnīgāku un izturētspējīgāku Eiropas sabiedrību. Tā mērķis ir nodrošināt, lai ikvienam būtu vienlīdzīgas iespējas dzīvē un nodrošinātas vienlīdzīgas sociālās tiesības. Tas ietver gan labu izglītību un apmācību visa mūža garumā, taisnīgu atalgojumu un pabalstus, drošus un veselīgus darba apstākļus, gan bērnu aprūpi, pensijas un cenas ziņā pieejamu un kvalitatīvu veselības aprūpi.

2023. gads iezīmēja pīlāra īstenošanas rīcības plāna otro gadadienu. Gandrīz visi tā 75 pasākumi tagad ir īstenoti vai sagatavoti. Rīcības plāna pārskatīšana ir paredzēta 2025. gadā.

2023. gada vienotais nodarbinātības ziņojums bija pirmais, kas sniedza jaunāko informāciju par progresu virzībā uz 2030. gadam noteiktajiem ES un valstu nodarbinātības, prasmju un sociālās aizsardzības mērķrādītājiem. Lai gan ES sekmīgi virzās uz nodarbinātības pamatmērķa – 78 % līdz 2030. gadam – sasniegšanu, joprojām ir vajadzīgs ievērojams progress, lai sasniegtu pieaugušo izglītības un nabadzības mazināšanas mērķrādītājus.

Ir jāpanāk, ka līdz 2030. gadam vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem nodarbināti ir vismaz **78 %**

Līdz 2030. gadam mācībās katru gadu būtu jāpiedalās vismaz **60 %** pieaugušo

Nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto cilvēku skaitam līdz 2030. gadam būtu jāsamazinās vismaz par **15 miljoniem**

Sociālā dialoga un sociālās ekonomikas stiprināšana

Darba devējus un darba ņēmējus pārstāvošo organizāciju sarunas, kas noris, izmantojot sociālo dialogu, palīdz uzlabot dzīves un darba apstākļus, kā arī palīdz pielāgoties mainīgajiem ekonomiskajiem un sociālajiem apstākļiem. Tomēr sociālo partneru iesaistes pakāpe dažādās ES dalībvalstīs ievērojami atšķiras, savukārt jaunākie nodarbinātības veidi un atsevišķas grupas, piemēram, jaunieši, ir mazāk pārstāvētas.

Lai atbalstītu dalībvalstis sociālā dialoga stiprināšanā, ES pieņēma ieteikumu ar konkrētiem pasākumiem sociālo partneru plašākai iesaistīšanai, piemēram, veicinot darba koplīguma slēgšanas sarunas un apspriežoties ar tiem ekonomikas, nodarbinātības un sociālās politikas izstrādē un īstenošanā. Apspriešanās ar sociālajiem partneriem notika arī par rīcību Eiropas Uzņēmumu padomju tiesību stiprināšanai; šīs padomes ir svarīgs instruments darba ņēmēju iesaistīšanai tādu lēmumu pieņemšanā, kuri var ietekmēt viņu nodarbinātību vai darba apstākļus un kurus pieņēmuši uzņēmumi, kas darbojas vairākās dalībvalstīs.

Sociālā ekonomika skaitļos

Sociālā ekonomika par prioritāti izvirza cilvēkus un sociālos un vides jautājumus, nevis peļņu. Sociālās ekonomikas organizācijas darbojas dažādās nozarēs, sākot no sociālajiem un aprūpes pakalpojumiem līdz tādiem darbības virzieniem kā mājokļi, atpūta un enerģija par pieņemamu cenu. Tās var būt organizētas dažādās formās, piemēram, kā kooperatīvi, apvienības, bezpeļņas asociācijas, fondi un sociālie uzņēmumi.

Vairāk nekā **13 miljoni** apmaksātu darbvietu

2,8 miljoni sociālās ekonomikas struktūru ES

Sociālā ekonomika nodrošina **6,3 %** no ES nodarbinātības

Sociālās ekonomikas organizācijām ir liela nozīme sabiedrības problēmu risināšanā un taisnīgu darba apstākļu veicināšanā, lēmumu pieņemšanā un pārvaldībā iesaistot darba ņēmējus. Šādas organizācijas arī rada iespējas nepietiekami pārstāvētām grupām, piemēram, sievietēm un jauniešiem, un palīdz padarīt zaļo un digitālo pārkārtošanos taisnīgu un iekļaujošu. Lai atbalstītu šīs svarīgās nozares turpmāko attīstību, ES novembrī apstiprināja pasākumus, kuru mērķis ir radīt vidi, kas ļauj sociālās ekonomikas organizācijām plaukt un attīstīties. Jauna vienas pieturas aģentūra sociālās ekonomikas organizācijām sniedz informāciju par ES finansējumu, apmācības iespējām un to, kas notiek uz vietas dalībvalstīs.

Pašlaik bezpeļņas asociācijas, kas iesaistās darbībās citā dalībvalstī, saskaras ar atšķirīgiem noteikumiem visā ES, un tas rada administratīvo slogu un izmaksas. Lai novērstu šos šķēršļus, Eiropas Komisija ir ierosinājusi jaunu valsts bezpeļņas asociāciju formu, kas īpaši paredzēta pārrobežu darbībām un ļaus tām izmantot vienotā tirgus brīvības.

© Adobe Stock

Taisnīgas pārkārtošanās fondam un Eiropas Globalizācijas pielāgošanās fondam ir būtiska nozīme, lai nodrošinātu, ka neviens netiek atstāts novārtā. Turklāt jaunizveidotais Sociālais klimata fonds atbalstīs mazaizsargātas ES mājsaimniecības, mikrouzņēmumus un transporta lietotājus, kuri var saskarties ar enerģētisko un mobilitātes iespēju nabadzību. No fonda 86,7 miljardu eiro budžeta aptuveni 65 miljardi eiro tiks iegūti no ieņēmumiem, ko radīs jaunā ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēma, kura aptver būvniecības un transporta nozari. Fonds darbosies no 2026. līdz 2032. gadam. (Sk. arī 4. nodaļu.)

Konkurētspējas un prasmju veicināšana

Lai gan zaļā un digitālā pārkārtošanās paver jaunas iespējas cilvēkiem un Eiropas ekonomikai, daudzi ES uzņēmumi ziņo par grūtībām atrast darba ņēmējus ar vajadzīgajām prasmēm. Lai nodrošinātu nepieciešamo Eiropas darbaspēka pārkvalifikāciju un prasmju pilnveidi un piesaistītu ES cilvēkus ar vajadzīgajām prasmēm, 2023. gads tika pasludināts par Eiropas Prasmju gadu.

Pavasarī veiktās mazo un vidējo uzņēmumu aptaujas rezultāti liecina, ka šāda iniciatīva ir jāpieņem steidzamības kārtā, jo pašreizējā situācija varētu ierobežot ES spēju sasniegt savus mērķus.

Prasmju trūkums kavē MVU darbību šādās jomās:

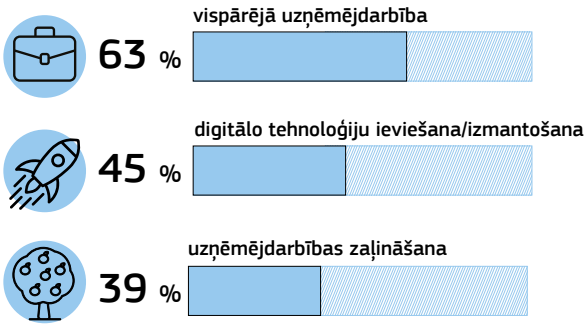

Prasmju trūkums pēc amatu iedalījuma

MVU procentuālā daļa, kuri saskaras ar prasmju trūkumu šādos amatos:

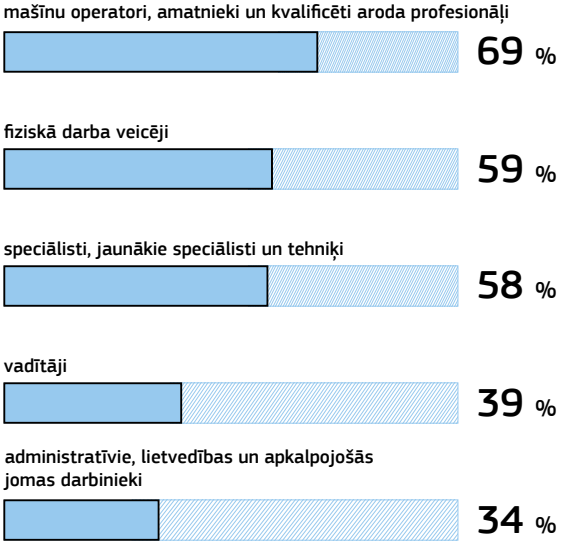

Tādas iniciatīvas kā Prasmju pilnveides pakts jau risina problēmas un prasmju attīstības trūkumu un sniegs būtisku ieguldījumu Prasmju gadā. Līdz šim vairāk nekā 2 miljoni cilvēku ir guvuši labumu no prasmju pilnveides un pārkvalifikācijas pasākumiem, un vairāk nekā 1500 organizāciju ir parakstījušas Prasmju pilnveides pakta hartu, ieskaitot 20 liela mēroga partnerības. Pakta dalībnieki ir arī izstrādājuši vai atjauninājuši vairāk nekā 15 000 apmācības programmu un ieguldījuši gandrīz 160 miljonus eiro prasmju iniciatīvās.

Pamatojoties uz 2022. gadā izveidoto Eiropas Akumulatoru akadēmiju, Komisija ierosina neto nulles emisiju industrijas akadēmijas, kas darba ņēmējiem nodrošinātu zaļās pārkārtošanās īstenošanai nepieciešamās prasmes. Katra akadēmija uzmanību pievērš vienam neto nulles emisiju tehnoloģiskajam risinājumam, taču kopā tās apvienos nozari, sociālos partnerus un izglītības un apmācības sniedzējus.

VIDEOMATERIĀLS: Eiropas Prasmju gads.

Eiropas Prasmju gads

Eiropas Prasmju gada mērķis ir panākt, lai ikviens atzītu apmācības nozīmi un kļūtu aktīvs.

Lai uzlabotu un veicinātu prasmju attīstību uz vietas, ES sadarbojas ar dalībvalstīm, sociālajiem partneriem, nodarbinātības dienestiem, tirdzniecības un rūpniecības palātām, izglītības un apmācības sniedzējiem, darba ņēmējiem un uzņēmumiem.

Konference "Prasmju pilnveides novērtēšana" bija nozīmīgs pasākums, kas pulcēja aptuveni 300 cilvēku Briselē un vairāk nekā 1000 cilvēku tiešsaistē. Eiropas Arodprasmju nedēļā no 23. līdz 27. oktobrim tika uzsvērta profesionālās izglītības un apmācības nozīme, reaģējot uz ekonomikas, klimata un sociālajām problēmām. Līdz gada beigām valsts un vietējā līmenī notika vairāk nekā 900 pasākumu.

Kā viena no Eiropas Prasmju gada pamatiniciatīvām iniciatīvas "Jaunais Eiropas *Bauhaus*" ietvaros tika izveidota JEB Prasmju akadēmija ilgtspējīgai būvniecībai. Tas paātrinās prasmju pilnveidi un pārkvalifikāciju būvniecības ekosistēmā, lai veicinātu pāreju uz reģeneratīvu bioekonomiku. Šajā jomā atjaunojamie sauszemes un jūras bioloģiskie resursi (piemēram, kultūraugi, meži un zivis) tiek izmantoti pārtikas, materiālu un enerģijas ražošanai. Pirmām kārtām akadēmija apzinās zināšanu trūkumu biobāzētu materiālu un digitālo tehnoloģiju izmantošanā, kā arī pievērsīs uzmanību lielākam apritīgumam būvniecībā.

Komisija apspriedās ar sociālajiem partneriem par iniciatīvu, kuras mērķis ir atjaunināt un stiprināt Eiropas stažēšanās kvalitātes sistēmu un kas būtu svarīgs devums Prasmju gadā. Sistēmas mērķis ir uzlabot stažēšanās kvalitāti, galvenokārt attiecībā uz mācību un apmācības saturu un darba apstākļiem, lai atvieglotu pāreju no izglītības, bezdarba vai neaktivitātes un dotu iespēju cilvēkiem uzlabot savas prasmes un gūt darba pieredzi.

Martā izveidotā ES mēroga Inovācijas talantu platforma palīdzēs uzņēmumiem, arī jaunuzņēmumiem, atrast talantus, kas tiem vajadzīgi ārpus ES. Tas palielinās kvalificētu personu mobilitāti uz Eiropu un Eiropā, šim nolūkam izmantojot starptautisku darbā pieņemšanu un atbalstot kontaktu veidošanu starp ES bāzētiem darba devējiem un kvalificētiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri vēlas strādāt ES un likumīgi pārcelties uz to.

← Eiropas darba un sociālo tiesību komisārs Nikolā Šmits (priekšplānā, otrais no labās) apmeklē Santarēnas profesionālās apmācības centru un Metālmehāniskās rūpniecības profesionālās apmācības centru. Lisabona (Portugāle), 2023. gada 17. februāris.

Turpmākajos gados ES iedzīvotāju skaits turpinās samazināties. Ja demogrāfiskajām pārmaiņām netiks pievērsta uzmanība, tās vēl vairāk saasinās darbaspēka trūkumu un palielinās spiedienu uz valstu budžetiem, kā apstiprināts 2023. gada ziņojumā par demogrāfiju. Lai palīdzētu dalībvalstīm pārvaldīt demogrāfiskās pārmaiņas, pēc vadītāju aicinājuma jūnija Eiropadomes sanāksmē Komisija nāca klajā ar pasākumu rīkkopu. Tās mērķis ir dot iespēju visām paaudzēm īstenot savas personīgās vēlmes un pilnībā izmantot savu potenciālu ekonomikā un sabiedrībā kopumā.

Talantīgu cilvēku atbalstīšana ir īpaši svarīga reģionos, kas cieš no darbaspēka sarukuma un kuros ir neliels skaits cilvēku, kuriem ir augstākā izglītība, kā arī reģionos, kurus skar jauniešu aizplūšana. Talantu kultivācijas mehānisms tika izveidots 2023. gada janvārī kā daļa no ES stratēģijas talantu izmantošanai tās reģionos. Tas atbalstīs ES reģionus, ko skar paātrinātā darbspējīgā vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās, lai tie varētu apmācīt, noturēt un piesaistīt cilvēkus, prasmes un kompetences, kas vajadzīgas, lai novērstu demogrāfiskās pārejas sekas. Novembrī oficiāli sāka darboties Talantu izmantošanas platforma, kur tikās politikas veidotāji no reģioniem un dalībvalstīm un ES līmeņa politikas veidotāji.

Pasākumu rīkkopa demogrāfisko pārmaiņu pārvaldībai

Vecāki

Veicināt darba un privātās dzīves līdzsvarošanu un ģimenes plānu īstenošanu.

Jaunatne

Dot jauniešiem iespēju īstenot savu potenciālu augstas kvalitātes mācību vidē un atvieglot pāreju uz darba dzīvi.

Vecāka gadagājuma cilvēki

Atbalstīt veselīgas un aktīvas vecumdienas, kas iedzīvotājiem ļautu saglabāt kontroli pār savu dzīvi un vienlaikus dot ieguldījumu ekonomikā un sabiedrībā.

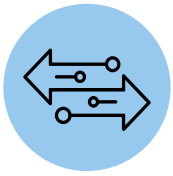

Migrācija

Piesaistīt un integrēt talantus no valstīm ārpus ES.

Veicināt ekonomisko labklājību un labbūtību visos reģionos, īstenojot konkrētai vietai pielāgotu politiku.

ES lauku apvidu ilgtermiņa redzējuma īstenošana norit pilnā sparā. Vairāk nekā 2000 organizāciju un iestāžu ES, valstu, reģionālā un vietējā līmenī pašlaik sadarbojas, lai veidotu ciešāku sadarbību dažādās politikas jomās un veicinātu lauku apvidu ilgtspēju un vitalitāti. 2023. gadā tika izveidota Lauku pakta koordinācijas grupa un darboties sāka Lauku pakta kopienas platforma, kurā pieejami resursi lauku kopienām, kuras saskaras ar iedzīvotāju skaita samazināšanos, novecošanu un demogrāfisko lejupslīdi. ES arī sniedza politiskas norādes, kuru mērķis ir vēl vairāk stiprināt lauku apvidu un lauku kopienu labklājību, izturētspēju un sociālo struktūru.

Novembrī Komisija nāca klajā ar pasākumiem, kuru mērķis ir padarīt ES pievilcīgāku talantiem no valstīm ārpus ES un atvieglot mobilitāti Eiropas Savienībā. Viena no galvenajām iniciatīvām ir priekšlikums izveidot ES talantu fondu. Tā būs pirmā ES mēroga darba piemeklēšanas platforma, kuras mērķis ir veicināt pieņemšanu darbā starptautiskā mērogā visos prasmju līmeņos profesijās, kurās trūkst darbaspēka. Iniciatīvai pievienotais ieteikumu kopums vienkāršos un paātrinās ārpus ES iegūtu prasmju un kvalifikāciju atzīšanu. Sniedzot skaidru un pārredzamu tiešsaistes informāciju un norādījumus par imigrācijas un atzīšanas procedūrām, ES talantu fonds palīdzēs darba devējiem un darba meklētājiem orientēties sarežģītajos darbā pieņemšanas noteikumos. Tas starptautisku pieņemšanu darbā padarīs vieglāku, ātrāku un efektīvāku visām iesaistītajām personām. ES talantu fonds arī palīdzēs īstenot talantu partnerības, nodrošinot instrumentu efektīvai iesaistīto trešo valstu valstspiederīgo iekārtošanai darbā.

Darba ņēmēju atbalstīšana

Platformu darbinieku darba apstākļu uzlabošana

Eiropas Parlaments un Padome turpināja sarunas par ierosināto direktīvu par darba apstākļu uzlabošanu platformu darbā. Ar šo priekšlikumu iecerēts nodrošināt, lai cilvēkiem, kuri strādā, izmantojot digitālās darba platformas, tiktu piešķirts likumīgas nodarbinātības statuss, kas atbilst viņu faktiskajam darba režīmam, un tādējādi viņi varētu izmantot darba ņēmēju tiesības un sociālos pabalstus, kas viņiem pienākas. Direktīvā ir arī paredzēti jauni noteikumi, kas reglamentē automatizētu sistēmu izmantošanu digitālo darba platformu uzraudzībā un lēmumu pieņemšanā saistībā ar tām. Tas uzlabo pārredzamību un pārskatatbildību algoritmiskajā pārvaldībā, ļaujot cilvēkiem iepazīties ar lēmumiem, kuri ietekmē viņu darba apstākļus, un apstrīdēt tos.

Cik daudz ir platformās nodarbinātu darba ņēmēju?

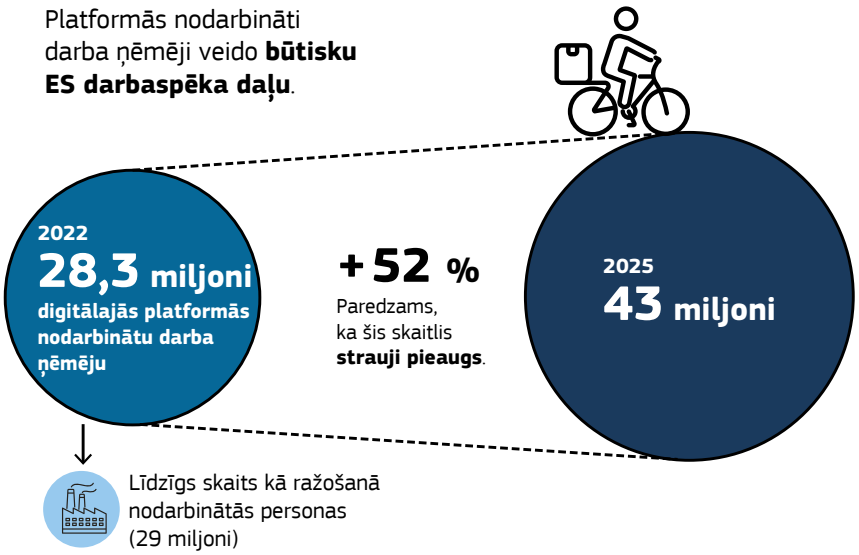

Publiskās pārvaldes iestāžu mācīšanās no līdzbiedriem

2023. gadā aptuveni 100 civildienesta ierēdņu no 17 dalībvalstīm piedalījās jaunā apmaiņas projektā, kura mērķis ir sagatavot nākamo ES politikas veidotāju paaudzi. Publiskās pārvaldes iestāžu sadarbības un apmaiņas programma dod iespēju dalībniekiem apgūt citu ES publiskās pārvaldes iestāžu darba metodes un kultūru. To finansē no tehniskā atbalsta instrumenta – ES programmas, kas nodrošina īpaši pielāgotas tehniskās zināšanas dalībvalstīm, lai palīdzētu tām izstrādāt un īstenot reformas.

Veselības aprūpes speciālistu digitālās prasmes

Gada gaitā Igaunija, Spānija, Itālija un Rumānija ir guvušas labumu no tehniskā atbalsta instrumenta finansētiem projektiem, kas palīdzējuši stiprināt šo valstu veselības aprūpes speciālistu digitālās kompetences un nodrošināt pastāvīgu prasmju pilnveidi nākotnē. Projekti atbalsta veselības aprūpes iestādes valsts un reģionālā līmenī, lai tās varētu izstrādāt digitālo prasmju plānus un darbības pamatnostādnes, kas atvieglotu e-veselības pacienta karšu pieņemšanu un izmantošanu.

© Adobe Stock

Darba aizsardzība

Novembrī Parlaments un Padome provizoriski vienojās ekspozīcijas robežvērtības svinam pazeminātlīdz piektdaļai no pašreizējās robežvērtības. Svins var ietekmēt dzimumfunkciju un auglību, un tas var kaitēt tam eksponētu sieviešu embrija vai pēcnācēju attīstībai. Abi likumdevēji arī pauda atbalstu tam, lai pirmo reizi noteiktu ekspozīcijas robežvērtības ķimikālijām, ko dēvē par diizocianātiem, kas var izraisīt elpceļu slimības, piemēram, astmu. Saskaņā ar Komisijas priekšlikumu, kura pamatā ir jaunākie zinātniskie pierādījumi, šīs izmaiņas būs svarīgas darba ņēmēju aizsardzībai pārejā uz klimatneitralitāti. Visticamāk, gan svins, gan diizocianāti tiks izmantoti, piemēram, akumulatoru ražošanā, procesos, kuru mērķis ir padarīt elektriskos transportlīdzekļus vieglākus, vējturbīnās vai izolācijas materiālos ēku renovācijai.

ES grozīja tiesību aktus, lai ievērojami pazeminātu azbesta arodekspozīcijas robežvērtību. Tas ir nozīmīgs solis ceļā uz darba ņēmēju labāku aizsardzību no azbesta, kas ir ļoti bīstama, vēzi izraisoša viela un kas joprojām ir sastopama daudzās ēkās. Vienošanās ir daļa no ES visaptverošās pieejas, kā labāk aizsargāt cilvēkus un vidi pret azbestu un nodrošināt azbestu nesaturošu nākotni.

Vieglāka dzīve, pateicoties digitālai sociālā nodrošinājuma koordinācijai

Tika ierosināti praktiski pasākumi, kā vēl vairāk digitalizēt sociālā nodrošinājuma koordinācijas sistēmas Eiropā. Pilnībā izmantojot digitālos rīkus, tiks uzlabota informācijas apmaiņa starp valstu sociālā nodrošinājuma iestādēm un paātrināta likumīgu pabalstu pārrobežu atzīšana un piešķiršana. Tādējādi ES iedzīvotājiem būs vieglāk dzīvot, strādāt un ceļot uz ārvalstīm, uzņēmumiem – darboties citās dalībvalstīs, bet valstu pārvaldes iestādēm – koordinēt sociālo nodrošināšanu ārzemēs (sk. 5. nodaļu).

Izglītība, apmācība un mūžizglītība

Programma *Erasmus+*

Programmā *Erasmus+* līdz šim ir piedalījušies gandrīz 14 miljoni dalībnieku, un tā ir viena no zīmīgākajām ES programmām, kas aptver izglītību, apmācību, jaunatni un sportu. Komisija programmas 2023. gada budžetu palielināja līdz 4,43 miljardiem eiro, kas ir tās līdz šim lielākais ikgadējais finanšu piešķīrums. Palielinātais budžets palīdzēja stiprināt programmas *Erasmus+* prioritātes iekļaušanas, aktīva pilsoniskuma un demokrātiskās līdzdalības, kā arī zaļās un digitālās pārkārtošanās jomā ES un starptautiskā mērogā. Pārskatītā darba programma ietvēra 100 miljonus eiro, kas paredzēti to izglītojamo un izglītības darbinieku atbalstam, kurus skāris Krievijas agresijas karš pret Ukrainu. Tika stiprināta programmas *Erasmus+* starptautiskā dimensija, tai papildus atvēlot vēl 31 miljonu eiro, ko izmantos, lai ar atbalstu starptautiskās sadarbības projektiem stiprinātu mobilitātes projektus un spēju veidošanu augstākās izglītības jomā. 2023. gadā tas arī palīdzēja izveidot atvērtu izglītības digitālo vidi studentiem, kas uzņemti Ukrainas augstākās izglītības iestādēs, tiem, kuri bēg no Ukrainas, vai valsts iekšienē pārvietotiem studentiem.

Kāds bija augstākās izglītības vidējā studenta profils programmā *Erasmus+* 2023. gadā?

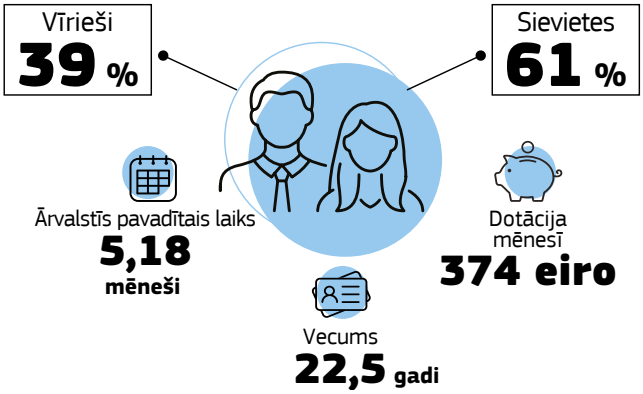

Eiropas izglītības telpa

Eiropas izglītības telpa ir iniciatīva, kuras mērķis ir palīdzēt dalībvalstīm sadarboties, lai izveidotu iekļaujošākas un noturīgākas izglītības un apmācības sistēmas. Tās mērķis ir uzlabot piekļuvi kvalitatīvai izglītībai un apmācībai, dot iespēju izglītojamajiem viegli pārvietoties starp izglītības sistēmām dažādās valstīs un palīdzēt veidot mūžizglītības kultūru. Eiropas izglītības telpas izveides vidusposmā Padome atzina panākto progresu un to, ka dalībvalstīm, Komisijai un plašākam ieinteresēto personu lokam ir jāpieliek lielākas pūles, lai to izveidotu līdz 2025. gadam.

↑
Eiropas inovācijas, pētniecības, kultūras, izglītības un jaunatnes komisāre Iliana Ivanova (pa labi) Eiropas Izglītības telpas vidusposma pārskatīšanas pasākumā. Brisele (Beļģija), 2023. gada 10. oktobris. Augsta līmeņa pasākumā tika atspoguļots progress virzībā uz Eiropas izglītības telpas izveidi un turpmākie uzdevumi.

Īpašā pilsoņu paneļdiskusijā par mācību mobilitāti (sk. arī 9. nodaļu) tika sniegts 21 konkrēts ieteikums, kā uzlabot mācību iespējas ārzemēs ikvienam ES iedzīvotājam. Šie ieteikumi tika ņemti vērā, izstrādājot Komisijas priekšlikumu Padomes ieteikumam, kurā dalībvalstis aicinātas mācību mobilitāti ES padarīt par neatņemamu sastāvdaļu visu veidu izglītībā un apmācībā.

Digitālā izglītība

Digitālās prasmes ir būtiskas, lai varētu piedalīties sabiedrības dzīvē un darbā, kā arī panākt sociālo iekļautību. ES mērķis ir uzlabot to, kā cilvēki mācās tiešsaistē, un nodrošināt, ka ikvienam ir digitālās prasmes, kas vajadzīgas gan šodien, gan nākotnē.

Paturot to prātā, ES novembrī pieņēma divus ieteikumus, kuru mērķis ir virzīt un atbalstīt dalībvalstis cilvēku digitālo prasmju attīstīšanā un digitālās plaisas novēršanā. Ieteikumi sagatavoti Digitālās izglītības rīcības plāna 2021.–2027. gadam īstenošanas ietvaros. Vienlaikus turpinās darbs pie 13 plānā paredzētajām darbībām. Piemēram, jūnijā tika izveidota prakses kopiena, lai atbalstītu Eiropas augstākās izglītības satura un izglītības datu apmaiņas platformu Digitālās izglītības centra ietvaros. Komisija ir arī sākusi izmēģinājuma projektu, lai izpētītu iespējas izstrādāt Eiropas digitālo prasmju sertifikātu, kas darba devējiem un apmācības sniedzējiem palīdzētu ātri un viegli atpazīt ārvalstīs iegūtās digitālās prasmes. (Sīkāku informāciju par digitālajām prasmēm sk. 5. nodaļā.)

Iekļaujošākas izglītības sistēmas

Izmantojot tehniskā atbalsta instrumentu, Spānija, Itālija un Portugāle padara savas izglītības sistēmas iekļaujošākas nelabvēlīgā situācijā esošiem skolēniem, īstenojot daudzvalstu projektu, kura mērķis ir novērst reģionālās atšķirības. Instrumenta finansējums arī palīdz Īrijai un Somijai izstrādāt ceļvežus skolotāju prasmju pilnveidei un veicināt kvalitatīvu un iekļaujošu izglītību, kā arī atbalsta Rumāniju tādas sistēmas izveidē un īstenošanā, kuras mērķis ir samazināt skolu priekšlaikus pametušo skaitu.

↑ VIDEOMATERIĀLS: Jauno izgudrotāju balva: bērniem ar redzes traucējumiem pieejamas programmas.

Grāmatu popularizēšana un lasīšanas veicināšana

Martā tika atzīmēta pirmā Eiropas Autoru diena, kas ir jauna programmas "Radošā Eiropa" iniciatīva. Ar vairāk nekā 1000 pasākumiem tā tiecās jaunāko paaudzi atkal pievērst grāmatu lasīšanai un mudināt cilvēkus iepazīt Eiropas literatūras kultūras un valodu daudzveidību.

↑
VIDEOMATERIĀLS: ES vēža pētniecības uzdevums – gados jaunu cilvēku, kas pārcietuši vēzi, vajadzību risināšana.

Atbalsts pētniecībai

Par sākumpunktu izvirzot pētniecību un inovāciju, pieci ES uzdevumi, kam finansējumu piešķir galvenokārt no pamatprogrammas "Apvārsnis Eiropa", ir palīdzējuši Komisijai īstenot Eiropas zaļo kursu, kura mērķis ir panākt, ka Eiropa atbilst digitālā laikmeta prasībām, un darbā pie Eiropas Vēža uzveikšanas plāna. Katrā uzdevumā ir noteikti vērienīgi, praktiski un izmērāmi mērķrādītāji, lai panāktu taustāmus rezultātus ikvienam ES iedzīvotājam. Progresa novērtējums liecina, ka uzdevumi virzās uz to, lai līdz 2030. gadam sasniegtu savus vērienīgos mērķus.

Lai radītu reālu un ilgstošu ietekmi, uzdevumi mobilizē un aktivizē plašu publiskā un privātā sektora dalībnieku loku, proti, dalībvalstis, reģionālās un vietējās pašvaldības, pētniecības institūtus, lauksaimniekus, investorus un asociētos partnerus no valstīm ārpus ES. Uzdevumi sadarbojas ar iedzīvotājiem, lai palīdzētu sabiedrībai pieņemt un ieviest jaunus risinājumus un pieejas. 2023. gadā sākās gatavošanās sestajam ES uzdevumam "Jaunais Eiropas *Bauhaus*". Jaunais uzdevums koncentrēsies uz inovāciju un būs vērsts uz to, lai līdz 2035. gadam visā Eiropā uzlabotu mikrorajonus, tos padarot skaistus, ilgtspējīgus un iekļautīgus.

Pamatprogrammas "Apvārsnis Eiropa" ietvaros Eiropas Pētniecības padome, izmantojot savas prestižās dotāciju shēmas, palīdz paplašināt zināšanu apvārsni visās zinātnes un akadēmiskajās jomās. 2023. gadā projektiem, kas atlasīti, pamatojoties uz to zinātnisko izcilību, tika piešķirtas Padomes dotācijas kopumā 2 miljardu eiro apmērā.

Marijas Sklodovskas-Kirī vārdā nosauktās darbības ir ES galvenā finansēšanas programma pētnieku doktorantūras un pēcdoktorantūras mācību atbalstam. 2023. gadā programma atbalstīja gandrīz 3000 projektu un 4400 organizāciju, kuras tika atlasītas finansējuma saņemšanai 2021. un 2022. gadā. Izmantojot vairāk nekā 1,6 miljardu eiro finansējumu, apmācību varēs nodrošināt vairāk nekā 15 000 doktorantūras studentu gan akadēmiskajās aprindās, gan ārpus tām.

↑
Toreizējā Eiropas inovācijas, pētniecības, kultūras, izglītības un jaunatnes komisāre Marija Gabriela pasākumā par ES energoatjaunināšanu ar ūdeņraža ielejām. Brisele (Beļģija), 2023. gada 1. marts. Komisija kopā ar Eiropas ūdeņraža rūpniecības pārstāvjiem, zinātniekiem un ES reģioniem ir apņēmusies paātrināt kopīgu rīcību ūdeņraža ieleju pētniecības, izstrādes, demonstrējumu un ieviešanas jomā.

↑
Ferencs Krauss (pa kreisi) un Anna Lijē (pa labi).

2023. gada Nobela prēmijas fizikā tika piešķirta diviem ES finansētiem pētniekiem. Ferencs Krauss un Anna Lijē no Eiropas Pētniecības padomes dotācijās ir saņēmuši gandrīz 9,5 miljonus eiro. Šie pētnieki ir saņēmuši atbalstu arī no citām ES pētniecības programmām, to vidū no Marijas Sklodovskas-Kirī vārdā nosauktajām darbībām. Kopā ar fiziķi Pjēru Agostini abi pētnieki apbalvojumu saņēma "par eksperimentālām metodēm atosekundes īsu gaismas impulsu iegūšanai elektrona dinamikas pētniecībai matērijā".

Jūlijā Komisija ierosināja Padomes ieteikumu izveidot jaunu Eiropas pētnieku karjeras attīstības sistēmu, jaunu Pētnieku hartu un Eiropas kompetenču sistēmu pētniekiem. Šo iniciatīvu galvenais mērķis ir noturēt pētniekus Eiropā, padarīt to par pievilcīgu galamērķi pētniekiem no valstīm ārpus ES un veicināt pētnieku karjeru kā pievilcīgu iespēju jaunajiem studentiem un absolventiem.

Starptautiskajā sieviešu dienā (8. martā) tika paziņoti pirmie jaunās balvas ieguvēji; balva ir atzinība akadēmiskām un pētniecības organizācijām, kas virza pārmaiņas saistībā ar dzimumu līdztiesību pētniecībā un inovācijā. ES balvu "Dzimumu līdztiesības līderi" saņēma trīs akadēmiskās iestādes no Īrijas un viena no Zviedrijas.

Līdztiesības savienības pasākumu pastiprināšana

Dzimumu līdztiesība

Lai gan tiesības uz vienādu darba samaksu par vienādu vai vienādi vērtīgu darbu ir viens no ES pamatprincipiem, sievietes ES pelna vidēji par aptuveni 13 % mazāk nekā vīrieši. Lai gan vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirība ir komplekss jautājums, diskriminācija darba samaksas ziņā tiek uzskatīta par galveno veicinošo faktoru. Jauni noteikumi par darba samaksas pārredzamību tiecas nostiprināt to, ka tiek piemērotas tiesību uz vienādu darba samaksu, un palīdz novērst vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirības. Darba samaksas pārredzamības direktīva dod darba ņēmējiem tiesības uz informāciju par vidējo darba samaksas līmeni tiem, kas veic vienādu vai vienādi vērtīgu darbu, dodot iespēju darba ņēmējiem identificēt un apstrīdēt jebkādu darba samaksas diskrimināciju dzimuma dēļ.

Direktīva arī dod darba ņēmējiem iespēju īstenot savas tiesības uz vienādu darba samaksu, ja viņi uzskata, ka tiek diskriminēti. Piemēram, tā nodrošinās, ka no diskriminācijas darba samaksas ziņā cietušos tiesā var pārstāvēt attiecīgās apvienības un struktūras, piemēram, līdztiesības iestādes. Tā paredz labāku kompensāciju cietušajiem un stingrākus sodus par tiesību pārkāpumiem. Jaunie noteikumi ir jāiestrādā valstu tiesību aktos līdz 2026. gada 7. jūnijam.

Ar programmu "Pilsoņi, vienlīdzība, tiesības un vērtības" Komisija turpināja atbalstīt rīcību ar dzimumu saistītas vardarbības un vardarbības pret bērniem novēršanai un apkarošanai. Tika atlasīti 13 projekti, kas saņēma finansējumu gandrīz 30 miljonu eiro apmērā. Septiņos no atlasītajiem priekšlikumiem galvenā uzmanība pievērsta ar dzimumu saistītai vardarbībai un vardarbībai ģimenē, pieci pievēršas vardarbībai pret bērniem, un viens – vardarbībai pret pieaugušajiem un bērniem.

Svarīgs pagrieziena punkts bija ES pievienošanās (jūnijā) Stambulas Konvencijai par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu. Tas apliecina ES apņemšanos pastiprināt rīcību pret ar dzimumu saistītu vardarbību visās 27 dalībvalstīs un rīcību no vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē cietušo atbalstam. Konvencija ES stājās spēkā 2023. gada 1. oktobrī.

↑
No kreisās: Eiropas Komisijas priekšsēdētājas vietniece vērtību un pārredzamības jautājumos Vera Jourova, Zviedrijas dzimumu līdztiesības ministre un nodarbinātības ministra vietniece Paulina Brandberga un Eiropas līdztiesības komisāre Helena Dalli Eiropas Savienības Padomes prezidentūras vārdā piedalās pasākumā par ES pievienošanos Stambulas konvencijai. Brisele (Beļģija), 2023. gada 19. jūnijs.

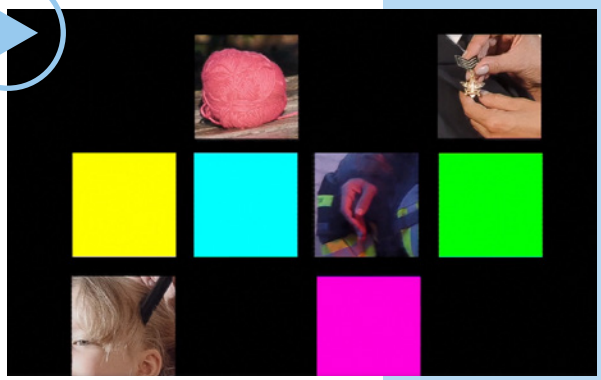

↑
VIDEOMATERIĀLS: Dzimumu stereotipu apkarošana.

Dzimumu stereotipi ir dzimumu nevienlīdzības pamatcēlonis. Martā sāktā kampaņa *#EndGenderStereotypes* ir vērsta uz dzimumu stereotipiem, kas ietekmē vīriešus un sievietes visos dzīves aspektos, skar arī darba un privātās dzīves līdzsvaru, karjeras izvēli un iespējas ieņemt vadošus amatus. Tās mērķis ir vairot izpratni par stereotipiem reālās dzīves situācijās un mudināt cilvēkus iebilst un vērsties pret diskriminējošu praksi.

LGBTIK līdztiesības stratēģijas 2020.–2025. gadam īstenošana

2023. gada progresa ziņojumā par LGBTIK līdztiesības stratēģijas 2020.–2025. gadam īstenošanu ir izklāstīti daudzi ar lesbiešu, geju, biseksuāļu, transpersonu, interseksuāļu un kvīru (LGBTIK) līdztiesību saistīti pasākumi un norādīts, ka lielākā daļa stratēģijas darbību ir īstenotas vai tiek īstenotas. Ziņojums būs pamats diskusijām par to, kas vēl jāpaveic, lai līdz 2025. gadam sekmīgi īstenotu LGBTIK līdztiesības stratēģiju.

Lai apkarotu LGBTIK diskrimināciju un veicinātu LGBTIK līdztiesību, Komisija palielināja programmas "Pilsoņi, vienlīdzība, tiesības un vērtības" finansējumu, 2023.–2024. gadā piešķirot 3 miljonus eiro projektiem, kas mērķtiecīgi orientēti uz LGBTIK kopienu.

Lai palielinātu informētību par noziegumos cietušo, ieskaitot pret LGBTIK vērstu naida noziegumu upuru, tiesībām, Komisija 2023. gadā sāka kampaņu "Turi acis vaļā" kā vienu no iniciatīvām saskaņā ar ES stratēģiju par cietušo tiesībām 2020.–2025. gadam. Kampaņas mērķis ir mudināt cietušo draugus un ģimenes sniegt palīdzību un atbalstu. Galvenais mērķis ir gādāt, lai cietušie saprastu savas tiesības un justos spējīgi tās izmantot un panākt taisnīgumu.

→
Tūkstošiem cilvēku iestājas pret diskrimināciju ikgadējā Krakovas līdztiesības gājienā. Polija, 2023. gada 20. maijs.

Iekļaušanas un daudzveidības veicināšana

Eiropas Iekļaušanas un daudzveidības galvaspilsētas balvas ieguvēji 2023. gadā

Ikgadējā Eiropas Iekļautības un dažādības galvaspilsētas balva ir daļa no ES darba, kurā tiek apkarots rasisms un diskriminācija. 2023. gada uzvarētāji no septiņām dalībvalstīm tika cildināti par darbu taisnīgākas sabiedrības veidošanā un to, ka veicinājuši daudzveidību un iekļautību dzimuma, seksuālās orientācijas, rases un etniskās izcelsmes, reliģijas vai pārliecības, invaliditātes un vecuma ziņā.

Terasas pilsētas dome,
Spānija

Briseles reģions,
Beļģija

Helsinku pilsēta,
Somija

Lasarsas pilsētas dome,
Spānija

Labinas pilsēta,
Horvātija

Fundaunas municipalitāte,
Portugāle

Gdaņskas pilsēta,
Polija

Katalonija,
Spānija

Redžo Emīlijas pilsēta,
Itālija

Cik labi jūsu darba devējs / organizācija nodrošina daudzveidību?

ES daudzveidības pašnovērtējuma rīks, kas publicēts maijā, Eiropas daudzveidības mēnesī, piedāvā darba devējiem publiskajā un privātajā sektorā un gan lielām, gan mazām organizācijām uzzināt, cik labi tām izdodas nodrošināt daudzveidību sešās kategorijās.

1. Organizatoriskā daudzveidības infrastruktūra
2. Pieņemšana darbā
3. Profesionālā pilnveide
4. Noteikumi
5. Īpašu vajadzību atzīšana
6. Organizācijas profils

Romi ir Eiropas lielākā etniskā minoritāte. Daudzi romi joprojām saskaras ar diskrimināciju un sociālo atstumtību. Janvārī Komisija nāca klajā ar pārskatu par valstu stratēģijām romu jautājumos, izvērtēja tās, ņemot vērā dalībvalstu uzņemtās saistības, un sniedza norādījumus jomās, kurās nepieciešami uzlabojumi vai jāpastiprina centieni. Komisija aicināja dalībvalstis pēc iespējas pilnvērtīgāk izmantot ES finansēšanas instrumentus un pārskatīt savu valsts satvaru, lai tas stingrāk ievērotu Padomes Ieteikumu par romu līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību.

2023. gada beigās Eiropā ievērojami palielinājās naida runas un naida noziegumu skaits, jo īpaši pret ebreju un musulmaņu kopienām. Decembrī Komisija publicēja paziņojumu "Naidam nav vietas: vienota Eiropas nostāja pret naidu", kurā apkopoti ES pasākumi šajā jomā. Tas balstījās uz galvenajiem esošajiem darba virzieniem, to skaitā ES stratēģiju antisemītisma apkarošanai un ebreju dzīvesvides atbalstam, un bija visiem eiropiešiem adresēts aicinājums vērsties pret naidu un iestāties par iecietību un cieņu (sk. arī 7. nodaļu).

Personu ar invaliditāti tiesību stratēģija 2021.–2030. gadam

Savienību, kurā valda līdztiesība, var izveidot tikai tad, ja personas ar invaliditāti izmanto savas tiesības un tāpat kā visi citi var pilnībā piedalīties sabiedrības dzīvē un ekonomikā.

Lai nodrošinātu, ka personām ar invaliditāti visā ES ir vienlīdzīga piekļuve atlaidēm un citām priekšrocībām un ka tās var brīvi pārvietoties starp dalībvalstīm, Komisija ir ierosinājusi:

- jaunu Eiropas invaliditātes karti un
- uzlabotu Eiropas stāvvietu izmantošanas karti personām ar invaliditāti.

Ierosinātā Eiropas invaliditātes karte būs atzīts invaliditātes pierādījums visās dalībvalstīs. Karšu turētājiem būs vienlīdzīga piekļuve tādiem pašiem īpašajiem nosacījumiem un preferenciālajam režīmam (piemēram, bezmaksas ieeja, samazināti tarifi un prioritāra piekļuve) kā tās dalībvalsts iedzīvotājiem, kuru viņi apmeklē. Tā būs piemērojama, piemēram, sabiedriskajā transportā, kultūras pasākumos, muzejos un sporta centros. Šī karte papildinās pašreizējās valstu invaliditātes kartes. Lai nodrošinātu piekļuvi sabiedriskajai apspriešanai par jauno karti, tā tika darīta pieejama vairākos alternatīvos formātos. Tādējādi uz šo iniciatīvu atsaucās un atbildes sniedza vairāk nekā 2500 personu ar invaliditāti.

Ierosinātā jaunā stāvvietu izmantošanas karte garantēs tādas pašas tiesības izmantot personām ar invaliditāti paredzētās stāvvietas un infrastruktūru kā attiecīgās dalībvalsts iedzīvotājiem. Paredzēts, ka tā aizstās valstu izdotās stāvvietu izmantošanas kartes.

Patlaban šo iniciatīvu apspriež Parlaments un Padome.

Patērētāju aizsardzība

2023. gadā Komisija sadarbībā ar iestādēm, kas ir atbildīgas par ES tiesību aktu ieviešanu patērētāju tiesību aizsardzības jomā (Patērētāju tiesību aizsardzības sadarbības tīklā), turpināja gūt ievērojamus panākumus patērētāju aizsardzībā pret negodīgu praksi. Pievēršoties tūrisma nozarei, tīklam bija izšķiroša nozīme, nodrošinot taisnīgu attieksmi pret patērētājiem lidojumu atcelšanas gadījumā. Vēl viens būtisks panākums: uzņēmums *Google* ir iesaistījies dialogā ar tīklu un apņēmies sniegt patērētājiem skaidrāku un precīzāku informāciju saskaņā ar ES noteikumiem.

Mūsdienu prasībām pielāgoti noteikumi nodrošinās, ka ES patērētājiem tiek piedāvāti tikai droši produkti neatkarīgi no to izcelsmes un no tā, vai tos pārdod tradicionālajos veikalos vai tiešsaistes tirdzniecības vietās. Jaunie noteikumi, kas ļauj risināt pieaugošās digitalizācijas, jauno tehnoloģiju attīstības un globalizēto piegādes ķēžu radītās problēmas, stājās spēkā jūnijā un tiks piemēroti visās dalībvalstīs no 2024. gada 13. decembra.

Novembrī stājās spēkā jauni noteikumi, kas aizsargā patērētājus, kuri piesakās kredītam (piemēram, aizdevumam automašīnas iegādei). To mērķis ir nodrošināt, ka patērētāji saņem skaidru informāciju, kas ir pielāgota digitālajiem pakalpojumiem.

Turklāt decembrī stājās spēkā mūsdienu prasībām pielāgoti noteikumi par attālināti noslēgtiem finanšu pakalpojumu līgumiem (piemēram, tiešsaistē vai pa pastu). Tiesību aktos ir noteikti skaidri noteikumi par informāciju, kas jāsniedz patērētājiem pirms līguma noslēgšanas. Tie arī paredz iespēju patērētājam atteikties no līguma, pārdevēja tīmekļa vietnē izmantojot viegli atrodamu “atteikuma funkciju”. Jaunie noteikumi, ko piemēros no 2026. gada vidus, arī dod patērētājiem iespēju pieprasīt cilvēka iejaukšanos gadījumos, kad sarunbotu palīdzība nav pietiekama.

Lielākās ceļojumu aģentūras ir apņēmušās:

- labāk informēt patērētājus par viņu tiesībām lidojumu atcelšanas gadījumā;
- nodrošināt, lai naudas atmaksa par biļetēm noritētu ātrāk, nosakot, ka maksimālais gaidīšanas laiks patērētājam ir 14 dienas (ne vairāk kā 7 dienas aviokompānijām, lai atmaksātu naudu ceļotājiem vai starpniekam, kurš rezervējis biļeti, un 7 dienas starpniekam atlīdzības pieprasījuma apstrādei);
- sniegt pārredzamu kontaktinformāciju;
- sniegt informāciju par konkrētiem ieguvumiem, kas saistīti ar viņu piedāvāto pakalpojumu paketēm;
- izskaidrot konkrētu pakalpojumu ietekmi uz patērētāju tiesībām lidojumu traucējumu gadījumā.

7. Cilvēku un brīvību aizsardzība

Ievads

2023. gadā, kad Covid-19 kā globālas ārkārtas situācijas veselības jomā statuss beidzot tika atcelts, tika noteikti Eiropas veselības savienības galīgie pamatelementi. Nākotnē visas ES dalībvalstis būs labāk sagatavotas kopīgi pārvarēt sabiedrības veselības krīzi un labāk aizsargāt savu iedzīvotāju fizisko un garīgo veselību. ES pastiprināja savu reakciju uz kopīgo migrācijas problēmu tiesību aktu ziņā – ar politisku vienošanos starp Eiropas Parlamentu un Padomi par Migrācijas un patvēruma paktu, kā arī ar operatīviem pasākumiem – un visaptverošas partnerības ar trešām valstīm. 2023. gads bija arī gads, kad Horvātija kļuva par jaunāko Šengenas zonas dalībvalsti un sāka izmantot visas priekšrocības, ko sniedz dalība lielākajā brīvas pārvietošanās zonā pasaulē. Eiropas Savienības Padome pieņēma arī nozīmīgo lēmumu uzņemt Bulgāriju un Rumāniju Šengenas zonā, no 2024. gada marta beigām sākot atcelt kontroles pie gaisa un jūras robežām. ES arī veica visaptverošus pasākumus, lai pasargātu savus iedzīvotājus no draudiem gan tās iekšienē, gan ārpus tās robežām.

Iedzīvotāju aizsardzība

Teroristu uzbrukumi skolā Francijā un Briseles ielās 2023. gada oktobrī bija skaudrs atgādinājums tam, ka ir steidzami jāturpina pielāgot un stiprināt ES drošības arhitektūru. Gada laikā tika panākta vienošanās par vairākiem pasākumiem, lai palīdzētu apkarot organizēto noziedzību, terorismu, cilvēku tirdzniecību, narkotiku tirdzniecību un korupciju.

Komisija arī mudināja dalībvalstis veikt nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu pilnīgu atbilstību regulai par teroristiska satura izplatīšanu tiešsaistē, kurā pakalpojumu sniedzējiem ir uzlikts pienākums izņemt teroristisku saturu vienas stundas laikā pēc izņemšanas rīkojuma saņemšanas no dalībvalstu iestādēm. Oktobrī tika publicēts ieteikumu kopums, lai koordinētu dalībvalstu reakciju uz nelikumīga satura, piemēram, teroristiska satura vai nelikumīgas naida runas, izplatīšanu un vairošanu, pirms tas var nopietni apdraudēt sabiedrības drošību. (Sīkāku informāciju skatīt 5. nodaļā.)

ES ir apņēmusies pastiprināti rīkoties pret visu veidu naidu. Pēc naida runas un naida noziegumu satraucošā pieauguma, kas jo īpaši vērsti pret ebreju un musulmaņu kopienām, Eiropas Komisija kopā ar Savienības Augsto pārstāvi ārlietās un drošības politikas jautājumos Žuzepu Borelu nāca klajā ar visiem eiropiešiem adresētu aicinājumu vērsties pret naidu un iestāties par iecietību un cieņu. Ar kopīgo paziņojumu ES pastiprina rīcību tādās politikas jomās kā drošība, digitalizācija, izglītība, kultūra un sports.

Minētā rīcība ietver papildu finansējumu dievnamu aizsardzībai, un tiks iecelti sūtņi, lai maksimāli palielinātu ES politikas potenciālu cīņā pret naidu.

Komisija arī mudināja Padomi paplašināt Līgumos noteikto pašreizējo ES noziegumu jomu sarakstu, iekļaujot tajā naida runu un naida noziegumus, kā ierosināts 2021. gadā, un atkārtoti uzsvēra, cik svarīgi ir pastiprināt 2021.–2030. gada ES stratēģijas antisemītisma apkarošanai un ebreju dzīvesvides atbalstam īstenošanu.

Iedzīvotāji un uzņēmumi ES paļaujas uz kritisko infrastruktūru pamatpakalpojumu saņemšanā. Arvien sarežģītākā drošības un ģeopolitiskā vidē ES rīkojas, lai samazinātu neaizsargātību un palielinātu noturību šajā jomā. Komisija ir pieņēmusi ar kritisko infrastruktūru saistīto pamatpakalpojumu sarakstu, kas jānovērtē dalībvalstīm. Komisija ir arī ierosinājusi kritiskās infrastruktūras plānu, lai stiprinātu koordināciju ES līmenī, reaģējot uz būtiskiem pārrobežu incidentiem.

Kā daļu no pasākumu kopuma, kas pieņemts ES pilsonības 30. gadadienā, Komisija decembrī ierosināja grozīt noteikumus, lai krīzes laikā aizsargātu un atbalstītu ES pilsoņus ārvalstīs. Pārskatītās Konsulārās aizsardzības direktīvas mērķis ir nodrošināt labāku un vieglāku aizsardzību pilsoņiem, kuri ceļo ārpus ES, ja viņu atrašanās vietā viņu valstspiederības valstij nav konsulāta vai vēstniecības.

→
Eiropas iekšlietu komisāre Ilva Jūhansone Antverpenes ostā atbild uz žurnālistu jautājumiem, ņemot vērā ostā konfiscētā kokaīna daudzuma pastāvīgo pieaugumu. Beļģija, 2023. gada 7. februāris.

Cīņas pastiprināšana pret narkotiku tirdzniecību

Narkotiku tirdzniecība ir ļoti ienesīga noziedzniekiem, par ko liecina Eiropā pieejamo nelegālo narkotiku daudzuma nepieredzētais pieaugums un tas, ka narkotiku konfiskācijas gadījumu skaits ES sasniedz rekordaugstu līmeni. Nelikumīgās darbībās iesaistīto noziedzīgo tīklu ietekme ir jūtama visās kopienās un tautsaimniecībās, un valdībām, tiesībaizsardzības iestādēm un privātā sektora dalībniekiem galvenajās nozarēs uz tām ir kolektīvi un koordinēti jāreaģē.

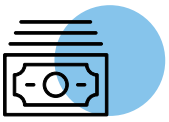

Aplēstā **organizētā noziedzībā gūtā peļņa** no nelikumīgām darbībām, piemēram, narkotiku tirdzniecības, ir aptuveni **139 miljardi eiro** gadā, kas atbilst 1 % no ES iekšzemes kopprodukta.

50 % no visām slepkavībām Eiropā ir tieši **saistītas ar narkotiku tirdzniecību**.

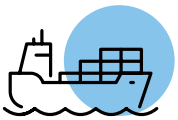

70 % no visām narkotikām, kas konfiscētas ES, ir konfiscētas **ostās**.

40 % noziedznieku tīklu, kas darbojas ES, ir iesaistīti **nelegālo narkotiku tirgošanā**.

No 2011. līdz 2021. gadam **par 416 % pieauga** Eiropas kokaīna tirgus.

2021. gadā ES bija **6200 nāves gadījumu** narkotiku pārdozēšanas dēļ.

Avots: Eiropas Savienības smagās un organizētās noziedzības draudu novērtējums, 2021.

Lai pastiprinātu ES centienus cīņā pret organizēto noziedzību un narkotiku tirdzniecību, Komisija oktobrī izstrādāja ceļvedi ar 17 mērķtiecīgām darbībām četrās prioritārajās jomās. Pasākumu pamatā ir ES Organizētās noziedzības novēršanas stratēģijas 2021.–2025. gadam un ES stratēģijas narkotiku jomā īstenošana.

Jauns ES ceļvedis cīņā pret narkotiku tirdzniecību un organizēto noziedzību

1

Palielināt ostu pretestību pret narkotiku tirdzniecību un noziedznieku iefiltrēšanos.

2

Izjaukt augsta riska noziedzīgus tīklus, veicot labāk koordinētas izmeklēšanas un izmantojot Šengenas Informācijas sistēmas brīdinājumus.

3

Organizētās noziedzības novēršanas pasākumi, dalībvalstīm apmainoties ar paraugpraksi.

4

Darbs ar starptautiskiem partneriem, t. sk. Rietumāfrikā, Latīņamerikā un Karību jūras reģionā.

Turklāt ES stiprina galveno rīcībspēku pilnvaras cīņā pret narkotiku tirdzniecību, piemēram, 2024. gadā izveidojot jauno ES Narkotiku aģentūru. Aģentūra izstrādās Eiropas brīdināšanas sistēmu narkotiku jomā, lai ātri informētu valstu iestādes par jaunām bīstamām vielām, kas nonāk tirgū. ES ir arī palielinājusi finansējumu Eiropas daudznozaru platformai pret noziedzības draudiem, sasniedzot ievērojamus rezultātus. Turklāt tā turpina ieguldīt inovatīvos risinājumos tiesībaizsardzības iestādēm, lai palīdzētu tām neatpalikt no tehnoloģiskajām pārmaiņām un saglabāt savu efektivitāti iedzīvotāju aizsardzībā gan šodien, gan nākotnē.

Korupcija apdraud drošību, jo tā dod iespējas organizētajai noziedzībai, terorismam un citiem noziedzības veidiem, tostarp nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijai un narkotiku tirdzniecībai, un veicina tos. Komisija 2023. gadā ierosināja jaunu tiesību aktu korupcijas apkarošanai un izveidoja ES korupcijas apkarošanas tīklu. Turklāt jaunie noteikumi par piekļuvi finanšu informācijai, par kuriem jūnijā vienojās Eiropas Parlaments un Padome, nodrošinās tiesībaizsardzības iestādēm ātru piekļuvi informācijai par kontiem, kuros noziedznieki un teroristi glabā vai slēpj savus līdzekļus vai aktīvus.

Tajā pašā mēnesī ES pieņēma jaunus noteikumus, lai tiesībaizsardzības un tiesu iestādēm atvieglotu un paātrinātu elektronisko pierādījumu iegūšanu, kas tām vajadzīgi, lai veiktu izmeklēšanu un noziedznieku kriminālvajāšanu. Tas nozīmē, ka tiesu iestāde vienā dalībvalstī varēs iegūt elektroniskus pierādījumus no pakalpojumu sniedzēja (piemēram, telesakaru vai sociālo mediju uzņēmuma) vai tā juridiskā pārstāvja citā dalībvalstī.

85 % kriminālizmeklēšanu ietver digitālos datus.

Vairāk nekā 50 % no visām kriminālizmeklēšanām tiek sūtīts pārrobežu pieprasījums pēc elektroniskiem pierādījumiem.

Lai iegūtu elektroniskus pierādījumus, bija vajadzīgi vidēji **10 mēneši** savstarpējas tiesiskās palīdzības procedūrās un **120 dienas** ar Eiropas izmeklēšanas rīkojumiem.

Ar jaunajiem noteikumiem (spēkā no 2026. g.) elektronisku pierādījumu iegūšanas laiks samazināsies līdz nieka 10 dienām un ārkārtas gadījumos – līdz mazāk nekā 8 stundām.

Attēli: © *Adobe Stock*.

Virzība uz jaunu migrācijas politiku

Jaunais Migrācijas un patvēruma pakts ir izstrādāts, lai pārvaldītu un normalizētu migrāciju ilgtermiņā, nodrošinot noteiktību un pienācīgus apstākļus cilvēkiem, kas ierodas ES. Tās mērķis ir arī izveidot vienotu ES pieeju migrācijai un patvērumam, kuras pamatā ir solidaritāte, atbildība un cilvēktiesību ievērošana.

Decembrī Parlaments un Padome panāca vienošanos par pieciem galvenajiem pakta priekšlikumiem. Tiklīdz šie priekšlikumi būs oficiāli pieņemti, pakts tiks ieviests, izveidojot tiesisko regulējumu, kas līdzsvaro dalībvalstu solidaritāti un atbildību par efektīvu un taisnīgu pieeju migrācijas pārvaldībai.

Jauns Migrācijas un patvēruma pakts: galvenie priekšlikumi, par ko vienojās 2023. gadā

Patvēruma un migrācijas pārvaldības regula
Izveido jaunu solidaritātes mehānismu ar mērķi līdzsvarot pašreizējo sistēmu, kurā par lielāko daļu patvēruma pieteikumu atbild dažas dalībvalstis, un paredz skaidrus noteikumus par to, kas atbild par patvēruma pieteikumu izskatīšanu.

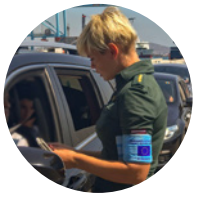

Patvēruma procedūras regula
Nosaka kopīgo procedūru, kas dalībvalstīm jāievēro, kad cilvēki lūdz starptautisko aizsardzību, un patvēruma, atgriešanas un robežprocedūras padara ātrākas un efektīvākas.

Krīzes regula
Tiecas nodrošināt, ka nākotnē ES ir gatava stāties pretī krīzes situācijām, arī vērsties pret migrantu instrumentalizāciju.

***Eurodac* regula**
Ievieš kopīgu datubāzi, kurā apkopo precīzākus un pilnīgākus datus.

Skrīninga regula
Izveido vienotus noteikumus par trešo valstu valstspiederīgo identificēšanu ierašanās brīdī, tādējādi uzlabojot drošību Šengenas zonā.

Vienlaikus ir pastiprināti operatīvie pasākumi, lai atbalstītu dalībvalstis galvenajos migrācijas maršrutos uz Eiropu. Komisija 2023. gadā nāca klajā ar rīcības plāniem attiecībā uz Vidusjūras austrumdaļas, Vidusjūras rietumdaļas un Atlantijas okeāna maršrutiem, paredzot praktiskus pasākumus, kas vērsti uz attiecīgajām izcelsmes un tranzīta valstīm. Tie papildina 2022. gadā iesniegtos rīcības plānus attiecībā uz Rietumbalkānu un Vidusjūras centrālās daļas maršrutiem. ES, dalībvalstu un starptautisko partneru īstenotie pasākumi ir veicinājuši neatbilstīgas ieceļošanas gadījumu skaita pārvaldību.

Laikposmam no 2021. līdz 2027. gadam Komisija dalībvalstīm un Šengenas asociētajām valstīm ir piešķīrusi 11,5 miljardus eiro programmām migrācijas, robežu pārvaldības un drošības problēmu risināšanai.

Ir atjaunota Eiropas meklēšanas un glābšanas kontaktgrupa, lai veicinātu ciešāku koordināciju un paraugpraksi, jo īpaši starp kuģu karoga valstīm un piekrastes valstīm. Turklāt 19 dalībvalstis un četras Šengenas asociētās valstis (Islande, Lihtenšteina, Norvēģija un Šveice) ir apņēmušās ieviest brīvprātīgu solidaritātes mehānismu, kas paredzēts, lai atbalstītu tās dalībvalstis, kuras visvairāk skar migrācijas problēmas. ES ir arī turpinājusi uzraudzīt migrācijas situāciju, izmantojot ES mehānismu sagatavotībai ar migrāciju saistītām krīzēm un to pārvaldībai, lai stiprinātu kopīgo reakciju.

Pēc tam, kad septembrī Itālijas salā Lampedūzā palielinājās ieceļotāju skaits no Ziemeļāfrikas, ES izstrādāja 10 punktu plānu, kas ietver praktiskus pasākumus neatbilstīgas migrācijas samazināšanai un sniedz tūlītēju palīdzību Itālijas iestādēm.

↑
Eiropas Komisijas priekšsēdētāja Urzula fon der Leiena (trešā no kreisās), Itālijas premjerministre Džordža Meloni (priekšplānā, trešā no labās) un Itālijas iekšlietu ministrs Mateo Pjantedozi (priekšplānā, otrais no labās) apmeklē migrantu karsto punktu Lampedūzas salā. Itālija, 2023. gada 17. septembris.

Cīņa ar neatbilstīgu migrāciju

Migrantu kontrabandas apkarošana

Migrantu kontrabandas un cilvēku tirdzniecības apkarošana un novēršana ir divas no ES prioritātēm, un tām ir izšķiroša nozīme, lai visaptveroši risinātu neatbilstīgas migrācijas problēmu. Migrantu kontrabandas tīkli zina, kā izmantot juridiskās nepilnības, un izmanto jaunas vervēšanas metodes, piemēram, sociālos medijus un mobilās lietotnes. Šī attīstība, kas pazīstama kā digitālā kontrabanda, ir jauns izaicinājums tiesībaizsardzības un tiesu iestādēm. Migrantu kontrabanda un cilvēku tirdzniecība bieži vien ir savstarpēji saistītas: kontrabandas tīkli var izmantot migrantus ceļā vai ievest viņus, lai ekspluatētu pēc nonākšanas Eiropā.

Operatīvās darba grupas, ko atbalsta Eiropas Savienības Aģentūra tiesībaizsardzības sadarbībai, un Eiropas Savienības Aģentūras tiesu iestāžu sadarbībai kriminālliet̄ās kopīgās izmeklēšanas grupas, pastiprina centienus apkarot migrantu kontrabandas tīklus. Tika izveidota operatīvā darba grupa, piemēram, kā daļa no Itālijas veiktajiem pasākumiem saistībā ar 10 punktu plānu attiecībā uz Lampedūzu. Eiropas Savienības Tiesībaizsardzības apmācības aģentūra arī sniedz ieguldījumu cīņā pret noziedzīgām organizācijām.

Saskaņā ar ES Rīcības plānu cīņai pret migrantu kontrabandu (2021.–2025. gadam) ar Tunisiju tika izveidota operatīva partnerība kontrabandas apkarošanai, balstoties uz partnerībām, kas 2022. gadā noslēgtas ar Maroku, Nigēru un Rietumbalkāniem.

Jauns darbības veids, ko pakāpeniski aizvien vairāk izmanto kontrabandas tīkli, veicinādami neatbilstīgu migrāciju, ir komerciālo transportlīdzekļu – galvenokārt gaisa transportlīdzekļu – izmantošana. Lai to novērstu, Komisija jūnijā pieņēma instrumentu kopumu dalībvalstu atbalstam, tostarp mērķtiecīgi informējot pārvadātājus.

Novembrī Komisija ierosināja atjaunināt ES 20 gadus veco tiesisko regulējumu migrantu kontrabandas apkarošanai. Tas ietvēra priekšlikumu, ar ko paredz minimālos noteikumus, lai novērstu un apkarotu neatļautas ieceļošanas, tranzīta un uzturēšanās atbalstīšanu ES, paredzot stingrākus sodus kontrabandistiem. Jauni noteikumi stiprinātu ES aģentūru, jo īpaši Eiropas Savienības Aģentūras tiesībaizsardzības sadarbībai, lomu un pastiprinātu sadarbību ar partnervalstīm, lai risinātu šo jautājumu pasaules mērogā. ES arī nāca klajā ar aicinājumu rīkoties, lai izveidotu globālu aliansi migrantu kontrabandas apkarošanai.

90 % no nelegālajiem migrantiem ieved kontrabandisti

2022. gadā Eiropols ziņoja par **15 000** kontrabandistu

2022. gadā bija **331 000** gadījumu, kad tika nelegāli šķērsota ES ārējā robeža

Jaunas problēmas

Koordinēta vīzu politika ir daļa no efektīvas migrācijas pārvaldības. ES ir bezvīzu režīms ar vairāk nekā 60 valstīm, kas sniedz daudzus ieguvumus abu pušu pilsoņiem, kā arī dalībvalstīm un partnervalstīm. Tomēr bezvīzu ceļošana rada arī migrācijas un drošības problēmas. Piemēram, nepietiekama saskaņošana ar ES vīzu politiku var padarīt bezvīzu režīma valsti par tranzīta centru neatbilstīgai ieceļošanai ES. Turklāt ieguldītājiem paredzētas pilsonības shēmas, ko izmanto bezvīzu režīma valstis ārpus ES, rada drošības riskus.

Reaģējot uz to, Komisija ir ierosinājusi pārskatīt pašreizējo vīzu režīma atcelšanas apturēšanas mehānismu. Ar priekšlikumu tiek ieviests jauns pamatojums bezvīzu režīma apturēšanai, elastīgākas robežvērtības mehānisma iedarbināšanai un noteikumi uzraudzības un ziņošanas pienākumu stiprināšanai.

Oktobrī Komisija arī iesniedza Parlamentam sesto ziņojumu saskaņā ar vīzu režīma atcelšanas apturēšanas mehānismu. Ziņojumā ir aplūkotas norises bezvīzu režīma valstīs Rietumbalkānos un Austrumu partnerībā. Tajā galvenā uzmanība pievērsta arī Klusā okeāna un Karību jūras reģiona valstīm, kurās darbojas ieguldītājiem paredzētas pilsonības shēmas.

Robežu pārvaldības stiprināšana

Martā notika iepazīstināšana ar pirmo Eiropas robežu pārvaldības stratēģiju. Tā nodrošina koordinētu satvaru valstu iestādēm un vairāk nekā 120 000 valsts robežsardzes iestāžu un Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūras darbiniekiem, kuri sadarbojas, lai aizsargātu ES robežas. Kopīgais redzējums ir izveidots pēc gara apspriešanās perioda starp iestādēm. Stratēģija arī samazina atkarību no kritiski svarīgām tehnoloģijām no trešām valstīm, izmantojot ES pētniecības un inovācijas rezultātus robežu pārvaldības jomā.

Komisija veica turpmākus pasākumus, lai izveidotu kopēju ES sistēmu neatbilstīgo migrantu atgriešanas pārvaldībai, tostarp ar ieteikumu par atgriešanas lēmumu savstarpēju atzīšanu un atgriešanas paātrināšanu. ES atgriešanas koordinators ar dalībvalstu un Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūras pārstāvju atbalstu pabeidza darbības stratēģiju, kas virzīja augsta līmeņa tīkla atgriešanas jautājumos darbu, un sāka tās īstenošanu. Komisija jau sadarbojas ar dalībvalstīm mērķtiecīgos atgriešanas pasākumos. Dalībvalstis ziņoja, ka laikposmā no 2023. gada janvāra līdz septembrim attiecībā uz trešo valstu valstspiederīgajiem izdoto atgriešanas lēmumu skaits ir palielinājies par 9 % salīdzinājumā ar to pašu laikposmu iepriekšējā gadā.

Droši un likumīgi ceļi uz Eiropu

Darbaspēka un prasmju trūkums joprojām pastāv visā ES, dažādās nozarēs un dažādos prasmju līmeņos. ES centieni novērst trūkumu sākas mājās, izmantojot ES iekšzemes darbaspēka potenciālu. Tomēr, lai pilnībā risinātu šo problēmu un demogrāfisko pārmaiņu ietekmi, ES ir arī jādara vairāk, lai piesaistītu prasmes un talantus no visas pasaules.

2022. gada aprīlī pieņemtās prasmju un talantu paketes īstenošana palīdz padarīt ES darba tirgu pievilcīgāku talantiem no ārvalstīm. Šie pasākumi ietvēra tiesību aktu priekšlikumus, lai vienkāršotu pieteikšanās procedūras un uzlabotu to trešo valstu valstspiederīgo tiesības, kuri vēlas strādāt ES. Sarunas norit labi: 2023. gada decembrī starp Parlamentu un Padomi tika panākta politiska vienošanās par Vienotās atļaujas direktīvas pārskatīšanu un vienošanās par Pastāvīgo iedzīvotāju direktīvas atjauninināšanu, kas gaidāma pirms pašreizējās Komisijas pilnvaru termiņa beigām.

Novembrī Komisija nāca klajā ar talantu mobilitātes paketi ar papildu pasākumiem talantu piesaistīšanai. Proti, tā ierosināja izveidot ES talantu fondu, kas ir pirmā ES mēroga platforma trešo valstu pilsoņu, kuri vēlas ierasties un strādāt ES, piemeklēšanai darba devējiem dalībvalstīs. Paketē ir iekļauti arī pasākumi trešo valstu valstspiederīgo kvalifikāciju atzīšanai un mācību mobilitātes veicināšanai. ES arī veido talantu partnerības ar galvenajām partnervalstīm, lai izveidotu savstarpēji izdevīgu sadarbību mobilitātes un prasmju pilnveides jomā. (Sk. arī 5. nodaļu.)

Šengenas zona

Pirmajā Šengenas zonas paplašināšanā vairāk nekā desmit gadu laikā Horvātija kļuva par 27. valsti, kas 2023. gada 1. janvārī pievienojās ceļošanas telpai bez robežām. Papildus 23 dalībvalstīm Šengenas zonas dalībvalstis ir arī Islande, Lihtenšteina, Norvēģija un Šveice. Decembrī Padome vienbalsīgi nolēma uzņemt Bulgāriju un Rumāniju Šengenas zonā, no 2024. gada marta beigām sākot atcelt kontroles pie gaisa un jūras robežām. Šo valstu pievienošanās veicinās ceļošanu, tirdzniecību un tūrismu un vēl vairāk konsolidēs vienoto tirgu. Diskusijas par turpmāku lēmumu atcelt kontroli pie sauszemes robežām turpināsies 2024. gadā. Paplašināta Šengenas zona padarīs ES stiprāku kā Savienību, kā izklāstīts 2023. gada ziņojumā par stāvokli Šengenas zonā.

Atjaunota Šengenas Informācijas sistēma sāka darboties 2023. gadā. Tā sniedz dalībvalstīm papildu iespējas atbalstīt pārrobežu sadarbību un informācijas apmaiņu Šengenas zonā. Pēc Kipras iestāžu intensīvas sagatavošanās, lai nodrošinātu savu gatavību apstrādāt Šengenas Informācijas sistēmas datus, Kipra pievienojās sistēmai jūlijā.

Pašlaik vīzu procedūras Šengenas zonā joprojām lielā mērā ir atkarīgas no dokumentu apstrādes, kas rada augstākas izmaksas gan ceļotājiem, gan iesaistītajām valstīm. 2023. gadā ES pieņēma jaunus noteikumus, kas ļauj digitalizēt procedūras un kas ir svarīgs rezultāts saskaņā ar Šengenas stratēģiju, ar kuru Komisija nāca klajā 2021. gada jūnijā.

80 % cilvēku ES domā, ka ir svarīgi uzlabot robežas drošību

77 % vēlētos paātrinātas robežprocedūras

68 % ir par digitāliem ceļošanas dokumentiem, un **72 %** piekrīt, ka ceļotāju digitālo akreditācijas datu brīvprātīga izmantošana paātrinās ceļošanas procedūras

Avots: Eirobarometra speciālaptauja Nr. 536, 2023. gada septembris.

Pasažieru tiesību aizsardzība

Jūnijā stājās spēkā jauni ES noteikumi par dzelzceļa pasažieru aizsardzību. Dzelzceļa pasažieri tagad ir labāk aizsargāti, ja viņu ceļojums tiek pārtraukts, un dzelzceļa uzņēmumiem ir jānodrošina pasažieriem ar ierobežotām pārvietošanās spējām no problēmām brīva ceļošanas pieredze. Dzelzceļa uzņēmumu pienākums apmainīties ar reāllaika satiksmes un maršruta datiem arī paver ceļu konkurētspējīgākiem biļešu piedāvājumiem.

Komisija arī ierosināja vēl vairāk stiprināt spēkā esošās pasažieru tiesības attiecībā uz visiem transporta veidiem. Priekšlikumā galvenā uzmanība pievērsta pasažieru tiesību īstenošanas uzlabošanai (gan vispārējai izpildei, gan individuālai tiesiskajai aizsardzībai), to pasažieru tiesībām, kuri izmanto vairākus transporta veidus, un atmaksai par aviobiļetēm, kas iegādātas ar starpnieku starpniecību.

Labāka veselība

Eiropas Vēža uzveikšanas plāns

Eiropas Vēža uzveikšanas plāns ir ES visaptverošākā iniciatīva cīņai pret vēzi, kas ir galvenais nāves cēlonis ES iedzīvotājiem vecumā līdz 65 gadiem, un tā budžets rīcības atbalstam ir 4 miljardi eiro.

Kopš tā uzsākšanas 2021. gadā ES jau ir īstenojusi vairākas plāna pamatiniciatīvas. Sākot ar jaunu Vēža zināšanu centru un pirmo Eiropas Vēža jomā pastāvošas nevienlīdzības reģistru un beidzot ar Eiropas Vēzi pārcietušo jauniešu tīkla izveidi un jauniem pasākumiem agrīnai atklāšanai, ES strādā pie tā, lai mainītu vēža realitāti pacientiem un viņu ģimenēm.

2023. gadā ES turpināja panākt rezultātus. Janvārī uzsāktās Eiropas Vēža attēldiagnostikas iniciatīvas mērķis ir atvieglot piekļuvi medicīniskiem attēliem un digitālajām tehnoloģijām (piemēram, mākslīgajam intelektam) un to izmantošanu, lai labāk atklātu

↑ VIDEOMATERIĀLS: ES vēža pētniecības uzdevums – gados jaunu cilvēku, kas pārcietuši vēzi, vajadzību risināšana.

un apkarotu vēzi. Septembrī iniciatīva sasniedza pirmo nozīmīgo atskaites punktu, uzsākot Vēža attēldiagnostikas Eiropas platformu. Tā sasaista 36 datu kopas ar deviņu vēža veidu (krūts, resnās zarnas, plaušu, prostatas, taisnās zarnas, aknu, difūzās iekšējās pontīna gliomas, neiroblastomas un glioblastomas) attēliem, kurās apvienotas vairāk nekā 200 000 attēlu sēriju un iesaistīti aptuveni 20 000 cilvēku.

Eiropas Vēža attēldiagnostikas iniciatīva:

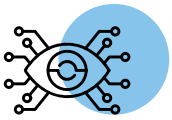

liks lietā progresīvākās un sekmīgākās **mākslīgā intelekta sistēmas**, lai mediķiem palīdzētu **konstatēt un diagnosticēt vēzi**

atbalstīs **novatorisku datorizētu risinājumu** izmēģināšanu un izstrādi, lai panāktu **lielāku precizitāti un uzticamību vēža attēldiagnostikā** un **personalizētā aprūpē** atbilstoši Eiropas Vēža uzveikšanas plāna mērķiem

demonstrēs, kā medicīniskiem attēliem var piekļūt, tos izmantot un apvienot, reizē garantējot **augstu ētikas standartu, uzticamību, drošību un personas datu aizsardzību**, pilnībā ievērojot ES vērtības un noteikumus

Pirmais valstu vēža profilu kopums dalībvalstīm, Islandei un Norvēģijai liecina, ka tās tērē ievērojamu summu vēža slimnieku aprūpei (2018. gadā gandrīz 170 miljardi eiro). Plaušu vēzis joprojām ir visbiežākais vēža izraisītas nāves cēlonis, un joprojām pastāv liela nevienlīdzība vēža mirstības rādītājos gan starp valstīm, gan pašās valstīs.

Vēzis ir otrais biežākais nāves cēlonis ES, izraisot **26 %** no visiem nāves gadījumiem.

ES mirstība no vēža gandrīz par **75 %** augstāka ir vīriešu vidū.

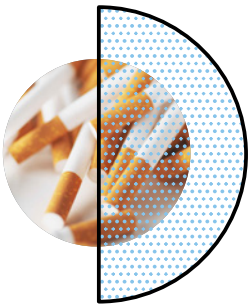

Grupās ar zemākiem ienākumiem ir par **50 %** vairāk ikdienas smēķētāju nekā grupās ar augstākiem ienākumiem.

Dalība dzemdes kakla vēža skrīningā mainās gandrīz divas reizes atkarībā no izglītības līmeņa.

2018. gadā dalībvalstis, Islande un Norvēģija gandrīz **170 miljardus eiro** izdeva par vēža pacientu aprūpi.

Covid-19 dēļ 2020. gadā vēža skrīnings lielākajā daļā dalībvalstu bija zemāks nekā 2019. gadā.

Attēli: © *Adobe Stock.*

Komisija ir uzsākusi virkni dialogu ar gados jauniem cilvēkiem, kuri pārcietuši vēzi, lai labāk izprastu viņu vajadzības un problēmas un kopā ar viņiem izstrādātu iniciatīvas, kas palīdzēs risināt šos jautājumus.

Aprīlī sākās darbs pie pirmā ES līmeņa rīcības kodeksa izstrādes par taisnīgu piekļuvi finanšu pakalpojumiem vēzi pārcietušajiem. Tā mērķis ir veicināt tiesības tikt aizmirstam un novērst diskrimināciju, lai pret cilvēkiem, kuru slimības vēsturē ir bijis vēzis, tiktu nodrošināta taisnīga attieksme, ja viņi vēlas piekļūt tādiem finanšu produktiem kā hipotekārie kredīti vai dzīvības apdrošināšana.

Veseli 78 % arodvēža gadījumu, kas atzīti dalībvalstīs, ir saistīti ar azbestu.

(Sk. 6. nodaļu par ES pasākumiem, kuru mērķis ir samazināt pakļautību azbesta iedarbībai darbavietā.)

ES strādā, lai:

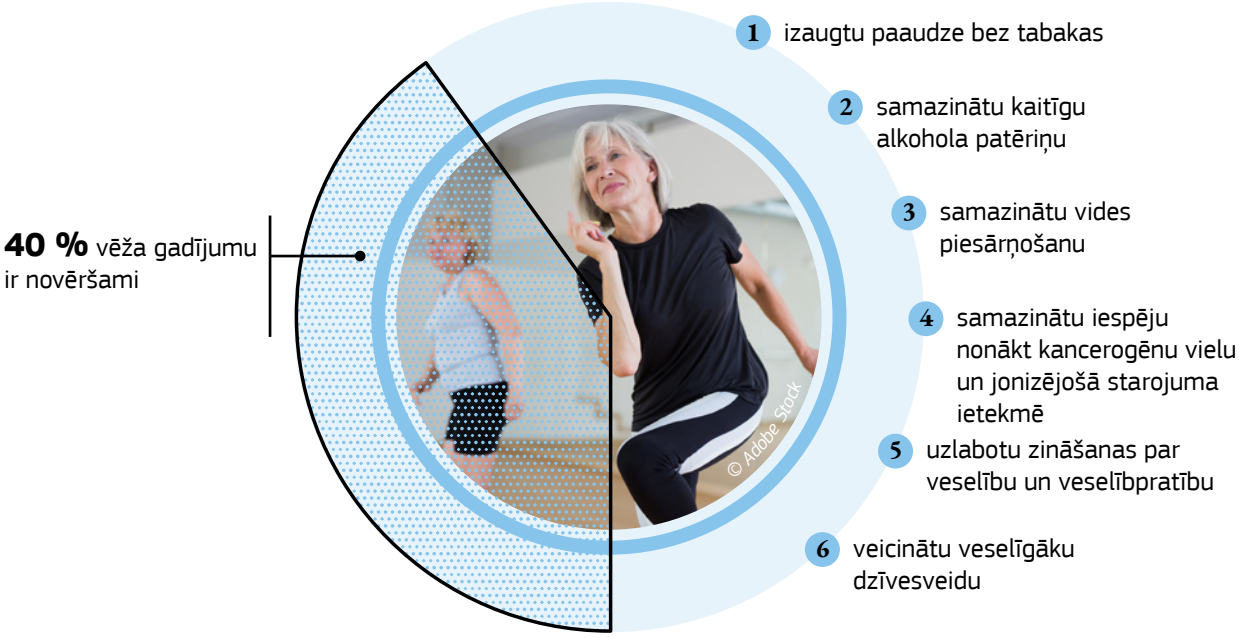

←
Eiropas Komisijas priekšsēdētājas vietnieks jautājumos par mūsu eiropeisko dzīvesziņu Margaritis Shins Kipras Vēža pētniecības institūta Nikolas Deividas-Pinedo ēkas atklāšanas ceremonijā. Nikozija (Kipra), 2023. gada 22. maijs.

Veselības drošība un Covid-19

Pēc vairāk nekā trim gadiem Pasaules Veselības organizācija 2023. gada 5. maijā paziņoja, ka Covid-19 vairs nav globāla ārkārtas situācija veselības jomā. Apņēmīga rīcība un sadarbība pasaules, ES un dalībvalstu līmenī, kā arī ievērojamas investīcijas zinātnē un inovācijā ļāva ES pārvarēt šo bezprecedenta krīzi.

Tomēr, lai gan Covid-19 statuss var būt mainījies, tas nav pazudis, un ES saglabā modrību. Eiropas Slimību profilakses un kontroles centrs cieši uzrauga situācijas attīstību. Rudenī tas publicēja jaunāko informāciju par pieaugošo Covid-19 izplatīšanos ES un Eiropas Ekonomikas zonā, kā arī norādījumus par vakcināciju un komunikācijas kampaņām dalībvalstīm. Centrs un Pasaules Veselības organizācija oktobrī nāca klajā ar jaunu novērošanas rīku, lai uzraudzītu elpošanas orgānu slimību kopējo ietekmi un uzlabotu elpceļu vīrusu cirkulācijas pazīmju agrīnu atklāšanu un paziņošanu.

Reaģējot uz Covid-19 pandēmiju, Komisija izveidoja Eiropas veselības savienību, lai uzlabotu un aizsargātu visu ES iedzīvotāju veselību. Pamatojoties uz pandēmijā gūto pieredzi, jaunais satvars stiprina ES struktūru nopietnu pārrobežu veselības apdraudējumu novēršanai, sagatavotībai tiem un reaģēšanai uz tiem. Tas arī paplašina divu svarīgu ES aģentūru lomu, izmantojot Eiropas Slimību profilakses un kontroles centra un Eiropas Zāļu aģentūras jaunās pilnvaras.

Komisijas Veselības ārkārtas situāciju gatavības un reaģēšanas iestādei (*HERA*) ir izšķiroša nozīme, lai nodrošinātu, ka ES rīcībā ir zāles un aprīkojums, kas vajadzīgs, lai aizsargātu iedzīvotājus ārkārtas situācijās. Komisija dalībvalstu vārdā maijā panāca vienošanos ar *BioNTech-Pfizer*, lai vakcīnu piegādes labāk pielāgotu dalībvalstu vajadzībām un nodrošinātu pielāgotu Covid-19 vakcīnu pieejamību, ja parādās jauni varianti. Tika parakstīts arī pamatlīgums ar vadošajiem vakcīnu ražotājiem, izveidojot ES *FAB* tīklu, lai nodrošinātu nepārtrauktu spēju ražot vakcīnas sabiedrības veselības ārkārtas situācijas gadījumā nākotnē. *HERA Invest*, kas sāka darboties 2023. gadā, atbalstīs pētniecību un izstrādi vissteidzamāko pārrobežu veselības apdraudējumu novēršanai. *HERA* arī sadarbojas ar dalībvalstīm, lai uzlabotu zināšanas un prasmes attiecībā uz sagatavotību un reaģēšanu veselības jomā, jo īpaši tādās svarīgās jomās kā krājumu veidošana un iepirkums.

Turpinās centieni stiprināt Eiropas gatavību pandēmijām un gatavību ES mēroga klīniskajiem izmēģinājumiem, lai nodrošinātu savlaicīgu piekļuvi jauniem ārstēšanas veidiem un vakcīnām. ES stingri atbalsta Pasaules Bankas pārvaldīto Pandēmijas fondu. Fonds atbalsta pandēmiju profilaksi, gatavību tām un reaģēšanu uz tām valstīs ar zemiem un vidējiem ienākumiem, un ES, tās dalībvalstis un finanšu iestādes kopīgi darbojas kā Eiropas komanda un ir galvenās līdzekļu devējas.

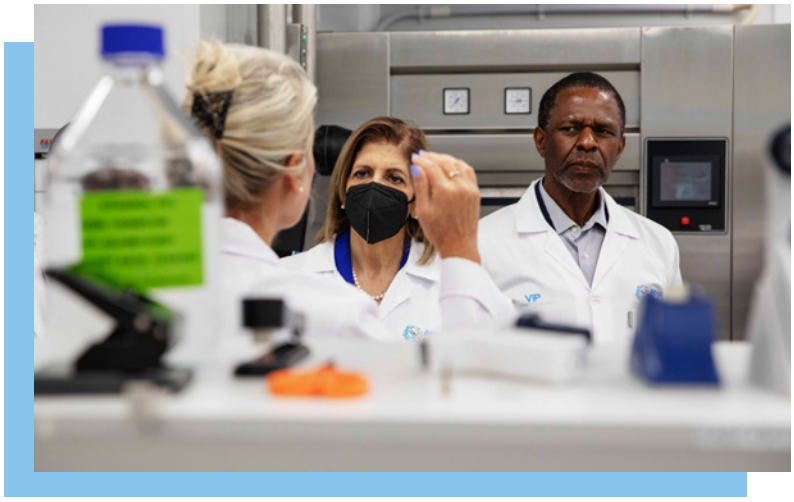

←
Eiropas veselības un pārtikas nekaitīguma komisāre Stella Kirjakidu (otrā no labās) apmeklē *Biovac* rūpnīcu un *mRNS* tehnoloģiju nodošanas centru Keiptaunā (Dienvidāfrikā). 2023. gada 28. janvāris.

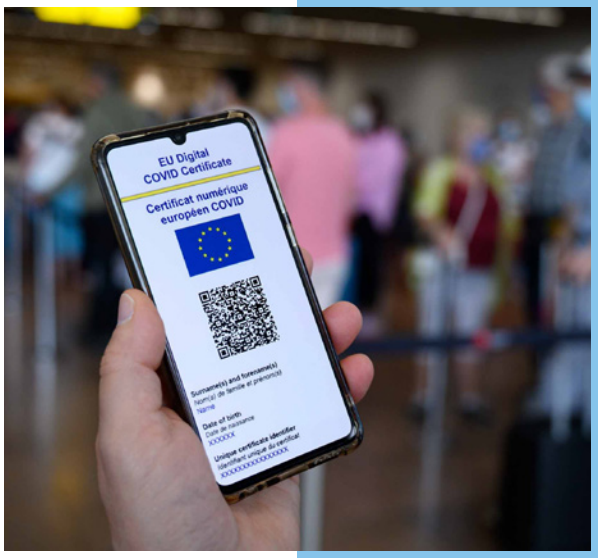

ES digitālais Covid sertifikāts ir Eiropas veiksmes stāsts

Pandēmija ir parādījusi, kā digitālā veselība var pārveidot veselības aprūpes sistēmas un nodrošināt labāku veselības aprūpi.

ES digitālais Covid sertifikāts bija izšķirošs elements, reaģējot uz pandēmiju, un tas krīzes laikā atviegloja cilvēku drošu pārvietošanos visā ES. Tas ātri kļuva par pasaules standartu; sistēmai pievienojās gandrīz 80 valstis, un tika izsniegti vairāk nekā 2,3 miljardi sertifikātu. ES digitālā Covid sertifikāta regulas darbības termiņš beidzās 2023. gada 30. jūnijā.

Balstoties uz panākumiem un pamatojoties uz tā tehnoloģiju, Pasaules Veselības organizācija 2023. gada 1. jūlijā izveidoja globālo digitālās veselības sertifikācijas tīklu. Sistēma stiprinās globālo veselības struktūru un palīdzēs aizsargāt cilvēkus visā pasaulē no pašreizējiem un turpmākiem veselības apdraudējumiem, tostarp pandēmijām.

ES zāļu sistēmu pārstrādāšana

Ierosinātā ES farmācijas tiesību aktu reforma, kas ir lielākā un tālejošākā 20 gadu laikā, ir vērsta uz to, lai nodrošinātu, ka šī izšķiroši svarīgā nozare ir labāk pielāgota 21. gadsimta vajadzībām.

Ar šo reformu, ar kuru tika nākts klajā aprīlī, tiek risinātas vairākas būtiskas problēmas. Piemēram, zāles joprojām pietiekami ātri nesasniedz pacientus un dalībvalstīs tās ne vienmēr ir vienlīdz pieejamas. Lielas bažas pacientiem un veselības aprūpes sniedzējiem rada arī inovatīvu ārstēšanas veidu augstās cenas un zāļu trūkums.

Reformas galvenais mērķis ir izveidot zāļu vienoto tirgu, nodrošinot, ka visiem pacientiem visā ES ir savlaicīga un vienlīdzīga piekļuve drošām, iedarbīgām un cenas ziņā pieejamām zālēm. Veicot pārskatīšanu, tiks arī atbalstīta inovācija zāļu izstrādē un veicināta ES konkurētspēja, izmantojot nākotnes prasībām atbilstošu, pret krīzēm noturīgu un vienkāršotu farmācijas sistēmu. Tas nozīmē, ka ātrāk varētu kļūt pieejami jauni un labāki ārstēšanas veidi, palīdzot pacientiem ātrāk saņemt nepieciešamo aprūpi.

Reforma ietver pasākumu kopumu, lai risinātu zāļu trūkuma problēmu ilgtermiņā un ārpus krīzes situācijām. Saistībā ar šo mērķi Komisija oktobrī nāca klajā ar pasākumu kopumu, kuros īpaša uzmanība pievērsta kritiski vissvarīgākajām zālēm, kuru piegādes drošība ES ir jānodrošina vienmēr. Tika izveidots arī Eiropas brīvprātīgs solidaritātes mehānisms zālēm, kas ļauj dalībvalstīm pārdalīt zāles no tām pieejamajiem krājumiem, ja ir vērojams kritisks deficīts citviet ES. Reformas ietvaros tiks ierosināti vairāki jauni noteikumi un stimuli farmācijas uzņēmumiem, kā arī vienkāršotas regulatīvās procedūras un stingrāki vides apsvērumi zāļu ražošanas laikā.

Rezistence pret antimikrobiāliem līdzekļiem tiek uzskatīta par vienu no trim svarīgākajiem veselības apdraudējumiem ES. Tā notiek, kad baktērijas kļūst rezistentas pret zālēm, ko izmanto infekciju apkarošanai. Reforma ietver piesardzīgas lietošanas pasākumus un jaunu stimulu revolucionāriem antimikrobiālajiem līdzekļiem. Padome ātri pieņēma Komisijas ierosinātu ieteikumu, tostarp ES un valstu mērķrādītājus attiecībā uz antimikrobiālo līdzekļu patēriņu, kā daļu no ES rīkkopas par rezistenci pret antimikrobiāliem līdzekļiem.

Rezistence pret antimikrobiālajiem līdzekļiem

Nāves gadījumi gadā

35 000
ES/EEZ

Stāvoklis pašlaik → Prognozes **2050. gadam,** ja netiks veikti nekādi pasākumi

Antibiotiku lietojuma mazināšanas mērķrādītājs

2030. gadam

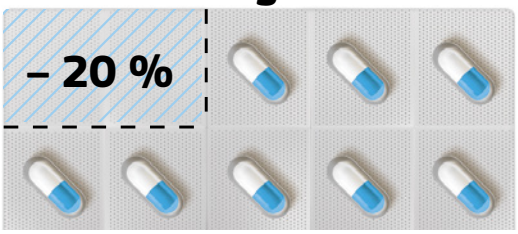

Garīgās veselības problēmas risināšana

ES ir saskārusies ar vēl nepieredzētām krīzēm, kas ir būtiski ietekmējušas cilvēku spēju tikt galā ar pieaugošajām problēmām strauji mainīgajos apstākļos. Lai risinātu šo jautājumu, Komisija jūnijā nāca klajā ar visaptverošu pieeju garīgajai veselībai, kuras mērķis cita starpā ir palīdzēt neaizsargātām grupām, jo īpaši jauniešiem, un lauzt aizspriedumus un novērst diskrimināciju garīgās veselības jomā. Tas ir svarīgs pirmais solis, lai garīgo veselību nostādītu līdzvērtīgā stāvoklī ar fizisko veselību. Ar jauno pieeju tiek ieviestas 20 pamatiniciatīvas un apzinātas finansējuma iespējas 1,2 miljardu eiro apmērā no dažādām finanšu programmām, lai atbalstītu dalībvalstis, tām izvirzot cilvēkus un viņu garīgo veselību par prioritāti.

Pasākumi, ar kuriem visās politikas jomās ņem vērā psihisko veselību

Eiropas Psihiskās veselības kodekss

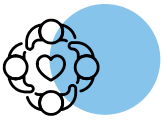

Iniciatīva nepārnēsājamu slimību jomā "Veselīgāka sabiedrība"

Eiropas depresijas un pašnāvības profilakses iniciatīva

Drošāka digitālā vide bērniem un jauniešiem

ES darba aizsardzības noteikumu pareiza piemērošana

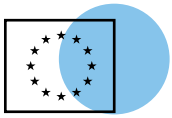

Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūras kampaņas darbavietās

Lai atzīmētu Pasaules garīgās veselības dienu 2023. gada 10. oktobrī, Komisija Briselē rīkoja augsta līmeņa konferenci. Pasākumā pulcējās simtiem cilvēku, tostarp ES iestāžu, valstu valdību, starptautisko organizāciju un citu ieinteresēto partneru pārstāvji.

→
Beļģijas karaliene Matilde uzstājas ar programmatisku runu Pasaules Garīgās veselības dienas konferencē. Brisele (Beļģija), 2023. gada 10. oktobris.

ES fondu potenciāla atraisīšana veselības aprūpes nozarē

Komisijas tehniskā atbalsta instruments palīdz Beļģijai, Austrijai un Slovēnijai pēc iespējas labāk izmantot pieejamās ES finansējuma programmas, lai pilnveidotu savas veselības aprūpes nozares. Izmantojot veselības centru, šīs dalībvalstis var apzināt labākās finansējuma iespējas, lai atbalstītu galvenās reformas iedzīvotāju labā. Ilgtermiņā tas arī palīdzēs valstu un reģionālajām valdībām atbalstīt ekonomiskās investīcijas veselības aprūpes nozarē. Pamatojoties uz daudzsološajiem rezultātiem, šo projektu var izvērst līdz ES līmenim.

Globālās veselības stratēģija

ES vadošā loma cīņā pret Covid-19 pandēmiju ir apliecinājusi to, ka ES var sniegt būtisku ieguldījumu globālo veselības mērķu sasniegšanā saskaņā ar Eiropas komandas pieeju. Šeit apvienoti ES, tās dalībvalstu un finanšu iestāžu resursi, lai panāktu lielāku ietekmi uz vietas.

Komisija 2022. gada novembrī nāca klajā ar Globālās veselības stratēģiju – Eiropas veselības savienības ārējo dimensiju un tās *Global Gateway* stratēģijas būtisku sastāvdaļu (skatīt 8. nodaļu). Tas atkārtoti apliecina apņemšanos īstenot ilgtspējīgas attīstības mērķus (jo īpaši 3. mērķi par labu veselību un labbūtību) un Eiropas Konsensu par attīstību, kurā noteikti kopīgi attīstības mērķi un principi.

2023. gada novembrī tika sākta Francijas koordinēta kopīga rīcība, kurā bija iesaistītas 22 dalībvalstis, Norvēģija un Ukraina, apzinot visas globālās veselības stratēģijas. Tas palīdzēs koordinēt darbības un izvairīties no pārklāšanās.

↑
No kreisās: Eiropas Investīciju bankas priekšsēdētājs Verners Hoijers, bijušais *Microsoft* izpilddirektors Bils Geitss, Eiropas Komisijas priekšsēdētāja Urzula fon der Leiena, Pasaules Veselības organizācijas ģenerāldirektors Tedross Adanoms Gebrijeisoss un *UNICEF* izpilddirektore Katrīna Rasela uzsāk jaunu partnerību, kuras mērķis ir izskaust poliomielītu, atbalstīt citu bērnībā veiktu imunizāciju ieviešanu un stiprināt veselības aprūpes sistēmas, lai tās varētu labāk reaģēt uz jauniem veselības apdraudējumiem. Brisele (Beļģija), 2023. gada 11. oktobris.

© WFP 2024

8. Iestāšanās par Eiropas interesēm un vērtībām pasaulē

Ievads

ES humānā palīdzība atbalsta Pasaules Pārtikas programmu, lai Gazas joslā sasniegtu 1,3 miljonus cilvēku, un pārvietotajām personām patversmēs un neformālās nometnēs tiek izdalītas ārkārtas pārtikas devas. *Deir El Balah* (Gazas josla), 2024. gada janvāris.

ES ir apņēmusies risināt globālas problēmas, veicināt savas intereses un vērtības un atbalstīt demokrātiju, cilvēktiesības un multilaterālismu pasaules mērogā. Šī apņemšanās aptver vairākas svarīgas jomas, tostarp sadarbību drošības un aizsardzības jomā, kaimiņattiecību politiku, starptautiskās partnerības, tirdzniecību, humāno palīdzību un civilo aizsardzību.

ES 2023. gadā turpināja cieši sadarboties ar globālajiem partneriem, lai nodrošinātu stabilitāti pieaugošās ģeopolitiskās spriedzes apstākļos, jo īpaši saistībā ar Krievijas militāro agresiju pret Ukrainu un Izraēlas un *Hamās* karu. ES turpināja koncentrēties uz svarīgām attiecībām ar kaimiņreģioniem, kas tiecas uz demokrātiskām vērtībām un ekonomikas attīstību, un uz tādu partnerību veidošanu, kas veicina kopīgas vērtības un ilgtspējīgu attīstību.

Pateicoties labai sagatavotībai katastrofām gan pašu mājās, gan ārvalstīs, ES turpināja aizsargāt dzīvības, novērst katastrofas un ātri rīkoties, ja radās krīzes. Šie pašreizējie centieni uzsver ES nelokāmo apņemšanos veicināt mieru, stabilitāti un noturību pasaules mērogā.

Tuvo Austrumu krīze

Hamās brutālie un neselektīvie teroristu uzbrukumi Izraēlā 2023. gada 7. oktobrī ir krasi pasliktinājuši palestīniešu humanitāro situāciju Gazas joslā un palielinājuši eskalācijas risku reģionā.

Uzsverot, ka teroram nav attaisnojuma, ES ir visstingrākajā veidā nosodījusi *Hamās* par teroristu uzbrukumiem un aicinājusi bez priekšnosacījumiem atbrīvot visus ķīlniekus. Atzīstot Izraēlas tiesības aizstāvēties saskaņā ar starptautiskajām tiesībām, ES ir atkārtoti uzsvērusi, cik svarīgi ir vienmēr nodrošināt visu civiliedzīvotāju aizsardzību saskaņā ar starptautiskajām humanitārajām tiesībām.

Nopietni nobažījusies par humanitārās situācijas pasliktināšanos Gazas joslā, ES ir aicinājusi nodrošināt nepārtrauktu, ātru, drošu un netraucētu humānās palīdzības piekļuvi un, izmantojot visus nepieciešamos pasākumus, tostarp humanitāros koridorus un pārtraukumus humanitārām vajadzībām, sniegt palīdzību tiem, kam tā ir vajadzīga.

ES humānā palīdzība palestīniešiem 2023. gadā

Gandrīz
1,1 miljards eiro
kopš 2000. gada

33
lidojumi pa ES humānās palīdzības gaisa tiltu

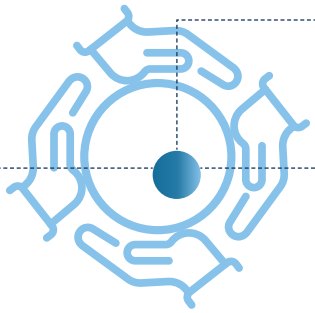

1310 tonnu
pirmās nepieciešamības preču

103 miljoni eiro
humānajai palīdzībai

ES ir lielākā humānās palīdzības sniedzēja palestīniešu tautai. Kopumā kopš 2000. gada tā ir nodrošinājusi vairāk nekā 1 miljardu eiro, lai palīdzētu apmierināt palestīniešu pamatvajadzības. Kopš oktobra ES ir četrkāršojusi ārkārtas palīdzību palestīniešiem un sadarbojas ar daudziem humānās palīdzības partneriem uz vietas.

ES pastāvīgi sadarbojas ar reģionālajiem un starptautiskajiem partneriem, lai novērstu reģionālo konflikta eskalāciju, tostarp situācijas pasliktināšanos Rietumkrastā. Tā joprojām ir apņēmības pilna panākt ilgstošu un ilgtspējīgu mieru, pamatojoties uz divu valstu risinājumu un attiecīgajām ANO Drošības padomes rezolūcijām.

←
Ūdens izdale Gazas joslā, izmantojot "Rīcību cīņai pret badu" un sniedzot būtisku palīdzību tiem, kurus skāris pašreizējais konflikts. *Deir al Balah*, 2023. gada 14. novembris.

Drošība un aizsardzība – progress saistībā ar Stratēģisko kompasu

ES vēlas nodrošināt savu iedzīvotāju drošību un palīdzēt padarīt pasauli par mierīgāku vietu. Stratēģiskais kompass drošībai un aizsardzībai ir plāns, kas paredz, kā līdz 2030. gadam stiprināt ES drošību un aizsardzību. Tas aptver visus drošības un aizsardzības politikas aspektus, un tā pamatā ir četri pīlāri: partneri, rīcība, investīcijas un drošība.

Sadarbība ar NATO ("partneri", "rīcība")

Mūsdienu drošības apdraudējumi pēc būtības ir pārnacionāli, un neviena valsts tos nevar novērst viena pati. Svarīga ir kolektīva un stratēģiska pieeja. Šīs globālās stratēģijas pamatā ir ES ilgstošā partnerība ar NATO, kas ir būtiska ES drošības un aizsardzības centienu sastāvdaļa.

↑
Eiropas Komisijas priekšsēdētāja Urzula fon der Leiena paraksta trešo kopīgo deklarāciju par ES un NATO sadarbību. Brisele (Beļģija), 2023. gada 10. janvāris.

Transatlantiskās vienotības spēcīgā politiskā vēstījumā, Kopīgajā deklarācijā par ES un NATO sadarbību, tika uzsvērts, ka ir nepieciešama stingra Eiropas aizsardzības pieeja, kas kalpo globālajai drošībai un ir saderīga ar NATO. Parakstītāji arī skaidri apņēmās padziļināt šo sadarbību.

2023. gadā ES un NATO sadarbība sasniedza nepieredzētu līmeni un tika panākti taustāmi rezultāti visās jomās, īpaši pievēršoties noturībai. Janvārī tika izveidota ES un NATO Kritiskās infrastruktūras noturības darba grupa, un tā nāca klajā ar konkrētiem turpmākās sadarbības ieteikumiem.

→
No kreisās: Eiropadomes priekšsēdētājs Šarls Mišels, NATO ģenerālsekretārs Jenss Stoltenbergs, Savienības Augstais pārstāvis ārlietās un drošības politikas jautājumos un Eiropas Komisijas priekšsēdētājas vietnieks jautājumos par spēcīgāku Eiropu pasaulē Žuzeps Borels ES dalībvalstu vadītāju Eiropas samitā, kurā apsprieda Krievijas agresijas karu pret Ukrainu un ES palīdzību Ukrainai. Brisele (Beļģija), 2023. gada 29. jūnijs.

Krievijas agresijas karš atkārtoti apstiprināja ES un NATO kopīgās vērtības. Kopā tās ir nelokāmi solidarizējušās ar Ukrainu un koordinē savus attiecīgos atbalsta līdzekļus. Eiropas Miera mehānisms (sk. 1. nodaļu) ir kļuvis par neatņemamu daļu no ES atbalsta tās partneriem visā pasaulē.

Gada laikā ES arī pastiprināja sadarbību ar citiem divpusējiem, reģionāliem un daudzpusējiem partneriem, tostarp ANO, Eiropas Drošības un sadarbības organizāciju, Āfrikas Savienību, Dienvidaustrumāzijas valstu asociāciju un daudziem citiem partneriem. Pirmais Šūmana drošības un aizsardzības forums pulcēja ES un starptautiskos partnerus ar mērķi novērst kopīgus drošības apdraudējumus.

Aizsardzības spēju veidošana ("investīcijas")

2023. gadā tika ieviestas divas svarīgas iniciatīvas, kuru mērķis ir stiprināt ES aizsardzību un rūpniecību. Munīcijas ražošanas atbalsta akta, ko nodrošina 500 miljonu eiro budžets, mērķis ir palielināt ES munīcijas un raķešu ražošanu. Papildinot to, Akts par Eiropas aizsardzības rūpniecības stiprināšanu, izmantojot kopīgu iepirkumu, kura budžets ir 300 miljoni eiro, pirmo reizi stimulēs ES dalībvalstis kopīgi iegādāties kritiski vissvarīgākos aizsardzības ražojumus no ES aizsardzības rūpniecības.

Eiropas Aizsardzības fonds

2023. gada budžets pa darbības kategorijām

1,2 miljardi eiro

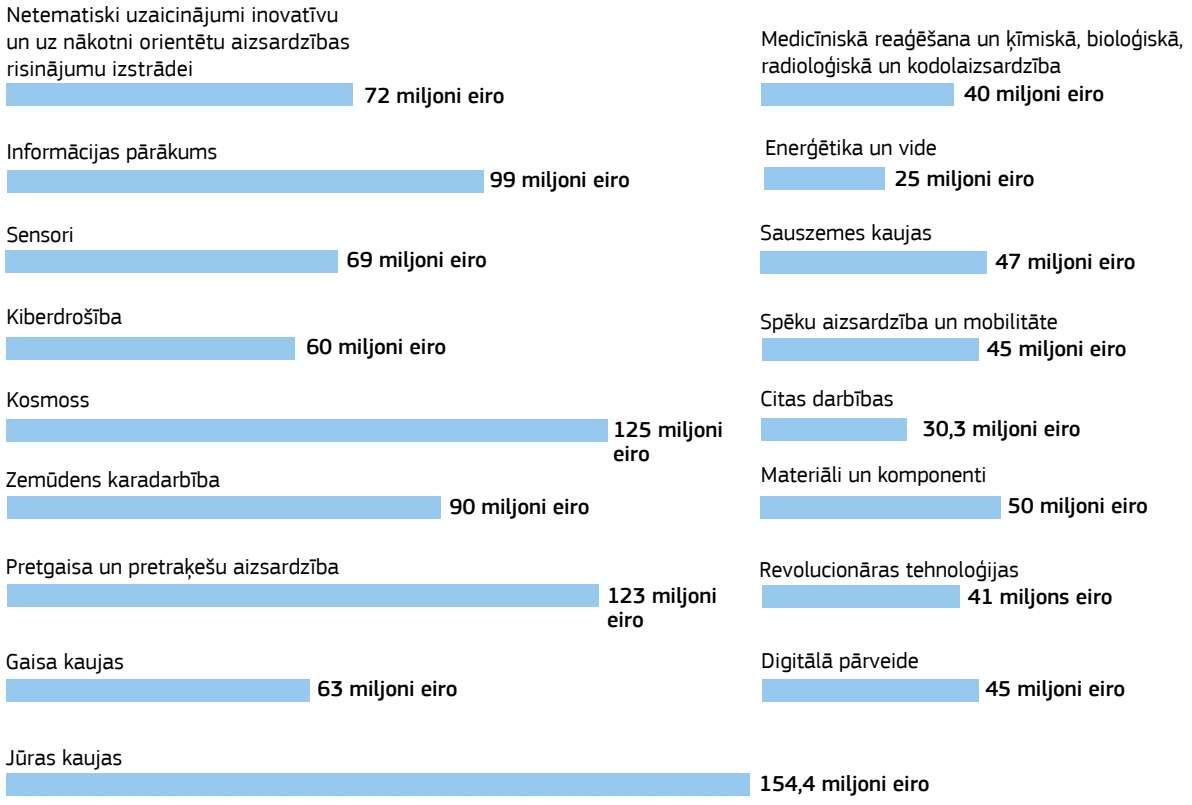

Eiropas Aizsardzības fonds ir viens no galvenajiem aizsardzības pētniecības un izstrādes atbalstītājiem ES. Kopš 2021. gada tas ir nodrošinājis vairāk nekā 3 miljardus eiro 60 sadarbības projektiem dalībvalstīs. 2023. gadā vien fonds piešķīra 1,2 miljardus eiro tādām svarīgām aizsardzības jomām kā kosmosa situācijas apzināšanās, hiperskaņas raķešu apkarošana un Eiropas Patrulēšanas korvetes izstrāde. Eiropas Aizsardzības fonds atbalsta inovāciju aizsardzības nozarē, izmantojot ES aizsardzības inovācijas shēmu, 2 miljardu eiro vērtu shēmu, kuras mērķis ir palīdzēt jo īpaši mazākiem dalībniekiem un inovatoriem.

No Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumenta militārās mobilitātes finansējuma 2023. gadā tika piešķirti 616 miljoni eiro karaspēka transporta un aprīkojuma atbalstam Eiropas transporta tīklā. Mērķis ir atbalstīt investīcijas infrastruktūrā, ko var izmantot gan civiliem, gan aizsardzības mērķiem.

Jaunas drošības stratēģijas ("drošība")

Nesenās krīzes un pieaugošā spriedze ir atklājusi nepilnības ES drošībā. Reaģējot uz to, Komisija oktobrī sāka visaptverošu apspriešanos, lai iegūtu informāciju turpmākajai Eiropas aizsardzības industriālajai stratēģijai.

Arī planētas sasilšana rada arvien lielākas bažas, ņemot vērā ES militārās operācijas. Tā nosaka būtisku pārmaiņu nepieciešamību ES aizsardzības politikā, un klimata pārmaiņas tagad ir tās drošības programmas priekšplānā.

Turklāt 2023. gadā ES pieņēma pirmo kosmosa drošības un aizsardzības stratēģiju. Šī stratēģija cita starpā ir vērsta uz ES un tās dalībvalstu kosmosa resursu aizsardzību. Raugoties nākotnē, 2024. gadā ar mērķi uzlabot ES noturību un spēku kosmosa jomā ir paredzēts ieviest ES kosmosa tiesību aktu.

Vairāk nekā 80 % preču pasaules tirdzniecībā tiek pārvadātas pa jūru, un aptuveni divas trešdaļas pasaules naftas un gāzes tiek vai nu iegūtas jūrā, vai transportētas pa jūru. Gandrīz visu globālo datu, tostarp interneta datu, plūsma notiek pa zemūdens kabeļiem. ES labklājība un drošība ir atkarīga no droši okeāniem. Tāpēc Komisija un Eiropas Ārējās darbības dienests martā pieņēma atjauninātu ES Jūras drošības stratēģiju un rīcības plānu. Pamatojoties uz šiem dokumentiem, Padome oktobrī apstiprināja pārskatīto ES Jūras drošības stratēģiju un rīcības plānu. Stratēģija ir saskaņota ar Stratēģisko kompasu un palīdzēs sasniegt tā mērķus.

→ VIDEOMATERIĀLS: Trauksmes signāls: kā aizsargāt ES vitālo jūras infrastruktūru no jauniem apdraudējumiem.

ES Jūras drošības stratēģija

Galvenie mērķi

Aizsargāt ES intereses jūrā – pilsoņus, ekonomiku, infrastruktūru un robežas

Aizsargāt mūsu dabas resursus un jūras vidi

Ievērot starptautiskās tiesības, jo īpaši Apvienoto Nāciju Organizācijas Jūras tiesību konvenciju

Strauji un efektīvi reaģēt uz augošiem apdraudējumiem (piemēram, kiberapdraudējumiem un hibrīdapdraudējumiemiem)

Nodrošināt attiecīgu apmācību un izglītību, lai pretotos apdraudējumiem (piemēram, pilnveidojot kiberprasmes)

Kaimiņattiecību politika un paplašināšanās sarunas

Rietumbalkāni un Turcija

ES joprojām ir apņēmības pilna integrēt Rietumbalkānus Savienībā. 2023. gada paplašināšanās dokumentu kopumā tika sniegts detalizēts novērtējums par pašreizējo stāvokli un progresu, ko partneri panākuši to attiecīgajā ceļā uz ES. Tajā galvenā uzmanība bija pievērsta nepieciešamajām fundamentālajām reformām, tostarp tiesiskumam, valsts pārvaldei, demokrātisku iestāžu darbībai un ekonomiskiem kritērijiem.

Gada laikā Ziemeļmaķedonija un Albānija panāca vienmērīgu progresu skrīninga procesā; tas ir galvenais solis pievienošanās sarunās. Komisijas ieteikumā un Eiropadomes lēmumā sākt pievienošanās sarunas ar Bosniju un Hercegovinu, tiklīdz tā būs izpildījusi nepieciešamos dalības kritērijus, ir atzīts valsts progress, kopš tā 2022. gadā kļuva par kandidātvalsti. Turpinājās Melnkalnes un Serbijas pievienošanās sarunas ar ES, ko atbalstīja pastāvīgi dialogi ar Komisiju politiskā un tehniskā līmenī. Aprīlī Eiropas Parlaments oficiāli apstiprināja vīzu režīma liberalizāciju attiecībā uz Kosovu (šis nosaukums neskar nostājas par statusu un atbilst ANO DP Rezolūcijai 1244/1999 un Starptautiskās Tiesas atzinumam par Kosovas neatkarības deklarāciju), kas stājās spēkā 2024. gada 1. janvārī.

→
2023. gada 6. oktobrī Eiropas kaimiņattiecību un paplašināšanās komisārs Olivērs Vārheji piedalījās Berlīnes procesa samitā Tirānā, Albānijā.

2023. gadā ES turpināja īstenot ekonomikas un investīciju plānu 30 miljardu eiro apmērā, kas vērsts uz ilgtermiņa atveseļošanu no Covid-19 pandēmijas, zaļo un digitālo pārkārtošanos un reģionālo sadarbību un konverģenci ar ES. Turklāt, atbalstot Rietumbalkānu valstis enerģētikas krīžu risināšanā un enerģētiskās drošības uzlabošanā, ES izmaksāja 450 miljonus eiro no savas enerģētikas atbalsta paketes 1 miljarda eiro apmērā. Turklāt Komisijas Jaunā izaugsmes plāna Rietumbalkāniem mērķis ir nodrošināt, lai šis reģions varētu izmantot vairākas no ES dalības izrietošas priekšrocības, pirms valstis ir oficiāli pievienojušās. Tajā galvenā uzmanība pievērsta ekonomikas izaugsmei un sociālekonomiskajai konverģencei.

Četru pīlāru izaugsmes plāns Rietumbalkāniem

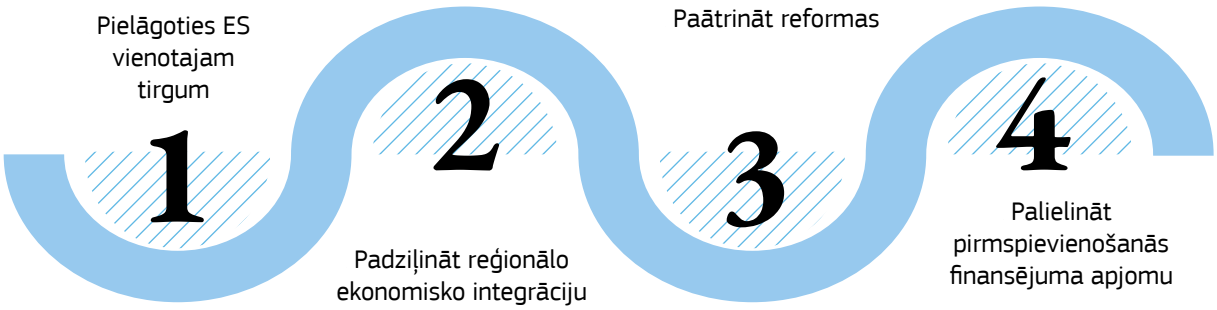

2023. gada Berlīnes procesa samitā Rietumbalkānu vadošie pārstāvji kā soli ES integrācijas virzienā atkārtoti apliecināja savu apņēmību labāk integrēt savas reģionālās ekonomikas kopējā reģionālajā tirgū. Tie pieņēma ekonomikas izaugsmes plānus, tostarp investīcijas infrastruktūrā un reģionālā tirgus paplašināšanu. Samitā uzmanība tika pievērsta arī izglītības progresam, piemēram, jaunajai Eiropas Koledžas studentu pilsētiņai Tirānā, un tādām vides iniciatīvām kā zaļā programma. Šajā sanāksmē tika arī uzsvērts, cik svarīga ir reģionālā drošība, kuras mērķis ir stiprināt sadarbību cīņā pret organizēto noziedzību un kiberdrošības apdraudējumiem.

ES un Rietumbalkānu samitā, kas notika 13. decembrī Briselē (Beļģijā), diskusijās galvenā uzmanība tika pievērsta Rietumbalkānu partneru tuvināšanai ES un to pakāpeniskas integrācijas veicināšanai, ekonomikas attīstībai, ņemot vērā Krievijas agresijas karu pret Ukrainu, un reģionālās drošības un noturības stiprināšanai.

Maijā Turcijā notika prezidenta un parlamenta vēlēšanas. Novembrī tika pieņemts ziņojums par pašreizējām ES un Turcijas attiecībām, izklāstot veidus, kā uzlabot sadarbību. ES turpina atbalstīt bēgļus un kopienas Turcijā, nodrošinot izglītību, veselības aprūpi un robežu aizsardzību.

Gruzija, Moldova un Ukraina

Šā gada vēsturiskais paplašināšanās dokumentu kopums bija pirmais, kurā bija iekļauts novērtējums par šo trīs valstu spēju pildīt saistības, kas izriet no dalības ES. Pagājušajā gadā Gruzija, Moldova un Ukraina ir apliecinājušas savu apņemšanos pievienoties ES. To ceļš uz pievienošanos notiks ar mērķtiecīgām tiesu sistēmu reformām, organizētās noziedzības apkarošanu un pastāvīgiem centieniem uzlabot politisko vidi, galveno uzmanību pievēršot deoligarhizācijai un cilvēktiesībām. Komisijas ieteikumā un Eiropadomes vēsturiskajā lēmumā sākt pievienošanās sarunas ar Moldovu un Ukrainu un piešķirt Gruzijai kandidātvalsts statusu tika atzīti šo valstu ievērojamie centieni pieskaņoties ES standartiem.

Austrumu partnerība

Austrumu partnerības programmā laikposmam pēc 2020. gada galvenā uzmanība ir pievērsta noturībai, atveseļošanai un reformām, un tā ir īstenota saskaņā ar Gruzijas, Moldovas un Ukrainas virzību uz pievienošanos ES.

Austrumu partnerības ekonomikas un investīciju plāns 17 miljardu eiro apmērā ir ES galvenais instruments noturības stiprināšanai reģionā, kas saistīts ar stratēģiju *Global Gateway* (sk. turpmāk). Līdz 2023. gada beigām bija mobilizētas plānotās investīcijas 8,6 miljardu eiro apmērā, no kuriem 5 miljardi eiro bija iecerēti konkrētām valstīm paredzētiem pamatprojektiem.

ES, tās dalībvalstis un partneri pastiprinās centienus īstenot Austrumu partnerības programmu atveseļošanai, noturībai un reformām. Tas ietver Krievijas agresijas kara pret Ukrainu ietekmes novēršanu visā reģionā. Sadarbība būs vērsta uz vairākām jomām, piemēram, savienojamību, transportu, enerģētiku un zaļo un digitālo pārkārtošanos, kā arī uz cilvēktiesībām, pilsonisko sabiedrību, tiesiskumu un drošības jautājumiem. Neraugoties uz to, ka ES nesadarbojās ar Lukašenko režīmu, tā turpināja tieši atbalstīt Baltkrievijas tautu, no 2020. līdz 2023. gadam mobilizējot 100 miljonus eiro.

ES 2023. gadā turpināja ieguldīt centienos nodrošināt ilgstošu mieru starp Armēniju un Azerbaidžānu un palielināja reģionam sniegto humāno palīdzību, kas kopš 2020. gadā notikušās konflikta eskalācijas 2023. gada beigās sasniedza vairāk nekā 25,8 miljonus eiro.

↑
Savienības Augstais pārstāvis ārlietās un drošības politikas jautājumos un Eiropas Komisijas priekšsēdētājas vietnieks jautājumos par spēcīgāku Eiropu pasaulē Žuzeps Borels (priekšplānā centrā) ANO Drošības padomes sanāksmē, kas veltīta konfliktam starp Armēniju un Azerbaidžānu, ANO galvenajā mītnē Ņujorkā (Amerikas Savienotās Valstis), 2023. gada 21. septembris.

Dienvidu kaimiņreģions

Dienvidu kaimiņreģionā ar programmu Vidusjūras reģionālajam sadarbības plānam un tā finanšu stratēģiju, 30 miljardu vērto ekonomikas un investīciju plānu, ir panākts labs progress tādās jomās kā ekonomikas attīstība, pārvaldība, digitālā pārveide, enerģētika un klimatnoturība, un migrācija.

Jūlijā noslēgtais ES un Tunisijas saprašanās memorands pievēršas kopīgām problēmām un nākotnes iespējām saistībā ar ekonomiku un tirdzniecību, zaļo pārkārtošanos un enerģētikas pārkārtošanu, cilvēku savstarpējiem kontaktiem, migrāciju un mobilitāti.

ES arī turpināja atbalstīt cilvēkus, kas krīzes apstākļos dzīvo Libānā, Lībijā, Sīrijā un Palestīnā (šis nosaukums nav uzskatāms par Palestīnas valsts atzīšanu, un tas neskar dalībvalstu individuālo nostāju šajā jautājumā). Jūnijā notikušajā Briseles konferencē par Sīriju ES apņēmās piešķirt dotācijas Sīrijai un tās kaimiņvalstīm 3,8 miljardu eiro apmērā.

Finansiālais atbalsts dienvidu kaimiņreģionam

3,8 miljardi eiro
ES dotācijās, kas dienvidu kaimiņreģionam piešķirtas 2021.–2023. gada periodā

660 miljoni eiro
jauktu dotāciju (neatmaksājamu līdzekļu), kas piešķirtas

ES dotācijas kopā ar jauktām dotācijām un garantijām, kas sniegtas neatkarīgām fiskālo jautājumu partnerpadomēm, palīdzēs investīcijās piesaistīt 23,8 miljardus eiro.

ES un Rietumbalkānu un kaimiņreģiona galvenie projekti 2023. gadam

Projekti tiek īstenoti saskaņā ar ekonomikas un investīciju plāniem, par kuriem valstis vienojušās.

Reģionāls – Rietumbalkāni
Balkānu elektrolīnijas koridors ir 400 kilovoltu starpsavienojums, kas Bosnijas un Hercegovinas, Melnkalnes un Serbijas elektroenerģijas pārvades sistēmas saista ar Horvātijas, Itālijas, Ungārijas un Rumānijas sistēmām.

Reģionāls – Dienvidu kaimiņreģions – kabelis *Medusa*
Optiskās šķiedras zemūdens kabelis *Medusa* Vidusjūrā Āfrikas ziemeļu valstis savienos ar Eiropas valstīm, lai Ziemeļāfrikas universitātēs būtu lielāks interneta ātrums.

Reģionāls – Austrumeiropa
Melnās jūras Digitālās savienojamības zemūdens kabelis atbalstīs digitālo pārkārtošanos un uzlabos digitālo noturību reģionā.

Ziemeļmaķedonija
Dzelzceļa koridora VIII starpsavienojums savienos Ziemeļmaķedoniju ar Bulgārijas robežu.

Gruzija
Pa Melnās jūras zemūdens elektroenerģijas kabeli no Dienvidkaukāza uz ES tiks eksportēta zaļā enerģija.

Maroka
- Rabātas–Salē–Temaras aglomerācijā par 37 km tiks pagarināts tramvaju tīkls.
- Uzaicinājums iesniegt priekšlikumus attiecībā uz P2X ūdeņraža spēkstaciju.

Tunisija
ELMED – pirmā zemūdens augstsprieguma elektroenerģijas kabeļa starpsavienojuma izbūve starp Itāliju un Tunisiju.

Izraēla
Eiropas un Āzijas starpsavienojuma zemūdens elektroenerģijas kabelis savienos Grieķiju, Kipru un Izraēlu.

Jordānija
- Ūdens atsāļošanas un ūdensapgādes projekts Akabā un Ammānā.
- As-Saltas notekūdeņu attīrīšanas iekārtas renovācija un modernizācija; biogāzes iekārtas būvniecība.

Ēģipte
- *GREGY* – augstsprieguma elektrostarpsavienojums Vidusjūras austrumdaļā starp Eiropu un Āfriku, kas stiepjas no Ēģiptes līdz Grieķijai.
- Aleksandrijas rajona gaisa satiksmes vadības centra modernizācija.
- Metanola ražošana zaļajai kuģniecībai.

Starptautiskās partnerības un stratēģija *Global Gateway*

2023. gadā ES panāca ievērojamu progresu stratēģijas *Global Gateway* ieviešanā – tas ir tās ieguldījums globālās investīciju nepietiekamības mazināšanā un zaļās un digitālās pārkārtošanās atbalstīšanā visā pasaulē. Proti, šajā gadā tika izvērsti gandrīz 90 jauni pamatprojekti Āfrikā, Latīņamerikā un Karību jūras reģionā, Āzijā un Klusā okeāna reģionā, Rietumbalkānos un austrumu un dienvidu kaimiņreģionos. Šie projekti aptvēra dažādas nozares, piemēram, stratēģiskos transporta maršrutus, atjaunīgo enerģiju, zemūdens kabeļus, kritiski svarīgās izejvielas, skolotāju apmācību un vakcīnu ražošanu.

Lai paplašinātu stratēģijas *Global Gateway* īstenošanu, 25. un 26. oktobrī pirmajā *Global Gateway* forumā pulcējās vadošie pārstāvji no ES, partnervalstīm, uzņēmumiem, pilsoniskās sabiedrības, domnīcām, finanšu iestādēm un starptautiskām organizācijām. Tikai divu dienu laikā vien tika parakstīti nolīgumi aptuveni 3 miljardu eiro vērtībā. ES ir apņēmusies stratēģijas ietvaros līdz 2027. gadam mobilizēt 300 miljardus eiro.

↑
Eiropas Komisijas priekšsēdētāja Urzula fon der Leiena (pa labi) un Bangladešas premjerministre Šeiha Hasina (pa kreisi) *Global Gateway* forumā. Brisele (Beļģija), 2023. gada 25. oktobris.

Pirmo reizi astoņos gados ES un Latīņamerikas un Karību jūras reģiona valstu kopiena rīkoja samitu, kurā tika apstiprināta ES un Latīņamerikas, un Karību jūras reģiona valstu stratēģijas *Global Gateway* investīciju programma. Paredzams, ka turpmākajos gados programma mobilizēs vairāk nekā 45 miljardus eiro. 2023. gadā ES arī noslēdza dažādas divpusējas stratēģiskas partnerības ar reģiona partnervalstīm, lai turpinātu sadarbību enerģētikas un kritiski svarīgo izejvielu jomā. Sadarbībai digitālajos un kosmosa jautājumos tika izveidota ES un Latīņamerikas, un Karību jūras reģiona valstu digitālā alianse. Turklāt, reaģējot uz klimata krīzi, ES pamatprogramma *Euroclima* tika paplašināta, iekļaujot 33 Latīņamerikas un Karību jūras reģiona valstis.

ES un Latīņamerikas valstu un Karību jūras reģiona valstu stratēģijas *Global Gateway* investīciju programma

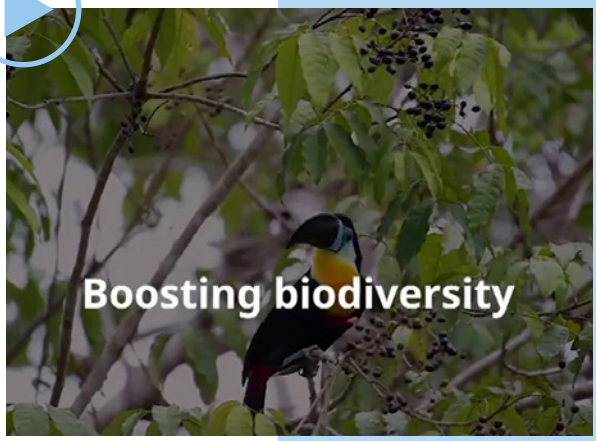

ES un tās dalībvalstis ir apņēmušās ar **vairāk nekā 45 miljardiem eiro** līdz 2027. gadam atbalstīt pastiprinātu sadarbību ar Latīņameriku un Karību jūras reģionu. Paredzams, ka savu ieguldījumu dos arī citas valstis, kā arī privātais sektors un finanšu iestādes.

Investīciju programmā kvalitatīvu investīciju piesaistei ir vairāk nekā 130 projektu Latīņamerikas un Karību jūras reģiona valstīs.

Projekti tiks īstenoti, izmantojot Eiropas komandas iniciatīvas: ES, dalībvalstis, attīstības finansēšanas iestādes (arī Eiropas Investīciju banka), eksporta kredīta aģentūras un visi citi publiskie finansējuma avoti darbosies partnerībā ar privāto sektoru.

↑
VIDEOMATERIĀLS: Stratēģija *Global Gateway*: programmas *Amazonia+* uzsākšana.

Programmas pamatā ir šādi galvenie pīlāri:

- taisnīga un zaļa pārkārtošanās
- iekļaujoša digitālā pārkārtošanās
- cilvēces attīstība
- veselības aprūpes sistēmu noturība un vakcīnas

Tāpat ES visu gadu turpināja stiprināt attiecības ar Āzijas un Klusā okeāna reģionu. 2022. gadā tā paziņoja par investīciju piesaistīšanu līdz 10 miljardiem eiro stratēģijas *Global Gateway* projektiem ar Dienvidaustrumāzijas valstu asociācijas dalībvalstīm. Tā ietvaros ES 2023. gadā sāka Zemes novērošanas programmu, lai atbalstītu pielāgošanos klimata pārmaiņām, garantētu pārtikas nodrošinājumu un reaģētu uz katastrofām. Turklāt ES uzsāka jaunas partnerības ilgtspējīgai enerģijas un dabas resursu apsaimniekošanai. Lai uzlabotu ilgtspējīgu savienojamību starp Eiropu un Vidusāziju, tā kartēja transporta savienojumus starp abiem reģioniem un izrietošās investīciju iespējas.

→
Eiropas starptautisko partnerību komisāre Juta Urpilainena (otrā no labās) Samoa nolīguma parakstīšanā. Apia (Samoa), 2023. gada 15. novembris.

Starp ES un Āfrikas, Karību jūras reģiona un Klusā okeāna valstu organizāciju – organizāciju, kurā ir 79 valstis, izveidojās jauna partnerība. 15. novembrī tās parakstīja Samoa nolīgumu, kas aizstāj Kotonū nolīgumu. Jaunajā tekstā galvenā uzmanība pievērsta kopīgiem centieniem risināt tādas globālas problēmas kā klimata pārmaiņas, cilvēktiesības un veselības jautājumi. Tas kalpos attiecību veidošanai starp ES un organizāciju nākamajos 20 gados.

ES turpina īstenot 150 miljardu eiro vērto Āfrikas un Eiropas stratēģijas *Global Gateway* investīciju paketi, tostarp jaunas nozīmīgas Eiropas komandas iniciatīvas (ES un tās dalībvalstu kopīgie centieni) tādās nozarēs kā veselība, digitālās tehnoloģijas, zaļā enerģija, izglītība un transports.

2023. gada Eiropas komandas iniciatīvas

2023. gada oktobrī tika atklāts ES un Namībijas partnerības ceļvedis par ilgtspējīgu izejvielu vērtības ķēdēm un atjaunīgo ūdeņradi. Vienlaikus ES parakstīja nolīgumus par līdzīgām partnerībām ar Kongo Demokrātisko Republiku un Zambiju.

Dienvidāfrikā ir sākta vakcīnu ražošana, un Ganā, Ruandā un Senegālā tiek izveidotas ražotnes.

ES un tās dalībvalstis ir palielinājušas atbalstu tīras enerģijas ražošanai Āfrikā, piemēram, izveidojot enerģētikas taisnīgas pārkārtošanas partnerību ar Senegālu un atklājot Goru Bandas saules elektrostaciju Nigērā.

2023. gada janvārī ES un tās dalībvalstis arī sāka 100 miljonus eiro vērtu reģionālo skolotāju iniciatīvu, kuras nolūks ir atbalstīt pilnvērtīgu izglītību visiem.

←
2023. gada 18. decembrī Eiropas Komisijas priekšsēdētāja Urzula fon der Leiena (pa kreisi) devās uz Kigali Ruandā, kur viņa uzstājās ar runu *BioNtech Africa* atklāšanas ceremonijā, kopā ar Ruandas prezidentu Polu Kagami (pa labi).

←
ES finansē tilta būvniecību pār Logonas upi, kas savieno Kamerūnu ar Čadu. Līdz šim transports un tirdzniecība bija iespējama tikai ar tradicionālām koka kanoe laivām, kas pārvadā preces un cilvēkus. Jagoua (Kamerūna), 2023. gada 5. aprīlis.

Ieviešot nevienlīdzības rādītāju, ES 2023. gadā spēra konkrētu soli ceļā uz nevienlīdzības apkarošanu. Šis rīks palīdz novērtēt, vai pasākumi mazina nevienlīdzību un apmierina to 40 % iedzīvotāju vajadzības, kuriem ir vismazākie ienākumi.

ES un tās dalībvalstis kopā joprojām ir vadošās oficiālās attīstības palīdzības sniedzējas pasaulē, un 2022. gadā (pēdējais gads, par kuru ir pieejami dati) tās sniedza palīdzību 92,8 miljardu eiro apmērā, kas veido 43 % no kopsummas.

Humānā palīdzība un civilā aizsardzība

Humānā palīdzība

Humānā palīdzība glābj dzīvības, aizsargā cilvēka cieņu un veicina globālo solidaritāti krīžu un ārkārtas situācijās. ES kopumā ir viena no lielākajām humānās palīdzības sniedzējām pasaulē. Ar humānās palīdzības budžetu, kas 2023. gadā vien bija 2,4 miljardi eiro, ES reaģēja ne tikai uz jaunām ārkārtas situācijām, bet arī uz aizmirstām krīzēm.

Konfliktu, ekonomikas satricinājumu, ekstremālu laikapstākļu un pandēmijas dēļ pārtikas trūkums ir sasniedzis rekordaugstu līmeni. Krievijas nelikumīgais iebrukums Ukrainā ir vēl vairāk ietekmējis pārtikas, enerģijas un mēslošanas līdzekļu cenas un radījis traucējumus piegādes ķēdēs. 2023. gadā humānajai palīdzībai pārtikas un uztura jomā tika piešķirti vairāk nekā 668 miljoni eiro. Ar šo palīdzību ES mērķis ir nodrošināt, ka visizsalkušākajiem un neaizsargātajiem cilvēkiem krīzes apstākļos ir piekļuve nekaitīgai un uzturvielām bagātai pārtikai.

Pēdējos 12 Sīrijas krīzes gados ES un tās dalībvalstis Sīrijas iedzīvotājiem ir sniegušas plašu atbalstu kopumā 30 miljardu eiro apmērā. Tas aptver humāno, attīstības, ekonomikas un stabilizācijas palīdzību, un 2023. gadā humānajai palīdzībai ir piešķirti papildu 170 miljoni eiro.

2023. gada februārī Sīriju un Turciju skāra spēcīga 7,8 balles stipra zemestrīce. Šī zemestrīce bija viena no gadsimta stiprākajām zemestrīcēm šajā reģionā. Tomēr lielākus postījumus nodarīja turpmākas zemestrīces.

↑
Pateicoties ES finansējumam un partnerorganizācijām, tiek sniegta higiēnas palīdzība zemestrīcēs cietušajiem cilvēkiem, kas dzīvo teltīs. Turcija, 2023. gada 23. augusts.

ES reaģēja nekavējoties – tā nosūtīja Turcijai 30 meklēšanas un glābšanas vienības, mobilizēja humāno palīdzību abām valstīm un 20. martā sasauca starptautisko līdzekļu devēju konferenci "Kopā Turcijas un Sīrijas iedzīvotājiem". Konferencē starptautiskā sabiedrība apņēmās piešķirt 7 miljardus eiro, lai atbalstītu humanitārās vajadzības un veicinātu skarto Turcijas reģionu atjaunošanu, un sniegtu humāno palīdzību Sīrijai, kā arī agrīnu atveseļošanas un noturības atbalstu. Tas ietvēra atbalstu 1,1 miljarda eiro apmērā no ES budžeta, savukārt 400 miljoni eiro 2023. gadā tika nodrošināti no Eiropas Savienības Solidaritātes fonda.

Septembrī Maroku satricināja 6,8 balles stipra zemestrīce. ES ātri mobilizēja 1 miljonu eiro ārkārtas līdzekļu veidā un nosūtīja humānās palīdzības un loģistikas ekspertus, un bija gatava vajadzības gadījumā piedāvāt lielāku atbalstu.

Tā kā globālā vajadzība pēc humānās palīdzības nepārprotami pieaug, ES ir pastiprinājusi centienus, lai paplašinātu globālo līdzekļu devēju bāzi un novērstu pieaugošo finansējuma nepietiekamību, ņemot vērā vajadzības, kas 2023. gadā pirmo reizi pārsniedza gandrīz 40 miljardus eiro. Šis temats bija viens no galvenajiem jautājumiem ikgadējā Eiropas Humānās palīdzības forumā, kas martā notika Briselē (Beļģijā). Ar mērķi rast ilgtspējīgus risinājumus humanitārajām vajadzībām tas pulcēja ES ārlietu ministrus, lai apspriestu attīstības un klimata jomas fondu izmantošanu šo vajadzību pamatcēloņu novēršanai, un mudināja viņus palielināt savas saistības.

Papildus finansējumam ES ir arī izmantojusi savas spējas, lai papildinātu humānās palīdzības partnerorganizāciju darbu. Izmantojot Eiropas humānās palīdzības spējas, tā visu gadu sniedza tiešu loģistikas atbalstu, jo īpaši Tuvajos Austrumos. Tas ietvēra dzīvības glābšanai nepieciešamo preču sadali no ES pašas krājumiem un ES humānās palīdzības gaisa tilta operāciju organizēšanu, lai transportētu palīdzības kravas partnerorganizācijām.

Tas pats tika darīts, reaģējot uz konfliktu, kas aprīlī izcēlās Sudānā, un piegādājot dzīvības glābšanai nepieciešamās preces cilvēkiem, kurus skāra konflikts Sudānā, un bēgļiem, kas tika uzņemti Čadā. Paralēls humānās palīdzības gaisa tilts tika izveidots pēc turpmākas konflikta eskalācijas Kongo Demokrātiskās Republikas austrumu daļā, un ar vairāku lidojumu palīdzību turpinājās ārkārtas palīdzības sniegšana Afganistānas iedzīvotājiem, kas saskaras ar pasaulē lielāko humanitāro krīzi.

Vairāk nekā puse Mali iedzīvotāju ir jaunāki par 18 gadiem. Aptuveni trešdaļa no viņiem dzīvo bruņotu konfliktu skartās teritorijās. ES aktīvi strādā, lai šos bērnus aizsargātu, ātri reaģējot uz jaunām pārvietošanām un nodrošinot, ka viņu izglītība nepārtraukti turpinās.

2023. gada martā ES rīkoja konferenci, kas bija veltīta solidaritātei ar migrantiem un bēgļiem no Venecuēlas, piesaistot 815 miljonus eiro un uzsverot šo aizmirsto humanitāro krīzi. Tika organizēti turpmāki līdzekļu devēju pasākumi, lai atbalstītu Jemenas iedzīvotājus un krīzes apgabalus Āfrikas ragā un Sāhelā.

© DRC / Bakary Diouara

→
Mali pārvietoto bērnu atpūtas pasākumi tiek organizēti nelielās grupās, lai garantētu drošību un veicinātu tuvības sajūtu. Šāda pieeja arī atvieglo to bērnu identificēšanu, kuriem vajadzīgs papildu atbalsts. Pēc tam neaizsargātie bērni saņem psihosociālu atbalstu un palīdzību, kas pielāgota viņu konkrētajām vajadzībām. 2023. gada 11. aprīlis.

Reaģēšana uz katastrofām, to novēršana un sagatavotība tām

ES civilās aizsardzības mehānisms, ko izveidoja 2001. gada oktobrī, ir pamats sadarbībai un solidaritātei starp dalībvalstīm un 10 citām iesaistītajām valstīm cilvēku izraisītu vai dabas katastrofu gadījumā. Ja ārkārtas situācija pārsniedz valsts reaģēšanas spējas Eiropā vai ārpus tās, tā, izmantojot mehānismu, var lūgt palīdzību.

Ar Moldovas un Ukrainas iekļaušanu, kas notika 2023. gadā, mehānismā iesaistīto skaits sasniedza 37 dalībniekus, kas Eiropā kolektīvi darbojas katastrofu novēršanas, sagatavotības un reaģēšanas pasākumu jomā.

ES ir būtiska loma, koordinējot un finansējot kolektīvos reaģēšanas pasākumus katastrofu gadījumos ES un visā pasaulē. 2023. gadā palielinājās ar mehānisma starpniecību saņemto palīdzības pieprasījumu skaits, sasniedzot 66 aktivizēšanas gadījumu, kuros bija nepieciešams reaģēt gan uz dabas, gan cilvēku izraisītām krīzēm visā Eiropā un ārpus tās. To starpā bija notiekošais karš Ukrainā, spēcīgā zemestrīce Sīrijā un Turcijā, postošie meža ugunsgrēki Kanādā un Grieķijā un nepieredzētie plūdi Itālijā, Lībijā un Slovēnijā.

ES ir vēl vairāk paplašinājusi savus stratēģiskos *rescEU* krājumus, kas izveidoti kā galējais līdzeklis, lai atbalstītu lielas ārkārtas situācijas, kuras pārsniedz dalībvalstu reaģēšanas spējas. Šajā sakarā ES ir izveidojusi savas patvēruma vietu rezerves, kurās vairākās valstīs var izmitināt tūkstošiem cilvēku. Tā ir arī sākusi veidot *rescEU* neatliekamās medicīniskās palīdzības vienību, radot pirmo viseiropas lauka hospitāli. Vairākas dalībvalstis ir saņēmušas ES finansējumu, lai izveidotu *rescEU* pirmo ķīmisko, bioloģisko, radioloģisko un nukleāro stratēģisko rezervi, kā arī ārkārtas enerģijas rezervi ar ģeneratoriem un citām iekārtām.

ES palīdz valdībām, organizācijām un kopienām paredzēt katastrofas, sagatavoties un reaģēt uz tām. Kopienas saņem atbalstu šo mērķu sasniegšanā, izmantojot agrīnās brīdināšanas sistēmas, apmainoties ar pieredzi, nodrošinot apmācību reaģēšanai ārkārtas situācijās un uzkrājot pirmās nepieciešamības preces.

Šajā sakarā ES ir atjaunojusi savas saistības attiecībā uz ANO Sendai ietvarprogrammu katastrofu riska mazināšanai. Tā arī atbalsta Latīņameriku un Karību jūras reģionu, izmantojot saprašanās memorandu par sadarbību saistībā ar sagatavotību katastrofām un riska pārvaldību. Tā kā riska situācija Eiropā ir pasliktinājusies, ES 2023. gadā pieņēma piecus noturības pret katastrofām mērķus. Tie ir mērķi, kas palīdz kopienām visā Eiropā paredzēt un novērst turpmākas lielas katastrofas, sagatavoties un reaģēt uz tām. Tie izveido saikni starp konkrētiem katastrofu scenārijiem un reaģēšanas spējām, un ar tiem paredzēts reāli un efektīvi stiprināt noturību pret katastrofām.

→
Rumānijas ugunsdzēsēji Rodas salā Grieķijā sniedz no liesmām izglābtam trusītim tik ļoti nepieciešamo ūdeni. Kad viņu dabiskajā dzīvotnē plosās ugunsgrēks, dzīvnieki bieži paliek bezpalīdzīgi un nespēj izbēgt. 2023. gada jūlijs.

Noturība pret katastrofām – pieci ES mērķi

Paredzēt

Labāka riska novērtēšana

Sagatavoties

Uzlabota cilvēku informētība un gatavība

Brīdināt

Uzlabotas agrīnās brīdināšanas sistēmas

Reaģēt

Spēcīgāks ES civilās aizsardzības mehānisms

Aizsargāt

Visā Eiropā stingri koordinēt reakciju ārkārtas situācijās

Tirdzniecības nolīgumi

ES sadarbojas ar valstīm visā pasaulē un starptautiskām organizācijām, lai veicinātu tirdzniecību un ekonomisko labklājību, vienlaikus nodrošinot, ka tehnoloģijas palīdz kalpot sabiedrībai un tiek izmantotas, respektējot kopīgas demokrātiskas vērtības.

Jūnijā Komisija un Savienības Augstais pārstāvis ārlietās un drošības politikas jautājumos Žuzeps Borels nāca klajā ar Eiropas ekonomiskās drošības stratēģiju – visaptverošu pieeju, lai panāktu spēcīgāku un noturīgāku ekonomiku. Tā paplašinās ES industriālo bāzi, aizsargās vitāli svarīgas ekonomiskās intereses un, lai uzlabotu globālo ekonomisko drošību, veicinās sadarbību ar plašu trešo valstu loku.

2023. gadā ES panāca labu progresu attiecībā uz vairākiem brīvās tirdzniecības nolīgumiem. Tā parakstīja un pieņēma 2022. gadā noslēgto nolīgumu ar Jaunzēlandi. Tika parakstīts arī ES un Čīles nolīgums; tas pavēra ceļu oficiālai pieņemšanai.

ES pabeidza sarunas un parakstīja ekonomisko partnerattiecību nolīgumu ar Keniju, kas ir vērienīgākais nolīgums ilgtspējas jomā, par kuru ES ir risinājusi sarunas ar kādu jaunattīstības valsti. Turpinājās arī darbs pie ES un Angolas ilgtspējīgu investīciju veicināšanas nolīguma, un Komisija ierosināja Padomei nolīgumu noslēgt un parakstīt.

Turpinājās sarunas par tirdzniecības nolīgumiem ar Austrāliju, Indiju un Indonēziju, kā arī tehniskais un juridiskais darbs pie ES un *Mercosur* tirdzniecības nolīguma. Tika atsāktas arī sarunas ar Taizemi.

Pēc ES un Japānas augsta līmeņa ekonomikas dialoga jūnijā un ES un Japānas samita jūlijā abas puses vienojās turpināt sadarbību saskaņā ar ES un Japānas ekonomisko partnerattiecību nolīgumu. Tas ietver sarunu paplašināšanu par ekonomisko drošību un vienošanos par digitālās tirdzniecības principiem.

Decembrī Pekinā notika nozīmīgs ES un Ķīnas samits – pirmais klātienes samits kopš 2019. gada, kurā galvenā uzmanība tika pievērsta tam, lai panāktu konkrētu progresu ES un Ķīnas attiecībās. Darba kārtības centrā bija diskusijas par ES un Ķīnas tirdzniecības deficīta līdzsvarošanu, taisnīgas ekonomiskās partnerības veicināšanu un starptautisko normu ievērošanu.

Asambleja arī pievērsās tādām kritiskām globālām problēmām kā Krievijas agresijas karš pret Ukrainu, saspīlējums Tuvajos Austrumos, klimata pārmaiņas, veselības problēmas un cilvēktiesību jautājumi Ķīnā. Samitā tika uzsvērts, cik svarīga ir sadarbība un savstarpēja cieņa globālos jautājumos.

Ar Amerikas Savienotajām Valstīm turpinājās sarunas par Globālo vienošanos par ilgtspējīgu tēraudu un alumīniju, lai risinātu jaudas pārpalikuma problēmu pasaules tirgos un padarītu pasaules tērauda tirdzniecību ilgtspējīgāku. Lai atbalstītu šos centienus, ASV un ES vienojās attiecīgi līdz 2025. gada 31. decembrim un 2025. gada 31. martam pagarināt ASV tarifu apturēšanu konkrētiem ES tērauda un alumīnija daudzumiem un ES līdzsvara atjaunošanas tarifu apturēšanu ASV precēm. Tika sāktas arī sarunas ar ASV par kritiski svarīgu derīgo izrakteņu nolīgumu, kas ļautu ES ražotiem elektrotransportlīdzekļiem un to detaļām izmantot konkrētus ASV Inflācijas samazināšanas akta nodokļu kredītus.

ES un ASV turpināja attīstīt savas digitālās un tirdzniecības attiecības ES un ASV Tirdzniecības un tehnoloģiju padomes satvarā, kuras ceturtā ministru līmeņa sanāksme notika maijā. Pamatojoties uz ES un ASV padomes panākumiem, arī ES un Indija maijā rīkoja pirmo ES un Indijas Tirdzniecības un tehnoloģiju padomes ministru sanāksmi (pēc tās izveidošanas februārī). Sanāksmes laikā abas puses vienojās padziļināt sadarbību trīs galvenajās jomās: tehnoloģijas, tīra enerģija un tirdzniecība.

ES tirdzniecības nolīgumi 2023. gadā

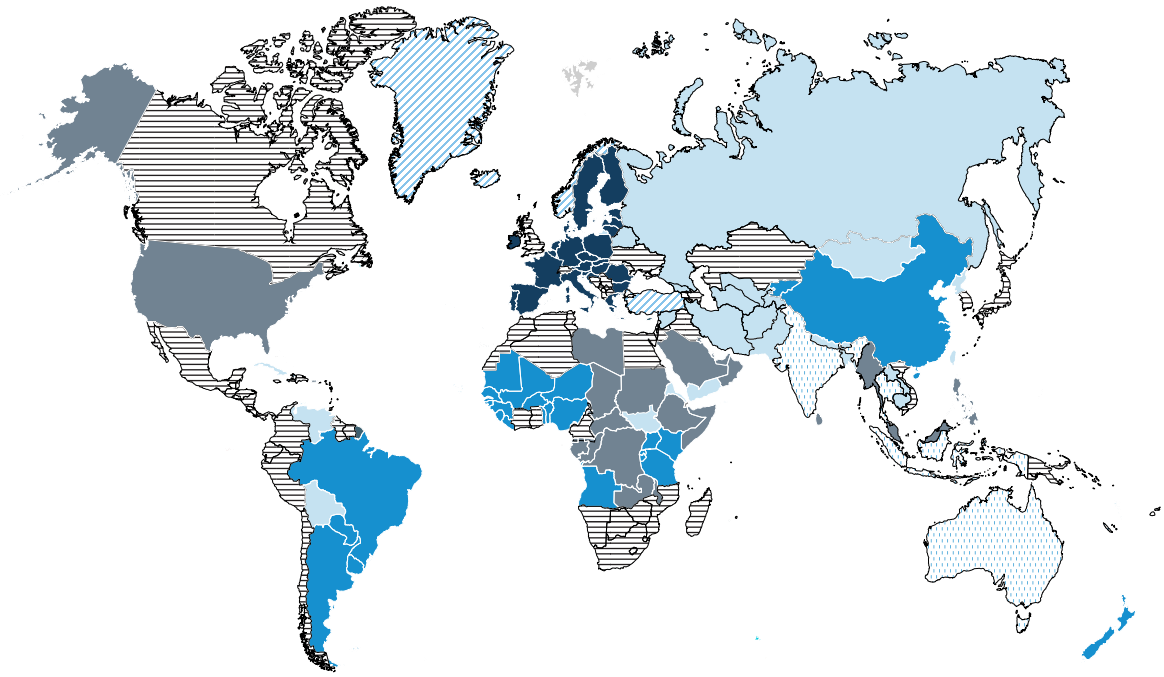

Eiropas Savienība

Muitas savienība, EEZ un AZT (*)

Spēkā esoši (**) (+)

Pieņemšanas/ ratifikācijas procesā (**)

Sarunu procesā (**)

Apturēti (**)

Nav nolīguma (**)

(*) Eiropas Ekonomikas zona; aizjūras zemes un teritorijas.

(**) Brīvās tirdzniecības nolīgums; padziļināts un visaptverošs brīvās tirdzniecības nolīgums; investīciju nolīgums; padziļināts partnerības un sadarbības nolīgums; partnerības un sadarbības nolīgums ar preferenciālu elementu.

(+) Pašlaik tiek atjaunināti nolīgumi ar Tunisiju un Āfrikas austrumu un dienvidu reģiona valstīm; atjaunināti nolīgumi ar Čīli un Meksiku ir ratifikācijas procesā; padziļinātais un visaptverošais brīvās tirdzniecības nolīgums ar Gruziju nav piemērojams Abhāzijā un Dienvidosetijā.

Vindzoras regulējums ir svarīgs atskaites punkts ES un Apvienotās Karalistes attiecībās. Tajā sniegti galīgie risinājumi īstenošanas problēmām, kas saistītas ar Protokolu par Īriju/Ziemeļīriju (izstāšanās līguma neatņemama daļa), atkārtoti apstiprināts, ka gan ES, gan Apvienotā Karaliste pilnībā atbalsta Belfāstas nolīgumu, un atvieglota tirdzniecība starp Ziemeļīriju un Lielbritāniju, un aizsargāts ES vienotais tirgus. Abas puses ir apņēmušās pilnībā un laikus īstenot visus regulējuma elementus.

2023. gadā tika panākts progress arī saistībā ar tirdzniecības un sadarbības nolīgumu, kas atviegloja sadarbību tirdzniecības, transporta, enerģētikas un drošības jomā, kā arī tādās jomās kā kiberdrošība un finanšu pakalpojumi. Apvienotā Karaliste un ES panāca vienošanos par Apvienotās Karalistes dalību ES pētniecības un inovācijas programmā "Apvārsnis Eiropa" un ES pasaulē lielākajā Zemes novērošanas programmā *Copernicus*.

Pateicoties ES atbalstam Kipras noregulējuma procesam, Zaļās līnijas tirdzniecība starp Kipras turkiem un Kipras grieķiem 2023. gadā pieauga līdz rekordlielam apjomam 16 miljonu eiro apmērā. Šī tirdzniecība vairo uzticēšanos starp abām kopienām un palīdz Kipras ekonomikai. Lai veicinātu šo izaugsmi, oktobrī tika atvērta ES finansēta vienas pieturas aģentūra, kas piedāvā konsultācijas vietējiem tirgotājiem.

ES izveidoja vairākas digitālās partnerības, lai nostiprinātu sadarbību ar līdzīgi domājošiem partneriem, tostarp Kanādu un valstīm Indijas un Klusā okeāna reģionā, piemēram, Singapūru un Dienvidkoreju. Mērķis ir pastiprināt sadarbību, lai veidotu drošu un aizsargātu digitālo telpu un noturīgu digitālo pārveidi. Ir turpinājusi attīstīties arī stratēģiskā partnerība starp ES un Japānu, un abas puses ir parakstījušas nolīgumus, lai uzlabotu sadarbību digitālās infrastruktūras, pusvadītāju un izejvielu piegādes ķēžu jomā.

Vēl viens ES mērķis ir stiprināt saikni ar pasaules vadošajām zinātnieku aprindām. Jaunzēlandes pievienošanās programmai "Apvārsnis Eiropa", kas notika 2023. gadā, bija liels sasniegums, jo Jaunzēlande bija pirmais šā pasākuma partneris, kas ģeogrāfiski neatrodas tuvu Eiropai. Kanādas iesaistīšanās vēl vairāk paplašina šo starptautisko zinātnisko aliansi.

↑
Eiropas Komisijas priekšsēdētājas izpildvietniece jautājumos par digitālajam laikmetam gatavu Eiropu un ES konkurences komisāre Margrēte Vestagere (otrā no labās) un Eiropas Komisijas priekšsēdētājas izpildvietnieks jautājumos par ekonomiku, kura strādā cilvēku labā, un Eiropas tirdzniecības komisārs Valdis Dombrovskis (trešais no labās) ES un Indijas Tirdzniecības un tehnoloģiju padomē. Brisele (Beļģija), 2023. gada 16. maijs.

9. Iestāžu veikums un demokrātijas stiprināšana

Ievads

ES iestādes un struktūras 2023. gadā cieši sadarbojās ar mērķi iestāties par ES kopīgajām interesēm un sniegt rezultātus tās iedzīvotājiem. Turpinājās centieni uzlabot ES likumdošanas procesu un reformēt pārvaldes iestādes, lai tās būtu labāk sagatavotas mainīgās pasaules iespējām un izaicinājumiem. Labāku rezultātu sasniegšana iedzīvotāju labā, uzlabojot ES noteikumus, ir kopīgs mērķis, un par to ir atbildīgas visas ES iestādes un dalībvalstis. Tas ietver iespēju radīšanu iedzīvotājiem, lai tie aktīvi piedalītos demokrātiskajā procesā.

↑
No kreisās: Eiropadomes priekšsēdētājs Šarls Mišels, Zviedrijas ES lietu ministre Jesika Rūsvalla, Irānas juriste un rakstniece Širina Ebadi, Eiropas Parlamenta priekšsēdētāja Roberta Metsola, Itālijas astronaute Samanta Kristoforeti un Eiropas Komisijas priekšsēdētāja Urzula fon der Leiena Eiropas Parlamenta Starptautiskās sieviešu dienas svinībās. Strasbūra (Francija), 2023. gada 15. marts.

Sadarbība

ES institucionālā struktūra ir unikāla, un tās lēmumu pieņemšanas sistēma pastāvīgi attīstās. Principā Eiropas Komisija ierosina jaunus tiesību aktus, un Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome kā likumdevēji tos pieņem. Pēc tam dalībvalstis tiesību aktus īsteno, un Komisija nodrošina, lai tie tiktu pareizi piemēroti. Šo iestāžu darbu papildina citas iestādes un struktūras. ES iestādes 2023. gadā panāca progresu saistībā ar vairākām svarīgām likumdošanas iniciatīvām un pastiprināja centienus padarīt ES pārredzamāku, atbildīgāku un efektīvāku. Ņemot vērā Komisijas paziņojumu "Ceļā uz noturīgāku, konkurētspējīgāku un ilgtspējīgāku Eiropu", ES līderi oktobrī tikās Granadā (Spānijā), lai sāktu diskusiju ar mērķi noteikt ES vispārējos politiskos virzienus un prioritātes turpmākajiem gadiem.

Eiropas Savienības Padomes prezidentūra ik pēc sešiem mēnešiem pāriet citai dalībvalstij. Prezidentvalsts 2023. gadā vispirms bija Zviedrija un pēc tam – Spānija.

↑
Eiropas Komisijas priekšsēdētāja Urzula fon der Leiena, Zviedrijas delegācijas locekļi un Eiropas Komisijas kolēģijas locekļi Eiropas Savienības Padomes prezidentvalsts Zviedrijas iepazīšanās sanāksmē. Kiruna (Zviedrija), 2023. gada 12. janvāris.

Progress saistībā ar likumdošanas iniciatīvām

ES likumdevēji 2023. gadā panāca progresu vairāku svarīgu iniciatīvu īstenošanā.

Attiecībā uz solidaritāti ar Ukrainu un militāro atbalstu (sk. 1. nodaļu) Parlaments un Padome panāca politisku vienošanos par Munīcijas ražošanas atbalsta aktu, ar ko munīcijas un raķešu ražošanai mobilizē 500 miljonus eiro. Likumdevēji arī vienojās par jauniem pasākumiem nolūkā steidzami palielināt ES aizsardzības industrijas spējas munīcijas ražošanā (Akts par Eiropas aizsardzības industrijas pastiprināšanu, izmantojot kopīgu iepirkumu – sk. 8. nodaļu). Tā kā Krievija turpina agresijas karu pret Ukrainu, Padome arī vienojās par 11. un 12. ekonomisko un individuālo ierobežojošo pasākumu (sankciju) paketi.

Tika panākts progress ekonomikas un ES konkurētspējas stiprināšanā, likumdevējiem vienojoties par tādiem svarīgiem priekšlikumiem kā ES zaļo obligāciju regula, tiesību aktu kopums banku nozarē un Vērtspapīru norēķinu un centrālo depozitāriju regula, kā arī revolucionārais Kritiski svarīgo izejvielu akts (sk. 2. nodaļu). Turklāt Padome vienojās par kopēju nostāju attiecībā uz Komisijas priekšlikumu reformēt ES ekonomikas pārvaldības noteikumus.

Attiecībā uz zaļo programmu Parlaments un Padome pieņēma galvenos tiesību aktus, kas ļaus sasniegt 2030. gada klimata mērķrādītājus. Tie ietver jaunus noteikumus ar mērķi samazināt enerģijas galapatēriņu un palielināt atjaunojamo energoresursu īpatsvaru ES energoresursu struktūrā (sk. 3. un 4. nodaļu).

Attiecībā uz digitālo pārkārtošanos Parlaments un Padome pieņēma jaunus noteikumus Eiropas pusvadītāju nozares stiprināšanai (Mikroshēmu akts), kas pastiprinās ES tehnoloģisko suverenitāti. Likumdevēji arī pieņēma Datu aktu, kas nodrošinās taisnīgu piekļuvi datiem, un panāca politisku vienošanos par Mākslīgā intelekta aktu, kas veicinās mākslīgā intelekta drošu izmantošanu Eiropas Savienībā visas sabiedrības labā (sk. 5. nodaļu).

Sarunas starp Parlamentu un Padomi noslēdzās arī ar politisku vienošanos par jauno Migrācijas un patvēruma paktu (sk. 7. nodaļu) un par politiskās reklāmas pārredzamību (sk. turpmāk). Progress tika panākts arī attiecībā uz direktīvu par platformās nodarbinātu darba ņēmēju darba apstākļu uzlabošanu (6. nodaļa). Turklāt attiecībā uz Šengenas zonu Padome vienprātīgi vienojās atcelt iekšējo gaisa telpas un jūras robežkontroli ar Bulgāriju un Rumāniju (sk. 7. nodaļu).

Turklāt politiskā vienošanās par Finanšu regulas mērķtiecīgu pārskatīšanu ir nozīmīgs solis ES budžeta aizsardzībā (sk. 2. nodaļu), pārredzamības uzlabošanā, krīžu pārvarēšanas uzlabošanā un administratīvā sloga samazināšanā dalībvalstīm.

↑
2023. gada 3. jūlijā Eiropas Komisijas priekšsēdētāja Urzula fon der Leiena un Eiropas Komisijas kolēģijas locekļi apmeklēja Eiropas Savienības Padomes prezidentvalsts Spānijas atklāšanas sanāksmi Madridē (Spānijā).

ES noteikumu piemērošanas nodrošināšana

ES tiesību akti visās jomās ir jāīsteno un jāpiemēro pilnīgi un pareizi, lai iedzīvotāji un uzņēmumi varētu pilnībā izmantot to sniegtās priekšrocības. Lai to nodrošinātu, Komisija 2023. gadā sāka vairāk nekā 500 jaunas pārkāpuma procedūras tāpēc, ka dalībvalstis nebija savlaicīgi transponējušas ES direktīvas valsts tiesību aktos, vai arī tāpēc, ka tās nepareizi piemēroja ES noteikumus vai to valsts noteikumi pilnībā neatbilda Savienības tiesību aktiem.

No otras puses, gada laikā varētu tikt slēgtas 1000 pārkāpuma procedūras, jo dalībvalstis ir panākušas atbilstību ES noteikumiem. Tas sniegs konkrētus ieguvumus, piemēram, pastiprinātas tiesības digitālajā vienotajā tirgū, uzlabotu energoefektivitāti, spēcīgāku vides aizsardzību, labākus finanšu pakalpojumus un drošāku transportu.

Komisija arī turpināja darbu pie pārkāpumu novēršanas, piemēram, nodrošināja dalībvalstīm agrīnu atbalstu ES tiesību aktu īstenošanā, sniedzot praktiskus norādījumus un tehnisko palīdzību, kā arī rīkojot sanāksmes un apmācību.

Aktīva iestāžu sadarbība

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja un Eiropas Reģionu komiteja sniedza svarīgu un būtisku palīdzību Parlamentam, Padomei un Komisijai un cieši iesaistījās Ukrainas atbalstīšanā. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja turpināja atlasīt paplašināšanās kandidātus – iniciatīvu, kuras mērķis ir Komitejas ikdienas konsultatīvajā darbā iesaistīt pilsoniskās sabiedrības pārstāvjus no ES kandidātvalstīm.

Ar Eiropas alianses "Pilsētas un reģioni Ukrainas atjaunošanai" starpniecību Eiropas Reģionu komiteja uzsvēra decentralizācijas un vietējās pašpārvaldes stiprināšanas nozīmi Ukrainas atveseļošanas un atjaunošanas procesā.

Lielākās daļas dalībvalstu parlamenti turpināja aktīvu sadarbību ar ES iestādēm, rūpīgi pārbaudot ierosināto jauno tiesību aktu atbilstību subsidiaritātes principam. Subsidiaritātes princips nosaka apstākļus, kādos ir likumīgi rīkoties labāk ES, nevis dalībvalstu līmenī. Šajā sakarā valstu parlamenti tikai dažos gadījumos pauda bažas. Tie piedalījās rakstiskajā un mutiskajā politiskajā dialogā ar Komisiju par plašu tematu loku, kā arī starpparlamentārās sanāksmēs, ko rīkoja Eiropas Parlaments.

Starp citām iestādēm un Eiropas Ombudu turpināja saglabāties labas un ļoti konstruktīvas attiecības. Komisija kā iestāde, kurai ir vistiešākā mijiedarbība ar sabiedrību, joprojām ir galvenā adresāte attiecībā uz ombuda izmeklēšanām. Komisija 2023. gadā īstenoja aptuveni trīs ceturtdaļas ombuda priekšlikumu, un administratīvo kļūmju gadījumi bija ļoti reti.

Būdama ES finanšu sargātāja, Eiropas Revīzijas palāta veica vairākas finanšu un lietderības revīzijas, tostarp tādās jomās kā pandēmijas atveseļošanas fonds *NextGenerationEU*, ES ekonomikas konkurētspēja, noturība pret drošības apdraudējumiem, Eiropas vērtību ievērošana, klimata pārmaiņas un krāpšanas apkarošana. Komisija kā palātas galvenā revidējamā vienība piekrita lielākajai daļai tai adresēto ieteikumu nolūkā nodrošināt, ka ES līdzekļi tiek piesaistīti un izlietoti saskaņā ar attiecīgajiem noteikumiem un sasniedz plānotos rezultātus.

© Adobe Stock

Laba pārvaldība

Sabiedrības uzticēšanās stiprināšana

Pārredzamība, integritāte un pārskatatbildība ir uz tiesiskumu balstītas demokrātijas galvenās iezīmes. Tās veicina labu pārvaldību un vairo uzticēšanos politikas veidošanas procesam. Tās ir arī ārkārtīgi svarīgi politiskie instrumenti korupcijas novēršanai. Ņemot vērā apsūdzības korupcijā un tām sekojošo Eiropas Parlamenta deputātes apcietināšanu iepriekšējā gada beigās, Parlaments 2023. gadā īstenoja reformu kopumu, kura mērķis bija stiprināt tā integritāti, neatkarību un pārskatatbildību, nolūkā novērst turpmāku iejaukšanos tā darbā.

Lai stiprinātu sabiedrības uzticēšanos ES iestādēm, Komisija jūnijā iesniedza priekšlikumu par starpiestāžu ētikas struktūru ar mērķi noteikt kopīgus standartus attiecībā uz locekļu ētisku rīcību un radīt oficiālu mehānismu sadarbībai un apmaiņai par ētikas prasībām. Komisija aicināja visas ES iestādes (Parlamentu, Eiropadomi, Padomi, Tiesu, Eiropas Centrālo banku un Revīzijas palātu, kā arī Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju un Eiropas Reģionu komiteju) sākt sarunas un sarīkoja pirmās politiskās un tehniskās sanāksmes par iespējamu nolīgumu.

Jūnijā Eiropas Centrālā banka formalizēja savu pārskatatbildības kārtību ar Parlamentu. Šajā sakarā dialogs starp Centrālo banku un Parlamentu ir ļoti svarīgs. Tas ļauj bankai detalizēti izskaidrot savas darbības un politiku vēlētajiem ES pilsoņu pārstāvjiem un uzklausīt viņu bažas. Tādējādi iedzīvotāji un viņu pārstāvji var izdarīt secinājumus par bankas darbību, ņemot vērā tās galveno mērķi – saglabāt cenu stabilitāti.

Labāks regulējums

Komisijas labāka regulējuma programma ir tās darba centrālais elements, ar ko nodrošina ES konkurētspēju un noturību, izmantojot viedāku, lietderīgāku un efektīvāku regulējumu. Tā pamatā ir pārbaudīta sistēma, ko atzinusi Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija.

Komisija 2023. gadā apņēmās laika gaitā par 25 % samazināt ar ziņošanas prasībām saistīto slogu. Komisija savā darba programmā izvirzīja 41 iniciatīvu, nosakot, ka prioritāte ir racionalizēt ziņošanas prasības, kas rada nesamērīgu slogu uzņēmumiem vai pārvaldes iestādēm. Mērķis ir samazināt administratīvo slogu, neapdraudot politikas mērķus un nepazeminot sociālos, ekonomiskos, vides vai citus standartus, tostarp patērētāju aizsardzību. Šajā procesā tiks ņemtas vērā 200 atsauksmes, kas īpašā uzaicinājumā iesniegt atsauksmes saņemtas no uzņēmumiem, valsts iestādēm, pilsoniskās sabiedrības organizācijām un iedzīvotājiem.

←
Eiropas Centrālās bankas priekšsēdētāja Kristīne Lagarda (pa kreisi) un Eiropas Parlamenta priekšsēdētāja Roberta Metsola (pa labi) paraksta pārskatatbildības kārtību. Brisele (Beļģija), 2023. gada 5. jūnijs.

Ziņošanas prasību racionalizēšana un vienkāršošana

Kādā veidā tas notiek?

Piemēri

Priekšlikums	Mērķis	Gaidāmie ietaupījumi/ieguvumi
Reformēts Savienības Muitas kodekss	Izveidot vienotu ES saskarni un atvieglot datu atkalizmantošanu	2 miljardi eiro
Pārskatīta Kombinēto pārvadājumu direktīva	Vienkāršot procedūras (piemēram, atbilstības pierādīšanai izmantot digitālo pārvadājumu datu platformas)	430 miljoni eiro
Koriģētas robežvērtības Grāmatvedības direktīvā	Samazināt ziņošanas prasības	Gaidāms, ka ieguvēji būs vairāk nekā miljons uzņēmumu
Strīdu alternatīva izšķiršana	Atcelt dažus informācijas sniegšanas pienākumus un mainīt tiešsaistes platformu	Apmēram 630 miljoni eiro

Komisija arī turpināja īstenot principu "viens pieņemts – viens atcelts", kas nodrošina, ka jebkuru jaunu ieviesto slogu kompensē, likvidējot līdzvērtīgu slogu tajā pašā politikas jomā. Šī pieeja papildina Komisijas Normatīvās atbilstības un izpildes programmu, ar kuras palīdzību Komisija cenšas sistemātiski identificēt un novērst birokrātiju un nevajadzīgas izmaksas ikreiz, kad tiek pārskatīti un novērtēti ES tiesību akti.

↑
Par Eiropas zaļo kursu atbildīgais Eiropas Komisijas priekšsēdētājas izpildvietnieks iestāžu attiecību un nākotnes plānošanas jautājumos Marošs Šefčovičs platformas "Gatavi nākotnei" astotajā plenārsēdē. Brisele (Beļģija), 2023. gada 28. novembris. Šī augsta līmeņa ekspertu grupa atbalsta Komisijas centienus vienkāršot ES tiesību aktus un samazināt nevajadzīgas izmaksas.

Administratīvās sadarbības stiprināšana

Efektīvām valsts pārvaldes iestādēm ir izšķiroša nozīme, lai pārvērstu ES un valsts politiku realitātē, īstenotu reformas gan cilvēku, gan uzņēmumu labā un novirzītu investīcijas zaļās un digitālās pārkārtošanās un labākas konkurētspējas sasniegšanai. Lai uzlabotu Eiropas administratīvo telpu, iniciatīva *ComPAct* piedāvā jaunu principu kopumu, kas palīdzēs dalībvalstīm novērst prasmju trūkumu un sasniegt mērķi līdz 2030. gadam panākt, ka 100 % galveno sabiedrisko pakalpojumu ir pieejami tiešsaistē. Tas ļaus ES ekonomikai un sabiedrībai sasniegt vērienīgos 2030. gada klimata un enerģētikas mērķrādītājus un padarīs ES publiskās pārvaldes iestādes mazāk birokrātiskas, ātrākas pakalpojumu sniegšanā, pārredzamākas un tuvākas iedzīvotājiem. Šajā sakarā novembrī panāktā vienošanās par Sadarbspējīgas Eiropas aktu bija svarīgs atskaites punkts ceļā uz ES digitālo mērķrādītāju 2030. gadam sasniegšanu (sk. 5. nodaļu). Pēc akta pieņemšanas informācijas apmaiņa ES publiskajā sektorā tiks pārvirzīta nākamajā līmenī un tiks paātrināta nozares digitālā pārveide.

Stratēģiskā prognozēšana

Lai politika atbilstu nākotnes vajadzībām arvien sarežģītākā globālajā kontekstā, ES politikas veidošanā pakāpeniski iekļauj prognozēšanu. Tiek pētīti iespējamie scenāriji, tendences, riski un briestošas problēmas, ar ko tiek sniegts noderīgs ieskats stratēģiskās plānošanas un politikas veidošanas vajadzībām saskaņā ar labāka regulējuma rīkkopu. Visbeidzot, stratēģiskā prognozēšana palīdzēs ES labāk prognozēt nākotnes vajadzības un reaģēt uz tām un tādām citādi negaidīti nelabvēlīgām norisēm un sarežģītām krīzēm, kā mēs esam pieredzējuši pēdējos gados.

2023. gada stratēģiskās prognozēšanas ziņojumā tika analizētas sociālās un ekonomiskās problēmas virzībā uz ilgtspējas sasniegšanu un cilvēku labbūtības saglabāšanu. Tas arī izgaismoja, kā šo problēmu sekmīga pārvaldība var palīdzēt ES stiprināt savu vadošo lomu pasaulē. Ziņojumā ierosinātas 120 konkrētas darbības jomas un izklāstīti pirmie rezultāti, kas gūti izmēģinājuma projektā par "ne tikai uz IKP balstītu" pieeju, kuras mērķis ir atbalstīt tādu progresa rādītāju izstrādi, kuri ir iekļaujošāki attiecībā uz vides un sociālajiem aspektiem.

Gada gaitā Komisija arī turpināja attīstīt sadarbību ar dalībvalstīm, izmantojot 2021. gadā izveidoto ES mēroga prognozēšanas tīklu, kas ir veicinājis lielāku interesi un investīcijas stratēģiskajā prognozēšanā valsts līmenī. Tīkls arī veicina plašākas diskusijas ES līmenī, piemēram, saistībā ar darbu pie ziņojuma *Resilient EU2030* Spānijas prezidentūras laikā Padomē un deklarācijas – Spānijas pilsētā Granadā notikušās Eiropadomes darba rezultāta.

Eiropas stratēģijas un politikas analīzes sistēma apvieno deviņas ES iestādes un struktūras ar mērķi prognozēt nākotnes riskus un iespējas. Sadarbība 2023. gadā bija vērsta uz to, lai sagatavotu jauno ziņojumu par globālajām tendencēm, kas būs pieejams 2024. gada sākumā.

Desmit rīcības jomas ilgtspējas panākšanā

Demokrātijas stiprināšana

Tiesiskuma aizsardzība

Turpinoties Krievijas agresijas karam pret Ukrainu, ir ļoti svarīgi proaktīvi aizstāvēt un saglabāt demokrātiju, cilvēktiesības un tiesiskumu gan ES, gan ārpus tās. 2023. gada ziņojums par tiesiskumu sniedza būtisku ieguldījumu šajā procesā, un tajā norādīts, ka 65 % no 2022. gadā dalībvalstīm tiesiskuma jomā sniegtajiem ieteikumiem ir pilnībā vai daļēji īstenoti. Tas atspoguļo nozīmīgos centienus, kas dalībvalstīs tiek īstenoti, lai veiktu nepieciešamās reformas tiesiskuma stiprināšanai četrās galvenajās jomās: justīcijas sistēma, korupcijas apkarošanas regulējums, mediju plurālisms un brīvība. Ņemot vērā pozitīvos rezultātus dalībvalstīs, Komisija 2023. gadā paziņoja, ka tā atvērs ziņojumu par tiesiskumu attīstītākām pievienošanās sarunvalstīm nolūkā atbalstīt to reformu centienus.

Ārvalstu iejaukšanās demokrātijas sistēmās

81 %

cilvēku ES piekrīt, ka ārvalstu iejaukšanās ir nopietna problēma, kas būtu jārisina

81 %

cilvēku ES piekrīt, ka subjekti, kas ES teritorijā pārstāv ārvalstu valdības, būtu jāreģistrē, lai nepieļautu slepenu iejaukšanos

Pilsoniskās sabiedrības loma demokrātijas veicināšanā un aizsardzībā

87 %

ES iedzīvotāju saprot, ka pilsoniskajai sabiedrībai ir svarīga loma demokrātijas aizsardzībā un demokrātiskas diskusijas veicināšanā

Avots: *Flash Eurobarometer FL528*, 2023. gada decembris.

Demokrātija un vēlēšanas

78 %

ES iedzīvotāju uztrauc tas, ka balsošanas lēmumos vēlētāji varētu ietekmēties no dezinformācijas

72 %

ES iedzīvotāju uztrauc tas, ka ar vēlēšanām Eiropas Savienībā varētu manipulēt, izmantojot kiberuzbrukumus

70 %

ES iedzīvotāju uztrauc tas, ka ārvalstis slepus varētu ietekmēt vēlēšanas

65 %

ES iedzīvotāju uztrauc tas, ka viņus kaut kādā veidā varētu piespiest balsot

63 %

ES iedzīvotāju uztrauc tas, ka ar vēlēšanu rezultātiem varētu manipulēt

53 %

ES iedzīvotāju uztrauc tas, ka balsot varētu cilvēki, kam nav tiesību balsot

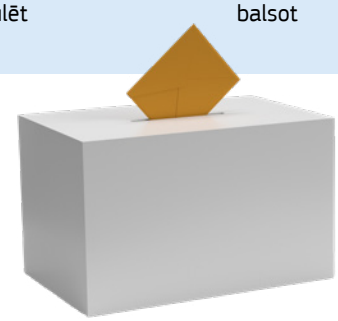

Demokrātijas aizsardzība

Veselīgā un plaukstošā demokrātijā pilsoņi var brīvi paust savus uzskatus, izvēlēties politiskos līderus, un viņiem ir teikšana par savu nākotni. Demokrātija ES ir spēcīga, taču tā saskaras ar problēmām, ko rada pieaugošais ekstrēmisms, iejaukšanās vēlēšanās, manipulatīvas informācijas izplatīšana un draudi žurnālistiem.

Decembrī pieņemtās Demokrātijas aizsardzības paketes mērķis ir risināt tādas problēmas kā ārvalstu iejaukšanās un veidot noturību no iekšienes, veicinot pilsoņu iesaisti un demokrātisko līdzdalību. Paketes centrālais elements ir priekšlikums uzlabot pārredzamību un demokrātisko pārskatatbildību, izgaismojot slēptu ārvalstu ietekmi. Pasākumi arī uzlabos iekšējā tirgus darbību, izmantojot kopējus standartus interešu pārstāvības darbībām, ko veic trešo valstu vārdā. Turklāt paketē ir iekļauti divi ieteikumi: stiprināt vēlēšanu procesus ES un veicināt pilsoņu un pilsoniskās sabiedrības organizāciju iekļaujošu līdzdalību politikas veidošanā.

Tika panākta arī politiska vienošanās par jaunajiem noteikumiem attiecībā uz politiskās reklāmas pārredzamību, saskaņā ar kuriem politiskās reklāmas būs skaidri jāmarķē un tajās jāiekļauj informācija, piemēram, kas par tām maksā, cik daudz, ar kādām vēlēšanām, referendumu vai regulatīvo procesu reklāmas ir saistītas un vai tās ir mērķorientētas konkrētai auditorijai.

Brīvu un godīgu vēlēšanu veicināšana, tiesiskuma nodrošināšana un mediju brīvības garantēšana ir pamatelementi tādas telpas radīšanai, kurā ikviens iedzīvotājs jūtas brīvs un spējīgs.

Eiropas Parlamenta vēlēšanas

Eiropas sadarbības tīkls vēlēšanu jautājumos veicina konkrētu un praktisku apmaiņu par virkni tematu, kas ir svarīgi brīvu un godīgu vēlēšanu nodrošināšanai, tostarp kiberdrošībai. Tīkls turpinās atbalstīt sadarbību starp dalībvalstu iestādēm, gatavojoties 2024. gada Eiropas Parlamenta vēlēšanām.

↑
VIDEOMATERIĀLS: Eiropas Parlamenta priekšsēdētājas Robertas Metsolas videovēstījums par Eiropas Parlamenta vēlēšanām 2024. gada 6.–9. jūnijā.

Mediju brīvība

Politiska vienošanās 2023. gadā tika panākta par Eiropas Mediju brīvības aktu – jaunu noteikumu kopumu, kura mērķis ir labāk aizsargāt medijus un žurnālistus pret politisku iejaukšanos un nodrošināt, ka mediji var vieglāk darboties pāri robežām. Nolūkā stiprināt sadarbību ES līmenī, tostarp pret ārvalstu propagandu, un palīdzēt īstenot jaunos noteikumus aktā ir ierosināts izveidot jaunu neatkarīgu Eiropas Mediju pakalpojumu padomi, kuras sastāvā būtu valsts mediju regulatori vai struktūras.

Tika panākta vienošanās arī par jaunajiem noteikumiem, kuru mērķis ir aizsargāt žurnālistus, tiesību aizstāvjus, pilsoniskās sabiedrības organizācijas un citas personas, pret kurām vērsta stratēģiska tiesvedība pret sabiedrības līdzdalību. Jaunie noteikumi ietvers nepamatotu prasību priekšlaicīgu noraidīšanu, tiesiskās aizsardzības līdzekļus pret ļaunprātīgu tiesvedību un aizsardzību pret ārvalstu spriedumiem, kas netiks atzīti vai izpildīti ES.

Prāgas Pilsoniskās sabiedrības centra vadītais un Komisijas atbalstītais projekts *Free Media Hub EAST* 2023. gadā piešķīra dotācijas vairāk nekā 2,2 miljonu eiro apmērā, sniedzot atbalstu esošiem izveidotiem neatkarīgajiem Baltkrievijas un Krievijas medijiem, kas darbojas ES (galvenokārt Čehijā, Vācijā, Latvijā, Lietuvā un Polijā).

© AFP

←
Protestētāja tur plakātu ar 22 gadus vecās Mahsas Amini fotogrāfiju. Irānas tikumības policija Mahsu Amini aizturēja par šajā valstī obligātā galvassegas nēsāšanas likuma pārkāpšanu, un viņa zaudēja dzīvību. Milāna (Itālija), 2023. gada 16. septembris.

ES piemin cīņu un turpina godināt visus tos, kuri ar savu dzīvību ir samaksājuši par brīvību. Parlamenta 2023. gada Saharova balva par domas brīvību tika piešķirta Džinai Mahsi Amini un kustībai "Sieviete, dzīvība un brīvība" Irānā.

Vairāk tiesību pilsoņiem

ES ir apņēmusies vairāk uzklausīt iedzīvotājus un ieinteresētās personas. Politikas veidošanas procesu atvēršana sabiedrībai ir vēl viens veids, kā palīdzēt ES kļūt pārredzamākai, atbildīgākai un efektīvākai.

Pēdējo gadu laikā Komisija ir vēl vairāk pastiprinājusi savas darbības attiecībā uz apspriešanām, izmantojot portālu "Izsakiet viedokli", kas ir centralizēta lapa visu atsauksmju un viedokļu apkopošanai no iedzīvotājiem un ieinteresētajām personām. Viedokli var paust saistībā ar uzaicinājumiem sniegt atsauksmes, pieņemtajiem priekšlikumiem un aktu projektiem. Lai sasniegtu plašāku auditoriju, Komisija ir palielinājusi visās oficiālajās ES valodās tulkoto apspriešanu skaitu (no 59 % tulkotām sabiedriskajām apspriešanām 2019. gadā līdz 83 % 2023. gadā).

Pilsoņu paneļdiskusijas

Laikposmā no 2022. gada decembra līdz 2023. gada aprīlim Komisija organizēja pirmo jaunās paaudzes pilsoņu paneļdiskusiju sēriju un iekļāva šo jauno pilsoņu līdzdalības formātu politikas veidošanas procesā. Pamatojoties uz konferencē par Eiropas nākotni gūto pieredzi un reaģējot uz konferencē paustajiem aicinājumiem, paneļdiskusijas ļauj 150 nejauši izvēlētiem iedzīvotājiem apspriesties un sniegt ieteikumus pirms Komisijas priekšlikumu iesniegšanas.

Paneļdiskusijās tika apspriestas iniciatīvas par pārtikas izšķērdēšanu, virtuālo pasauli un izglītības mobilitāti. Ieteikumi tika apkopoti iedzīvotāju ziņojumos, kuri tika ņemti vērā Komisijas galīgo priekšlikumu sagatavošanā un tika publicēti kopā ar tiem. Komisijas iniciatīvas tika ierosinātas attiecīgi 5. jūlijā (par pārtikas izšķērdēšanu), 11. jūlijā (par virtuālajām pasaulēm) un 15. novembrī (par izglītības mobilitāti). Jaunās pilsoņu paneļdiskusijas sniedz ieguldījumu plašākā apspriešanas procesā, kura ietvaros Komisija apkopo atsauksmes no iedzīvotājiem un ieinteresētajām personām.

↑
Eiropas Komisijas priekšsēdētājas vietniece demokrātijas un demogrāfijas jautājumos Dubravka Šuica Eiropas pilsoņu paneļdiskusijā par virtuālajām pasaulēm. Brisele (Beļģija), 2023. gada 11. jūlijs.

Eiropas pilsoņu iniciatīvas

Aprīlī Komisija reģistrēja 100. Eiropas pilsoņu iniciatīvu kopš tās ieviešanas 2012. gadā. Gada laikā Komisija reģistrēja 37 jaunas iniciatīvas, kuras aicināja ES rīkoties dažādās jomās, piemēram, attiecībā uz cieņpilnu attieksmi pret migrantiem, dzīvnieku labturību, dzelzceļa tīkliem, nodokļiem, Ukrainas kultūras saglabāšanu un ES pilsoniskuma izglītību.

Komisija 2023. gadā arī reaģēja uz četrām sekmīgām iniciatīvām, aicinot samazināt pesticīdu lietošanu, izbeigt atdalītu haizivju spuru tirdzniecību, izbeigt izmēģinājumus ar dzīvniekiem un aizliegt kažokādu ražošanu un tirdzniecību. Līdz šim kopš 2012. gada 10 iniciatīvas ir saņēmušas vairāk nekā 1 miljonu paziņojumu par atbalstu.

2023. gada ziņojums par jaunajiem Eiropas pilsoņu iniciatīvas noteikumiem, kas ir spēkā kopš 2020. gada, liecina, ka šie noteikumi organizatoriem un atbalstītājiem nodrošina pieejamāku, mazāk apgrūtinošu un vieglāk lietojamu regulējumu. Tajā arī ierosināti praktiski uzlabojumi attiecībā uz to, kā palielināt vispārējo izpratni un informēt iedzīvotājus par viņu tiesībām izmantot pilsoņu iniciatīvu, kā arī par to, kā nodrošināt redzamākus turpmākos pasākumus pēc sekmīgām iniciatīvām.

Pilsoņu tiesību stiprināšana

ES pilsonība ir viens no nozīmīgākajiem Eiropas Savienības sasniegumiem. Lai atzīmētu ES pilsonības 30. gadadienu, Komisija ierosināja pasākumus pilsonības tiesību stiprināšanai, kā arī sniedza norādījumus pilsoņiem ar vissvarīgāko informāciju par viņu tiesībām. 2023. gada ziņojumā par ES pilsonību ir uzsvērts progress, kas kopš pēdējā šāda ziņojuma publicēšanas 2020. gadā panākts pilsonības tiesību, kopīgu vērtību un demokrātiskās līdzdalības veicināšanā ES.

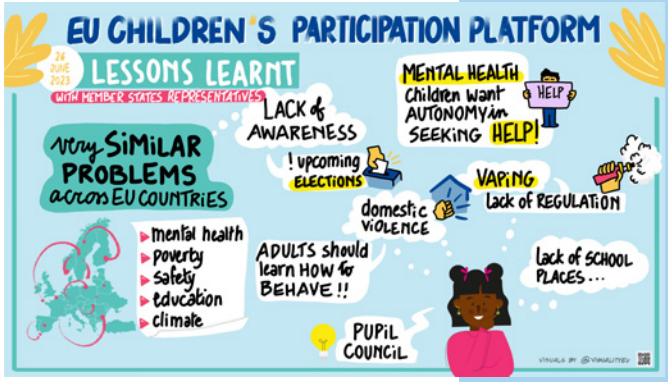

↑
ES Bērnu līdzdalības platformas pirmajā ģenerālajā asamblejā gūtā pieredze.

Jūnijā Briselē notika ES Bērnu līdzdalības platformas pirmā Ģenerālā asambleja, kuru kopīgi vadīja un izveidoja bērni un pusaudži no ES. Aptuveni 60 bērni sapulcējās, lai apspriestu tematus, kas trīs gadus būs platformas darba pamatā, proti, demokrātiju, klimata pārmaiņas, garīgo veselību, drošību un nabadzību.

Iespēju nodrošināšana bērniem un jauniešiem

Gandrīz 20 % ES iedzīvotāju ir bērni. Viņiem ir tiesības paust savu viedokli par sev svarīgiem jautājumiem. ES Bērnu līdzdalības platforma 2023. gadā radīja vēl vairāk iespēju personām, kas jaunākas par 18 gadiem, piedalīties lēmumu pieņemšanas procesā. Kopš platformas izveides 2022. gada oktobrī par platformas dalībniecēm ir kļuvušas gandrīz 50 organizācijas, kas tieši strādā ar bērniem visā ES.

Eiropas Jaunatnes gadā (2022) jaunieši tika izvirzīti par vienu no politiskās darba kārtības prioritātēm visos līmeņos, un tas palīdzēja integrēt jaunatnes perspektīvu dažādās politikas jomās. Jaunatnes gads radīja plaša mēroga mobilizāciju un iesaisti un palielināja informētību par ES iespējām miljoniem jauniešu, kuri dažādu ES programmu un politikas iniciatīvu ietvaros piedalījās 13 000 pasākumos 67 valstīs. Tika izveidoti vairāki jauni jauniešu līdzdalības formāti, tostarp platforma *Youth Voices, Youth Talks*, politikas dialogi un Eiropas jauno žurnālistu grupa. Sociālo mediju kampaņas, kas norisinājās no 2022. gada februāra līdz 2023. gada maijam, nodrošināja 210 miljonus skatījumu un 10 miljonus mijiedarbību un sasniedza 91,4 miljonus cilvēku.

Lai jaunieši varētu kļūt par aktīviem pilsoņiem, viņiem ir jāsaprot, kā darbojas demokrātija un kādas ir viņu tiesības un pienākumi. Maijā publicētā rīkkopa "ES demokrātija darbībā" iepazīstina skolēnus ar Eiropas pilsoņu iniciatīvu un mudina viņus aktīvi iesaistīties Eiropas jautājumu risināšanā.

Kā sazināties ar ES

Klātienē

Visā Eiropas Savienībā ir simtiem *Europe Direct* centru. Sev tuvākā centra adresi varat atrast tiešsaistē (european-union.europa.eu/contact-eu/meet-us_lv).

Pa tālruni vai rakstveidā

Europe Direct ir dienests, kas atbild uz jūsu jautājumiem par Eiropas Savienību. Ar šo dienestu varat sazināties šādi:

- pa bezmaksas tālruni: 00 800 6 7 8 9 10 11 (daži operatori par šiem zvaniem var iekasēt maksu),
- pa šādu parasto tālruņa numuru: +32 22999696,
- izmantojot saziņas veidlapu: european-union.europa.eu/contact-eu/write-us_lv.

Kā atrast informāciju par ES

Tiešsaistē

Informācija par Eiropas Savienību visās oficiālajās ES valodās ir pieejama portālā *Europa* (european-union.europa.eu).

ES publikācijas

ES publikācijas varat apskatīt vai pasūtīt vietnē op.europa.eu/lv/publications. Vairākus bezmaksas publikāciju eksemplārus varat saņemt, sazinoties ar *Europe Direct* vai tuvāko dokumentācijas centru (european-union.europa.eu/contact-eu/meet-us_lv).

ES tiesību akti un ar tiem saistītie dokumenti

Ar visu ES juridisko informāciju, arī kopš 1951. gada pieņemtajiem ES tiesību aktiem visās oficiālajās valodās, varat iepazīties vietnē *EUR-Lex* (eur-lex.europa.eu).

ES atvērtie dati

Portālā data.europa.eu ir piekļuve atvērtām datu kopām no ES iestādēm, struktūrām un aģentūrām. Datus var bez maksas lejupielādēt un izmantot tiklab komerciāliem, kā nekomerciāliem mērķiem. Portālā ir arī bagātīga piekļuve datu kopām, kas nākušas no Eiropas valstīm.

Eiropas Savienības
Publikāciju birojs